

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**ALMANYA'YA TÜRK GÖÇÜ VE TÜRKÇE YAYIN YAPAN
RADYO - TELEVİZYONLAR**

(Doktora Tezi)

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Niyazi ÖKTEM**

Hazırlayan : **Ahmet Atilla DOĞAN**
Radyo - TV Bilim Dalı, öğrenci no : 1655

İSTANBUL - 1994

tdr
PN
1994
.D64

BİRİNCİ BÖLÜM

ALMANYA'YA GÖÇ OLGUSU

1.1 GÖÇ OLGUSUNUN SOSYAL NEDENLERİ	2
1.1.1 Göçün Başlangıcından Bugüne Kısa Bir Bakış	3
1.1.2 Gettolaşma	5
1.1.3 Yerleşik Hale Gelme	7
1.2 İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ	9
1.3 İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN ALMANYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	12
1.4 GÖÇÜN 30.YILINDA TÜRKLERİN DURUMU	16

İKİNCİ BÖLÜM

YERLEŞİK OLMANIN GETİRDİĞİ BAZI SORUNLAR

2.1 UYUM ZORLUKLARI	26
2.2 İKİ KÜLTÜR ARASINDAKİ İLETİŞİM	30
2.3 YABANCI DÜŞMANLIĞI	33
2.4 TÜRKLERİN ALMAN MEDYASINDAKİ OLUMSUZ GÖRÜNTÜSÜ	36
2.5 YABANCILAR YASASI VE ALMAN VATANDAŞLIĞI	41

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GÖÇ OLGUSU VE SOSYO-KÜLTÜREL ORTAM

3.1 GÜNLÜK YAŞAM VE BOŞ ZAMAN KULLANIMI	47
3.1.1 Radyo ve televizyon	52
3.1.2 Video	55
3.1.3 Sinema	58
3.1.4 Tiyatro	59
3.1.5 Kitap	65
3.2 DİNİ FAALİYETLER	66
3.2.1 Diyanet İşleri Türk İslam Birliği	70
3.2.2 Alevi ve Bektâşi Kültür Dernekleri	71
3.3 GÖÇÜN EDEBİYAT VE SİNEMAYA YANSIMASI	72
3.3.1 Alman Edebiyatında Türk İşçisi	72
3.3.2 Türk Edebiyatında Dışgöç Yansımaları	73
3.3.3 Almanya'da Doğan Türk Halk Edebiyatı	74
3.3.4 Türkler Tarafından Almanca Yazılmış Gurbet Edebiyatı	78
3.3.5 Dışgöçün Sinemaya Yansımaları	78

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ALMANYA'DAKİ TÜRKÇE HABER ALMA KAYNAKLARI

4.1 ALMANYA KAYNAKLI TÜRKÇE YAYIN VE PROGRAMLAR	83
4.1.1 WDR'in Türkçe Radyo Programı	87
4.1.2 SFB'nin Türkçe Radyo Programı	91
4.1.3 Yerel Radyoların Türkçe Programları	94
4.1.4 WDR'in Türkçe Televizyon Programı	97
4.1.5 ZDF'in Türkçe Televizyon Programı	97
4.1.6 Berlin'deki Türkçe Televizyon Yayınları	100
4.2 TÜRKİYE KAYNAKLI TÜRKÇE YAYINLAR VE YAYIMLAR	104
4.2.1 TRT "Türkiye'nin Sesi Radyosu"	104
4.2.2 TRT "İnternasyonal Televizyonu"	109
4.2.3 Özel Türk Televizyonları	116
4.2.4 Dağıtımda Olan Türk Gazeteleri	118

BEŞİNCİ BÖLÜM
ALMANYA'DAKİ TÜRK VATANDAŞLARININ,
TÜRKÇE YAYIN YAPAN RADYO VE TELEVİZYONLARI İZLEME EĞİLİMİ

5.1 PROBLEM	123
5.2 YÖNTEM	124
5.2.1 Araştırmanın Amaçları	124
5.2.2 Araştırmanın Sınırlılıkları	125
5.2.3 Sayıtlılar	126
5.2.4 Evren ve Örneklem	126
5.2.5 Verilerin Toplanması ve Çözümü	126
5.2.6 Ankete Katılanların Özellikleri	127
5.3 BULGULAR	
5.3.1 Türk Vatandaşlarının Haberalma Kaynaklarından Yararlanma Durumu	131
5.3.2 Türk Vatandaşlarının Kitle İletişim Araçlarını Hangi Dilde Takip Ettikleri	131
5.3.3 Radyolardaki Türkçe Yayınları Dinleme Durumu ve Yaş Grupları	132
5.3.4 Televizyon Kanallarındaki Türkçe Yayınları İzleme Durumu ve Yaş Grupları	133
5.3.5 Türk Gazetelerini Takip Etme Durumu ve Yaş Grupları	133
5.3.6 Almanya'da Dağıtılan Türk Gazetelerini Satın Alma Durumu	134
5.3.7 Almanca Yayın ve Yayınları Takip Etme Durumunun, Almanca Bilme Düzeyine Göre Dağılımı	134
5.3.8 Radyo ve Televizyonlardaki Türkçe Yayınları Takip Etme Nedenleri	136

5.3.9 Türkçe Yayınlardaki Bazı konulara İlgili Düzeyi	137
5.3.10 Türkçe Yayınlardaki Bazı Konulara İlgili Düzeyi ve Mesleki Gruplar	137
5.3.11 Kablo Sisteme veya Çanak Antene Sahip Olma Durumu	139
5.3.12 Bazı Yayın Saatlerine Göre Türk Televizyonlarını İzleme Durumu	141
5.3.13 Türk Televizyon Kanallarındaki Bazı Program Türlerine İlişkin Görüşler	142
5.3.14 Türk Televizyon Kanallarının Bazı Seçeneklere Göre Değerlendirilmesi	142
5.3.15 Türk Televizyon kanallarından Eğitim Programı Beklenti Düzeyi	143
5.3.16 Türk TV Kanallarında Yayınlanan Bazı Müzik Türlerine İlişkin İstek Düzeyi	144
5.3.17 Türk TV Kanallarında Yayınlanması İstlenen Müzik türleri ve Yaş Grupları	145
5.3.18 TRT-INT'ın Yayın Süresi Hakkında Görüşler	147
5.3.19 Haftanın Günlerine Göre TRT-INT Yayınlarını İzleme Durumu	148
5.3.20 TRT-INT ve İnter Star'ın İzlenme Saatleri	148
5.3.21 TRT-INT ve İnter Star'ın Bazı Program Türlerinin Değerlendirilmesi	149
5.3.22 TRT-INT ve İnter Star'ın Bazı Seçeneklere Göre karşılaştırılması	149
5.3.23 Günlük Türkçe TV Yayınlarının Başlamasından Sonra Diğer İletişim Araçlarını Takip Düzeyi	150
5.3.24 Video İzleme Alışkanlığı Üzerine Bulgular	151
5.3.25 Günlük Türkçe TV Yayınlarının Sona Ermesi Halinde İzleyicilerin Tepkileri	152
5.3.26 Günlük Türkçe TV Yayınlarının Sona Ermesi Halinde İzleyici Görüşleri ve Yaş Grupları	153
5.3.27 Günlük Türkçe TV Yayınlarının Sona Ermesi Halinde İzleyici Görüşleri ve Almanca Bilme Düzeyi	154
5.3.28 Alman TV Kanallarında Yayınlanan Türkçe Programları İzleme Durumu	154
5.3.29 Türkçe Yayın Yapan Bazı Radyoların Dinlenme Durumu	155
5.3.30 Köln Radyosu Türkçe Yayınındaki Program Bölümleri Hakkında Görüşler	156
5.3.31 Köln radyosu Türkçe Programının Bazı Seçeneklere Göre Değerlendirilmesi	157
5.3.32 Köln Radyosu.Dinleyicilerinin, Türk TV Yayınları Başladıktan Sonra Bu Radyoyu Dinleme Düzeyleri	158
5.3.33 Köln Radyosu Türkçe Programının Sona Ermesi Halinde Dinleyicilerin Tepki Durumu	159
5.4 SONUÇ	161

EKLER VE YARARLANILAN KAYNAKLAR

EK-1 Almanya'da Yaşayan ve Soru Formunu Yanıtlayan Vatandaşlarımızın Radyo ve Televizyon Kanallarındaki Türkçe Yayınlar Hakkındaki Görüşleri	168
EK-2 Avrupa'da Yayımlanan Türk Gazetelerinde "TRT-INT" Hakkında Çıkan Haberler	182
EK-3 Türkiye'nin Sesi Radyosu Türkçe Yayınlar Yapım ve Yayın Talimatı	197
EK-4 TRT-INT Koordinasyon Komisyonu Genelgesi	199
EK-5 Araştırmada Kullanılan Soru Formu	202
Yararlanılan Kaynaklar	207

ÇİZELGELER LİSTESİ

ÇİZELGE-1	ALMANYA'DAKİ TÜRKLERİN DİĞER YABANCILARLA SAYISAL KARŞILAŞTIRMASI	16
ÇİZELGE-2	TÜRKLERİN YILLAR İTİBARIYLA SAYILARI VE YABANCILAR İÇİNDEKİ ORANLARI	17
ÇİZELGE-3	ALMANYA'YA GELEN VE ALMANYA'DAN AYRILAN TÜRKLERİN SAYILARI	17
ÇİZELGE-4	TÜRK VATANDAŞLARININ EYALETLER İTİBARIYLA DAĞILIMI	18
ÇİZELGE-5	ALMANYA'DAKİ TÜRKLERİN CİNSİYET VE YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	19
ÇİZELGE-6	TÜRK VATANDAŞLARININ ALMANYA'DA BULUNMA SÜRELERİNE GÖRE SAYILARI	19
ÇİZELGE-7	ALMANYA'DAKİ TÜRKLERİN VE DİĞER YABANCILARIN ÜLKELERİNE HAVALE ETTİKLERİ TAHMİNİ DÖVİZ MİKTARI	20
ÇİZELGE-8	ALMANYA'DA DEĞİŞİK ROLLERDE BULUNAN YABANCILARIN BASINDA OLUMLU VE OLUMSUZ DEĞERLENDİRİLMESİ	37
ÇİZELGE-9	ALMANYA'DA TÜRK VE TÜRK OLMAYAN YABANCI İŞÇİLERİN, BASINDA OLUMLU VE OLUMSUZ DEĞERLENDİRİLMESİ	37
ÇİZELGE-10	MESLEKİ EĞİTİM DURUMU VE SEKTÖRLERE GÖRE ELDE EDİLEN BRÜT GELİR	48
ÇİZELGE-11	YABANCILARIN VE ALMANLARIN BARINMA ORTAMLARI	49
ÇİZELGE-12	YABANCI VE ALMAN EVLERİNDE KİŞİ BAŞINA DÜŞEN ODA VE KULLANIM ALANI	50
ÇİZELGE-13	ALMANYA DAKİ KAMU RADYOLARINDA YABANCILARA YÖNELİK YAYINLAR	90
ÇİZELGE-14	TRT-INT HAFTA İÇİ YAYIN KALIBI (1990-1991)	112
ÇİZELGE-15	TRT-INT HAFTA SONU YAYIN KALIBI (1990-1991)	113
ÇİZELGE-16	TRT-INT 1991 YAPIM-YAYIN PLANI VE TAHMİNİ BÜTÇESİ (DM)	115

ÇİZELGE-17	TÜRK GAZETELERİNİN AVRUPA BASKISI VE ALMANYA DAĞITIMI	120
ÇİZELGE-18	TÜRK GAZETELERİNİN F.ALMANYA'DAKİ OKUYUCU DAĞILIMI	121
ÇİZELGE-19	TÜRKLERİN HABERALMA KAYNAKLARINDAN YARARLANMA DURUMU	131
ÇİZELGE-20	RADYOLARDAKİ TÜRKÇE YAYINLARI DİNLEME DURUMUNUN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	132
ÇİZELGE-21	TELEVİZYON KANALLARINDAKİ TÜRKÇE YAYINLARI İZLEME DURUMUNUN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	133
ÇİZELGE-22	TÜRK GAZETELERİNİ TAKİP ETME DURUMUNUN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	133
ÇİZELGE-23	ALMAN RADYOLARINI DİNLEME DURUMUNUN ALMANCA BİLME DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI	135
ÇİZELGE-24	ALMAN TELEVİZYONLARINI İZLEME DURUMUNUN ALMANCA BİLME DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI	135
ÇİZELGE-25	ALMAN GAZETELERİNİ TAKİP ETME DURUMUNUN ALMANCA BİLME DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI	136
ÇİZELGE-26	TÜRKÇE YAYINLARDAKİ BAZI KONULARA İLGİ DÜZEYİ	137
ÇİZELGE-27	EKONOMİK OLAYLARLA İLGİLİ YAYINLARA İLGİ DÜZEYİNİN MESLEKİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI	137
ÇİZELGE-28	DÜNYA'DAKİ OLAYLARLA İLGİLİ KONULARA İLGİ DÜZEYİNİN MESLEKİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI	138
ÇİZELGE-29	SİYASİ OLAYLARLA İLGİLİ KONULARA İLGİ DÜZEYİNİN MESLEKİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI	138
ÇİZELGE-30	EĞİTİM PROGRAMLARINA İLGİ DÜZEYİNİN MESLEKİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI	139

ÇİZELGE-31	"ALMANYA'DAKİ TÜRKLER HAKKINDAKİ PROGRAMLARA" İLGİ DÜZEYİNİN MESLEKİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI	139
ÇİZELGE-32	YAYIN SAATLERİNE GÖRE TÜRKÇE TV İZLEME DURUMU	141
ÇİZELGE-33	TÜRK TV KANALLARINDAKİ BAZI PROGRAM TÜRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	142
ÇİZELGE-34	TÜRK TV KANALLARININ BAZI SEÇENEKLERE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ	143
ÇİZELGE-35	TÜRK TV KANALLARINDAN EĞİTİM PROGRAMI YAYINI BEKLENTİ DÜZEYİ	144
ÇİZELGE-36	TÜRK TV KANALLARINDA YAYINLANAN BAZI MÜZİK TÜRLERİNE İLİŞKİN İSTEK DÜZEYİ	145
ÇİZELGE-37	TÜRK SANAT MÜZİĞİNE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	145
ÇİZELGE-38	TÜRK HALK MÜZİĞİNE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	146
ÇİZELGE-39	TÜRKÇE SÖZLÜ HAFİF MÜZİĞE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	146
ÇİZELGE-40	KLASİK BATI MÜZİĞİNE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	146
ÇİZELGE-41	TASAVVUF MÜZİĞİNE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	147
ÇİZELGE-42	ARABESK MÜZİĞE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	147
ÇİZELGE-43	HAFTANIN GÜNLERİNE GÖRE TRT-INT YAYINLARINI İZLEME DURUMU	148
ÇİZELGE-44	TRT-INT VE INTER STAR'IN BAZI ZAMAN DİLİMLERİNDEKİ DEVAMLILIK İZLENME DURUMU	149
ÇİZELGE-45	TRT-INT VE INTER STAR'IN BAZI PROGRAMLARINI "İYİ" BULMA DÜZEYİ	149
ÇİZELGE-46	TRT-INT VE INTER STAR'IN BAZI SEÇENEKLERE GÖRE "İYİ" BULMA DÜZEYİ	150
ÇİZELGE-47	TÜRK TV KANALLARI YAYINA BAŞLADIKTAN SONRA DİĞER İLETİŞİM ARAÇLARINI TAKİP DÜZEYİ	151

ÇİZELGE-48	BAZI TÜRLERE GÖRE VİDEO FİLMİ İZLEME DURUMU	152
ÇİZELGE-49	TÜRK TV YAYINLARININ SONA ERMESİ HALİNDE SEYİRCİ GÖRÜŞLERİNİN YAŞ GRUBUNA GÖRE DAĞILIMI	153
ÇİZELGE-50	TÜRKÇE TELEVİZYON YAYINLARININ SONA ERMESİ HALİNDE İZLEYİCİ GÖRÜŞLERİNİN ALMANCA BİLME DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI	154
ÇİZELGE-51	ALMAN TV KANALLARINDA YAYINLANAN TÜRKÇE TV PROGRAMLARINI İZLEME DURUMU VE DÜZEYİ	154
ÇİZELGE-52	TÜRKÇE YAYIN YAPAN BAZI RADYOLARIN DİNLENİLME DURUMU VE DÜZEYİ	155
ÇİZELGE-53	WDR KÖLN RADYOSU TÜRKÇE YAYININDAKİ, BAZI PROGRAM BÖLÜMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	157
ÇİZELGE-54	WDR KÖLN RADYOSU TÜRKÇE PROGRAMININ, BAZI SEÇENEKLERE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ	157

GRAFİKLER LİSTESİ

GRAFİK-1	ANKETE KATILANLARIN CİNSİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI	128
GRAFİK-2	ANKETE KATILANLARIN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	128
GRAFİK-3	ANKETE KATILANLARIN EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI	129
GRAFİK-4	ANKETE KATILANLARIN ALMANCA BİLME DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI	129
GRAFİK-5	ANKETE KATILANLARIN ALMANYA'DA BULUNMA SÜRELERİNE GÖRE DAĞILIMI	130
GRAFİK-6	ANKETE KATILANLARIN UĞRAŞI ALANLARINA GÖRE DAĞILIMI	130
GRAFİK-7	ANKETE KATILANLARIN KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI HANGİ DİLLERDE TAKİP ETTİĞİ	132
GRAFİK-8	ANKETE KATILANLARIN TÜRK GAZETELERİNİ SATIN ALMA DURUMU	134
GRAFİK-9	RADYO VE TELEVİZYONLARDAKİ TÜRKÇE YAYINLARI TAKİP ETME NEDENLERİNİN DAĞILIMI	136
GRAFİK-10	KABLO SİSTEME VEYA ÇANAK ANTENE SAHİP OLMA DURUMU	140
GRAFİK-11	ÇANAK ANTENE SAHİP OLANLARIN İZLEDİKLERİ TÜRKÇE KANALLAR	141
GRAFİK-12	ANKETE KATILANLARIN, TRT-INT'İN YAYIN SÜRESİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	148
GRAFİK-13	TÜRK TELEVİZYON KANALLARININ BAŞLAMASINDAN SONRA VIDEO İZLEME DÜZEYİ	151
GRAFİK-14	TÜRKÇE TELEVİZYON YAYINLARININ SONA ERMESİ HALİNDE İZLEYİCİLERİN TEPKİ DURUMU	153
GRAFİK-15	TÜRKÇE TV YAYINLARI BAŞLADIKTAN SONRA KÖLN RADYOSUNUN DİNLENİLME DURUMU	159
GRAFİK-16	KÖLN RADYOSU TÜRKÇE PROGRAMININ SONA ERMESİ HALİNDE DİNLEYİCİLERİN TEPKİ DURUMU	160

KISALTMALAR

ARD	Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der BRD (Alman Devlet Radyo TV Kurumu)
ATT	Avrupa Türk Televizyonu
AOK	Allgemeine Ortskrankenkasse (Mahalli Hastalık Sigortası Kurumu)
BR	Bayerischer Rundfunk (Bavyera Bölgesi Radyo-TV Kurumu)
BRD	Bundesrepublik Deutschland (Federal Alman Cumhuriyeti)
BTT	Berlin Türkiyem Televizyonu
CDU	Christlich-Demokratische Union (Hıristiyan Demokrat Birliği)
CSU	Christlich-Soziale Union (Hıristiyan Sosyal Birliği)
DİTİB	Diyanet İşleri Türk İslam Birliği
DM	Deutsche Mark (Alman para birimi)
FDP	Freie Demokratische Partei (Hür Demokrat Parti)
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung (Limitet Ortaklık)
Hrsg.	Herausgeber (yayınlayan)
İKM	İslam Kültür Merkezleri
NRW	Nordrhein Westfalen (Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti)
RTL	Radio Television Luxembourg (Almanca yayın yapan özel TV)
SAT 1	Berlin merkezli uydu üzerinden yayın yapan özel TV
SFB	Sender Freies Berlin (Özgür Berlin Yayını, Berlin Eyaleti Rd-TV)
SOEP	Sozio-Ökonomische Panel (1984 yılında başlayan ve 6000 Alman ile 6000 yabancı ailenin katıldığı sosyo ekonomik araştırma)
TFD	Türkische Fernsehen im Deutschland
TD 1	Türkische Deutsche Fernsehen
TU	Technische Universität Berlin (Berlin Teknik Üniversitesi)
TÜV	Technischer Überwachungs-Verein (Teknik kontrol-gözlem kurumu)
WDR	West Deutsche Rundfunk (Batı Alman Radyo ve TV Kurumu)
WWF	West Deutsche Werbe Forschung (Batı Alman Reklam Araştırmaları)
ZDF	Zweites Deutsches Fernsehen (Alman ikinci televizyon programı)

BİRİNCİ BÖLÜM
ALMANYA'YA GÖÇ OLGUSU

1.1 GÖÇ OLGUSUNUN SOSYAL NEDENLERİ

Sanayileşme ve bunun sonucu olarak sanayi sektöründeki gelişimini gerçekleştiremeyen ülkelerdeki yüksek nüfus artışı ve tarım sektöründeki yoğun işsizlik yurtdışına işgücü göçünün doğmasında temel etken olmuştur. Ayrıca, sanayileşmiş ülkelere olan işgücü göçünün diğer nedenleri de fakirlik, işsizlik ve mutsuzluk şeklinde sıralanabilir.¹

Genel anlamda göçleri serbest ve zorunlu olarak ikiye ayırabiliriz. Kişilerin parasal durumlarını düzeltmeye, yeni yerler görmeye, ailelerinin geleceğini iyileştirmeye yönelik kişisel amaçlarla yaptıkları göçlere serbest göç denir. Zorunlu göç ise, baskı cezalandırma korkusu gibi kişisel özgürlüklerin kısıtlanması sonucu ortaya çıkar.²

Yurtdışına yönelen işçi gücü olgusunun, genellikle etken nüfusu oluşturan, yani üretken kişilerin, gerek kendileri, gerek aileleri için daha iyi yaşam koşulları sağlamak amacıyla ve belli bir işte çalışmak üzere yabancı bir ülkeye gitmeleri olarak tanımlayabiliriz.

İşgücü göçü, temelde sosyal bir süreçtir. Bulunduğu sosyal ortamdan ve onun yarattığı koşullardan gereksinimlerini karşılayamayan işgücü başka bir sosyal ortama geçme kararını verir. Bulunduğu ülkedeki sosyo-ekonomik yetersizlikler sanayileşmiş başka ülkelere geçmek için yeterli bir nedendir.³

Göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için bir iskan ünitesinden (şehir, köy gibi) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayıdır. Bu konuda çeşitli tanımlar verilmişse de bunların pek çoğu aşağı yukarı aynı içeriktedir. Nüfus hareketinin yani göçün oluşmasında rol oynayan, hareketi sağlayan faktörler açısından probleme baktığımız zaman konuyu iki grupta toplamak mümkün olabilir:

- a) Serbest irade ile gerçekleşen göç
- b) Güdümlü (otoriter bir baskıyla) gerçekleşen göç

Göç, kişilerin kendi inisiyatifleriyle gerçekleştirdikleri, serbestçe oluşan bir hareketlilik (yer değiştirme) olabileceği gibi, kişilerin arzuları dışında çeşitli kuvvetlerin etkisiyle de gerçekleşebilir. Kişiler daha iyi hayat şartları, iş imkanları, mali olanaklar, emniyet, istikrar ve çeşitli sosyal imkanlar elde edebilmek arzusu ile serbestçe yer değiştirebilirler. İşte bu yer değiştirişe serbest göç diyebiliriz.⁴

¹N.Timur, F.Maviş. "Türkiye'den Yurtdışına İşgücü Göçünün Ekonomik Analizi" (EİTİA Dergisi. Cilt 18-Sayı:1, Ocak 1982)s.237

²N.Timur, F.Maviş. "Türkiye'den Yurtdışına İşgücü Göçünün Ekonomik Analizi" (A.g.k.) s.238

³N.Timur, F.Maviş. "Türkiye'den Yurtdışına İşgücü Göçünün Ekonomik Analizi" (A.g.k.) s.239

⁴Taylan Akkaya. Göç ve Değişme. (İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2573, 1979) s.22

Güdümlü göçlerde ise fertler kendi arzuları dışında çeşitli güçlerin etkisiyle yer değiştirmek mecburiyetinde kalırlar. Devletin çeşitli sosyal, ekonomik, güvenlik v.b konularda aldıkları kararların tatbikatı sonucunda nüfusta yarattıkları hareketlilik güdümlü göçü oluşturur.

Diğer bir bakış açısına göre göç ele alındığı zaman aşağıdaki gibi klasikleşmiş bir gruplamaya gidilecektir.

- a) İç Göçler
- b) Dış Göçler

İç göçler bir ülkenin milli sınırları içinde, dış göçler de ülkelerin milli sınırlarını aşan (her iki yönde de olabilir, milli sınırların içinden dışarıya veya milli sınırların dışından içine doğru) nüfus hareketleridir. Göç olgusu incelenirken, iç ve dış göçler ile serbest veya güdümlü göçlerin dışında bazı konular üzerinde de durulabilir.

- a) Mevsimlik Göç
- b) Daimi Göç

bunlardandır. Türkiye'nin bazı bölgelerinin mevsimlik göçe sahne olduğu daima söz konusudur. Mevsimlik göçte, göç edilen yörenin (kaynak noktanın) ekonomik faaliyetinin yoğun olduğu süre dışındaki zamanlarda kişilerin yerlerini gelecek döneme kadar terk edip, diğer bölgelerde çalışmaya gittikleri bilinmektedir. Burada önemli olan olay göçe katılanların gittikleri yerde ne kadar müddet kalacaklarının önceden belirli olmasıdır. İkinci türde ise belirli bir süre söz konusu olmayıp, daimi yerleşme arzusu ile eylem gerçekleştirilmektedir.⁵

Tüm bu genel bilgiler çerçevesinde bakarsak, F.Almanya'ya olan işgücü göçünü, milli sınırların dışına yapıldığı için "Dış Göç", daha iyi hayat şartları için kişilerin serbest iradeleri ile gerçekleştiği için "Serbest Göç" ve bu kadar yıl geçmesine rağmen, aile birleştirmeleri yoluyla göçün devam etmesi ve mülk sahibi olma ve iki yeni kuşağın göç edilen yerde oluşması nedeniyle de "Daimi Göç" olarak tanımlayabiliriz.

1.1.1 Göçün Başlangıcından Bugüne Kısa Bir Bakış

İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa'da ve özellikle Almanya'da yaptığı tahribat çok büyük olmuştur.Savaş Almanya'nın nüfusunu oldukça azaltmıştır.Savaş sonrası büyük bir ekonomik mucize yaratan Almanya 1960'lı yıllarda büyük oranda yabancı işgücüne gereksinme duymuştur. Aynı durum diğer Batı Avrupa ülkeleri içinde söz konusu olmuştur. Türk işçileri 1960'lı yıllarda gelişmiş Batı Avrupa ülkelerine ve özellikle Almanya'ya çalışmak amacıyla gitmeye başlamışlardır.

⁵Taylan Akkaya. Göç ve Değişme. (İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2573, 1979) s.23

1961 yılında yürürlüğe giren yeni Türk Anayasası'nın 18. maddesi ile vatandaşlara yurtdışına serbestçe seyahat edebilme hakkı verilmesinden sonra Türkler, daha önceki yıllara göre daha rahatça yurtdışına çıkabilme olanağı bulmuşlar ve böylece ilk Türk işgücü göçü 1961'den itibaren başlamıştır⁶.

Almanya'da başlangıçta misafir işçiler, sonra yabancı işçiler ve 1974'de ailelerin birleştirilmesinden beri yabancı nüfus veya yabancı vatandaşlar olarak isimlendirilen yabancı işçilerin Almanya'ya gelişlerini anlaşılan ülkelerin büyük şehirlerinde işçi alım büroları kuran Alman İşçi Kurumu (Arbeitsamt) yönetmiş ve bu şekilde yabancı işçi akımı 1973'e kadar sürmüştür.

Özellikle 60'lı yıllarda gözlenen göçün ana nedenlerini şu şekilde belirtebiliriz:

a-Yurtdışında çalışan Türklerin ülkelerine tatile geldiklerinde beraberlerinde getirdikleri eşyalardan komşuları ve yakın çevreleri etkilendiler. Birçok Türk, bu eşyaları kendileri de satın alabilmek için yabancı ülkeye gidip çalışma arzusu duydu.

b-Yeni Anayasası'nın yürürlüğe girmesiyle, o tarihe kadar yurt dışına çıkışı engelleyici şartlar ortadan kalkmış oldu.

c-Türkiye'de geliri az olan ve ülkedeki çalışma şartlarından memnun bulunmayan bir çok Türk, ağızdan ağıza yayılan propaganda sonucu F.Almanya'da çalışmanın kendilerine sağlayacağı ekonomik çıkarlardan haberdar oldu.

d-F.Almanya'nın yabancı işgücü karşısında aldığı olumlu ve bu olayı motive eden tavır da bir bakıma bu göçü özendirici oldu.

e-Ayrıca, Türkiye ve F.Almanya arasındaki İkili İşgücü Anlaşması ile göç olayı resmi olarak da özendirilmiş oldu.⁷

İlk gelen Türk işçileri, Almanya'da 4 ila 6 yıl gibi sınırlı bir süre kalıp, para biriktirdikten ve işyerlerinde belirli bir bilgi birikimi edindikten sonra tekrar Türkiye'ye geri dönerek serbest iş sahibi olmak düşüncesinde idiler. Öncelik kendi başlarına kuracakları bireysel işyerlerine yönelikti. Ancak büyük kentlerde ev ve arsa satın almak ve kırsal bölgelerde de tarla ve zirai aletlere yatırım yapmak da diğer özendirici yatırım hedefleri olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸

⁶Faruk Şen, Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerinin Uyum Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar : "Almanca'dan Türkçeye çeviren:Sema Kıvan" (Working Paper International Labour Office Geneva, Birinci baskı : 1990), s.3

⁷Faruk Şen, Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerinin Uyum Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar . (A.g.k.),s.4

⁸Nermin Abadan, Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları (Başbakanlık DPT, Ankara:1964) s.

Bugün Almanya'da İtalyanlar 35 yıldan beri, Türkler de 31 yıldan beri yaşamaktadırlar. Bu açıdan Almanya'da bir İtalyan, Yunan, Türk ve diğer yabancı azınlık gruplarından söz edilebilir. Yabancıların büyük bir grubu için Almanya artık geçiçi bir ikamet ülkesi olmaktan çıkmış ve uzun süreli, hatta giderek sürekli olarak ikamet edilen bir ülke konumuna girmiştir⁹

1.1.2 Gettolaşma

Türkler dilleri, dinleri, kültür ve gelenekleri, sosyal yaşantıları tümüyle farklı bir sanayi ülkesine gelirken, her iki ülke hükümetleri de bu insanlar için hiç bir ön hazırlık yapmamışlardı.¹⁰ Bu insanlar dil öğrenmeden geldikleri bu ülkede hiç bu kadar uzun kalacaklarını düşünmedikleri için gerektiği kadar kelime öğrenerek uzun yıllarını geçirdiler. İlk yıllarda ne Alman Devletinden ne de Türk Devletinden moral desteği göremeyen bu insanlar, kendi içlerine kapanarak, kendi sosyal dünyalarını yaratma sürecini başlattılar. Almanya'ya ilk gelenlerin Almanca bilmemeleri ve bu nedenle zorunlu ihtiyaçlarını yerine getirirken acı tatlı birçok olay yaşamaları göç literatürüne de birçok defalar konu oldu.¹¹ İlk yıllarda gelen "misafir işçilerin" ailelerini Türkiye'de bırakmış veya bekar olmaları, Almanya'da uzun süre kalma amaçlarının bulunmaması ve tasarruf amacıyla birarada bekar evlerinde yaşamaları gettolaşmanın temel nedenleri olarak gösterilebilir. Yaşanılan çevreye karşı duyulan endişe ve korkulardan oluşan "getto" nun bekar evlerinden ayrılıp ailelerle birlikte yaşarken dahi devam etmesinin birçok nedeni vardır örneğin, F. Almanya'ya gelip yerleşmiş tanıdıklarına yakın oturma isteği, "nasıl olsa döneceğim" düşüncesi ile konut sorununda titiz davranmamaları, yabancı işçi çalıştıran fabrika yönetici ve sahiplerinin işçilerini fabrikaya yakın yerlerde oturmaya yöneltmesi ve yine şehir ve fabrika yöneticilerinin daha rahat kontrol etmek amacıyla yabancıların belli yörelerde toplanmalarına karışmaması ya da dolaylı olarak teşvik etmesi sonucu gettolaşma olgusunun ortaya çıktığı ifade edilmektedir.¹²

1983 yılında yayınlanan "Ghettosituation und Kulturelle Widersprüche" adlı araştırmada yabancıların oturduğu konutların kalitesinin ve kullanılabilirliğinin Almanlarınkinden çok düşük olduğu belirtilmekte ve oturdukları evlerde tuvaleti olmayan Almanların oranı % 4 iken bu oranın Türklerde % 15 e, banyo ve duşu olmayan evlerin oranı Almanlarda % 6 iken Türklerde % 42 ye evlerinde sıcak su akmayanların oranı Almanlarda % 15 iken bu oranın Türklerin oturduğu evlerde % 45 e ulaştığı, evlerinde kalorifer olmayanların oranının ise Almanlarda %

⁹.Faruk Şen, Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerinin Uyum Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar . (A.g.k.) S.11

¹⁰Aytaç Eryılmaz, "Yitirilmiş Kuşak", Cumhuriyet Hafta. (11-17 Ekim 1991),s.9

¹¹Bu konuda detaylı örnekler Hürriyet Gazetesi Avrupa Baskısının, göçün 30. yılı nedeniyle yayınladığı "Gurbet Anılarınız" köşesinde yer almaktadır.Yayın tarihi Ocak-Şubat 1992

¹²Yusuf Hasağçebi ve S.Özkara, "F.Almanya'daki Türklerin Konut Sorunu" Federal Almanya'da Türk Göçmenler. (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651,Köln: 1990), s.67

25 iken, Türklerin arasında bu oranın % 58 lere vardığı ifade edilmektedir. Ayrıca aynı araştırmada şehirlerin belirli bölgelerinde yoğunlaşan ve genellikle yabancıların oturduğu böylesi yerleşim birimlerinin çevre düzenlemesinin de kötü olduğu, sosyal olanakların kısıtlı, çocuklar için yuvaların (kindergarten), oyun alanlarının yetersiz, sağlık hizmetlerinin düşük olduğu belirtilmektedir.¹³

Türk bilim adamları, yazarlar, sendikacılar ve sosyal danışmanların Federal Almanya'daki yabancıların sorunları ve politikasına ilişkin görüşleriyle ilgili 1985 yılından itibaren yapılan düzenli seminerler dizisinin 28 Ekim 1988 tarihinde yapılan son seminerinde "Federal Almanya'daki Türklerin Konut Sorunları" konulu tartışma üzerinde seminere katılanlar çeşitli görüşler ileri sürmüşler ve bu konular üzerinde tartışmışlardır. Bu tartışmada ortaya çıkan bazı görüşler şöyledir.

Türkiye'nin geri kalmış kırsal kesimlerinden gelenlerin gettolarda oturmaya kolayca talip olmalarına karşın, şehirlerden gelenlerin, şartlarını zorlayıp daha imkanlı evlerde oturmak istedikleri görülmektedir.

Almanya'da nüfusunun azalması ve ailelerin küçülmesi sonucu daha küçük konutlar yapılmakta bunun sonucunda genellikle çok çocuklu Türk ailelerinin yeni yapılan bu evleri kiralama şansları azalmaktadır.

Gettolarda yaşayan Türklerin getto yaşamının çeşitli olumsuzluklarına rağmen, bir arada yaşadıkları için kültür ve geleneklerini koruyabileceklerini, aksine uzun vadede asimile olma tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını ileri sürüp, getto yaşamının böylesi savunulacak yönlerinin olduğu görüşü etrafında çıkan tartışmada; "Federal Almanya'da kalma eğilimi ağır basan yeni kuşak yabancıların ve diğer yerleşenlerin uzun vadede, istemeseler de belli oranlarda asimile olacakları, bu olguya karşı direnmenin anlamsız olduğu, insanlarımızın sırf gelenek ve göreneklerini korusunlar diye yerleşim birimlerinin bu mahrumiyet bölgelerinde yaşamaya mahkum edilmek istenmesinin savunulacak bir yanının olmadığı" ifade edilmiştir.

Çeşitli bölgelerde yapılan araştırmalara göre gettoların dışında oturan Türk ailelerin çocukları gettolarda oturanlara nazaran okullarında daha başarılı oldukları, çevreye uyumda daha az zorluklarla karşılaştıkları ve yaşlılarıyla daha kolay ilişki kurdukları gözlenmiş. Başlangıçta gettolaşma olgusunu önemsemeyen, gelişmelere seyirci kalan, zaman zaman da bu olguyu dolaylı ya da dolaysız destekleyen Alman yöneticileri, zaman geçtikçe gettolaşmayı sosyal barışı bozabilecek bir tehlike olarak değerlendirmeye başlamışlardır.

¹³Yusuf Hasançebi ve S.Özkara, "F.Almanya'daki Türklerin Konut Sorunu" Federal Almanya'da Türk Göçmenler . (A.g.k.) s.65

Gettolaşma konusunda ilk günlerden bugüne kadar geçen zaman ve şartlarda Türkler lehine olumlu gelişmeler olmuştur. Hasançebi ve Özkara çalışmalarında bugünkü getto ortamı hakkında genel bir değerlendirme yaparken şöyle denilmektedir,

"Türkiye'den gelen insanlarımızın sahip oldukları kültürel değerlerin iyi yanlarını korumak istemeleri savunulacak bir davranıştır. Ama vazgeçilmesi gereken birçok yanlış tutum ve davranıştan, getto türü yerlerde yaşadıkları sürece kurtulamayacakları da bir başka olgudur. Pekçok insanımız geri dönüş düşüncesini canlı tuttuğu ve buradaki yaşamını geçici olarak değerlendirdiği için daha imkanı ev aramayı sorun etmemekte, hatta evlerine doğru dürüst eşya dahi almamaktadır. Kalma eğilimi artan insanlarımızda ise yeni bir konut kültürü gelişmeye başlamış. Daha fazla kira verip iyi bir evde oturma, yeni mobilyalar alma, daha konforlu yaşama arzusu ve talepleri artmıştır".¹⁴

1.1.3 Yerleşik Hale Gelme

Başlangıçta geçici olarak düşünülen çalışma sürecinin uzaması nedeniyle Almanya'daki Türk işçileri bu ülkede zamanla yerleşik duruma geçmişlerdir. Türk işçileri, yerleşik duruma geçmelerinin doğal sonucu olarak Türkiye'de bırakmak zorunda kaldıkları eşlerini ve çocuklarını yanlarına aldırma yoluna gitmişlerdir. Böylece aile bütünleşmeleri, evlenirken eşlerin Türkiye'den seçilmesi ve getirilmesi bunun yanında Türklere görülen yüksek doğum oranı gibi faktörler Almanya'daki Türklerin sayısının giderek artmasına neden olmuştur.¹⁵

Federal Almanya'ya göç eden Türk'lerin bu kadar hızlı artmasında, Almanya'nın izlediği politikanın büyük etkisi vardır. Şöyleki;

a-Almanya plansız ve programsız bir şekilde yabancı işgücü ithal etmiştir. Ekonominin o andaki ihtiyacına göre, genç ve sağlamları ileriye düşünmeden seçip seçip almıştır.

b-Bu arada kaçak işçilerde Almanya'yı doldurmaya başlamış ve bunlar Alman işverenleri tarafından memnuniyetle istihdam edilmişlerdir. Almanya bu gelişmeyi de görmüş fakat önlememiştir.

c-Almanya'da çalışan Türk işçileri, daha fazla tasarrufta bulunmak amacıyla çalışmak üzere eşlerini yanlarına aldırma başlamışlardır. Böylece doğum yeri Almanya olan Türk çocukları dünyaya gelmiştir

d-Almanya bu arada bir karar alarak, çocuk parası ödeyeceğini belirtmiş, ancak bunun için çocukların Almanya'da bulunması şartını getirmiştir. Türk işçileri çocuk parası alabilmek için Türkiye'de kalan tüm çocuklarını ve hala Türkiye'de bulunan eşlerini hemen yanlarına aldirmişlardır.

¹⁴Yusuf Hasançebi ve S.Özkara, "F.Almanya'daki Türklerin Konut Sorunu" Federal Almanya'da Türk Göçmenler . (A.g.k.) s.68

¹⁵Bilhan Doyuran, "Dış İşgücü Göçünün 30. Yılında Yurtdışındaki Türk Aileleri", KURGU-Sayı.8. (Eskişehir: AÖF Yay No: 211.1990), s.624

e-Nihayet Almanya'nın işçi alım yasağı ve vize uygulaması nedeniyle Türk işçileri yasal ve yasadışı tüm yolları deneyerek geride kalan diğer aile fertlerini de yanlarına aldirtmişlar, Böylece Türk ailelerinin birleşmesi Almanya'da gerçekleşmiştir.

Bundan sonra olaylar süratle gelişmiştir: Şöyleki;

- 1-Anavatana döviz transferi ve gayri menkul alma gibi ekonomik yatırımlar azalmış,
- 2-Almanların Türkleri ,Almanya'da kalmaktan caydırıcı tüm sert tedbirlerine rağmen, Türkler Almanya'da ev almışlar,iş sahibi olmuşlar,kısaca ekonomik yatırımlarını Almanya'da yapmaya başlamışlardır.
- 3-Türklerin Almanya'da daha iyi kōnutlara taşındıkları ve Alman yaşam standardına uymaya başladıkları görölmüşür.
- 4-Birinci ,ikinci ,üçüncü nesil burada işe ve okula başladıklarından, ne birinci nesil,ne ikinci nesil için buradan kopmaya imkan kalmıştır.
- 5-Bu arada geri dönüş planları terkedilmeye başlanmış ve Alman vatandaşlığına geçme istekleri artmıştır.¹⁶

Bugün artık Almanya, gerçek bir göç ülkesi haline gelmiştir.Özellikle Türklerin ve diğer bazı yabancı grupların geri dönme eğilimlerinin azalmış olması nedeniyle Almanya'nın önümüzdeki yüzyılda çok kültürlü bir toplum olarak karşımıza çıkması, gerçekçi bir gelişme olacaktır.

80'li yıllarda Almanya'da yapılan araştırmalar açıkça göstermektedir ki, Türkler arasında Türkiye'ye kendi isteğiyle geri dönme eğilimi önemli ölçüde azalmıştır.Örneğin Almanya'daki Türklerin % 40'ı ülkelerine geri dönmek istememektedirler.Bu sayıları diğer ulusların sayılarıyla karşılaştırsak, Yugoslavların % 13.1'inin, İtalyanların % 21.2'sinin, Yunanlıların % 16.4'ünün ve Portekizlilerin de yalnız % 6.7'sinin geri dönüş eğilimi göstermediklerini görüyoruz. 1981 yılında Baden-Württemberg eyaletinde yapılan diğer bir araştırmaya göre, bu eyaletteki Türklerin sadece % 19'u vatanlarına geri dönmeyi düşünürken, üçte biri sürekli olarak Almanya'da kalmak istemektedir.Duisburg'da A.N.Ölçen tarafından yapılan bir başka yerel araştırma'da, bu yöredeki Türklerin de % 56'sinin, tüm zorluklara rağmen, Almanya'da kalmak istediklerini ortaya çıkarmıştır.¹⁷

Bu konuda 1986 Mart ayında , başka bir araştırma da 8 kentte 647 Türk ile görüşülerek Türkiye Araştırmalar Merkezi tarafından gerçekleştirilmiştir. Kendileri ile konuşulan şahısların % 39.4'ü Türkiye'ye geri dönmeyi planladıklarını ifade etmişlerdir.% 21 de en erken 10 yıl sonra geri dönmeyi düşünmektedir.% 60.4 Almanya'da uzun süreli veya sürekli olarak kalmak istemektedir.

Aynı eğilim, 1979 yılından itibaren geri dönenlerin sayısına baktığımız zaman da

¹⁶Nurhan Akçayı, F.Almanya'da Yaşayan Türkler ve Sorunları. (Bursa:Uludağ Üniversitesi

Basımevi, 1986), s. 14

¹⁷.Faruk Şen, Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerinin Uyum Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar. (A.g.k.), s.12

gözlenmektedir. 1979 yılında sadece 66.000 ve 1980 ile 1981 yıllarında da sadece 70.000'er kişi Türkiye'ye geri dönmüştür. Geri dönenlerin sayısı 1982 yılında da 69.000 kişi ile sınırlı kalmıştır. Sert yabancılar politikası ve geri dönüşleri teşvik sonucunda 1983 yılından itibaren geri dönenlerin sayısı artış göstermiştir. 1983 yılında 100.388 ve 1984 yılında 213.469 Türk geri dönüş yapmıştır. 1985 yılının ilk dokuz ayında geri dönenlerin sayısı, 1984 yılının aynı dönemine oranla % 77 azalarak 188.000 den 145.000'e düşmüştür. 1.1.1987-30.1.1987 tarihleri arasında sadece 34.781 Türk geri dönüş yaparken, aynı süre içerisinde 47.396 Türk Almanya'ya gelmiş; böylece 12.615'lik bir artış söz konusu olmuştur.¹⁸

Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin Kuzey-Ren Vestfalya Eyaletinde yaptığı en son araştırma da bu eğilimi göstermektedir. Bu araştırmaya göre, Kuzey-Ren Vestfalya'da yaşayan Türklerin % 13.1'i geri dönmek isteginde olduklarını ifade ederken, % 43.8'i de kesinlikle Almanya'da kalmak istemediklerini belirtmektedirler. % 43.1 ise araştırmanın yapıldığı tarihlerde henüz kararsız olduklarını dile getirmişlerdir.¹⁹

30 Ekim 1961 tarihinde Türkiye ile F.Almanya arasında, Türk işgücünün Almanya'ya getirilmesi için yapılan anlaşmadan bu yana geçen süre zarfında, Almanya'daki Türk nüfusu bu ülkede sürekli olarak kalma eğiliminde bulunan bir azınlık durumuna gelmiştir.

1.2 İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN TÜRKİYE ÜZERİNE ETKİLERİ

Yurtdışına işgücü göçünün başladığı ilk yıllarda bu yeni olgu hemen bütünüyle görmezlikten gelinmiş, çeşitli devlet kuruluşları ve resmi makamlarca ilgilenilmemiştir. Bu tutum eski Bonn Büyükelçisi ve Maliye Bakanlarından Ziya Müezzinoğlu tarafından,

"İşçilerimiz kendi göbeklerini kendileri kesmektedirler. Hamburg bölgesine ilk kez 1959-1960 yılları arasında gelmişlerdir. Bu ilk gruplar Batıyı fethe yapayalnız ve tam bir sergüzeştçi gibi çıkmışlardır. Geldikleri yerlere yerleştikten sonra ailelerini, akrabalarını ve arkadaşlarını buraya gelmeye özendirmişlerdir. Başlangıç böyle olmuştur" sözleri ile açıklanmaktadır.²⁰

Bu tür resmi olmayan ve bağımsız yürüyen işgücü ihracı, ancak Alman ve Türk resmi makamları arasındaki sert hukuk tartışmalarından sonra sona erdirilmiştir. Ancak ortada gerçek bir durum vardır ve Alman endüstrisi gereksinme duyduğu işgücünü bir yerlerden alacaktır. İşte Bu dönemde hazırlanan, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yurtdışına işgücü göçü hakkında,

¹⁸Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü 1991 Yılı Raporu (Ankara:1992), s.9

¹⁹Faruk Şen, Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerinin Uyum Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar (A.g.k.), s.12

²⁰Nermin Abadan ve diğerleri, Göç ve Gelişme (Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara:1975), s.50

“İstihdam politikasının bir başka yönü de işgücü fazlasının işgücü kıtlığı çeken Batı Avrupa Ülkelerine ihracıdır. Ancak Türkiye işgücü fazlalığı olan fakat niteliği yüksek işgücü konusunda kıtlık çeken bir ülkedir. İşgücü ihracının yüksek işgücü halinde olması bu kıtlığı artırabilir. Bu sakıncanın önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması şarttır” diyerek işgücü göçüne yol gösterici tavsiyelerde bulunmuştur.²¹

Ardından Türk halkının 9 Temmuz 1961 tarihinde oylama ile onayladığı yeni Anayasa'nın 18. maddesi, bütün yurttaşlara pasaport alma hakkı da dahil olmak üzere, seyahat özgürlüğünü bir hak olarak tanımlamıştır ve bundan sonra gelişen işgücü göçü konusu çeşitli resmi makamlarca kabul edilmeye başlanmıştır. Çalışma Bakanlığı'nın sorunla ilgilenmeye başlamasına paralel olarak, Dışişleri, Maliye, Eğitim ve Gümrük Bakanlıkları da dış ülkelerdeki Türk işçilerinin sorunlarıyla ilgilenmeye başlamışlardır. Bu dönemde, yurtdışındaki işçilerin sayısı hızlı bir artış göstermeye devam ettiği halde, resmi kuruluşların aldıkları her tedbir çok yavaş uygulanmış, hiçbir yeni idari kuruluş tesisine gidilmemiştir. Bu dönemde yapılan işlerin en önemlisi, ilki Federal Almanya olmak üzere, ardı ardına Avrupa ülkeleri ile iki taraflı işgücü anlaşmalarının yapılmış olmasıdır. Ayrıca yabancı ülkelerde oluşmaya başlayan döviz karaborsasını önlemek için, işçilerin yurda gönderecekleri tasarrufları için özel bir kur tespiti de bu dönemde olmuştur.²²

İkinci Kalkınma Planı, yurtdışına işgücü göçünün kalıcı ve uzun süreli olmayacağı ancak bu gidişin bir süre daha devam edecek olmasının beklendiği bununda yurtdışına gidiş nedenlerinin devam etmekte oluşu ile açıklanmaktadır. Ayrıca, dışgöçün ülke içindeki dengesizliği daha da kötüleştirdiği,

“1964 yılından bu yana yurt dışına giden işçilerin % 38'i meslekleri olan işçilerdir. Bu yüksek oran, vasıfsız işçi gitmesi amacına uymamakta ve gidenlerin % 60'ının yurdun batı bölgelerinden gelmiş olması seçilen ilkeye aykırı düşmektedir.” sözleri ile açıklanmaktadır.²³

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma planı döneminde ise yurtdışına işgücü göçünün belli sonuçları daha çok açıklığa kavuşmuş ve dönemin başbakanı planın önsözünde, işçi dövizlerinin dış ödemeler dengesindeki önemine değinmiştir.

Bu plan döneminde yurtdışına göçün yol açmakta olduğu ve yol açacağı birtakım sorunlardan söz edilirken nitelikli işgücü göçü sorunu,

“Yetişkin işçilerin (zanaatkarların) yurtdışına gidişinin hızlanması, ekonominin bu tür insangücü açıklarının büyümesine yol açmaktadır. 1965-1970 döneminde 88 bin zanaatkarın yurtdışına çıkması, bu daldaki ihtiyaçları % 26 oranında artırmıştır” ifadeleri ile yer almaktadır.

²¹ Ali S. Gitmez, Dışgöç Öyküsü, (A.g.k.), s.183

²² Nermin Abadan ve diğerleri, Göç ve Gelişme, (A.g.k.), s.52

²³ Ali S. Gitmez, Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler: Beklentiler...Gerçekleşenler (Alan Yayıncılık, İstanbul:1983),s.254

Dördüncü Kalkınma Planında, yurtdışına işgücü göçü ile ilgili politikalar çok kısa ve yüzeysel olarak ele alınmış ve konu yaygın halk girişimciliğinde diğer plan dönemlerindeki gelişmelerin olumsuz yönleri ile şöyle açıklanmıştır,

"Yurtdışında çalışan işçilerin biriktirimleri yoluyla yaygın ve çok ortaklı halk girişimciliği ortaya çıkmıştır. İkinci plan döneminde başlayan bu gelişme, kalkınma açısından belirli bir potansiyel yaratmasına karşın, girişimcilerin bilgi ve beceri eksiklikleri ve kamunun bu konuda yeterince hazırlıklı bulunmaması sonucu, bu alanda bütünleştirici bir yaklaşımdan yoksun kalmıştır.

Son on, oniki yıl içinde saptanabilen 300 dolayındaki çok ortaklı halk girişimleri de, konuya salt politik açıdan ya da yurtdışındaki işçilerin birikimlerinin yurt içine aktarılmasında araç olması açısından bakılması nedeniyle büyük ölçüde başarısızlığa uğramıştır. Bunların yaklaşık % 70'i yer ve konu olarak yanlış işe başlamış veya kötüye kullanılarak yeterince başarılı olamamışlardır"²⁴

Dışgöçün, göçe katılanlar ve çevreleri üzerine olumlu etkileri inkar edilemezken, aynı şey ülke ekonomisine etkileri bakımından söylenememektedir. Bu konuda 1972 yılından 1978 yılına kadar yapılan tüm araştırmalarda dışgöçün ülke ekonomisi üzerindeki etkisinin her zaman olumsuz yönde olduğu ortaya konulmuştur.²⁵ Dışgöçün başlangıç yıllarında Türkiye'de uyandırılan umutların hemen hiç gerçekleşmemesi, tersine ülkenin sürekli ve ciddi ekonomik sorunların içinden bir türlü kurtulamaması da söz konusu araştırmaları desteklemektedir. Ayrıca dışgöç, göçün başlangıcında varolan dengesizliği çok daha görünür bir biçime sokmuş ve Türk ekonomisi, 60'lı yıllardan sonra sürekli batı ekonomilerinin desteğine bağımlı bir ekonomi haline getirilmiştir.²⁶

Göçün ilk yıllarındaki ihmaller nedeniyle ortaya çıktığı iddia edilmekte ve uzun yıllar çözümlenemeyen sorunların temelinde yatan bu önemli ihmaller şöyle açıklanmaktadır.²⁷

1-Türkiye, Alman hükümetinden, Almanya'nın İtalya'dan işçi alırken yaptığı gibi, Türkiye'de işçiler için bir sanayi meslek eğitimi merkezi açmasını istememiştir.

Böyle bir şey yapılmış olsaydı, yurt dışına giden işçilerimiz çalıştıkları işlerde daha başarılı olacaklar ve daha iyi işlere geçebilecekler, bu tür kurslardan geçen işçilerden bazıları ülkede kalacaklar, ya da Türkiye'nin sanayii tesislerine dönüp gireceklerdi.

2-Özellikle bu ilk yıllarda Türk işçileri hergün trenler dolusu, uçaklar dolusu dış ülkelere gönderilirken, hiçbir yönlendirme kursuna tabi tutulmamışlardır. Bu sırada kendilerine verilen bilgiler, çok kısa ve gidecekleri yerde yapacakları işin niteliğine ilişkin olmuştur. Gönderilen işçi

²⁴Ali S. Gitmez, Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler:"Beklentiler..Gerçekleşenler" (A.g.k.), s.256

²⁵Ali S.Gitmez, Dışgöç Öyküsü. (A.g.k.), s.167

²⁶Ali S. Gitmez, Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler:"Beklentiler..Gerçekleşenler" (A.g.k.), s.257

²⁷Nermin Abadan ve diğerleri, Göç ve Gelişme. (A.g.k.), s.52

kafilelerinin, yabancı ülkelere vardıklarında tek bilgi kaynakları, vardıkları ülkeye daha önce gelen hemşerilerinin bilgi ve tecrübeleri olmuştur.

3-Çeşitli yerel İş ve İşçi Bulma Kurumu Şubelerinde mükerrer kaydolmalar nedeniyle, yurt dışına gönderilen işçilerin sayıları hiçbir zaman tam olarak tespit edilememiştir. Bu mükerrer kaydolmalar yurt dışına gitmek için müracaatta bulunanların yazılı oldukları bekleme listelerinin de uzamasına yol açmıştır.

4-Türkiye'nin yurt dışına işçi gönderme politikasında, istihdam olanaklarının kıt olduğu bölgelere öncelik tanınması kesinleşmemiştir.

5-Kendi başlarına dış ülkelere iş aramaya giden ve "turist" işçiler denen kimselerin sorunu hiçbir zaman ciddiyetle ele alınmamıştır. Son günlere gelene kadar bile, Türk işçileri "dış ülkelerde iş bulma vaadiyle adam gönderme simsarlığı" yapan kimselere karşı korunmamışlar, himaye olunmamışlardır.

6-Dış ülkelerdeki işçilerin işlerine bakmakla görevli kimseler, elçilik ve konsolosluklardaki görevliler, çoğunlukta bu tür işlere yatkın olmayan kimselerdir. Dışişleri Bakanlığı tarafından seçilip atanmayan bu kimselerin büyük bir kısmı bir yabancı dili bile konuşamamaktadırlar. Bu kimseler, sorumlu memurlar olarak işçilerin karşılaştıkları çeşitli meselelerle ilgilenip uğraşmaktan çok, göçmen işçiler arasındaki siyasi fikirler hakkında istihbarat toplamakla uğraşmaktadırlar.

7-Türk işçileri arasında siyasal bilinçlenmenin yetersizliği ve hukuk bilgisinin bulunmaması, işçilerin sosyal sigortalar, çocuk tazminatı, iş kazası tazminatı gibi konulardan habersiz kalmalarına sebep olmuştur.

Özetle Almanya'ya veya genel olarak yurtdışına işgücü göçünün Türkiye üzerine olumlu veya olumsuz etkisi vardır yargılarından herhangi birini somut göstergelerle ortaya koymak son derece güçtür. Çünkü dışgöçün getirdikleri ile götürdükleri birbirini denkledebildiği gibi, "göç" ülkede olan gelişmelere ilişkin en belirleyici değişken de olmayabilir dolayısıyla etkisini de doğrudan görebilmek olanaksızdır.²⁸

1.3 İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN ALMANYA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İşgücü göçünün Almanya üzerine etkileri, Almanya'nın göç alan ülke olması nedeniyle çoğunlukla olumludur. Çünkü göç alımına karar veren ve işçi isteğinde bulunan bir ülkenin bu ekonomik hareketi kendi aleyhinde kullanması beklenemez, dolayısıyla göçle ilgili alınan birçok karar ekonomik gücün yararlarına göre düzenlenmekte ve göç veren ülke bu kararlara çoğu zaman müdahale edememektedir. Bu gerçek Almanya'nın yabancı işçi alımında da değişmemiştir.

²⁸Ali S.Gitmez, Dışgöç Öyküsü. (Maya Matbaacılık, Ankara:1979), s.174

Almanya işgücü alımının daha ilk yıllarında kazançlı duruma geçmiştir Şöyleki,

1.İthal edilen işgücünün çalışma yaşına kadar olan eğitim masrafları gelinilen ülkeler tarafından karşılandığından bu işçilerin Alman devletine maliyeti yok denecek kadar az olmuştur.

2.Yabancı işçilerin ekonomik kriz dönemlerinde tekrar geri gönderilmeleri mümkün olabilmekte ve boşalan işyerleri ise Almanlar için tekrar kullanılabilir. 1974 ve 1984 yıllarında bu tür kriz dönemleri geri dönüş uygulamaları ile atlatılmak istenmiştir.

3.Ülkenin gelişen refah seviyesi ile birlikte uzayan insan ömrü ve azalan nüfus artışı sonucu emeklilik sigortası ödeyen kurumların zor duruma girmeleri tehlikesi çoğu genç yaşta oldukları için uzun süre emeklilik sigortalarına prim ödeyecek olan yabancı işçiler sayesinde atlatılmış ve ülke ekonomisine yük getirecek önemli bir sorun da çözüme kavuşmuştur.

4.Yabancı işçilerin biriktirmiş oldukları paralar bir yandan geldikleri ülke için bir döviz kaynağı olurken, diğer yandan bu dövizler Alman dış ticareti için belirli yararlar getirmiştir. Çünkü bu dövizler ihraç kazancı olarak tekrar Almanya'ya geri dönmüştür.

Geleceği bir tarafa bırakıp, güncel duruma baktığımızda yine yabancılardan Alman ekonomisine büyük katkılarından söz edebiliriz. Bir Alman araştırma kurumunun yaptığı araştırmalara göre 1991 yılında GSMH 1988 yılından bu yana Almanya'ya gelen 3,5 milyon göçmen sayesinde olması gereken miktarın % 3,5 fazlasına ulaşmıştır. A.T ülkelerinden gelenler de dahil olmak üzere tüm Almanya'da yaşayan yabancılardan GSMH'nin 90 milyar DM daha fazla olmasını sağlamıştır.

1991 yılında yabancılardan ödendiği vergi ve sosyal sigorta ödenekleri 57 milyar mark tutmaktadır. Yabancılar için ödenen sosyal yardım, mülteci ödenekleri v.b'nin toplamı ise 16 milyar mark tutmaktadır. Buna göre 41 milyar Alman devletine kalmaktadır. Ayrıca iki Almanya'nın birleşmesinin arkasından belli bir süre birleşmeyi finanse etmek amacıyla "dayanışma vergisi" adı altında her çalışandan ödenen gelir vergisinin belirli bir oranı kadar bir vergi kesilmiştir.

Almanya'da çalışan Türkler'in Doğu Almanlar'la "dayanışmak" için ödedikleri vergi 470 milyon mark civarında olmuştur. Bu miktara diğer yabancıları da eklediğimiz takdirde rakam daha da büyümektedir.

Yabancılardan Alman ekonomisine katkıları yalnızca işçi olarak değil işadamları olarak da gerçekleşmiş ve Almanya'da 144 bini aşkın yabancı işletme kurulmuştur. Bu işletmelerin yaklaşık 35 bini Türklere aittir. Sadece Türk işletmelerinin yarattığı istihdam 125 bin civarındadır ve Türk işadamlarının yatırım hacmi 7 milyar, ciroları ise 28 milyar markı aşmış

bulunmaktadır. Bunun yanısıra Almanya'da yaşayan 5.2 milyon yabancıların tüketim ve tasarruf amacıyla yaptığı katkılarda göç alan ülkenin yararına büyümektedir. Örneğin 1989 yılında yabancıların Almanya içinde kalan kalan tüketim harcamalarının 60 milyar mark civarında olduğu tahmin edilmektedir.²⁹

İşgücü alımının ekonomik yararları ülkenin refah seviyesini geliştirmekte ancak yine de herşeyin güllük, gülistanlık olması mümkün olmamaktadır. Çünkü yabancı işçilerin sayılarının artmasıyla Almanya'da yeni bir azınlık oluşmuştur. "Misafir İşçiler" değişik bir görünüşe, değişik alışkanlıklara, değişik dinlere ve yaşam şekillerine sahip insanlardır. İletişim eksikliği, yetersiz bilgiler sonucu toplumun belli tabakalarında her iki taraf içinde belirli ön yargılar ortaya çıkarmıştır. Bu ön yargılar sonucu yabancılar Almanlar'dan izole olarak yaşamaya başlamışlar ve zaman içinde de radikal hale gelmişlerdir. Böyle bir gruplaşma şüphesiz toplum huzurunu bozan gelişmeleri de beraberinde getirmiş ve Almanya'da "yabancı düşmanlığı" adı altında bir kavga başlamıştır. Bu kavganın yaratılmasında önemli payları olan politikacılar, yarattıkları bu kavgadan da faydalanmasını bilmişler ve işsizlik gibi yapısal sorunları çözememenin faturasını yabancılar çıkarmışlardır. Yabancıların varlığı politikacıları bir yerde sosyal sorunlar konusunda hesap vermekten kurtarmıştır. "Yabancılar işyerlerimizi elimizden alıyor" gibi bahanelerin ortaya konması sonucu halk politikacıları kızacağına akın akın geldikleri duyurulan yabancılar kızmıştır. Gerek basın yayın, gerekse politikacılar yabancıların Almanya'ya yük olmadığı, aksine katkılarının olduğunu ve Alman ekonomisinin yabancılar bağımlı olduğunu özellikle halka anlatmamıştır.

Sonuç olarak işgücü göçünün Almanya üzerine etkileri şöyle sıralanabilir.

1. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerden ithal edilen işgücünün çalışma yaşına kadar olan eğitim masrafları gönderilen ülkeler tarafından karşılandığından, Almanya hiçbir yatırım maliyetine katlanmadan işgücü sahibi olmuştur. Ayrıca bu ülkelerin yetişmiş işgücünün belli bir bölümünün ithali sonucu işgücü gönderen ülkelerin kalkınmaları, Almanya'ya bağımlı hale getirilmiştir.

2. Yabancı işçilerin ekonomik kriz dönemlerinde tekrar geri gönderilmeleri mümkün olabildiğinden, yabancıların geri dönmesiyle boşalan işyerleri Almanlar için tekrar kullanılabilmiş. Böylelikle bu sorunlu dönemlerde ülke ekonomisinin en az zararı alarak geçmesi mümkün kılınmıştır.

3. Alman nüfusu giderek azalmakta ve dolayısıyla yaşlanmaktadır. Önümüzdeki yirmi yıl içinde 30 yaşın altındaki Almanların sayısı 4 milyon azalacaktır. Bu çalışma hayatına atılacak insanların da azalması anlamına gelmektedir. Bu durumda Almanya ekonomisi ayakta durabilmek için bugün olduğu kadar yarında yabancılar ihtiyaç duyacaktır.

²⁹ Çiğdem Akkaya, "Yabancıların Alman Ekonomisine Katkıları" Dünya Gazetesi Av.Bas.(9-15 Eylül 1992), s.4

4.Alman dış ticareti, yabancıların yarattığı artı değerle büyümüştür. Refah seviyesinin gelişmesi veya en azından korunabilmesi için Almanya'nın yabancılara daima ihtiyacı olacağı bir gerçektir. Çünkü yabancıların Almanya'da yarattığı ek ekonomik değer olmaması halinde geçici olmayan bir ekonomik krize girileceği herkes tarafından kabul edilmektedir.

5.İki Almanya'nın birleşmesinden sonra refah pastasından payını gönlünce alamayan, kandırıldıkları ve ihmal edildikleri hissine kapılan Doğu Almanlar'ın "yabancı düşmanlığı" biçiminde ortaya çıkan protestosu, Alman politikacılar tarafından kullanılmakta ve kendilerine yönelmesi gereken protestolar yabancılara yansıtılmaktadır. Dolayısıyla "yabancılar" toplumsal sorunlar da kurban olarak kullanılmakta emeklerinin yanında, "günah keçisi" olarak da Almanya'ya hizmet etmektedirler.

1.4 GÖÇÜN 30. YILI SONUNDA TÜRKLERİN DURUMU

1961 yılı ortalarında Almanya'daki yabancılar arasında en düşük orana sahip olan Türkler, yıllar geçtikçe artmış ve çizelge-1 de görüleceği gibi bugün yabancılar arasında en yüksek sayıya ulaşmıştır. Alman Federal İstatistik Dairesi'nin 1989 yılı Aralık ayı verilerine göre Almanya'daki Türklerin diğer yabancılar arasındaki oranı % 33,2 dir. Türkler'den sonra gelen en kalabalık yabancı topluluk % 12,5 ile eski Yugoslavya toplumdur.³⁰

ÇİZELGE-1
ALMANYA'DAKİ TÜRKLERİN DİĞER YABANCILARLA SAYISAL KARŞILAŞTIRMASI

ÜLKELER	NÜFUS	YÜZDE
Yunanistan	293.649	6,1
İtalya	519.548	10,7
Yugoslavya	616.499	12,5
Fas	61.848	1,3
Portekiz	74.890	1,5
İspanya	126.963	2,6
TÜRKİYE	1.612.623	33,2
Tunus	24.292	0,5
Diğerleri	1.211.220	25,0
TOPLAM	4.845.882	100,0

Kaynak: Federal İstatistik Dairesi Aralık 1989 verileri

T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 1991 yılında Alman Federal İstatistik Dairesi'nin verilerini kaynak göstererek hazırladığı rapora göre Türk vatandaşları bir yandan aile birleştirmesi ve doğum yoluyla, diğer yandan da ekonomik nedenli sığınmacı ve kaçak işçi olarak Almanya'da artış göstermektedir. Türk vatandaşlarının 1981-1991 yılları arası itibariyle sayıları ve toplam yabancılar içindeki oranları çizelge-2 de görülmektedir.

³⁰Liselotte Funcke, "Bericht der Beauftragten der Bundesregierung für die Integration der ausländischen Arbeitnehmer und ihrer Familienangehörigen", Postfach 140280, 5300 Bonn 1, Marz: 1991

ÇİZELGE-2
TÜRKLERİN YILLAR İTİBARIYLA SAYILARI VE YABANCILAR İÇİNDEKİ ORANLARI

AY/YIL	SAYI	YÜZDE
Eylül 1981	1.542.300	33,4
Eylül 1982	1.580.700	33,9
Eylül 1983	1.552.328	34,2
Eylül 1984	1.425.800	32,7
Eylül 1985	1.400.414	32,1
Eylül 1986	1.425.721	31,8
Eylül 1987	1.466.314	32,0
Aralık 1988	1.523.678	33,9
Aralık 1989	1.612.623	33,2
Eylül 1990	1.675.911	32,0
Aralık 1991	1.779.586	32,2

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Gen.Müdürlüğü 1992 Yılı Raporu. (31.12.1991 tarihi itibariyle toplam yabancı sayısı 5.882.267 olmuştur.)

Almanya'ya gelen ve Almanya'dan ayrılan Türk vatandaşlarının 1980-1989 yılları arasındaki durumlarına bakıldığında gelen 212 bin kişiyle 1980 yılı, giden 213 bin kişiyle de 1984 yılı dikkat çekmektedir.

Çizelge-3 de görüleceği üzere 1980 yılında gelenlerin 57.913 kişisi Federal Almanya'dan iltica hakkı isteminde bulunmuşlar ve bu sayıyla diğer ilticacılar içinde Türkler % 53.7 ile ilk sırayı almışlardır.

ÇİZELGE-3
ALMANYA'YA GELEN VE ALMANYA'DAN AYRILAN TÜRKLERİN SAYILARI

AY/YIL	SAYI	YÜZDE
1980	212.254	70.583
1981	84.052	70.905
1982	42.713	86.852
1983	27.830	100.388
1984	34.114	213.469
1985	47.459	60.641
1986	62.161	51.934
1987	66.247	45.726
1988	33.565	16.399
1989	85.679	37.666

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Gen.Müdürlüğü 1992 Yılı Raporu.

Federal Almanya'daki Türk vatandaşlarının Eyaletler itibariyle dağılımına baktığımızda (Çizelge-4) vatandaşlarımızın 1987 ile 1990 yılları arasında tüm eyaletlerde artış gösterdiğini görmekteyiz. Nordrhein-Westfalen eyaleti (Kuzey Ren Vestfalya) Türklerin en yoğun olarak toplandığı bölge olarak dikkati çekmektedir. Bu bölgede yaşayan 578.773 vatandaşımız tüm Almanya'daki Türklerin yaklaşık % 35'ini oluşturmaktadır.

ÇİZELGE-4
TÜRK VATANDAŞLARININ EYALETLER İTİBARIYLA DAĞILIMI

EYALETLER	1987	1990
Schleswig-Holstein	31.531	34.837
Hamburg	55.057	58.433
Niedersachsen	94.458	107.879
Bremen	24.354	27.228
Nordrhein-Westfalen	516.978	578.773
Hessen	144.162	162.653
Rheinland-Pfalz	51.211	59.356
Baden-Württemberg	250.671	290.391
Bayern	197.644	225.116
Saarland	7.996	10.403
Berlin	107.307	120.842
TOPLAM	1.481.369	1.675.911

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Gen.Müdürlüğü 1992 Yılı Raporu.

Türk vatandaşlarının cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımını incelediğimizde ise 0-35 yaş arası grubun toplam Türk nüfusunun yaklaşık % 70'ini oluşturduğunu görüyoruz. (Çizelge-5) Genelde erkek sayısının fazla olduğu ve 0-6 yaş arası grubun ilk sırayı aldığı dikkati çekmektedir. Anaokulu (Kindergarten) çağındaki çocuk nüfusumuzu dışarda bırakmak kaydıyla yapılan hesapta 25 yaşına kadar olan ilk, orta ve yükseköğrenim çağındaki nüfusumuzun oranı yaklaşık % 40 'a ulaşmış durumdadır.

Genç nüfusun bu yoğunluğu karşısında, ileri yaştaki nüfusumuzun durumu nedir? diye bakınca 55-65 yaş üstü grubun tüm Türk nüfusunun yaklaşık % 5'ini oluşturduğunu görüyoruz.

ÇİZELGE-5
ALMANYA'DAKİ TÜRKLERİN CİNSİYET VE YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

YAŞ GRUBU	KADIN	ERKEK	TOPLAM
0-6 arası	86.400	96.900	183.300
6-10 arası	53.100	61.300	114.400
10-15 arası	73.400	93.200	166.600
15-18 arası	54.000	69.200	123.200
18-21 arası	60.600	68.100	128.700
21-25 arası	73.100	82.800	155.900
25-30 arası	73.200	108.900	182.100
30-35 arası	45.400	62.100	107.500
35-40 arası	50.700	35.000	85.700
40-45 arası	64.500	56.300	120.800
45-50 arası	50.200	78.000	128.200
50-55 arası	33.800	68.500	102.300
55-60 arası	16.000	34.800	50.800
60-65 arası	7.100	11.300	18.400
65 yaş üstü	3.900	4.000	7.900
TOPLAM	745.400	930.500	1.675.900

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Gen.Müdürlüğü 1992 Yılı Raporu.

Almanya'da bulunan nüfusumuzun yaklaşık % 66 sının en az 10 yıldır bu ülkede yaşadığı, 702.769 kişiyle en az 15 yıldır yaşayanların oranının % 41 olduğu çizelge-6 da görülmektedir.

ÇİZELGE-6
TÜRK VATANDAŞLARININ ALMANYA'DA BULUNMA SÜRELERİNE GÖRE SAYILARI

SÜRELER	SAYILAR
5 yıldan az	340.133
5-8 yıl arası	101.959
8-10 yıl arası	113.308
10-15 yıl arası	417.742
15 yıl üstü	702.769
TOPLAM	1.675.911

Kaynak: T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Gen.Müdürlüğü 1992 Yılı Raporu.

Almanya'da çalışan vatandaşlarımızın yurda havale ettikleri döviz miktarları İtalyan ve Yugoslav vatandaşları ile karşılaştırıldığında çalışan nüfusumuzun yoğunluğu, döviz transferinde de önemli miktar farklılığı yaratmaktadır. (Çizelge-7) Ancak vatandaşlarımızın son yıllarda Almanya'da yatırım yapma eğilimine girmeleri, yurda gönderdikleri döviz miktarlarında gözle görülür bir azalmaya neden olmuştur.

ÇİZELGE-7
ALMANYA'DAKİ TÜRKLERİN VE DİĞER YABANCILARIN ÜLKELERİNE HAVALE ETTİKLERİ
TAHMİNİ DÖVİZ MİKTARI (Milyon DM)

YILLAR	TÜRK	İTALYAN	YUGOSLAV
1981	3.350	1.300	1.650
1982	3.300	1.400	1.650
1983	3.200	1.500	1.700
1984	3.600	1.600	1.600
1985	2.800	1.500	1.400
1986	2.550	1.250	1.450
1987	2.350	1.150	1.250
1988	2.500	1.350	1.350
1989	2.500	1.350	1.350
1990	2.500	1.350	1.350

Kaynak: Federal Merkez Bankası

Bugünkü sayılar ile Almanya'daki 1 milyon 779 bin vatandaşımızın 694 bini işçi olarak çalışmaktadır. Diğerleri ise yerleşik bir toplum haline gelen nüfusumuzun diğer üyeleridir. Almanya'daki Türkler artık sürekli ikamet statüsüne sahip, sosyal, kültürel, ekonomik ve ticari etkinlikleri ile her geçen gün yaşadıkları toplumun ekonomik ve kültürel zenginliklerine katkıda bulunarak kalıcı olduklarını hissettirmektedirler.

Almanya ile Türkiye arasında imzalanan işgücü anlaşmasının 30. yıldönümü nedeniyle, dönemin Başbakanı'nın yaptığı açıklama iyimser olarak bakıldığında Almanya'daki Türklerin durumunu genel olarak yansıtmaktadır. Bu açıklamanın bazı bölümlerinde özetle şunlar ifade edilmektedir.

"Türkiye, bazı Avrupa ülkelerinden farklı olarak, tarihi boyunca hiçbir zaman geleneksel anlamda göçmen gönderen bir ülke olmamıştır. Altmışlı yılların başından itibaren başta Almanya olmak üzere, sanayileşme hamlesi gerçekleştiren Batı Avrupa ülkelerine olan Türk işgücü göçü ile, Türkiye'de işgücü ihraç eden ülkeler arasına girmiştir. İşgücü göçünün başladığı yıllarda TC hükümetleri, ülkemizdeki işsizliğin azaltılması ve işçi dövizlerinin ödemeler dengesine olumlu tesiri gibi mülahazalarla hareket etmişlerdir.

1973 yılı sonundan itibaren, başta Almanya olmak üzere, işçilerimizi istihdam eden ülkeler yabancı işgücü alımını durdurmuşlardır. Bununla birlikte, başlangıçta yurtdışına giderken beraberlerinde eş ve çocuklarını götürmeyen vatandaşlarımızın ilerleyen yıllarda ailelerini de yanlarına almaları nedeniyle, Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan vatandaşlarımızın sayısında artış olmuştur. Bugün, 1 milyon 612 bini Almanya'da olmak üzere, yurtdışında 3 milyona yakın vatandaşımız yaşamaktadır.

Yurtdışında çalışan vatandaşlarımızın geçtiğimiz otuz yıl boyunca yurda havale ettikleri dövizler, hiç kuşkusuz ülkemizin kalkınmasına büyük katkılarda bulunmuşlardır. 1978 yılının başından 1990 yılı ortalarına ortalarına kadar yurda gönderilen işçi dövizleri, yaklaşık 21 Milyar Doları bulmuştur. Özellikle son 8 yıl içinde ülkemizin ekonomik bakımdan istikrara kavuşmuş olması ile, işçi dövizleri girdisinde sürekli artış olmuştur.

Yurtdışına çalışmak amacıyla giden vatandaşlarımız, gelişmiş sanayi ülkelerindeki mesleki ve sosyal hayata büyük bir başarıyla intibak etmişlerdir. Haliyle başlangıçta dili, dini, kültürü, örf ve adetiyle değişik toplumlarda yaşamamanın verdiği önemli güçlükler görülmüştür. Ancak, bu güçlüklerin zaman içinde azalmakta olduğunu memnuniyetle müşahade ediyoruz. Kısaca, çalışkan Türk işçisi, sanayi toplumu yaşantısına başarıyla uyum sağlamış, yurda geri dönenler ise beraberlerinde getirdikleri bilgi ve becerileri ile Türk ekonomisinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Ayrıca, Avrupa'nın gelişmiş ülkelerinde yaşayan 2,5 milyon civarındaki vatandaşımız, ülkemiz ile bu ülkeler arasında birleştirici bir köprü vazifesi görmektedir. Yaşadıkları ülkelerde gün geçtikçe gelişen ve güçlenen Türk varlığı eğitim öğretim, kendi işyerine sahip olma ve ikamet konularında da gelişme göstermişlerdir. 1989 yılı verilerine göre, Almanya'da 439.680 Türk çocuğu çeşitli ilk, orta öğretim ve meslek okullarına devam ediyor. Çıraklık eğitimi gören Türk gençlerinin sayısı 37.709 dolayında. Yüksek öğrenime devam eden gençlerimiz ise 11.654'ü bulmuş durumda.

Almanya'daki yaklaşık 33 bin Türk işyerinde, çoğunluğu yine Türk olmak üzere 100 binin üstünde işçi istihdam edilmekte. Türk işyerlerinin toplam yatırım hacmi, 6 milyar Markı aşmaktadır.

İkamet statüsü açısından ise, 413.900 vatandaşımız en güvenceli statü olan oturma hakkına, 371.531 vatandaşımız da süresiz oturma iznine sahipler.

Bütün bu verilerin ışığında, artık Almanya'da sadece işçilerimizden değil, örfüyle, diniyle, kültürüyle ve diliyle yabancı bir ortamda yaşamasına rağmen o yabancı ortama başarıyla uyum sağlamakta olan bir Türk varlığından söz etmek gerekmektedir.

Sözü edilen Türk varlığı'nın en azından yabancı bir kültür çevresinde yaşamasından kaynaklanan bir takım problemleri geçmişte varolmuştur. Gelecekte de bir takım sorunları olacaktır. Görünen odur ki, Almanya'daki Türk Varlığı, 2000'li yıllarda da var olacak ve bu ülkenin iktisadi, siyasi, sosyal ve kültürel hayatının bir parçasını oluşturmaya devam edecektir.

Son yıllarda Almanya'da yaşayan vatandaşlara Türk hükümetleri çeşitli hizmetler götürmüşlerdir. TRT-INT televizyon yayınlarının başlatılması ve Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nin Batı Avrupa'da gerçekleştirilen dışarıdan lise bitirme ve yükseköğrenim yapma imkanları, gibi hizmetler, bizim, vatandaşlarımızın Türkiye'den ve Türk kültüründen kopmadan, buldukları ülke toplumları içinde sağlam bir yer işgal etmeleri ve uyum içinde yaşamaları hedefine ulaşma çabamızın örnekleridir.³¹

Merkezi Essen'de bulunan Türkiye Araştırmalar Merkezi Başkanı Prof.Dr. Faruk Şen'in Almanya'daki Türklerin bugünkü genel görünümünü özetlediği bir gazete haberi yine iyimser olarak bakıldığında Türk toplumunun bugünkü durumu hakkında dönemin Başbakanı'nın açıklamaları ile paralellik göstermektedir. Bu açıklamada kısaca şu görüşlere yer verilmektedir.,

"Federal Almanya'daki Türklerin nüfus artış oranının % 0.83 olduğu, Türkiye'deki nüfus artış oranının ise % 2.4 lerde seyrettiği 60-70'li yıllarda Türklerin özellikle madencilik, çelik sanayii ve otomobil fabrikalarında işçi olarak çalıştıkları, şu anda ise hizmet sektöründe de görevler aldıkları görölmektedir. Bu arada, ikinci kuşak Türklerin başarıları da dikkat çekmektedir şu anda 22 bin Türk genci, Alman liselerinde eğitim görmekte. Bunun dışında Alman yüksekokullarında okuyan Türk öğrencilerin sayısı da 11 bin 700'e ulaşmış durumdadır. Türk öğrenciler, böylece Almanya'da eğitim gören en büyük grubu oluşturmaktadır.

Öte yandan Türklerin, Alman politikasına olan ilgileri de gittikçe artmış durumda. şu anda Almanya'daki Sosyal Demokrat Parti içinde 26 bin Türk bulunuyor. Ayrıca Rotary Clup ya da benzer teşkilatlarda görev yapan Türklerin sayısı da gittikçe artıyor. Bu yıl içinde Almanya'da 450 milyon markın üstünde vergi ödeyecek olan Türk azınlığı, Almanya'daki geleceklerinin planını yapıyor. şu anda Türklerin ancak % 17'si Türkiye'ye kesin dönüş yapmayı düşünüyor. Emekli olan Türklerin çoğu da Almanya'da kalmak istiyor. 40 binin üzerinde Türk şu anda Almanya'da bir mülk satın almış durumda. Diğer Türkler

³¹ Barçın Yınanç, "Almanya'daki Türk Varlığı Tartışılmaz" Milliyet Gazetesi (28 Eylül 1991).s.1

de ev satın alma girişiminde bulunuyorlar. Almanya'da yaşayan ikinci kuşak Türkler arasında Alman vatandaşlığına geçme ilgisinin arttığı da gözleniyor. Almanlardan sonra ikinci büyük halk grubunu oluşturan Türkler, uzun vadede kendi kurdukları işyerlerinde çalışmak niyetindedir. Türk gençlerinin mesleki entegrasyonunun, 80'li yıllara göre daha da pozitif bir çizgiye ulaştığı gözleniyor".³²

Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın bu ülkede artık geçici olmadıkları, Alman devleti her ne kadar kabul etmese de "göçmen" olduklarının kanıtları yukarıdaki birbirine benzer açıklamalardan da anlaşılmaktadır. Özellikle 80'li yılların ikinci yarısından bu yana Almanya'daki toplumumuzun bu ülkede kalıcı olduklarına dair ilk güçlü işaretler alınmaya başlamıştır. Türkler özellikle ikinci ve üçüncü kuşak evlatlarının Almanya'da yerleşme eğiliminde olduklarını gördüklerinden Almanya'da kalıcı yatırımlar yapmaya başlamışlardır. Bu eğilimin sonucu olarak bir yandan Almanya'da gayrimenkul alımları hızlanmış diğer yandan işçilik terkedilmeye, küçük ve orta ölçekli işletme sahibi olunmaya başlanmıştır.

Almanya'daki nüfusumuzun yeni eğilimleri ve mevcut durumunu dikkate alan Türk devletinin 80'li yılların ikinci yarısından sonra yaptığı önemli çalışmalardan iki tanesi kalıcı bir göçmen topluluğuna götürülen hizmetler şeklindedir. Bunların ilki 1986 yılında teşkilatlanma çalışmaları başlayan Anadolu Üniversitesi yurtdışı faaliyetleri, ikincisi ise TRT'nin yurtdışına yönelik uluslararası televizyon yayınlarıdır.

a) Anadolu Üniversitesi'nin Almanya'daki Faaliyetleri

Anadolu Üniversitesi, 1986 yılında Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin eksik kalan eğitim ve kültür ihtiyaçlarını uzaktan öğretim teknolojilerinden yararlanarak tamamlamak amacı ile "Yurtdışı İşçi Meseleleri Yüksek Koordinasyon Kurulu" tarafından görevlendirilmiştir.

Anadolu Üniversitesi, Almanya'nın Köln kentinde Başkonsolosluk bahçesinde bir barakada hazırlıklarını tamamlamış ve 1987-88 ders yılında ilk faaliyet olarak açık yükseköğretim hizmetini sunmuştur. İş İdaresi, İktisat ve yurtdışında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen öğretmenler için sunulan Eğitim Önlisans Programlarına çoğu Almanya, Fransa, Avusturya, İsviçre, Hollanda ve Belçika'dan olmak üzere 2000'in üzerinde kayıt yapılmıştır.

AÖF'ün Türkiye'de uygulanan sistemi ile yürütülen projede öğrencilere yurtdışında da kayıt, idari danışmanlık ve öğrenci hizmetleri sunulmaktadır. Bunun yanı sıra, Köln, Stuttgart, Münih, Frankfurt, Duisburg, Essen, Berlin, Nürnberg, Den Haag ve Brüksel şehirlerinde hafta sonları, matematik, muhasebe, istatistik, iktisat, iktisadi analiz, bilgisayar gibi dersler için yüz yüze akademik danışmanlık hizmeti vermektedir.

³² Milliyet Gazetesi Avrupa Baskısı . (5 Kasım 1991), s.2

Sınavlar ise Türkiye’de olduğu gibi yılda üç defa Köln, Hamburg, Berlin, Frankfurt, Stuttgart, Münih, Den Haag, Brüksel, Paris, Bern ve Viyana’da ayrıca izinde, askerlik hizmetinde ve mazeretli olanlar için Eskişehir ve Burdur’da uygulanmaktadır. Üniversite, 1987/88 ders yılından bu yana yurtdışındaki Eğitim Önlisans Programından 344, İş İdaresi ve İktisat Programlarından toplam 534 mezun vermiştir.

Ayrıca Üniversite, Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yaparak, Bakanlık adına yurtdışında, dışarıdan lise bitirme sınavlarını örgütlemeyi ek bir proje olarak yürütmeye başlamıştır. Bu projenin bir özelliği de mezun gençlere Türk yükseköğretim sistemine katılma imkanı sağlaması yanında Türkiye’deki ÖSYM sınavlarını kazanmak yoluyla Alman üniversitelerine yatay geçiş yapma fırsatını sağlamasıdır. Proje 1990 yılında başlatılmış ve Ankara Aydınlikevler Lisesi adına ilk sınavlar 30 Kasım 1991 tarihinde Köln’de uygulanmıştır.

b)TRT’nin Yurtdışı Televizyon Yayını TRT-INT (Avrasya)

TRT’nin Uluslararası Televizyon Yayını, TV-5 diğer adıyla TRT-INT 28 Şubat 1990’da Avrupa’ya çıkarak yayınlarına başlamıştır. Başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerinde yaşayan vatandaşlarımızın Türkiye ve Türk kültürü ile bağlarının devamını sağlamak amacıyla yönelik TV-5’in yayına başlaması 19 Aralık 1989 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Bu karar uyarınca TRT-INT yayınlarının istenen ülkelere ulaşabilmesi için Şubat ayı içinde Avrupa ülkelerinin tamamı tarafından kolaylıkla izlenebilen Eutelsat-I F4 uydusunun 3 numaralı transponderi kiralanmıştır.

11 Ocak 1990’dan itibaren önce Almanya, ardından da Hollanda, Belçika, Avusturya, İngiltere ve Fransa’nın konuyla ilgili mevzuatına uygun olarak başvuru ve lisans çalışmalarına başlanmıştır. 28 Şubat 1990 günü yayına başlayan TRT-INT’in önceleri günlük 7 saat süren yayınını uydudan yer istasyonlarına indirecek olan Alman Posta İdaresi Bundespost ile 1 Mart 1990 günü bütün Almanya için sözleşme imzalanmıştır.

TRT-INT’in kablolu TV’den dağıtımı için yapılan başvurular sonunda 4 Mayıs 1990’da Berlin’den başlayarak istenilen lisans bütün eyaletler tarafından verilmiştir.

Uydu aracılığıyla yurt içinde Ankara ve İstanbul il merkezlerinde izlenebilen, yurtdışında ise Türklerin yoğun olduğu Almanya başta olmak üzere tüm orta Avrupa ülkelerini kapsayan TV-5 yayınları Türklerin buldukları ülkelerin kültürlerini tanımaya ve uyum sağlamalarını kolaylaştırmaya yönelik, eğitim, kültür, drama, müzik-eğlence, spor programları ile haberler ve reklamlardan oluşmaktadır.

TRT-INT yayınlarının % 30’unu Almanya ve diğer Avrupa ülkelerinden yapmakta ve bunu sağlamak üzere de belirli sürelerde yurtdışına çekim ekipleri göndermektedir.³³

³³Dünden. Bugüne Radyo-TV:“1927-1990” . (Ajans Türk Matbaa San.A.Ş, Ankara:1990), s.75

İKİNCİ BÖLÜM
YERLEŞİK OLMANIN GETİRDİĞİ BAZI SORUNLAR

2.1 UYUM ZORLUKLARI

1981 yılında Almanya'da yaşayan yabancıların sayısının 5 milyona yaklaşması ve çeşitli sektörlerde görülen ekonomik kriz ve ekonomik krizin getirdiği endişe ile yabancılara karşı bir hava oluşmuş ve giderek artan, özellikle 1982-1985 yılları arasında Alman kamuoyunda kendini hissettiren bu yabancıları reddedici tutum, yabancıların uyum gayretlerini olumsuz etkilemiştir.³⁴

Bu olumsuz ortam şüphesiz yabancı denilince ilk akla gelen Türkleri de fazlasıyla etkilemiştir. Almanya'daki Türkler şu anda, gidici kuşak olarak adlandırabileceğimiz birinci kuşak (bunlar ya döndüler, veya dönecekler) ve kalıcı olarak ikinci ile diğer gelecek kuşaklardan oluşan bir topluluktur. Dönme veya dönmeme kararı verememiş , kararsız diyebileceğimiz Türk göçmenlerde bulunmaktadır.

Almanya'da değişik kültürlerin birarada uyum içinde kaynaşık olarak yaşandığı söylenemez. Çünkü bugüne dek ne Alman toplumu, ne de Türkler bu olumsuz nedenleri yok etmek için gereken özveriyi göstermemişlerdir.

" Almanlaştık, dinimizi kaybettik, benliğimiz yok oldu, oğlum, kızım gavurlaştı, bizi insan kabul etmiyorlar, ikinci sınıf insan olduk, bizim kültürümüz başka,dinimiz değişik" vb sızlanmalar bir yanda, "Yabancılar iş yerlerimizi,konutlarımızı elimizden aldılar, pis Türkler, Türkler dışarı, Almanya Almanlarıdır, başörtülüler, biz bunlarla yaşayamayız" vb.gibi değişik düşünceler öbür yanda sürekli çatışmıştır.³⁵

İlk kuşak göçmen Türkler, öze ilişkin bir değişimden kaçınmakla kalmamakta, bu özün (göçmenlik ve göçmenleşme) sonraki kuşaklarda ortaya çıkmasını da bir felaketi önlemeye çalışırcasına, cansiperhane bir enerjiyle önlemeye çalışmışlardır.

Aile yapısının doğal bir sonucu olarak "söz sahibi" olmayı sürdüren ilk kuşak göçmenler, çocuklarının eğitimine de gel-geç bir olaymış gibi yaklaşmakta, ya da en azından sorunu, burda görülen eğitimin Türkiye'de geçerli olacak biçimde şekillenmesini istemektedirler. Bu nedenle çocuklarımız Alman eğitim sisteminin içindeyken bile bu eğitimin amaçlarına yabancı düşmekte, içinde yaşadıkları toplumsal değerleri benimseyip kendilerine maaletfmeleri gecikmektedir. Bir sosyal ortamda kendini en etkin biçimde gerçekleştirmenin, birey olarak gelişmenin mümkün tek yolunun, o sosyal ortamı kavramış ve benimsemiş olmaktan geçtiği gözardı edilmekte , böylece "göçmen" değil, gerçekten "yabancı" bir yaşama tarzı seçilmiş olmaktadır.³⁶

³⁴Faruk Şen, Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerinin Uyum Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar. (A.g.k.),s.19

³⁵H Hasan Çebi ve İsmail Bulan, "Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmen Topluluğunun Kültür Sorunları" Federal Almanya'da Türk Göçmenler . (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651,Köln: 1990), s.217

³⁶H Hasan Çebi ve İsmail Bulan, "Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmen Topluluğunun Kültür Sorunları" (A.g.k.), s.219

Bu yabancı yaşama tarzının getirdiği psikolojik sorunlar, göçmenin iç dünyasında birtakım değişikliklere neden olmakta ve bu durum göçmenin yaşı, cinsiyeti, göç nedeni, üyesi olduğu toplumsal sınıf, eğitim ve kültürel geçmişi ne olursa olsun değişik biçimlerde görülmektedir. Örneğin, bir göçmende oluşabilecek bu duyguları aşağıdaki biçimde sıralayabiliriz.

Yabancılaşma Duygusu: Tüm göçmenler, göç ettikleri ülkede birer yabancıdırlar .Göçmenin dünyasındaki her şey iklim,çevre,kültür,dil değişiktir.Kişinin dış dünyasında çok somut olan bu yabancılaşma durumu onun iç dünyasına da yansır. Kendi iç dünyasına da yabancı olur, bir şeye ve bir yere ait olamama duygusu taşır Yabancılaşma duygusunun ortaya çıkış, süresi, kişinin yeni ülkede kaldığı süreye değil, yeni ülkede ailesi ile birlikte nasıl karşılandığına, buradaki sosyal kurumuna bağlıdır.

Yalnızlık Duygusu: Yalnızlık duygusu, kişinin bilinçli ya da bilinç dışı geride bıraktığı yakınlarının yokluğu ve onları bırakmasından ötürü kendisini suçlu hissetmesinden kaynaklanır. Bu zaman zaman çöken yalnızlık duygusu, üzüntülü bir anda olduğu kadar sevinçli bir anda da duyulabilir.

Boşluk Duygusu: Göçmen kişi zaman zaman, bilinçli ya da bilinçsizce geçmişte bıraktığı şeylerin yokluğunu hisseder

Özlem Duygusu: Göçmen bilinç dışı olarak, kişileri, doğayı, burada olmayan, orada olan her şeyi özler. Özlem, kimi zaman göçmenin kişiliğinin bir parçası durumuna gelir.

Kişilik Sorunu: Kişinin kendi ülkesindeki kişiliğiyle yeni ülkedeki kişiliği çatışır "Ben neyim?" duygusu içinde dönüp durur zaman zaman pişmanlık duyguları içinde bocalar.İki ayrı kültürün, kişinin benliğinde çatışması, göçmen çocuklarının giderek yeni toplumun bir parçası olması ile derinleşir.

Köksüzlük: Göçmen zaman zaman bir şeye ait olmama duygusu içinde bocalar. İçinde yaşayıp kök saldığı toplumdan ve onun verdiği güvenden yoksundur.

Anavatanındaki Değer Yargılarının Aşağılanması: Göçmen eski toplumunda doğal ve önemli olan değer yargılarının yeni toplumda anlamsızlaştığını görür. Yeni topluma kök salabilmek için, eski toplumun değer yargılarını aşağılamaya başlar. İki toplumun değer yargıları arasında yaptığı kıyaslama, göçmenin iç dünyasında ve aile yaşamında çelişkilere neden olur.

Aşağılık Duygusu: Göçmen kendi dilinin, yaşayış biçiminin, çalışma yaşamındaki ve serbest zamandaki alışkanlıklarının çevreyle ilişki biçiminin "eskisi gibi anlam taşımadığını" ve "aynı değerde sayılmadığını" fark eder. Kendini yetersiz ve yeteneksiz hissetmeye başlar

Dil yetersizliği bu duyguyu güçlendirir. Kişi önceki yaşamında bu duyguyu, belki de çok kısa bir süre için hissetmiştir. Ama, kaldığı ülkede sık sık yaşar.

Anadilinin Aşağılanması: Dil kişiliği, kişinin kendine verdiği değeri ve duyguyu güveni etkileyen bir duygudur. Göçmen yeni toplumuna uyum gösterebilmek için yepyeni bir dil öğrenmek zorundadır. Anadilini aşağılanmasının birçok nedeni vardır çünkü,

-Anadili, artık eskisi gibi kullanılır değildir.

-Yeni dili öğrenmek uzun zaman isteyen, zor bir iştir.

-Göçmen, yeni dili öğrenmiş bile olsa, duygularını, soyut kavramları, bu dilde anlatmakta güçlük çeker.

-Orta yaşlı göçmenler yeni dilde telaffuz zorluğu çeker.

Tüm bunlar kimilerinde kendi anadiline "sırt çevirmeye" (özellikle ikinci kuşakta) sonuçlanabilir.

Kuşkuculuk: Yeni bir ülkede, yeni bir toplum içinde sık sık bilinmeyenle karşı karşıya gelen göçmende kuşku duyguları yoğunlaşır."kuşkuculuk" bir davranış biçimi olmaya başladığında tehlikelidir. Giderek "nevroz" ve "psikoz" durumlarına yol açar.

Suçluluk Duygusu: Göçmen yeni ülkeye geldiğinde geride bıraktığı kişiler ve değerler karşısında suçluluk duygusuna kapılır. Ya da yeni yaşamında mutlu olması gerektiği halde, olmadığı için suçluluk duygusu altındadır.

Kırıklık: Zaman geçmesine karşın bir türlü "geri dönüşü" gerçekleştiremeyen göçmen kırılır. Çoğu zaman çevresindeki insanları, ailesini ,dostlarını kırar ve mutsuz eder.

Ön Yargı: Yeni ülkenin doğal bir parçası olmayan göçmen, ülke ve topluma karşı olumsuz duygu ve davranışlar içine girer. Ön yargılı davranır.³⁷

Almanya'nın Köln şehrinde uzun bir süredir yaşayan ve çok sayıda Türk hastaya sahip bulunan Dr.Yusuf Göknelma, Türklerin psikolojik sorunları hakkında,

"kendini tamamen Almanya'ya adapte edip, Türkiye bağlarını kopartmak isteyenlerde depresif bir durum ortaya çıkıyor.Tamamen içlerine kapanıyorlar.Sürekli huzursuz,uyku saatleri düzensiz, mide hastalıkları var. Almanya'ya adapte olmak istemeyenler arasında her fırsatta Türkiye'ye döneceklerini tekrarlayanlara, bu arada İslam dinini kurtarıcı ve yaşamlarının temeli olarak kabul edenlere de rastlanıyor.

Bazı durumlarda psikozlar ortaya çıkıyor. Bazı kişiler yaşadığı çevredeki insanların kendisine düşman olduğunu sanıyor.Buradaki yenen herşeyin haram olduğuna inanıyor.

³⁷Gönül Göhler, "Batı Almanya'da Yaşayan ve Çalışan Türklerin Sağlık Yönünden Konumları ve Sorunları" Federal Almanya'da Türk Göçmenler. (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651,Köln: 1990), s.93

Hastalığın ileri safhalarında, sokakta yürümekten bile korkanlara rastlanıyor. Yabancı düşmanlığını da bu hastalıkların başlamasında önemli bir etken olarak kabul etmemiz gerekir. Çünkü insan istenmediğini bildiği bir yerde kendini rahat hissetmez. Eğer insanın içine böyle bir korku da yerleşmişse bunalımlar kendiliğinden ortaya çıkar. Yabancı düşmanlığı da bu hastalıkların körükleyicisidir.

Türk insanının gurbet hastalıkları, özellikle ruhsal açıdan sanılandan daha fazladır. Bu insanlarımız Türkiye'ye gittiklerinde onlara Almancı"diyorlar. Ne yaparsa yapsın bu ismi silemiyor, sanki alınına yazılmış. Aynı insan Almanya'ya geldiğinde de ne yaparsa yapsın, nereye giderse gitsin."Yabancı" damgası yiyor. Bu nedenle sorun sanıldığından da büyük" demektedir.³⁸

Özetle Almanya'daki Türklere göçün getirdiği uyum zorlukları beş ana noktada toplanabilir:

1) Buldukları ülkenin diline yeterince hakim olamamaları nedeniyle yaşadıkları zorluklar. İçinde yaşadıkları toplumun dilini yeterli düzeyde öğrenememeleri

2) Toplumdaki yerli halk tarafından dışlanma ve aşağılanma. Hiçbir kültürün diğer kültürlerden üstün veya aşağı olamayacağı ve her kültürün kendine özgü özellikleri ,değerleri olduğu görüşüyle hareket edilmediği için Türk işçi ailelerinin toplumdaki dışlanması.

3) Gettolarda oturma.zorunluluğu, toplumdaki dışlanmayla yakından ilgili olan yerleşim durumu sosyal,ekonomik ve psikolojik nedenler sonucunda azınlık konumundaki bir topluluğun gereksinimi şeklinde ortaya çıkması.

4) Hukuki bağlamda , buldukları ülkenin politik .ekonomik,sosyal ve eğitim alanlarında durumlarının henüz güvenceli olmaması iş yerini kaybetme ve gelecek korkusu

5) Uzun bir süre yabancı bir ülkede yaşamamanın yolaçtığı Türkiye'ye ve Türk toplumuna yabancılaşma sorunu ³⁹

³⁸Suat Türker, "Gurbette uzun yıllar yaşamakla anadilimiz Türkçe unutulur mu?":Dr.Yusuf Göknelma ile söyleşi Hürriyet Gazetesi NRW Eki (11 Ağustos.1989).s.2

³⁹Bilhan Doyuran,"Dış İşgücü Göçünün 30. Yılında Yurtdışındaki Türk Aileleri", KURGU-Sayı.8. (Eskişehir: AÖF Yay No: 211,1990), s.630

2.2 İKİ KÜLTÜR ARASINDAKİ İLETİŞİM

Türkler ve Almanlar arasındaki iletişimin dünü ve bugünü arasında Türkler aleyhine olumsuz gelişmelerde önemli artışlar vardır. Şöyleki, Türkler, bilindiği gibi Almanya'ya ilk geldikleri yıllarda bando, çiçek ve çukulatalar ile karşılanmışlardır. O yıllarda Almanların yapılması gereken işleri ve bu işlerin yapılması için de çalışkan insanlara ihtiyaç vardır. Gelen bu insanlar gerektiği kadar çalıştıktan sonra geri döneceklerdir. Bu nedenle bunlara misafir karşılaması yapılmakta ve misafir işçi (Gastarbaiter) denmektedir. O yıllarda Almanlar Türkleri istemekte ve Türklere sempati ile bakmaktadır.

Aradan yıllar geçmesine rağmen bu misafirliğin bitmediğini gören Almanlar özellikle 1970 li yıllarda "petrol krizi " olarak bilinen ekonomik durgunluğu da bahane ederek önce dış ülkelerden yabancı işçi getirmeyi yasaklamışlardır. Federal Hükümetin 22 Kasım 1973 tarihli dış ülkelere işçi getirme yasağı, Almanya'nın en büyük sendikalarından biri olan Metal İşçileri Sendikası tarafından da desteklenmiştir. Bu olay Türk işçilerini ciddi şekilde etkilemiş ve korkutmuştur. Çünkü çeşitli çevrelerce, bu krizin nedeni, yabancılar olarak gösterilmekte, "ülkemizde iki milyon işsiz var, iki milyon yabancı ülkelere dönerse işsizlik ortadan kalkacak" sözleriyle yabancılara saldırılmaktadır

Çoğu kez olumsuz tavırlar resmi kuruluşlardan da gelmekte kimi işverenler bu havadan yararlanarak işçiler üzerindeki baskılarını artırmaktadırlar, onları daha çok çalıştırıp az ücret ödemekte, hasta olanları işten atmaktadırlar. Türk işçileri çok çalıştıkları halde, daha çok çalışmaya, Almanların çalışmadığı ağır, niteliksiz ve kirli işlerde çalışmalarına rağmen Türkiye'ye geri dönüşe zorlanmaktadırlar.

Bu gelişmeler binlerce insanın sağlığını, mutluluğunu olumsuz biçimde etkilemiş, binlercesi Almanya'daki haklarından vazgeçerek Türkiye'ye geri dönmek zorunda kalmıştır.⁴⁰ Dönmeyenler ise Türkiye'de insan gibi yaşamak adına Almanya'daki insanlık dışı davranışlara katlanarak, sabretmişlerdir.⁴¹ Ekonomik krizin olmadığı dönemlerde ilgi gören ve sırtı sıvazlanan Türkler, krize girildiği dönemlerde istenmemişler ve Türkiye'ye geri dönmeye zorlanmışlardır.

⁴⁰Metin Gür. "Göçün 30. Yılı" Milliyet Gazetesi Avrupa Baskısı, (11 Eylül 1991) s. 7

⁴¹"Hep memleket hasreti çektim; hasret bir hastalık, bunun şifası Türkiye'de, ama Anadolu'da iş bulmak, geçim öyle zor ki; ev bark sahibi olmak, insan gibi yaşayarak düzenli bir gelir sağlamak imkansız. Onun için önce Almanya'da kalıp buranın soğuğuyla, bu insanların soğukluğuyla ve bu hasretle yaşamak zorundayım" Bu sözler ünlü Alman yazarı Max von der Grün'ün "Leben im gelobten Land" adlı kitabında bir "Gastarbaiter" portresi olarak yer alan Dortmund'lu Osman Gürük'e aittir ve 70 li yılların başında söylenmiştir. Bu sözler bazıları için günümüzde de hala geçerliğini korumaktadır. Aytaç Eryılmaz, "Yitirilmiş Kuşak" (A.g.k.) S.9

Resmi ağızların verdiği "Almanya göçmen ülkesi değildir" demeçleri basına yansımış, 1980 li yılların başında yabancıları nasıl ülkelerine geri gönderebiliriz tartışmaları başlamış ve 1983 yılında "Yabancıların geriye dönüşlerini özendirme yasası" çıkarılmıştır.

Bu gelişmeler yabancı düşmanlarını yüreklendirmiş. "Yabancılar dışarı " sloganları daha güçlü çıkmaya başlamıştır. Bu insancıl olmayan, değer bilmez politika, vatandaşlarımızın Almanya'ya karşı olan güvenini olumsuz yönde etkilemiş, "Alman'a güvenilmez, bir gün bizi kapı dışarı eder" görüşü çoğu vatandaşlarımızın kafalarının bir tarafına yerleşmiştir.⁴²

Bazen yabancı olduklarından, bazen de sadece Türk olduklarından dolayı ayırıcı ve baskıcı bir tutumla karşı karşıya kalan Türk Göçmenleri tüm bunlara rağmen Almanlar ile ilişkiye girmek ve birarada yaşamak isteği içinde olmuşlardır. Örneğin 1983 yılında Bochum Üniversitesi'nce yapılan bir araştırma da Türklerin % 33 ü Alman komşulara sahip olarak yaşamak istediklerini belirtmişlerdir.⁴³

Ancak Türklerin Almanlarla komşu olma şansı; Alman ev sahiplerinin sözbirliği etmişcesine, genelde yabancılara ama özellikle Türklere evlerini kiraya vermeme kararı karşısında sürekli azalmaktadır.

Yine Bochum Üniversitesi'nin 1983 yılında yaptığı araştırmada komşuluk ilişkilerinde, Türklerle hiçbir kontağı olmayanlarla, Türklerin çok yoğun oturduğu bölgelerdeki Almanların ilişkilerinin iyi olmadığı tespit edilmiş, bu kötü iletişimin birinci şıktaki nedeni Almanların Türklere karşı ön yargı taşımalarından, ikinci şıktaki ise Türklerin kendi gelenek ve göreneklerine göre yaşamayı sürdürmek istemelerinden kaynaklandığı belirtilmiştir.⁴⁴

Bazı olaylarda çok sistemli araştırmalar yapmadan dahi gözlemler yolu ile yargılara varmak mümkün olmaktadır. Örneğin "Türk ve Almanların birlikte yaşama zorunluluğundan kaynaklanan bu geçimsizliğin ve dışlamanın sorumluluğu Alman tarafınındır" dersek haksızlık etmiş olmayız. Çünkü Türkler, Almanlar ile bir arada yaşamak istediklerinde Türkleri kendi aralarına almamakta ve dışarıdan ön yargılarla kuşatılmış bir Türk düşmanlığı sürdürmekte, buna karşın Türkler kendi aralarında toplanıp bir arada yaşamak zorunda kaldıklarında ise Onları "Getto toplumu", "uyumsuz ve geri kafalı" diye suçlamaktadırlar.⁴⁵

⁴²Metin Gür "Göçün 30. Yılı" (A.g.k.) s.7

⁴³Yusuf Hasançebi-S.Özkara "F.Almanya'daki Türklerin Konut Sorunu"Federal Almanya'da Türk Göçmenler (A.g.k.) s.66

⁴⁴Yusuf Hasançebi-S.Özkara "F.Almanya'daki Türklerin Konut Sorunu"Federal Almanya'da Türk Göçmenler (A.g.k.) s.66

⁴⁵Almanya'da kiralık ev ararken, kesin bir reddedilme, yolculuk veya sosyal faaliyetlerde Türk olduğunuzu öğrendiklerinde derin bir sessizlik ya da anlamsız politik sorular Yine tüm ilişkilerinizde istisnai olaylar haricinde genel bir dışlanma veya bunu hissettiren davranışlar bu araştırmayı yapan kişinin Almanya'daki Türk ve Alman ilişkilerine ait gözlemleridir.

Alman tarafınca yaratılan bu ortamı "Almanya'daki Türk Göçmen Topluluğunun Kültür Sorunları" konulu çalışmalarında Yusuf Hasançebi ve İsmail Bulan şöyle açıklamaktadır.

"Alman toplumundan kaynaklanan inisiyatif, "asimile ederek kazanmak" diye adlandırılıyor ama gerçek durum böyle değildir; tam tehsine, "dışarda tutarak" etkisiz hale getirmek, spontane bir çözülme sürecini izlemek, asimile olmayı başaranı "kazanıp yoketmek", başaramayanı da "dışlayıp yoketmek" yönündedir.

Bu politikanın ve sosyal yaklaşımın bugüne kadar başarı sağlayamadığını elbette Alman devleti ve toplumu da görmektedir ama bunun alternatifi, belli bir maliyet yüklenmeyi de beraberinde getireceği için reddedilmektedir."⁴⁶

Almanya'daki yabancılar ve Almanlar arasındaki ilişkiyi gazeteci yazar Deniz Kavukçuoğlu, "Almanya'da çok kültürlü bir toplumun oluşumu" konulu yazısında aşağıdaki biçimde tanımlamaktadır.

"Belki kimimizin hoşuna gitmeyecek ama bizim Alman toplumu ve Alman kültürüyle olan ilişkimizi hemen hepimizin bildiği bir tiyatro oyununa, "yedi kocalı Hürmüz" oyununa benzetiyorum. Ortada sarı saçlı, mavi gözlü, iri kıyım bir domina Hürmüz ve çevresinde kendisiyle "yakın ilişkiler" kurmak için dolanan bekleyen Türk, Yunan, İtalyan, Sırp, Arap, Hırvat, İspanyol ve daha niceleri... Hürmüz akıllı, işbilir ve tümünün iplerini eline geçirmiş, egemen. Oynanan oyun hemen hepimizin tanık olduğu, bilip yaşadığı ve kimimizin de bilmemezlikten geldiği veya bilincinde olmadan desteklediği bir oyun. Bir kısır döngü, bir turnike oyunu aslında. Hürmüz örneğini somuta geçirmeye çalışalım, bakalım nasıl bir görüntü çıkacak ortaya:

"Her hangi bir kentteki kültür dairesinin yabancı kültürü için ayrılmış şu veya bu kadarlık bir kültür bütçesi var. Bir şenlik düzenleniyor. Birçok ulustan gösterici katılıyor, Türk saz çalıyor, İtalyan tarantella oynuyor, İspanyollar sevillanas sunuyorlar, Yunan sirtakisi ve döner ve souvlaki ve köfte ve iki de migranten-literarische Lesung. Eh elde malzeme bol, istersen üç gün sürdür şenliği. Zaten her sanatçının, her grubun demirbaş kitesi hazır . Nereden çıkmışsa çıkmış bir bilemedin iki yeni çehrenin dışında katılanlar neredeyse yıllardır birbirlerini göre göre akraba gibi olmuşlar. Ve belki yüzelli beşinci kez köfte yiyip ama yine de sanki ilk kez tadıyormuş gibi bir mimikle Alman dostumuz "toll, prima..." diyor. Ertesi gün Kültür Dairesi sorumlusu anlatacak ; " es war eine gelungene multi-kulturelle Veranstaltung" ve raporuna şu kaydı düşüyor" sieben Nationalitäten...die Türken und die Griechen haben gemeinsam getanzt"⁴⁷

⁴⁶H Hasan Çebi ve İsmail Bulan, "Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmen Topluluğunun Kültür Sorunları" (A.g.k.), s.219

⁴⁷Deniz Kavukçuoğlu "Federal Almanya'da çok kültürlü bir toplumun oluşumu, 90'lı yıllara bakış" Federal Almanya'da Türk Göçmenler (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651, Köln:1990) s.272

Alman toplumu daha doğrusu bu toplumun siyasal ve ideolojik manzumesi olarak Alman devleti ve sosyal kurumları göçmen Türk topluluğun kültürel yanına öyle bir açıdan bakmaktadırlar ki, Asyalı bir konuğun "Avrupa sahnesindeki" gel-geç bir gösterisi seyredilmekte, altmış milyonluk bir toplum seyirci, iki milyonluk bir göçmen topluluğu da "tiyatro"(çadır tiyatrosu) rolündedir.Bu sadece bir "boş zaman değerlendirme" kapsamında değil, durmaksızın sürüp giden, fabrikada, sokakta, poliste, meyhanede,okulda, iki toplumun karşı karşıya geldiği bütün hayat süreçlerinde böyle öğretti, köksüz geleceği olmayan ilişkiler gibi gerçekleşmektedir.

Her iki tarafın da basite almak eğiliminde bulunduğu bu yapay ilişki aslında gelecekteki bir zorunlu birlikte yaşamının da temelini oluşturmaktadır; bu bakımdan ciddiye alınmak, hayat kadar ciddi bir olay olarak değerlendirilmek durumundadır.Köklü çözümlerden kaçınılarak geçirilen zaman boyunca aslında her iki toplum da neler kaybettiğinin ve bu birikmiş sorunların gelecekte neye malolacağıının bilincinde gözükmediler; veya öyle görünmeyi tercih etmektedirler ⁴⁸

Türk ve Alman ortak iş yaşamının otuzuncu yılının dolduğu günlerde, ön yargısız ve insan olma temeli üzerine kurulmuş bireysel ilişkiler ve akrabalıkları bir yana bırakırsak, Alman kamuoyu ve bu kamuoyunu oluşturan kişi ve kurumların olumsuz, politikaları sonucu bando, çiçek ve çukulatalarla karşılanan ilk göçmen kafilesinden bugüne geçen sürede Türkler Almanya'da ne yazık ki istenmeyen bir toplum olmuştur.

2.3 YABANCI DÜŞMANLIĞI

F.Almanya 1973 yılında dünyanın yaşadığı ekonomik krizi bahane ederek, tüm diğer ülkeler gibi Türkiye'den de işçi ithalini durdurmuştur. Ancak, o günlere kadar çoğunluğu Almanya'da yalnız yaşayan yabancı işçilerin eşlerini ve çocuklarını yanlarına alırdırlar için aileleri birleştirme programı çerçevesinde önemli bir girişim gerçekleştirilmiştir. Bu olay, bir bakıma Türkiye'den Almanya'ya "çocuk çıkartması" olarak nitelendirilmiş ve 910 bin 500 kişilik Türk nüfus kısa zamanda 1 milyon 100 bine yaklaşmıştır. Yeni doğumlar ve Türkiye'den evlenenlerin gerekli bekleme süresini doldurarak eşlerini getirmeleriyle bugün bu nüfus iki milyona yaklaşmıştır.

Almanya'da, özellikle Türk'lere yönelik yabancı düşmanlığının ilk tohumları, 1973'teki bu olaydan sonra atılmaya başlamıştır. O günlere kadar, ergeç ülkelerine döneceğine inanılan Türklerin aileleriyle bütünleşerek artık kalıcı bir yerleşme düzenine yönelmeleri, birtakım çevrelerde ürküntülere yol açmış, bunu Alman'lar arasındaki işsizliğin nedeni gibi görenler ve işsizliğin giderek artacağını sananlar, "Dazlaklar" olarak ortaya çıkan gençleri yabancı düşmanlığının birer maşası haline getirmişlerdir.⁴⁹

⁴⁸H Hasan Çebi ve İsmail Bulan. "Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmen Topluluğunun Kültür Sorunları" (A.g.k.), s.217

Ancak yabancılara karşı her zaman kafaların bir kenarında olan antipati özellikle 1990 yılında iki Almanya'nın birleşmesinin ardından, düşmanlığa dönüşmüştür. Birleşmeden sonra asıl sorun Almanya'nın doğusunun kalkınması, işsizliğin önlenmesi, sağlık, eğitim ve çevre kirliliği bir yana bırakılarak "iltica sorunu nasıl önlenecek?" sorusu ön plana çıkartılarak bu konu Birleşmiş Almanya'nın baş sorunu ilan edilmiştir.

Federal Meclis'de gerek hükümet gerekse mualefet partilerinin körüklediği bu tartışma sonucu özellikle Almanya'nın doğusunda dev bir ırkçılık dalgası yaşanmaya başlamıştır. Birleşmeden sonra "ikinci sınıf vatandaş" hisseden ve geçmişte ne yaptıysa kötü olduğuna inandırılan Doğu Almanlar büyük bir maddi ve manevi bunalım yaşamışlardır.

Doğu Alman gençleri arasında yapılan anketlerde liseden üniversiteye kadar gençlerin çoğu "yabancılar gitsin" demişlerdir. Doğu Almanya'daki değer karmaşası ve ideolojik boşluk insanları bir "suçlu" aramaya itmiş. "suçlu" ise yabancı ve nedense çok fazla sayıda bulunmalarına rağmen Türkler ilan edilmiştir.⁵⁰

Doğu ve Batı Almanlar birleşmiştir, ama aralarında her açıdan büyük farkların olması nedeniyle Batı'ya karşı yabancılık hissedilmiştir. İnsanların içine düştüğü bu belirsizlik ortamında ortaya çıkıp toplumu birleştirici politikalar üreten liderler de bulunamadığından, geleceğin güven değil, korku ve endişe yüklü olduğu bu ortamda, ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının yeşermesi için çok verimli bir zemin oluşturulmuştur.

Sorumsuz politikacıların yürüttüğü "Almanya mülteciler tarafından istila mı ediliyor?" tartışması ise yangını körüklemiş ve 1991 yılının Eylül ayında başlayan ırkçılık dalgası bazı küçük kasabalara talihsiz bir ün kazandırmıştır. Hoyerswerda, Hünxe, Cottbus, Saarlouis gazete manşetlerine çıkmışlar ve birkaç hafta içinde neonazilerin ve dazlakların mülteci yurtlarına, yabancıların kaldıkları evlere, sokaktaki yabancılara düzenledikleri saldırıların sayısı yüzlere ulaşmıştır.

Bu arada ırkçılık ve düşmanlık dalgası Almanya'da karşı akımı da yaratmıştır. Bu olayların üzerine ilk defa 9 Kasım 1991'de Almanya'nın her yerinde yüzbinlerce kişi ırkçılığa karşı yürümüş ve Ünlü Alman sanatçıları, sporcuları gazetelerdeki ilanlardan sokaklardaki afişlere kadar ırkçılığa karşı protesto için isimlerini vermişlerdir.

Yabancı düşmanlığı mı, Türk düşmanlığı mı?

"Yabancı" denildiğinde nasıl Fransa'da Cezayirli anlaşıyorsa, Almanya'da ise bu ifade Türkleri akla getirmektedir. Türkiye'den Almanya'ya işgücü göçünün 30. yılının kaydedildiği 1991 yılında eyleme geçen düşmanlık, 26 Ekim 1991 gecesini Berlin'de yaşayan Türk genci Mete Ekşi'yi öldürürken, 20 Kasım 1992 gecesini de Möln'de Türklerin yaşadığı bir evin kundaklanmasına ve evde bulunanlardan iki küçük kız ve bir kadının feci şekilde yanarak ölmesine neden olmuştur.

⁴⁹Metin Soysal."Göçün 30. Yılı" Bizim Dergi,(sayı 3, Köln:Kasım 1991), s.22

⁵⁰Dilek Zaptçıoğlu "Almanya ve Yabancıları" Bizim Almanca,Kültür, Sanat ve Haber Dergisi ,(sayı:83,Şubat 1992), s.12

Metin Ekşi'nin ölümü ile başlayan tepki, Mönin olayı ile doruk noktasına ulaşmış ve Almanya, basını, politikacıları ve diğer demokratik baskı grupları ile olaya büyük tepki göstermiştir.

Ancak tepkiler Almanya'daki Türkler arasındaki endişe, sıkıntı ve öfkeyi sona erdirecek tedbirleri beraberinde getirmemiş ve acaba herşey eskisi gibi olabilir mi? derken 29 Mayıs 1993 gecesi Kuzey Ren Vestfalya Eyaletinin Solingen kasabasında 25 yıldır Almanya'da yaşayan bir Türk ailesinin 8 ferdi gözü dönmüş ırkçılar tarafından evlerinde uyurken yakılmıştır.

En küçüğü 5 en büyüğü 27 yaşında 5 Türk kadın yanarak feci şekilde ölürken, Türkler, Almanya tarihinde görülmemiş bir tepki göstermiş ve yaklaşık 15 gün tüm eyaletlerde Türkler ve onlarla dayanışma içinde bulunan Alman ve diğer yabancılar protesto gösterilerinde bulunmuşlardır. Ancak bu olayın da acısı ve etkisi en çok iki ay içinde unutulmuştur.

Bu kadar vahşi bir olaya rağmen Alman tarafı gelecekte olabilecek daha kötü olayları önleyecek yaptırımlara politik nedenlerle bir türlü yaklaşmamış ve can kaybı olmayan fakat büyük mal kayıplarına neden olan yangınlar 1993 yılı yaz ayları boyunca devam etmiştir.

Almanya'daki Türkler yabancı düşmanlığına karşı gereken tedbiri Alman Devleti'nin isterse alabileceğine ve bu olayları gereken sert tedbirlerle sona erdirebileceğine inanarak Alman politikacılarından bazı taleplerde bulunmuşlardır. Bunlar,

- 1.Yabancıların ve mültecilerin seçim kampanyalarına alet edilmemesi,
- 2.Neonazi partilere ve neonazi propogandaya izin verilmemesi ve şiddetin önlenmesi,
- 3.Ayrımcılığa ve şiddet eylemlerine sert cezalar getirilmesi,
- 4.Almanya'daki yabancıların yasal haklarının güvenceye alınması,
- 5.Uzun yıllar önce bu ülkeye çalışmak üzere getirilen ve hayatını burada kuran Türklerin göçmen statüsüne kavuşturularak seçme ve seçilme hakkına değin vatandaşlık haklarına sahip kılınması⁵¹

Yabancı düşmanlığı konusunu özetlersek; "entegrasyon önlemlerinin yetersizliğinden kaynaklanan uyum güçlüklerinin, birçok batılı ülkede halen devam etmekte olan işsizlikle birleşmesi ve yabancıların genelde işsizliğin sorumlusu olarak gösterilmek istenmeleri, yarınından emin olmayan ve geleceğini güvence altında görmeyen insanlarda, yabancılara karşı giderek düşmanlığa kadar varabilen reddedici bir davranışın doğmasına neden olmuştur" diyebiliriz.

⁵¹Dilek Zaptçioğlu "Almanya ve Yabancıları" Bizim Almanca.Kültür, Sanat ve Haber Dergisi (A.g.k), s.14

"Yabancı Düşmanlığı", sorumsuz bazı politikacıların tutumu, başta olmak üzere, ciddiyyetten uzak bulvar gazetelerinin sansasyon ağırlıklı yayınları ile kamuoyu oluşturulmasında etken olabilen çeşitli kurum veya kuruluşların genelde yabancılara ilişkin olumsuz bir imaj vermeleri, iltica başvurularının artması, aşırı işçi istihdam eden ülkelerde bulunan bazı aşırı politik uçların da desteği ve körüklemeleriyle zaman zaman hiçbir değer yargısı ile bağdaştırılamayan, tüm insani sınırları zorlayan ve hatta sosyal düzeni tehdit edebilen bir görünüm arzedeabilmektedir.

Özellikle "Türkler" Almanya olmak üzere birçok Batı Avrupa ülkesinde bulunan yabancılar arasında istenmeyen grubun başını çekerken,⁵² Almanya'da artan saldırıların da kurbanı olmaktadır. Bu durum Türkler arasında Almanlara karşı öfke ve düşmanlık yaratırken özellikle ikinci ve üçüncü kuşak Türklerin şiddet eylemlerine başlamalarına neden olmaktadır. Gençler gerek dazlakların gerekse günlük hayatta yaşanan itilmişliğin öfkesi ile "aktif direniş" dedikleri yolu seçerek büyük kentlerde dazlakların hatta Almanların giremedikleri "kurtarılmış bölgeler" yaratmaya başlamışlardır.

Almanya'daki yabancı düşmanlığının ileri boyutlarda saldırılara dönüşmesi belki de çok uzun olmayan bir vade de Türklerin anavatanlarına büyük sayılarda dönmelerine neden olabilecektir. Ancak eğer bu durum gerçekleşirse Almanya'da güç kazanan bir Neonazi hareketi, Almanya'yı hatta Avrupa'yı karanlık bir yola sürükleyebilecektir.

2.4 TÜRKLERİN ALMAN MEDYASINDAKİ OLUMSUZ GÖRÜNTÜSÜ

Alman basınının bulvar gazetelerinde "Göçmen Dalgasına Son", "Daha Ne Kadar Yabancı Akınına Müsade Edeceğiz?" veya "16 yaşındaki Türk Köln'lüyü bıçakladı" gibi başlıklar yer alırken, ciddi bir gazetecilik örneği gösteren ve örnek bir biçimde yabancılar politikası konusunda objektif haberler veren gazetelerde de "Göçmenin oğlu şeytanlaştı" veya "Sahte ilticacı dolandırıcılık yaparak sosyal yardım aldı" gibi başlıkların⁵³ görülmesi özellikle 1990'lı yıllardan sonra olağan bir hal almıştır

Münster Üniversitesi Basın Yayın Enstitüsünden Prof. Klaus Merten yabancıların basındaki olumsuz imajına değinirken içerik olarak yabancıları genel olarak üç gruba ayırmakta. Bunlardan konuk (turist), sanatçı ve sporcu olarak yabancılar, birinci grup, yabancı işçi olarak yabancılar, ikinci grup ve İlticacılar, üçüncü grup. Mertene göre ilk grup basında "kaliteli" yabancılar olarak görülmekte ve olumlu bir içerikte tanıtılmaktadır. İlticacılar ve yabancı işçiler ise "istenmeyen" yabancılar olarak görülerek yoğun bir biçimde olumsuz olarak tanıtılmakta ve potansiyel suçlu olarak ortaya çıkmaktadır.(Çizelge-8)⁵⁴

⁵²Necdet Basa, Hangi Pazara Kim Ortak ? (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990), s.2

⁵³Klaus Merten "Das Bild der Ausländer in der Presse". Ausländer in Deutschland,(6.Jahrgang Ausgabe 4/1990),s.28

⁵⁴Klaus Merten "Das Bild der Ausländer in in der deutschen Presse" Ausländer und Massenmedien , (Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn:1987), s.71

Bu olumsuz durum özellikle diğ er "yabancı işçiler"den farklı bir biçimde ayrıcalıklar gösteren "Türk işçiler için geçerli" dir.⁵⁵

ÇİZELGE-8
ALMANYA'DA DEĞİŞİK ROLLERDE BULUNAN YABANCILARIN BASINDA OLUMLU VE OLUMSUZ DEĞERLENDİRİLMESİ (%)

Değerlendirme	Turist, Sanatçı, Sporcu	Yabancı İşçi	İlticacı
Olumlu ve Çok olumlu	80,6	35,2	24,2
Olumsuz ve Çok olumsuz	19,4	64,8	75,8

Merten'in 1986 yılında 10 yerel gazete, 4 bulvar gazetesi ve Almanya genelinde yayınlanan 6 büyük gazete ve dergi üzerinde yaptığı araştırmada Türklerin diğ er yabancı işçilere göre daha olumsuz tanıtıldığını ortaya koymuştur. Araştırmanın sürdüğü sekiz ay içersinde Alman gazete okurlarının neredeyse tamamına ulaşan bu yayın organlarında Türkler hakkında 29 olumlu habere karşılık, 72 olumsuz haber yer almıştır.(Çizelge-9)⁵⁶ Çizelgede de görüldüğü gibi yabancılar hakkında çıkan olumlu ve olumsuz haberlerin kendi aralarında değerlendirilmesinde Türk olmayan yabancı işçiler % 4,2 gibi çok düşük de olsa olumlu değerlendirilirken, Türkler olumlu haber değerlendirmesinde negatif yüzdelerle ifade edilmektedir.

ÇİZELGE-9
ALMANYA'DA TÜRK VE TÜRK OLMAYAN YABANCI İŞÇİLERİN, BASINDA OLUMLU - OLUMSUZ DEĞERLENDİRİLMESİ

Değerlendirme	Olumlu	Olumsuz	Olumlu haber değerlendirmesi
Türk olmayan yab.işçiler	172	158	+ 4,2 %
Türk işçiler	29	72	- 42,6 %

Basında, anavatanlarından işçi olarak gelen yabancıların imajı oldukça olumsuz bir şekilde ortaya konmaktadır ki, bu durum Merten'e göre iki yanlış noktadan doğmaktadır. İki Alman halkına göre yabancı işçiler hakkındaki olumlu haberler süreklilik göstermemektedir. Bu herşeyden önce özellikle Türkler konusunda kültürel farklılıkların bir

⁵⁵Klaus Merten "Das Bild der Ausländer in der Presse" (A.g.k.) 29

⁵⁶Klaus Merten "Das Bild der Ausländer in in der deutschen Presse", (A.g.k.), s.73

sonucudur. Bunun dışında olumsuz olayların haber olarak ele alınması tercih edildiğinden gazeteciler bu tür olumsuz aktüel olaylara ağırlık vermektedirler. Yerel gazetecilerin aktüel ve etkili haberler için yabancıları kullanmalarından dolayı yabancılar her alanda özellikle olumsuz olarak ortaya çıkarılmakta ve bu çıkış genelde polis bültenlerinden alınan haberler ile olmaktadır.

Federal Yabancılar Sorumlusu Funcke'nin 1989 yılında polis basın sözcülerinden "şüpheli yabancı sanıklar ve yabancı suçlular hakkındaki haberlerinde milliyet açıklamasından kaçınılmasını" rica etmesine, diğer taraftan Alman basın komisyonu "suç olayları hakkındaki haberlerin verilisinde olayın anlaşılması için gerekli olduğu takdirde şüpheli veya gerçek sanıkların dini, etnik veya başka bir milliyete ait olduğu açıklanabilir" maddesini basın ilkeleri arasına almasına, ayrıca Alman basın yasası "Hiç kimse cinsiyeti, etnik durumu, dini, sosyal veya milli bir gruba ait olması nedeniyle aşağılanamaz" demesine rağmen bu uyarıları insan haklarına saygılı (!) demokrat Alman basını henüz dikkate almamaktadır.

Bu durum, gerçekler ile ilgisi olmayan "basın" gerçeğini ortaya çıkarmakta, bu basın gerçeği ise gerçekleri "basın gerçeği" vasıtasıyla değiştirmektedir. Yabancılar buna göre "yerli halktan daha fazla suç işleyen ve daha kötüdür".⁵⁷

Alman basını, Türklere yaklaşımı konusunda kuramsal bir tavırla "halk olumsuzluk istiyor ve Alman basını da bunu sunuyor, "Türkler" ve diğer yabancılar, Alman basınının pazar ekonomisine feda edilen kesimdir" demektedir veya "siz ne kadar olumlu haberleri öne çıkarırsanız çıkarın etkili olan kişilerin kafalarında gerçek olarak yer alan şeylerdir".diyerek "basın"ın olumsuzluğuna yönelik eleştirileri savunanlar ise, zamanla halkın tavrına göre basının da değişeceğini iddia etmektedirler.

Ancak olumsuzluğun yalnız belli ırklara veya milliyetlere ait olmadığı, insanlara ait olduğu gerçeğinden hareket edilmesi önyargısız yaklaşımın ilk şartı olması gerekmektedir. Aksi halde baba, dede abi ve amca gibi yakın akrabalar tarafından çocuklara tecavüz olaylarının sıkça işlendiği Almanya'da,⁵⁸ tüm Alman halkını sadece bu olaylar nedeniyle "Sapık" ilan etmek ne kadar yanlışsa, Almanların da yabancılar hakkındaki ön yargılı diğer suçlamaları da o kadar yanlıştır.

Türk basını'nda her turizm sezonunda, batılı bayan turistler hakkında yayınladıkları asılsız haberler ve erotik fotoğraflar ile cahil insanların turistlere tecavüz etmeleri suçunun dolaylı azmettiricisi olmakta⁵⁹⁻⁶⁰ ve Türkiye'de tecavüze uğrayan turistler eğer Alman ise Alman

⁵⁷Klaus Merten "Das Bild der Ausländer in der Presse" (A.g.k.) 29

⁵⁸"Alman Ailelerde Kaba Kuvvet", Hürriyet Gazetesi Avrupa Baskısı (24 Haziran 1992), s.7

⁵⁹Necati Masatlı "Turiste Bıçaklı Tecavüz" Milliyet Gazetesi Av.Bas . (31 Temmuz 1992), s.3

basınında çocuklarına tecavüz eden baba veya aile yakınlarından daha büyük ve abartılı başlıklarla yerlerini alarak Almanların Türk'ler hakkındaki olumsuz önyargılarına katkıda bulunmaktadır.

Alman basını kendi ülkesinde yaşayan Türkleri bir yandan "yabancı" olarak Alman halkına olumsuz görüntüler ile aktarırken, diğer yandan da Türkiye'deki politik sorunlarla ilgili haberleri verirken bu insanların duygularını incitecek taraflı yayınlarda bulunmaktadır. Örneğin Türkiye'deki bölücü hareketlere karşı Türk devletinin yaptığı mücadeleye bölücü hareketi yürütenlerin haklılığını tasdikler biçimde verilirken,⁶¹ üzerinden kan damlayan Türk Bayrağı fotoğrafıda bu haberlerin fon resmi olarak verilmektedir.⁶² Ya da Türklerin mağdur olduğu, saldırıya uğradığı birçok olay Alman haber ajanslarında Türkler aleyhinde değiştirilerek yayınlanmaktadır. 16 Mayıs 1992 tarihinde toplam 2000 Türk ve Alman'ın katılımıyla Bremen'de yapılan "Türk-Alman Dostluk Yürüyüşü" ne saldıran 100 kadar bölücü ve Alman serserisi olay çıkarmış ve olaylarda 8'i polis olmak üzere 14 kişi yaralanmıştı. Bu haberi aynı gece ve ertesi gün Alman kamuoyu "100 kadar Türk, izinli yürüyüşçülere saldırdı" biçiminde tamamen gerçeklere aykırı olarak seyretmek ve okumak zorunda kalmıştır. Bu olay hakkında Milliyet Gazetesinden Rifat Akkaya köşesinde olayları anlattıktan sonra "Alman kamuoyunda ön yargılar işte böyle oluşuyor, masa başında oturan bir muhabir telefonla haber yazdırıyor, merkezdeki bir başkası onu değiştiriyor ve önde gelen ciddi Alman basını da bunu yayınıyor."⁶³ diyerek Alman Basını'nın Türkiye ve Türkler aleyhine yürüttüğü yayınlar hakkında eleştiride bulunmaktadır.

Alman Basını'nın Türkiye'ye yönelik haberlerinde kendi gerçeklerini ön plana çıkarmasından rahatsız olan Türkiye'nin Bonn Büyükelçisi Onur Öymen'de Almanya Dışişleri Bakanı Klaus Kinkel'in Türkiye'ye yaptığı resmi ziyaretin hemen ardından yaptığı basın toplantısında, Alman Dışişleri Bakanı'nın Türkiye ziyaretinin her aşamasında bulunduğunu belirterek,

"Alman basını görüşmeleri çarpıtarak vermiştir. Kinkel'in Ankara'da yaptığı basın toplantısında "Türkiye'yi Avrupa Topluluğuna tam üyelik yolunda destekleyeceğiz. İlk önemli adım, AT ile mevcut ortaklık Anlaşması çerçevesindeki imkanlardan tam anlamıyla yararlanılması olmalıdır. Bu husus daha sonra gelecek adımları kolaylaştıracaktır" görüşünü vurgulamasına rağmen, Alman televizyon, radyo ve gazetelerinde ağızbirliği edilmişçesine "Kinkel, Türk tarafının AT'ye tam üyelik talebini geri çevirdi" biçiminde yer almıştır. Olayların bu kadar saptırılması hem Almanya, hem de Türkiye açısından zararlıdır"

⁶⁰Turist kadına, çocuğunun gözü önünde tecavuz ettiler" Hürriyet Avrupa Baskısı 1 (8 Ağustos 1992), s.5

⁶¹"ZDF Saçmalamaya devam ediyor" Hürriyet Avrupa Baskısı (24 Nisan 1992), s.7

⁶²İsmail Tipi, "Alman Televizyonunda Kanlı Bayrak Rezaleti" Hürriyet Gazetesi Av.Bas. (30 Mart 1992), s.1

⁶³Rifat Akkaya "Alman Basını" Milliyet Gazetesi Avrupa Bas. (20 Mayıs 1992), s.2

demıştır. Basın hürriyetine inandığını ve saygılı olduğunu her fırsatta yineleyen Öymen, "Alman kamuoyunun gerçek olmayan haberlerle yanıltılmasının tehlikeli olduğuna da dikkat çekmiştir.⁶⁴

Alman Basını'nın Türkiye hakkındaki siyasi haberlerde, objektif habercilik ilkelerini rafa kaldırmamasının diğer nedenlerinden birini de Bu ülkenin Türkiye hakkındaki haberleri çoğunlukla Atina merkezli Yunanistan ve Türkiye muhabirleri kanalı ile almalarında aramak gerekmektedir.⁶⁵ Milliyet gazetesi Bonn muhabiri Mehmet Aktan'ın "Acaba Alman muhabirler nasıl çalışıyor, Türkiye üzerine nereden bilgi alıyor, neler yazıyor, hangi deyimleri kullanıyor ve ne gibi zorluklarla karşılaşılıyorlar? sorularını cevaplamak üzere Alman Dışişleri Bakanı'nın Türkiye ziyareti sırasında Ankara'da bulunan Alman radyo-televizyon kuruluşu (ARD) Yunanistan ve Türkiye Muhabiri Herald Weiss ve Frankfurter Allgemeine gazetesinin yine Yunanistan ve Türkiye muhabiri bayan Almuth Baron ile yaptığı söyleşi ilginçtir.

Bu söyleşi'de Aktan'ın "Bir Türk gazetesinin Almanya muhabiri, Varşova'da değilde Bonn veya Berlin'de oturup çalışır. Sizler ve diğerleri Atina'da oturup, Türkiye üzerine haber veriyorsunuz. Bu biraz uzaktan gazete okumak gibi değil mi? sorusunu, Baron, "Türkiye'nin değişik yerlerinde serbest muhabirlerimiz var. İki devamlı çalışıyor. Atina'dan hergün telefonla Türkiye'deki olayları konuşuyoruz. Bunların bazı konularda araştırma yapmasını istiyor ve ben de ayda en az bir veya iki kez Türkiye'ye geliyorum. Adamlarımız deneyimli Türk gazetecilerdir" diyerek cevaplarırken, Weiss, "Biri Ankara, diğeri İstanbul'da iki kadrolu elemanım var. İstanbul'daki temsilciliğimiz Anadolu Ajansına üye ve oradan çıkan haberleri bana her üç saatte bir çevirip veriyorlar. Ayrıca İstanbul'daki bir politika uzmanı da bana Türk basınındaki başlıkları ve önemli yorumları çeviriyor. Biz ARD radyoları olarak sadece bu muhabirlerle telefon, faks görüşmelerine ayda dört bin mark ödülüyor." demektedir.

Aktan'ın "Türkiye'den haber aldığınız bu muhabirler politik saplantısı olmayan, tarafsız, güvenilir gazeteciler mi?" sorusunu da, Baron, "her serbest muhabirimiz, söz konusu olayı başkalarına da sorduğumu biliyor" diyerek cevaplandırırken, Weiss ise "Ben kendi fikirlerini de soruyorum.ve ikisinin söylediklerini karşılaştırıyorum. Örneğin Diyarbakır'da bir serbest muhabirimiz var, Kürt ama bölücü örgüt yanlısı olmadığını ümit ediyorum" diyerek cevaplandırmıştır.⁶⁶

⁶⁴Hürriyet Gazetesi Av.Bas .:Öymen: "Alman Basını Çarpıtıyor" (18 Temmuz 1992) s.7

⁶⁵Rupert Wilbradt, "Avrupa, Türklere neden önyargılı" Hürriyet Gazetesi Av.Bas.(8 Nisan 1992), s.8

⁶⁶Mehmet Aktan "Türkçe Bilmeyen Türkiye Muhabirleri" Milliyet Gazetesi Av.Bas .(18 Temmuz 1992), s.14

Diğer taraftan "Türkischer Pressespiegel" (Türk Basın Aynası) adıyla Türk basınından seçme haber ve makaleleri Almancaya çevirerek kendi yorumu ile birlikte yayınlayan ve bunları başta resmi veya yarı resmi veya özel Alman kuruluşları olmak üzere, Almanya'nın her köşesinde bulunan abonelerine belli bir ücret karşılığı gönderen Dr.Karl Binswanger adlı Türkoloğun geneide Türk imajına çok olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir.⁶⁷ Basa, bu Türkoloğun Münih'de yayınlanan "Türk Basın Aynası" konusunda tedbirler alınmasını ve çok süratle alternatif yaratılarak karşı propogandaya geçilmesini önermektedir.

Alman basınında Türkiye'ye karşı belli zamanlarda yoğunlaşan bu karşı hareket "yeni Dünya düzeni" mücadelesindeki şiddete göre gelişmekte ancak bu arada dost olarak yaşamak ve çalışmak zorunda olan insanların ilişkileri zora girmektedir.

2.5 YABANCILAR YASASI VE ALMAN VATANDAŞLIĞI

Almanya'da yabancı işçiye ihtiyaç duyulan dönemlerde, işverenler çalıştırdıkları işçinin milliyeti, hukuki statüsü ve sosyal durumu ile pek ilgili sayılmazlardı.

Yabancı işçi istihdamının sadece ekonomik bir olay olarak görüldüğü dönemlerde, devlet sadece genel çerçeveyi belirler, yabancı işçi istihdamının kapsamı ve gelişmesi ise tamamen serbest piyasa ekonomisi kuralları içinde ve bu sistemin güçleri tarafından tespit edilen esaslar dahilinde yönlendirilirdi.

Nitekim 1960'lı yılların ortalarına doğru Alman ekonomisinde durgunluk belirtilerinin başgöstermesi sonucu, Haziran 1965 tarihinde eyaletlerin de katılmalarıyla federal düzeyde ilk olarak yabancılar politikasına ilişkin sınırlayıcı bazı esaslar kararlaştırılmıştır. Buna göre, Amerika, Kanada, İsrail, Avusturya ve Yeni Zelanda dışında kalan Avrupa harici ülke vatandaşları ile F.Almanya'nın işgücü sözleşmesi yapmamış olduğu ülkelerle diğer Doğu Bloku ülkeleri vatandaşlarının çalışmak amacıyla F.Almanya'ya gelmeleri yasaklanmıştır. Ancak 1970 li yılların başında yaşanan petrol krizi üzerine Almanya'da artan işsizliğe bir çare bulunabilmesi amacıyla yabancı işçilere ilişkin olarak bazı kısıtlayıcı önlemlerin alınması gündeme gelmiştir. Böylece Federal Hükümet 23 Kasım 1973 tarihinde Çalışmayı Teşvik Kanunu'nun (Arbeitsförderungsgesetz) 19. maddesine dayanarak AET üyesi ülke vatandaşlarının dışında yabancı işçi alımını yasaklamıştır.⁶⁸ Bu yasak aynı zamanda Almanya'nın yabancılar politikasında bir dönüm noktası olmuştur.

⁶⁷Necdet Basa, Hangi Pazara Kim Ortak ? (A.g.k.), s.221

⁶⁸Necdet Basa, Hangi Pazara Kim Ortak ? (A.g.k.), s.13

İlk yabancılar yasasının yürürlüğe girdiği 1.10.1965 tarihinden itibaren sürekli olarak, yasadaki yer alan "Almanya'nın çıkarları" veya "kamu yararına aykırı olmak" gibi yoruma açık ifadelerin yetkili makamlara çok geniş takdir hakkı verdiği görülmüş ve bu özelliği nedeniyle de ekonomik durgunluk dönemlerinde tartışmaların odak noktasını yabancılarla birlikte yabancılar yasası teşkil etmiştir.⁶⁹

1.2.1988 yılında dönemin işleri bakanı Dr.Friedrich Zimmer tarafından taslağı hazırlanan yeni yabancılar yasası 14.4.1989 tarihinde koalisyon partileri tarafından daha somut hale getirilmiştir.⁷⁰

Söz konusu taslak bir yıla yakın bir süre eleştiriye açılmış ve bu süre içinde olumlu ve olumsuz birçok tartışma, protesto ve alehte gösteri yapılmıştır. Ancak, Federal İşleri Bakanlığı ile Federal Adalet Bakanlığı tarafından ortaklaşa son haline getirilen yeni Yabancılar Yasa tasarısı 26 Nisan 1990 da Federal Mecliste Kabul edilmiştir. Sosyal Demokratlar ve Yeşiller yeni tasarının aleyhinde oy kullanırken tasarı CDU/CSU ve FDP den oluşan hükümet partilerinin oylarıyla kabul edilmiştir. Eyaletler Meclisi de yeni yabancılar yasa tasarısına 11 Mayıs 1990 da evet demiş. Böylece yeni yabancılar yasasının 1 Ocak 1991 tarihi itibarıyla yürürlüğe konması kesinleşmiştir.⁷¹

Federal Başbakan Kohl, 27 Nisan 1989 tarihinde, özellikle 1990'lı yıllara ilişkin perspektifleri de içeren bir hükümet açıklaması yapmış ve bu açıklamada yabancılar politikasına da değinmiş ve yabancı hemşerilerle iyi ilişkiler içinde bulunması insanlı bir toplumun gereği olarak anladığını ifadeyle her türlü yabancı düşmanlığına karşı olduklarını belirtmiş ve Almanların yabancılarla pek çok hususlarda minnet borcu içinde bulunduğunu, ancak Almanya'ya gelmek isteyen her yabancıyı da kabul edemeyeceklerini ifade etmiştir.

Kohl açıklamasında, Almanya'nın bir göç ülkesi olmayacağını, bu nedenle F.Hükümetin yeni yabancı gelişini sınırlandıracağını, fakat uzun süredir Almanya'da yaşayan yabancıların entegrasyonunu da teşvik edeceklerini belirterek, yeni yabancılar yasasını aşağıdaki temel esasların teşkil edeceğini söylemiştir. Buna göre yeni yasa;

- Uzun süredir Almanya'da yaşayan yabancıların ikamet statülerinin iyileştirilmesi,
- Aile birleşmesi çerçevesinde eş ve çocukların F. Almanya'ya gelebilme uygulamasının esas itibarıyla devam etmesi,

⁶⁹Necdet Basa, Hangi Pazara Kim Ortak ? (A.g.k.), s.154

⁷⁰Necdet Basa, Hangi Pazara Kim Ortak ? (A.g.k.), s.160

⁷¹Hürriyet Gazetesi Avrupa Basıksı, (1 Ocak 1991), s.10

-Alman vatandaşlığına geçişin kolaylaştırılması ancak, yabancılara vatandaşlığa geçme ve yerel seçimlere katılma hakkının otomatikman verilmemesi,

-Ağır suç işleyenlerin sınırdışı edilmelerinin kolaylaştırılması, imkanlarını sağlayacaktır.⁷²

Yasanın yürürlüğe girmesinden önce yasaı hazırlayanlar ile yasanın muhatabı olan yabancılar arasında sert tartışmalar meydana geliyor, Hamburg Türkiye Göçmenler Birliği Başkanı Prof.Hakkı Keskin yabancılar yasa tasarısına "bu tasarıların ana eğilimi kesinlikle buradaki yabancıların sayısını önemli ölçüde azaltmaktır" derken Dönemin içişleri bakanı Wolfgang Schaeuble ise kamuoyuna "biz burada yaşayan yabancılara daha fazla yasal güvence vereceğiz" diyerek yasaı gündeme getirerek savunuyor.⁷³

Türk-Danış Sosyal Danışmanlarından Fuat Bultan ise Yeni Yabancılar Yasasının getirdiği kolaylıklar ve zorluklar konusunda şunları söylüyor.

"Yeni yasanın yurttaşlarımıza özellikle Türk gençlerine getirdiği kolaylıkların başında Alman vatandaşlığına geçebilmenin en önemli engellerden arındırılmış olması geliyor. Gençler, 16 ile 23 yaşları arasında, bazı koşulları yerine getirerek Alman vatandaşlığına geçebilmeye hak kazanmaktadırlar. Bu koşulların başında, yabancı gencin kendi vatandaşlığından çıkması, asgari altı yıl okula devam etmiş olması ve Almanya'da suç işleyip cezaya çarptırılmamış olması gerekiyor.Bu koşulları yerine getiren gençler Alman vatandaşlığına geçişe hak kazanırlar ve idarenin bir engel çıkarması halinde yasal yoldan itirazda bulunabilirler. Yeni Yabancılar Yasası'nda Alman vatandaşlığına geçiş kolaylaştırılırken, gençlerin Oturma Hakkı alabilmeleri güçleşiyor. Zira yabancı gençlerin Oturma Hakkı alabilmesi , daha önce beş yıl süre ile sigorta primi ödemiş olma koşulu ile olanaksız hale getiriliyor. 16 ile 23 yaşlarında beş yıl sigorta primi ödemiş olmak hemen hemen olanaksız. Bana kalırsa bu yasa gençleri Alman vatandaşlığına geçmeye zorluyor bir ölçüde Ancak, burada okula gitmiş gençlerin Alman vatandaşlığına geçme şansları var. Herhangi bir nedenle okula gidemeyen gençler bu haktan yararlanamayacaklar. Bu gençler beş yıllık prim koşulu nedeniyle oturma hakkını da alamayacaklar.

Burada amaçlanan şey, yabancıların sınırdışı edilmelerini güçleştiren Oturma Hakkının yabancılara verilmemesi. Yasa gençler arasında bir seçme olanağı tanıyor idareye. Ancak bu topluma yararlı olacakları düşünülenlere vatandaşlık olanağı ve oturma hakkı veriliyor. Yasa bir diğer deyişle sansür mekanizması"⁷⁴

⁷²Necdet Basa, Hangi Pazara Kim Ortak ? (A.g.k.), s.160

⁷³İbrahim Gül," Yabancılar yasaı için ne dediler" Hürriyet Gazetesi Avrupa Baskısı,(18 Nisan 1990) , s.12

⁷⁴Ruziye Kavas. "Yabancılar Çoğu Kez Yabancı Oldukları İçin Fırsat Eşitliğine Sahip Olamamaktadırlar!" Sesimiz gençlik dergisi (Köln: Mart, 1992) .s.24

Tüm tartışmalara rağmen yasanın öngördüğü hedeflere ulaşma konusunda ilk aylarda başarı sağladığı ve Alman vatandaşlığına geçiş için sağlanan kolaylıktan yararlanmak isteyenlerin sayısının büyük artışlar gösterdiği görüldü.

Hamburg yabancılar dairesinin verilerine göre 1990 yılının ilk altı ayında sadece 994 yabancı vatandaşlık için başvuruda bulunurken, Yabancılar yasasının yürürlüğe girdiği 1991 yılının ilk altı ayında bu sayının 1992'ye yükseldiği belirtildi. Bu başvuruların 1342'sinin Türk olduğunu belirten yabancılar dairesi yetkilileri, Türklerin bu konuya diğer yabancıardan daha fazla ilgi gösterdiklerini söylediler.⁷⁵

Yine aynı konuda Almanya'da yayınlanan sosyal demokrat eğilimli Süddeutsche Zeitung gazetesi, Türklerin Alman olmak için çaba harcadıklarını öne sürdü. Gazete "başarılı" ikinci kuşak Türklerin Alman vatandaşlığına geçme isteklerinin arttığını belirtti⁷⁶

Bu arada Alman politikacılar da sürekli olarak yabancıların Alman vatandaşlığı'na kabulü konularında öneriler getirdiler. Bunlardan biri de Hessen Eyaleti'nin Sosyal Demokrat Partili İçişleri Bakanı Herbert Günther idi. Günther, 13 Aralık 1991' de Wisbaden de yaptığı açıklamada, 1913 yılından bu yana yürürlükte bulunan Vatandaşlık Hakları Kanunu'na bir ek madde konulmasını Eyaletler meclisinden istediklerini bildirdi.

İçişleri Bakanı amacın, Alman vatandaşlığına geçişin kolaylaştırılması ve ülkedeki yabancılara, isterlerse tam vatandaşlık hakkının verilmesi, böylece topluma uyumlarının da desteklenmesi olduğunu söyledi

Bu teklifin Brandenburg, Bremen, Hamburg, Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen, Rheinland-Pfalz Saarland ve Schleswig-Holstein eyaletleri tarafından da desteklendiğini bildiren Hessen İçişleri Bakanı, "ikinci nesil" olarak bilinen ve Almanya'da doğan gençlerin otomatik olarak Alman vatandaşı olma hakkını kazanmaları gerektiğini savundu.

İçişleri Bakanı Günther, bu yeni düzenleme ile "Zorla Almanlaştırma"nın hedeflenmediği, çocukların ya da ailelerinin isterlerse "bu haklarından vazgeçme" imkanlarının daima mevcut kalacağını belirtti. Çifte vatandaşlığın da kabul edilmesi gerektiği üzerinde duran Günther, başka tabiyeti olan ve bunu kaybetmek istemeyen yabancıların Alman tabiyetini de almasının engellenmemesi gerektiği fikrini savundu.⁷⁷

⁷⁵Kemal Doğan, "Alman Vatandaşlığı için başvurular yüzde yüz arttı" Hürriyet Gazetesi Avrupa baskısı , (18 Temmuz 1991), s.9

⁷⁶Milliyet Gazetesi Avrupa Baskısı , (5 Kasım 1991), s.2

⁷⁷Türk Haber Ankara , "Alman Vatandaşlığına Geçişin Kolaylaştırılması Önerildi" (Ocak, 1992). s.2

Gelişmeler Yabancıların Alman Vatandaşlığına kabulünün daha uzun yıllar tartışma ve iç politika konusu yapılacağını göstermektedir. Ancak Avrupa Topluluğu üyesi ülke vatandaşı olmadıkları için Almanya'da en çok ezilen ve birtakım haklardan mahrum bırakılan (serbest dolaşım gibi) yabancı toplum olarak, Almanya'da eşit insan muamelesi görebilmek için tek çareyi Alman vatandaşlığına geçmekte bulan Türkler, Eğer 15-23 yaşları arasında,

- En az 8 yıldır ülkede yaşıyor olma,
- Almanya'da 6 yıl Okula gitmiş olma,
- Herhangi bir suçtan hüküm giymemiş olma,
- Eski ülkesinin vatandaşlığını yitirmiş olma (ancak eski ülkenin vatandaşlığından çıkma büyük bir sorun getiriyorsa veya olanaksız ise bu koşul aranmayacak).
- Geçimini sağlıyor olma, (bu hüküm ilerde artık gençlerde aranmayacak) koşullarını yerine getiriyorlarsa, Alman vatandaşlığına geçebileceklerdir.

Aşağıdaki koşulları yerine getiren yetişkinler ise daha kolayca Alman vatandaşlığına geçebileceklerdir.

- En az 15 yıl yasal olarak Almanya'da yaşama
- Herhangi bir suçtan hüküm giymemiş olma,
- Eski ülkesinin vatandaşlığından çıkmış olma (bu koşulu ortadan silen kural aynı gençlerdeki gibi geçerli)
- Geçimini sağlıyor olabilme

Bu yasa ile birlikte eşler ve çocuklar için, 15 yıldır ülkede yaşıyor olma koşulu aranmayacak. Ailede farklı vatandaşlıklar ise artık göz önünde tutulmayacaktır.⁷⁸

⁷⁸ A'danZ'ye Almanya'nın Yeni Yabancılar Yasası" Milliyet Gazetesi Avrupa Baskısı 1,(9 Ocak 1991), s.13

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GÖÇ OLGUSU VE SOSYO-KÜLTÜREL ORTAM

3.1 GÜNLÜK YAŞAM VE BOŞ ZAMAN KULLANIMI

Almanya'daki Türk vatandaşlarının elde ettikleri gelir, çalışma ve meslek durumları ile oturma şartlarına genel olarak bakarsak, Almanya'daki vatandaşlarımızın hangi sosyal ve ekonomik durumda yaşadıklarını görebiliriz.

Alman İstatistik Dairesinin verilerine göre yabancı işçiler 1984 yılında ayda ortalama 2406 DM kazanırken 1989 yılında 2879 DM kazanır hale gelmişlerdir. Bu arada Alman işçileri de brüt gelirlerini 2787 Mark'dan 3369 Mark'a yükseltmişlerdir. Ancak yabancılar ile Almanlar arasındaki gelir farkı giderek azalmaktadır.

Yine ulus ayrımı yapmadan genel olarak bakıldığında kadınlar, erkeklerden daha az kazanmaktadır. Tüm işçilerin ülkelere göre gelir sınıflaması yapıldığında yüzde olarak en yüksek artışı Türk çalışanları % 22 ile elde etmiştir. Türklerin gelirleri aylık ücretli işlerde 1984 den, 1989 a 2037 Mark'dan, 2813 Mark'a yükselmiştir.⁷⁹(Çizelge-10)

Türklerin ikinci kuşağı ile Almanların aynı yaş grubundaki kuşağı arasında bugün gelir düzeyi bakımından çok fark bulunmaktadır. Yabancıların ikinci kuşağı Almanların aynı yaş grubuna göre daha az gelir elde etmektedir. Ancak 1984 ile 1989 yılları arasındaki zaman sürecinde yabancı ikinci kuşak % 30 ortalama gelir artışı gösterirken Alman grubu % 27 gelir artışı elde etmiştir. Bu durum yabancı ikinci kuşağın belirli bir ekonomik başarı elde ettiğini göstermektedir.

Yabancı işçiler genelde meslek eğitimsiz veya daha sonradan kısa süreli eğitilmiş olduklarından genellikle vasıfsız işlerde çalışmaktadır. Öğrenim görmeyen yabancı işçiler Alman işçilerine göre daha fazla kazanmaktadırlar. Bunun genel sebebi Alman işçilerin haftalık çalışma saatlerinin düşük olmasından, diğer bir deyişle vasıfsız yabancı işçilerin Almanlara göre daha çok fazla mesai yapmasındandır.

Daha ilginç gelişmeler kendi adına çalışan yabancı işlerde görülmektedir. Kendi adına çalışan yabancı işçiler 1984 de aynı şekilde çalışan Almanlar'dan daha fazla kazanmışlardır. Fakat Almanların gelirleri % 43 artarken, yabancıların geliri % 22 de kalmıştır.(Çizelge-10)⁸⁰

Yabancılar arasında en yüksek geliri elde edenler İnşaat sektöründe çalışanlar olmaktadır. Endüstri işyerlerinde çalışanlar ise ikinci yüksek geliri elde etmektedir.

⁷⁹Statistisches Bundesamt (Hrsg), "Datenreport 1992" (Bundeszentrale für politische Bildung, Schriftenreihe Band 309,Bonn:1992) s.527

⁸⁰Çizelge-10 da yer alan bilgiler, SOEP tarafından ortaya konmuştur. Sosyo-Ekonomik Panel toplum içindeki değişimleri temsili biçimde belirleyen uzun süreli bir araştırmadır. Bu araştırmaya 1984 yılından itibaren Doğu ve Batı Berlin'de ikamet eden 6000 Alman ve 6000 yabancı aile denek olarak katılmıştır.

ÇİZELGE-10

MESLEKİ EĞİTİM DURUMU VE SEKTÖRLERE GÖRE ELDE EDİLEN BRÜT GELİR (DM)

	Yabancılar			Almanlar		
	1984	1989	%	1984	1989	%
Meslek eğitimsizler	2106	2361	12	1699	1671	-2
Meslek eğitimliler	2360	2864	21	2261	2530	12
İhtisas sahipleri	2848	3239	14	2872	3277	14
Büro memurları	2549	3185	25	3028	3567	18
Kendi adına çalışanlar	3427	4163	22	2849	4067	43
Sektör						
Endüstri	2446	2928	20	3097	3662	18
İnşaat	2722	3178	17	2928	3399	16
Pazarlama	2370	2754	13	2292	2743	20
Diğerleri	2098	2462	17	2957	3378	14

Kaynak: SOEP (West) 1984 - 1989 arası dönemi araştırmaları

Türk toplumunun bugünkü barınma şartlarını gösteren Çizelge-11'deki bulgulara göre, düşük standartlar altında yaşayan Türklerin barınma ortamları giderek düzeltmektedir. Alman barınma standartlarına göre tuvaleti ev içinde bulunan, banyolu ve merkezi ısıtmaya sahip yerler kaliteli kabul edilmektedir.

Buna göre 1984 yılında Türk toplumunun yaşadıkları evlerin % 72 sinin içinde banyo varken bu oran 1989 yılında % 86 ya yükselmiştir. 1984 de Türkler diğer yabancılara göre daha az banyolu evlerde otururken beş yıl içinde yunanlı ve yugoslavlari geride bırakmışlar ve genel yabancı ortalamasının da bir puan üstüne çıkmışlardır.

Yine tuvaleti ev içinde bulunan barınma ortamlarına sahip olmadaki artış Türk'lerde 1984 de % 79 iken bu oran 1989 da % 87 ye yükselmiş ancak yabancılar ortalamasının iki puan gerisinde kalmıştır. Buna rağmen Türkler bu standart da İspanyolları iki puan geride bırakmıştır. Merkezi ısıtmaya sahip olma konusunda Almanlar ile yabancılar arasındaki fark günümüzde dahi eski düzeylerde kalmaktadır. Bu konuda Türkler ve İtalyanlar çok az değişiklik gösterirken, İspanyollar bu standart da Almanları iki puan geride bırakmıştır.

ÇİZELGE-11

YABANCILARIN VE ALMANLARIN BARINMA ORTAMLARI (%)

	<u>Banyolu evler</u>		<u>Tuvaleti ev içinde</u>		<u>Merkezi ısıtmalı</u>	
	<u>1984</u>	<u>1989</u>	<u>1984</u>	<u>1989</u>	<u>1984</u>	<u>1989</u>
Almanlar	97	98	97	97	81	84
Yabancılar ortalaması	76	85	84	89	53	58
Yabancılar:						
Türkler	72	86	79	87	48	51
Yugoslav	77	82	84	88	60	62
Yunanlılar	74	84	87	90	51	65
İtalyanlar	83	86	90	94	51	57
İspanyollar	79	88	86	85	72	86

Kaynak: SOEP (West) 1984 - 1989 arası dönemi araştırmaları

Almanlarla karşılaştırma yapıldığında, yabancıların evlerindeki en belirgin eksiklik evlerin küçük olması ve kişi başına düşen oturma alanının yetersiz olmasıdır. 1989 yılında Almanların kişi başına düşen oturma alanı yabancıların sahip olduğunun iki katından da fazladır. (Çizelge-12) Özellikle Türk aileler çok dar ortamlar içinde yaşamaktadırlar.⁸¹

1984 yılında Alman evlerinde kişi başına düşen kullanım alanı 41,4 m² iken bu oran 1989 yılında 43,5 m² ye yükselmişken, aynı yıllar arasında Türk evlerindeki kişi başına düşen kullanım alanı 21,5 m² den 17,9 m² ye düşmüştür.

Bu olumsuzluk diğer yabancılar içinde söz konusudur. Ancak resmi verileri bir kenara bırakırsak, gerçekte yaşanan ortamlar ve kişi başına düşen alanlar yabancılar için yetersizdir. mutfaksız, antresiz ve gömme banyo olarak ifade edebileceğimiz banyoların yokluğu yabancıların kaldığı evlerin ortak özelliğidir diyebiliriz. Almanlar giderek kişi başına yaklaşık iki oda standartına kavuşmakta iken, yabancılar kişi başına bir oda standartına ulaşmaya çalışmaktadır.

⁸¹ Statistisches Bundesamt (Hrsg.) "Datenreport 1992" (Bundeszentrale für politische Bildung, Schriftenreihe Band 309, Bonn:1992) s.534

ÇİZELGE-12

YABANCI VE ALMAN EVLERİNDE KİŞİ BAŞINA DÜŞEN ODA VE KULLANIM ALANI (M2)

	Kişi Başına Düşen Kullanım Alanı		Kişi Başına Oda Sayısı	
	1984	1989	1984	1989
Almanlar	41,1	43,5	1,7	1,9
Yabancılar ortalaması	24,2	21,7	1,1	1,1
Yabancılar:				
Türkler	21,5	17,9	1,0	1,0
Yugoslav	25,4	26,8	1,2	1,1
Yunanlılar	26,5	21,8	1,2	1,2
İtalyanlar	26,5	22,8	1,3	1,2
İspanyollar	25,4	24,1	1,1	1,3

Kaynak: SOEP (West) 1984 - 1989 arası dönemi araştırmaları

Almanya'da yaşayan Türklerin birinci kuşağı günlük yaşam tarzında geldiği yıllardan bugüne çok önemli bir değişiklik göstermemiştir. Günlük hayat iş ve ev arasında yaşanmakta ve en önemli aktivite de yıllık izin için Türkiye'ye gitme hazırlıklarının yapıldığı dönemler olmaktadır.

Türk aile yapısını tanımak amacıyla Frankfurt Protestan Kilisesi tarafından Türkiye'ye gönderilen ve çeşitli kadın derneklerinin temsilcilerinden oluşan 13 kişilik grubun başkanı Mechthild Reith, Almanya'daki Türklere ulaşmakta zorluk çektiklerini ve işçi olarak gelen kuşağın, yabancı bir ülkenin şartlarına uyum sağlamak için çaba göstermediklerini belirtmekte ve "Almanya'ya işçi olarak gelen anne ve babalar geçen zaman içerisinde gelişen çağa uyum sağlamak yerine, geldikleri zamanın özelliklerini koruyorlar. Çocuklarına aşırı baskı uyguluyorlar ve 18 yaşına geldiklerinde dahi bu baskı yine devam ediyor. Türkiye'de yaşayan Türk ailesi gelişen zamana ayak uydururken, Almanya'daki Türkler geride bıraktıkları yılın Türkiye'sinin fikir ve değerlerini yaşatmakta ısrar ediyorlar" demektedir.⁸²

Alman İstatistik Dairesi'nin 1992 yılında yayınladığı "Almanya hakkındaki sayılar ve gerçekler" konulu raporun yabancılarla ilgili bölümünün özetinde yabancıların (Türklerin) Almanya'daki durumu kısaca şöyle açıklanmaktadır.

⁸²"Almanya'daki Türk aileleri aynı yerde sayıyorlar" *Milliyet Gazetesi Av.Bas.* (24 Nisan 1992), s.3

*"Birinci kuşak yabancıların yaşam şartları Almanya'ya geldiğinden bu yana çok az değişmiştir. Birinci kuşak yabancılar eskisi gibi vasıfsız olan işlerle yetinmekte ve düşük gelir etmektedirler. Fakat buna rağmen yine de son altı yılda aynı şartlarda çalışan Almanlara göre gelirleri yükselmiştir. Özellikle ikinci kuşağın çabaları ile birinci kuşak fiziki yaşam şartlarında da bazı olumlu değişikliklere yavaş yavaş da olsa gitmeye başlamıştır. Bağımsız evlere sahip olan ikinci kuşağın yaşlıları Almanlara göre daha iyi çalışma, yaşama ve barınma ortamlarına ulaşmadaki çabaları Almanlar tarafından da farkedilmektedir."*⁸³

Yabancı bir toplum içinde bir etnik grubun neler yapabileceğini tespit etmek bakımından ilgi çekici bulunabilecek diğer bir konu da Türk işçilerinin boş zamanlarında neler ile ilgilendikleridir.

Bu konuda ilk araştırma 1964 yılında N.Abadan tarafından yapılmış ve o dönemlerde Türk işçilerinin büyük bir çoğunluğunun boş zamanlarında birinci tercih olarak sadece gezme, sinemaya gitme, radyo dinleme, televizyon seyretme ve dans gibi eğlendirici ve dinlendirici faaliyetleri tercih ettiği tespit edilmiştir. Anket uygulanan işçilerin ancak % 51'i ikinci % 19'u üçüncü ve % 4'ü üçüncü bir tercihte bulunmuşlardır.

İkinci planda ağırlık kazanan serbest zaman faaliyetleri arasında kurslara gitmek, Almanca öğrenmek gibi yetiştirici faaliyetlerle ev işleri, temizlik, yemek pişirmek ve hiçbirşey yapmama yer almaktadır. Bu sonuçlara bakarak Türk işçilerinin batılı endüstri toplumlarında son derece yaygın bulunan "hobby" yani serbest zaman merakına hemen hiç sahip olmadıkları görülmektedir.⁸⁴

Farklı bir kültür ortamı içinde bulunan Türk işçilerinin boş zamanlarında nelerle ilgilendiklerini tespit etmek üzere yapılan diğer bir araştırma ise 1980 yılında gerçekleştirilmiştir. 276 işçi üzerinde yapılan bu araştırmada Almanya'daki işçilerimizin boş zaman faaliyetleri irdelenirken okudukları gazete, Almanca bilme dereceleri, kullandıkları eşya, dernekleşme eğilimleri, ibadete olan tutumları, kitle haberleşme araçlarını kullanma oranı ve günlük eylem kalıpları gibi çok değişik konular dile getirilmiştir

Ankete katılan işçilerimizin %75'i Türk, %1'i de Alman gazetelerini okuduklarını belirtmişlerdir. Ankete katılanların % 61'i kitap okuduğunu, % 51'i televizyon izlediğini, % 20'si sadece gezdiğini, % 11'i müzik dinlediğini, % 10'u spor yaptığını, % 4'ü yüzmeye gittiğini ve % 2 si de sinema ve tiyatroya gittiğini bildirmişlerdir.⁸⁵

⁸³Statistisches Bundesamt (Hrsg.) "Datenreport 1992" (Bundeszentrale für politische Bildung, Schriftenreihe Band 309,Bonn:1992) s.535

⁸⁴Nermin Abadan. Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları (Başbakanlık DPT, Ankara:1964) s.171

⁸⁵Orhan Türkdöğen. İkinci Neslin Dramı (Orkun Yayınevi,Yanı no:29 İstanbul:1984) s.186

Yine bu araştırmaya göre Türk işçilerinin ye oldukları dernekler arasında ilk iki sırayı % 60.5 ile Kültür dernekleri ve % 52 ile dini dernekler almaktadır. Spor ve müzik gibi derneklere ye olanların oranı ise % 8 kadardır. Türk işçileri arasında dernekleşme son derece güçlüdür. Bu dernekler işçilerimiz için bir danışma merkezi teşkil etmekte ve kişilerin yabancı kültür içinde yitirmek üzere olduğu benliği kazandırmaktadır. Bu tür grup dayanışmaları kişilerin içine itildiği bunalımlardan kurtarmakta ve temel kültürle bağlarını güçlendirmektedir. Yabancı düşmanlığı arttıkça, dernekleşme oranının artması da bu gerçeğin bir ispatıdır. Bu tür danışma merkezleri aynı zamanda bir yan kültür alanı olarak kişilerin sosyal faaliyetlerinde etkili rol oynamaktadır.⁸⁶

3.1.1 Radyo ve Televizyon

Birleşmeden nceki Almanya'da radyosu ve televizyonu olmayan hiç bir ev bulunmamaktadır. 1990 yılının sonlarında eski Almanya'da 28,1 milyon kayıtlı radyo ve 24,7 milyon da televizyon alıcısı bulunmaktadır.

1989'da Almanya'daki radyo yayınlarının toplam yayın süresi 266.452 saat olarak gerçekleşmiştir. Bu yayın süresinin yüzde 60,8 ini müzik yayınları kapsamakta, sözlü yayınlar bu eyalet radyo yayınlarının yüzde 33,5 ini oluşturmaktadır. Sözlü yayınlarda politik konulara ağırlık verilmektedir. Radyo programları kullandıkları zamanın ancak yüzde 4'n yabancılar için ayırmaktadırlar ve tüm yayınların yüzde 2'sini de reklamlar oluşturmaktadır.⁸⁷

1989 YILINDA ALMANYA'DAKİ RADYO YAYINLARININ PROGRAM ÇEŞİTLERİ VE BUNLARIN YAYIN SÜRELERİNİN DAğILIMI

<u>Program eşitleri</u>	<u>Yüzde</u>
Hafif Müzik	42.1
Diğer Müzik Türleri	18.7
Politik yayınlar	11.7
Magazin ve diğerleri	10.1
Kültür-eğitim	6.2
Radyo oyunları	2.7
Yabancılar için yayın	4.3
Aile programları	1.6
Reklamlar	1.6
Spor	1.2

⁸⁶Orhan Türkdoğan ikinci Neslin Dramı (Orkun Yayınevi, Yanı no:29 İstanbul:1984) s.189

⁸⁷Datenreport 1992 (Zahlen und Fakten ber die Bundesrepublik Deutschland) , Bundeszentrale für politische Bildung, (Schriftenreihe Band 309 Bonn: 1992) s.159-163

Televizyon yayınlarına gelince, Almanya ikinci kanalı (ZDF) 1989 yılında toplam 5391 saat yayın gerçekleştirmiştir. ZDF bu süre içinde programlarını bölgelere göre ayırmaktadır. Bu yayınlarda yüzde 18.4 ile televizyon dizileri ve filmler ilk sırada yer almaktadır. Bunun arkasından yüzde 12.4 ile öğleden önceki programlar gelmekte, daha sonra yüzde 9.5 ile aktüel konular, en son olarak da yüzde 8.1 ile spor programları gelmektedir

**1989 YILINDA ALMAN İKİNCİ KANALI (ZDF) YAYINLARININ PROGRAM ÇEŞİTLERİ VE
BUNLARIN YAYIN SÜRELERİNİN DAĞILIMI**

<u>Program çeşitleri</u>	<u>Yüzde</u>
TV dizisi ve film	18.4
Öğle öncesi programları	12.4
Eğlence-Tiyatro-Müzik	11.2
Politik yayınlar	10.9
Aktüel	9.5
Çocuk-genç ve aile	8.1
Spor	8.1
Akşamüstü serileri	7.4
Kültür	7.3
Reklamlar	1.9
Program bağlantıları	1.4
Diğerleri	0.7

WDR (Batı Almanya Radyosu), ZDF (İkinci Alman Televizyonu) ile WWF, ARD Werbung adına Infratest Kommunikationsforschung (İletişim Araştırması) 'un 1990'da yaptığı araştırmada elde edilen verilere göre Almanlar ile Yabancıların evlerinde bulunan görsel ve işitsel araçların çeşit ve sayıları benzerlik göstermektedir. Örneğin yabancıların evlerinde % 93 oranında radyo ve % 96 oranında televizyon mevcut iken, Almanların evinde % 98 oranında radyo ve % 99 oranında televizyon mevcuttur. Ancak evlerinde iki ya da daha çok radyo-tv alıcısının bulunduğu durumlar Almanlar'da daha fazladır.⁸⁸

1989 yılında 15 Şubat-14 Mart tarihleri arasında Berlin'de yaşayan 14 yaşından büyük 630 Türk'e "İletişim Araçları Kullanımı ve Değerlendirmesi" konusunda telefonla uygulanan ankete göre, 1989 yılında Berlindeki Türk evlerinin % 77 sinde video teyp bulunmakta, bu sayı Alman ailelerinden % 50 daha fazladır. Genelde video kasetleri (çoğunlukla sinema filmleri) ailece birlikte izlenmektedir. Berlin'de yaşayan Türk ailelerin sahip olduğu video teyplerin çokluğu, (Bu ayrıca tüm Almanya içinde genelleştirilebilir) Türklerin Alman medya sistemindeki Türkçe verilen hizmetlerden memnun olmadıklarını göstermektedir.⁸⁹

⁸⁸Josef Eckhard, "Massenmedien und Ausländer in Nordrhein Westfalen" Media Perspektiven 10/90 (WDR Appellohofplatz, 5000 Köln,1)

⁸⁹Rolf Amann und Gunnar Roters. "Massenmedien und türkische Bevölkerung" Informationsdienst zur Ausländerarbeit . (Darmstadt: 2/89)

Araştırmanın yapıldığı tarihte Berlin'de her üç Türk evinden biri kablo bağlantısına sahip bulunmaktadır. Bunun dışında Berlin kablo ağına bağlanmak isteyen Türklerin sayısı Alman halkına göre oldukça yüksektir. Kablo bağlantısı için başvuruların en önemli nedeni TD-1 tarafından geniş bir biçimde sunulan Türkçe televizyon yayınıdır. Kablo bağlantısına sahip olmayan evlerin % 90'ının kablo bağlantısı isteme nedeni bu şekilde açıklanmaktadır.

Kablo bağlantısı bulunan evlerde televizyon kullanımı, kablo bağlantısı bulunmayan evlere oranla daha fazladır. Kablo bağlantısı bulunan evlerin % 85 i televizyonlarını hergün açarlarken, diğer evlerde bu oran % 80'e inmektedir. Televizyon karşısında geçirilen süre ise kablo bağlantısı bulunan evlerde diğerlerine göre oldukça uzundur.

Kablo bağlantılı evlerde devlete ait televizyon yayınlarının izlenmesi özel televizyon yayınları nedeniyle oldukça azalmıştır. Örneğin % 49,2 ve % 46,2 oranlarıyla ZDF ve ARD, SAT-1 in yanında kablosuz evlerde en çok izlenme oranına sahip iken, bu oran kablolu evlerde % 43,6 ve 40,3 oranına düşmektedir. TD 1 programı ise kablolu evlerde günlük olarak 54,5 oranında izlenmektedir. TD 1 in yanında RTL plus ve SAT 1 gibi özel televizyonların Türk aileleri tarafından oldukça sık izlenmesi Türklerin iletişim araçlarını kullanırken eğlence amacı güttüklerini göstermektedir.

Film ve dizilerin izlenmesinde açık bir farklılık gözükmekte, kablosuz evlerde Almanca filmlerin izlenme oranı % 46 iken kablolu evlerde bu oran % 35'e düşmektedir. Kablolu evlerde düzenli olarak Türk filmlerini izleme oranı ise % 37'ye çıkmaktadır.

Dil farklılıkları nedeniyle çeşitli yaş gruplarında çeşitli farklılıklar ortaya çıkmakta; Daha yüksek bir eğitim seviyesine ve aktif ve pasif daha iyi bir Almanca dil bilgisine sahip olan 29 yaşın altındakiler daha ziyade Almanca bilgi ve eğlence programlarını izlemekteler, ama yinede kendi dillerindeki programları izlemekten kaçınmamaktalar. Almanya'da daha uzun bulunma, daha yüksek bir eğitim seviyesi ve Almanca'ya daha iyi hakimiyet iletişim organlarında Türkçe verilen hizmetlere olan ihtiyacı arka plana atmamakta, aksine özellikle birden daha fazla verilen geniş içerikli programlardan seçimlere gidilmektedir.

Ankete katılanların, yaş grubu farkı olmaksızın üçte ikisi TD 1 programları sayesinde kendilerini ülkelerinde gibi hissettiklerini belirtmişlerdir.

Westdeutscher Rundfunk Köln (WDR) 'in 1990 yılının başlarında yaptığı ve Zweites Deutsches Fernsehen (ZDF) nin de katıldığı bir anket çalışması ile, içinde Türklerinde bulunduğu yabancıların medya kullanım davranışları ve radyo ve televizyonda yabancılar için yayınlanan değişik programları nasıl buldukları ve bu konudaki görüşleri araştırılmıştır. WDR'in yayın bölgesi olan Kuzey Ren Westfalya'da yapılan bu çalışmada yabancıların özel televizyonları, kamu televizyonlarından daha fazla tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Özellikle Türker RTL Plus adlı özel televizyon kanalını, ARD ve ZDF adlı kamusal televizyon kanallarından daha fazla izlediklerini belirtmişlerdir. Diğer yabancılar gibi Türker'de evde oldukları takdirde bütün gün boyunca daha yoğun olarak RTL programını izlediklerini, Yalnızca "heute" ve "tagesschau" isimli haber programlarında ZDF ve ARD kanalına geçiş yaptıklarını belirtmişlerdir.⁹⁰

Türkerin ve diğer yabancıların ARD ve ZDF arasındaki tercihleri ise yayın saatlerine göre değişmektedir. Buna göre akşamüstü ve akşamın ilk saatlerine doğru ZDF'nin daha çok seyredildiği ve akşamın geç saatlerinden yayının sona ermesine kadar ARD'nin daha fazla seyredildiği görülmektedir.

Yine bu araştırmaya göre Almanca olarak yayınlanan politik ve ekonomik haberleri bilinçli olarak izlemek isteyen yabancıların sayısında yükselme tespit edilmiştir. Örneğin yabancıların % 60'ini televizyondaki Almanca haberleri, %33'ü de radyodaki Almanca haberleri takip etmektedirler.⁹¹

Ancak yabancılar için kendi ana dillerinde yapılan radyo ve televizyon programlarını takip etme eğilimi de sürekli artmaktadır. Özellikle Türker, Türkçe yapılan yayınların vazgeçilmez takipçisi olmaktadır. Ana dilde yapılan yayınları her beş İtalyan ve Yugoslav'dan biri takip ederken bu oran Türker de % 50'nin üzerine çıkmaktadır.

WDR radyosunun en başarılı yayını olan " Morgen Melodie" Almanca konuşan nüfusun ancak % 27 sine ulaşırken, günde 40 dakika olarak yapılan Türkçe yayının Türkerin % 50'sinden fazlasına ulaşması Türkerin ana dildeki yayınlara olan talebini belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır.

ARD ve ZDF televizyon yayınlarının Türkerinde içinde yer aldığı Üçüncü televizyon programında yayınlanan " Ihre Heimat, Unsere Heimat" (Sizin vatan, bizim Vatan) adlı programının tanınma ve izlenme oranı da 1981 yılından beri oldukça artmıştır⁹²

3.1.2 Video

Almanya'daki Türkerin 80 li yıllarda yoğun olarak Türkçe film seyretmek amacıyla kullandığı video aracı bir bakıma 20 yıl boyunca sesli ve görüntülü eğlence programlarının dışında kalanların kendi dört duvar aralarında boş zamanlarını değerlendirme sistemini oluşturma imkanı vermiştir.

⁹⁰Josef Eckhard, "Massenmedien und Ausländer in Nordrhein Westfalen" (A.g.k), s.3

⁹¹Josef Eckhard, "Wie Ausländer die Medien Nutzen" Ausländer in Deutschland, (Ausgabe 4/1990), s.1

⁹²Bu program 1993 yılında isim ve içerik değişikliğine uğramıştır.

Göçmenlerimiz 1980 ve 1990 yılları arasında video aracı sayesinde kendi istek ve zevklerine uygun olarak yapılmış filmleri ve eğlence programlarını tükenmeyen bir iştahla takip etmişlerdir. Ayrıca TRT'nin özel eğlence programları ile Türk sinemalarında oynayan Türk filmlerini de aynı anda Almanya'da izleyebilmişlerdir.

Özellikle Almanya'da 80'li yıllarda kendi dillerinde yaygın televizyon ve radyo yayını bulamayan Türkler, video filmlerini izleyebilmek amacıyla kısa süre içinde büyük sayılarda video cihazı almışlardır. Türkiye Araştırmalar Merkezi tarafından yapılan bir araştırmada, Almanya'daki en kalabalık yabancı topluluğu oluşturan Türklerin diğer yabancı topluluklarla karşılaştırıldığında, kendi dillerinde yapılan yayınlara normalin üstünde bir ilgi gösterdikleri ve video ile video filmi tüketiminde birinci sırada yer aldıkları ve Türk vatandaşlarının % 75'inin evinde bir video cihazı bulunurken bu oranın Almanlarda % 44 olduğu tespit edilmiştir.

Türklerin video filmlerine bu çerçevede aşırı bir ilgi göstermesi 80'li yılların başında Almanya'da geniş bir Türk video pazarının oluşmasına yol açmıştır. Türklerin büyük çoğunluğunun yaşadığı Kuzey Ren Westfalya Eyaletinde 1990 yılına kadar video kaseti üreticiliğini ve dağıtımcılığını yapan 5 firma ve video filmi kiralayan yerlerin sayısı 300 civarında iken, Türk video pazarının 1988 yılından itibaren gerileme dönemine girmesiyle bu alana yapılan yatırımların hızla geri çekildiği görülmüştür. Video filmi dağıtıcılarının verdiği bilgilere göre 1990 yılına kadar piyasada toplam 6000 civarında Türk filmi olduğu tahmin edilmektedir. Geçmişte aile arasında haftada 5-6 tane arasında seyredilen video filmleri artık Almanya'da uydu ve kablo yayınlarının yaygınlaşması ve özellikle Türkçe yayınların her geçen gün daha fazla haneye ulaşmasıyla gözden düşmüştür.

TRT-INT ve özel Türk televizyonlarını yayınları başlamadan önce Türk halkını oyalayan ve güncel problemleri unutturan ve çok izlenen bu video filmlerinin içeriği Berlin Teknik Üniversitesi'nin "gelecekteki medyalar" projesi çerçevesinde tartışılmış ve "Türk halkının bir numaralı boş zaman medyası: Video " adı altında araştırılmıştır. Buna göre Türk halkının izlediği filmler genelde iki başlık altında toplanmaktadır. Bunlar,

- a) Eğlence filmleri
- b) Fanatik din veya aşırı milliyetçi politik filmler

Araştırma sırasında yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre Türklerin en çok ilgi gösterdiği eğlence filmleri: komedi, arabesk melodram, macera ve polisiye konulu filmler ile seks filmleridir.

Seks filmlerinde cinsellik Türkiye toplumunda geçerli olan standartlara uygun olarak yer almakta ancak yine de bu filmlerdeki cinselliği Avrupa filmlerine benzetme çabası görülmektedir. Eğitici amaçla yapıldığı iddia edilen bu seks filmleri Türk video klüplerinde ayrı bir bölümde yer almaktadır. Araştırmacıların yorumuna göre bu tür eğlendirici filmleri

izlemenin sakıncaları bulunmamaktadır. Ancak fanatik din veya aşırı milliyetçi filmler içerikleri nedeniyle sakıncalı görülmektedir. Çünkü bu filmlerde Avrupa'da ve Hristiyanların arasında yaşayan bir toplumun, yaşadığı topluma dost olmasını engelleyecek mesajlar ve tahrik edici görüntüler bulunmaktadır.⁹³

Kuzey Ren Westfalya Eyaleti, Çalışma, Sağlık ve sosyal Bakanlığı adına yapılan "Kuzey Ren Westfalya Eyaletinde Yaşayan Türklerin Video Filmleri ve Özellikle Dini içerikli Video filmleri tüketimi eğilimi" konulu araştırmaya göre Almanya'daki islami örgütlerin de artan talebe karşılamak üzere etkinlikleri arasına video kasetlerini de ekledikleri tespit edilmiştir.

Video filmi kiralayan yerlerin verilerine göre, son yıllarda aşırı ölçüde ilgi çeken 50 ila 100 çeşit arasında dini içerikli film bulunmaktadır. Ayrıca islami örgütlerin arşivlerinde 20 ila 400 çeşide kadar dini içerikli film bulunmaktadır. Genelde 15-30 DM arasındaki bir fiyata satılan dini içerikli video kasetlerinin dağıtımı, ya örgüt ve derneklerden direkt ya da ismarlama yoluyla posta aracılığıyla yapılıyor. Bazı islami örgütlerin yıllık kaset satış sayıları 12 bin civarında iken, bazılarının ise 45 bin video kasetine kadar ulaşmaktadır. Daha çok islami örgütlerin üye ve sempatizanlarına ulaşan bu kasetleri içeriklerine göre şu şekilde sınıflandırmak mümkündür:

- Dini ve milli nitelikli kasetler (filmler, tiyatro çekimleri ve diziler)
- Toplantı, seminer, konferans, örgüt başkanlarının konuşmaları gibi çeşitli vesilelerde çekimi yapılmış olan kasetler
- Kuran okuma yarışmalarında çekilmiş kasetler
- Hac sırasında gerçekleştirilmiş çekimler
- Çocuklar için kuran okuma, ya da benzeri nitelikte dini eğitim vermeyi amaçlayan kasetler,
- Türkiye'deki politikacıların, parti başkanlarının ya da din görevlilerinin yaptığı konuşmalardan yapılan çekimler,
- Diğer islami içerikli kasetler (ülke tanıtımı ve benzeri konular)

İslami örgütler, dini içerikli video kaseti dağıtımını sundukları genel hizmetin bir parçası olarak görmekte ve video kasetlerini amaçları doğrultusunda bir propaganda aracı olarak kullanmaktadırlar.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre "Türk video filmlerinin aşırı tüketimi, Almanya'da yaşayan Türklerin yaşadıkları toplumdan tecrit olmaları sonucunu doğurmaktadır. Bu sonuç, yapılan araştırmalarda önemli bir yer tutmakta ve sık sık tekrarlanan eleştirilerin başında gelmektedir. Ayrıca diğer araştırmalar, bazı Türk filmlerinin seyredilmesiyle, ulusal, dini ve kültürel benliğe ait eğilimlerin daha da güçlenip ön plana çıktığını, bunun da Almanya'da yaşayan Türklerin yaşadıkları ülke ve topluma uyum sağlamalarını engellemede önemli rol oynadığını göstermektedir."⁹⁴

⁹³Dietrich Klitzke, "Video-Das Freizeitmedium Nr.1 für die türksche Bevölkerung" (Televisionen-Medienzeiten/prjekt "technik u.Massenmedien an d. TU Berlin:Express Edition,1983), S.42

3.1.3 Sinema

Almanya'da yabancı işçiler için özel sinema gösterileri 1960'lı yılların ortasından itibaren sunulmaya başlamıştır. Ursula Mehrländer'in 1974 yılında yaptığı araştırma sonuçlarına göre Almanya'daki yabancı erkeklerin % 71'i, yabancı bayanlarında % 57'sinin ara sıra sinemaya gittikleri belirlenmiştir. Türkler için bu oran daha yüksektir. Aynı araştırmada Almanya'da yaşayan Türklerin %74'ünün ara sıra sinemaya gittikleri tespit edilmiştir. 1970'li yıllarda Türk işçilerinin en sevdiği boş zaman değerlendirme faaliyeti sinemaya gitmektir.⁹⁵

1980'de Batı Berlin'de yapılan bir araştırmaya göre ise mevcut 69 sinemadan 5 tanesi (% 8.5) i programına Türk filmlerini almaktadır. Winfried Günther yaptığı araştırmaya göre 1975'de yabancı sinema piyasası yabancıların sayılarının yükselmesi ile tüm Almanya'ya yayılmış ve büyümüştür. Almanya'daki bu sinema piyasası 1975'den itibaren 8 dağıtım firması aracılığıyla yürütülmüştür. Bu firmalar başlıca 5 ülkeden orjinal filmleri ithal edip satma faaliyeti ile ilgilenmişlerdir. Bu firmaların üç tanesi Almanlar, dört tanesi Türkler ve bir tanesi de Yunanlılar tarafından faaliyete geçirilmiştir. Bu firmalar Ata film (Köln), Ersel (İstanbul), Kalkavan Film (Neuss) ve Sanver Film(Münih) Bu firmalar 1975'de Türk piyasasını bölüşmüşlerdir. 1975'de Toro Film (Waiblingen) İtalyan ve Türk filmleri ile tanınmış, ayrıca bu firma arasına Arbeiter Wohlfahrt ile işbirliği yapmak suretiyle ticari olmayan Türk filmlerini de kiraya vermiştir.⁹⁶

O dönemde getirilen ticari filmlerin seçiminde filmin anavatandaki gişe başarısı, tanınmış ve sevilen oyuncuların olması ve konu olarak Almanya'daki Türklerin ilgisini çekip çekmemesi önemli rol oynamaktadır. 1975'de her Türk film şirketi 300 ile 600 arasında Türk filmi Almanya'ya ithal etmiştir. Bu sayı ile bu şirketler yabancı işçi filmleri alanında en yüksek miktara ulaşmıştır. Bu şirketler 30 ile 100 arasında sinemaya bu filmleri dağıtmışlardır.

Almanya'da gösterilmiş olan filmler çoğu zaman melodramik aşk filmleri, hareketli polisiye filmler ve basit şekilde yapılmış komedilerden oluşmaktadır. Bu filmlerin bir çoğunun konusu birbirine benzemekte yalnız oyuncular değişmektedir. Bu filmleri Türk halkı yalnızca eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek amacıyla izlemektedir.

Türk göçmenlerine ve ailelerine sunulan film çeşitleri çoğu zaman eleştirilmektedir çünkü bu filmlerle hayal dünyasında yaşanılmakta ve Almanya'daki gerçeklerden uzaklaşmaktadır. Öte yandan bu filmler iki yönden daha eleştirilmektedir. Birincisi filmler izleyicilerin eğlence ihtiyacını tam olarak karşılayamamakta, ikinci olarak da kültürel yönden doyurucu olmayan bu filmler izleyicilerin boş zamanlarının anlamsız geçmesine neden olmaktadır.

⁹⁴Gülay Kızılöçak, "Türklerin Video Filmlerine Eğilimi" Haberler. Türkiye Araştırmalar Merkezi (Essen: Mart 1992) s.5

⁹⁵Michael Koschinski, Fernsehprogramme als Mittel der Integration (Die Blaue Eule Verlag, Essen:1986),s.29

⁹⁶Michael Koschinski, Fernsehprogramme als Mittel der Integration (Die Blaue Eule Verlag, Essen:1986),s.29

Türk sinemasının yalnızca Türklere yönelik gelişimi, sonucu Almanya'daki "gastarbaiter Kinos" Alman sinemasının bir parçası olacağına, sadece Türklerin izlediği bir sinema haline gelmiştir

Bugün yaklaşık 70 bin Türk vatandaşının yaşadığı Köln'de, irili ufaklı 87 kapalı, 2 Oto sineması bulunurken, düzenli veya düzensiz Türk filmi oynatan sinema bulmak mümkün değildir.⁹⁷

3.1.4 Tiyatro

Almanya'da 1975 yılından itibaren Türk tiyatro grupları oluşmaya başlamıştır. İlk olarak Yüksel Topçugöler'in öncülüğünde kurulan "Türkisches Volkstheater Berlin", (Berlin Türk Halk Tiyatrosu) hafta sonlarında okullarda sahneye çıkmıştır.

Daha sonra bu tiyatro ve diğerleri Berlin'deki bazı yerleşik tiyatrolarla işbirliğine girmiştir. Örneğin Berliner Schaubühne Türk göçmen tiyatroları ile işbirliğinde bulunan yerleşik tiyatroların başında gelmektedir. Berliner Schaubühne'de ilk olarak 15.6.1980 yılında " Wer geht, kehrt nicht so schnell zurück" (Giden o kadar çabuk geri dönmez) adlı oyun sahneye konulmuştur. Bunun ardından değişik Türkçe oyunlar gelmiştir. örneğin Haldun Taner'in "Keşanlı Ali Destanı" Berliner Show Bühne oynanan Türkçe oyunlardandır.

Almanya'daki Türk tiyatrosunun oluşumunda iki eğilim görülmektedir. Bunlardan birincisi Türkiye'deki oyunların yeniden uyarlanmasıdır Bunlar yerleşik Alman tiyatrolarında (Berliner Schaubühne) sergilenmekte ve Türk turne tiyatrolarının gösterileri ile gerçekleştirilmektedir.

ikincisi ise propagandaya yönelik basit siyasi oyunların sahnelenmesi biçimindedir. Bunlar da küçük amatör gruplar ve Türkiye'den Almanya'ya sığınmış siyasi grupların yaptığı oyunlardır.

1983 yılında Hamburg Üniversitesince yapılan bir araştırmaya göre tüm Almanya'da düzenli tiyatro yapan 18 grup vardır. Bunlardan 14 'ünün başlangıç noktası siyasi hareketlerdir, üç grup eğlence tiyatrosu olarak görev yapmakta ve bir tiyatrodadır (Mehmet Fıstık'ın pondomimlerinden oluşan) Alman halkına yönelik gösteri yapmaktadır.

Eğlence amaçlı tiyatro grupları Nürnbergde halk tarafından tutulan popüler tiyatrolardır. Bunlar Nasrettin Hoca'nın hikayelerini, folklorik konular veya Necati Cumali ve Turgut Özakman'ın oyunlarını sahnelemektedir.

⁹⁷ Köln Live "Adressen Kino" (Farbo Druck, Köln:Januar 1993), s.12

Türk tiyatro gruplarından en fazla seyirciye Berliner Schaubühne gösteri başına 1500 izleyici ile ulaşmaktadır. Verein für türkische Volkskunst und Literatur" (Berlin'deki Türk Halk Sanatı ve Eserleri Derneği Tiyatrosu) yılda 2500 izleyici toplamıştır. Nürnberg Tiyatrosu yılda 2250 izleyici ve son olarak "Tiyatro Tambourin" Almanca, Türkçe ve İtalyanca karşık sergiledikleri oyunlarda yılda 300 ile 800 arasında seyirciye ulaşmışlardır.

Bu sayılar Türk göçmen tiyatorosunun Almanya'daki kültürlerarası iletişim sürecinde nispeten az değeri olduğunu tasdik etmektedir. Türk tiyatro grupları Almanlar tarafından parasal olarak da desteklenmektedir. Örneğin 1980 yılında Berlin'de yabancı kültürü için ayrılmış olan yıllık 700 bin markın 300 bin markı tiyatro bölümüne verilmiştir. Berlin'deki Türk göçmen tiyatroları da 1980 yılında yıllık 10 bin ile 45 bin mark arasında desteklenmiştir.⁹⁸

1980'li yılların ikinci yarısından sonra faaliyete geçen Türk turne tiyatrolarından biri de merkezi Köln'de bulunan "Arkadaş Tiyatrosu"dur. İlk oyununu 1986 yılında sergileyen Tiyatro'nun yöneticisi Necati Şahin tiyatronun kuruluşu hakkında bilgi verirken şunları söylemektedir.⁹⁹

"Arkadaş tiyatrosu, 1985'de çalışmalarına başladı. Ancak, bu tiyatronun temeli Köln'de Türkiye Öğretmenler Derneğinin yayınladığı, "Arkadaş Dergisi" ne dayanmaktadır. Bu dergi iki dilde Türkçe-Almanca eğitim konularına ağırlık veren bir dergiydi ve Almanya'da içerik olarak bir hayli tutuldu. fakat ekonomik nedenlerden 25 sayı çıkarabildik bu dergiyi. O dönemki çalışmalarımızda kültürümüzü aktarmada sürekli bir eksiklik duyuyorduk. Almanya'da kültürümüz denilince bilinen klasik şeyler akla geliyordu, yani folklorun dışına pek çıkamıyorduk. Döner kültürü ve göbek dansıyla kültürümüzün tanıtılmasından müthiş rahatsız duyuyorduk. Bu durum karşısında arkadaşlarımızla birlikte bir tiyatro kurma gereği duyduk ve çalışmalarına başladık. 1986'da ilk kez sahneye çıktık. İlk sahneye koyduğumuz oyun Aziz Nesin'in "Demokrasi Gemisi" adlı hikayesiydi ve oynayan arkadaşlarımızın çoğu öğretmendi. Bu arkadaşların tiyatroya tutkuları ve yetenekleri vardı ama ekmeklerini bu işten kazanmadıkları için amatör kişilerdi. O oyunla biz aşağı yukarı Almanya'dan Avusturalya'ya kadar gittik. Bu oyunla 6500 dolayında seyirciye ulaştık. Sadece Köln'de 21 kez, Berlin'de 4 kez olmak üzere toplam 50'ye yakın oyun oynadık. Bu olaylar 1986-1987 yılında gerçekleşti. Daha sonra Haldun Taner'in "Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım" oyununu sahneye koyduk. Bu oyun biraz daha profesyonelce kadro ile ama yine çoğu öğretmen arkadaşlarımızın oynadığı oyundu. Almanya'da bu oyunla aşağı yukarı 10 bine seyirciye ulaşabildik. O dönemde oyunlarımız Türkçe idi ve seyircilerimizin ancak % 10'u Alman'dı.

⁹⁸Michael Koschinski, Fernsehprogramme als Mittel der Integration (Die Blaue Eule Verlag, Essen:1986),s.28

⁹⁹Tiyatro yöneticisi Necati Şahin ile Mart 1993'de Köln'de yapılan görüşme notlarından

Daha sonra 1987 yılında çocuk oyunlarına başladık. Çocuk oyunlarını Türkçe Almanca oynuyorduk örneğin Meral Ülger arkadaşımızın "bir varmış bir yokmuş" oyununu pek çok kentte toplam 146 kez oynadık. Öyle sanıyorum ki bu oyunla 20 bine yakın öğrenciye ulaştık. Sonra bu çocuk oyunlarına "Keloğlan" ve "Nasrettin Hoca'nın Eşeği" ile devam ettik Türkçe-Almanca çocuk oyunlarına başladığımızda seyircilerin % 70'i Alman % 30'u Türk'dü.

Çocuk oyunları ile bir hayli seyirciye ulaşabildik. 1992 yılında çıkardığımız "Yaşasın Gökkuşluğu" adlı dördüncü çocuk oyunumuzu Nisan 1992'den bu yana 50 kez oynadık ve bu oyunu izlemeye gelenlerin çoğunluğunu da Alman çocuklar oluşturdu. Bu oyunları biz her yerde oynuyoruz. Hatta evlerde bile denilebilir. Şu anda çevre kirliliğini konu alan Almancası "Hilfe die Menschen Kommen" (İmdat İnsanlar Geliyor) adlı bir çocuk oyunu daha hazırlıyoruz. Bu oyunu da tahmin ediyorum. 1993 Haziranında sahneye koyacağız. Bu oyundaki dil uluslararası olacak. Yani her ülkeden bir hayvan gelecek ve her ülkeden gelen hayvan kendi ülkesinin diliyle konuşacak ve ülkesinin müziğiyle dans edecek. Çocuk oyunlarımızın bugünkü durumu böyle.

Büyükler için olan oyunlarımıza gelince sırasıyla sayarsak Aziz Nesin'in "Demokrasi Gemisi" ile başladık. "Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım" ile devam ettik. sonra "Cephede Piknik" ve "Carrar Ananın Tüfekleri" ile "Yaşar ne yaşar ne yaşamaz" adlı oyunu Türkçe olarak sahneledik. Bunların ardından ilk kez "Leyla ile Mecnun'u" tamamen Almanca olarak sahneye aktardık. Kabere programları hazırladık "Erkekler Kaberesi", "Kadınlar Kaberesi" bunlar Almanca yürüdü. Leyla ile Mecnun oyunumuz Almanlar tarafından beğenilmesine rağmen Türkler tarafından pek başarılı bulunmadı. Ancak bundan sonra hazırladığımız "Yunus diye Göründüm" adlı Türkçe-Almanca oyun Arkadaş Tiyatrosunun zirveye çıktığı oyun oldu. Bu oyunla her kesimden insana hitap edebildik. Bu oyunun ardından "Türkinen Kommen" adlı Almanca bir kabere sahneledik. Şu anda bu oyunu oynuyoruz ve Ayda 15'e yakın sahneliyoruz. Hazırlayıp ta oynamadığımız oyunlarımız var. Bunlar "Rumuz Goncagül" ile Murathan Mungan'ın "Mahmut ile Yezda" sı. Bu oyun bugüne kadar hiç sahnelenmedi. İlk olarak biz oynayacağız. Ardından programımızda Nazım'ın "Ferhat ile Şirin" i yer alıyor. Tuncay Cücenoglu'nun "Çıkmaz Sokağı" ile AIDS ile ilgili bir oyun hazırlıyoruz. Bu oyunun amacı vatandaşlarımızı AIDS konusunda tiyatro aracılığıyla bilgilendirmek tüm bunlar 1993-1994 yılı programımızda yer alıyor. Yıllık çalışma kapasitemize gelince ortalama 100 dolayında çocuk oyunu ile 50 dolayında büyük oyunu oynuyoruz diyebilirim. Ancak bazı oyunlar bu ortalamayı değiştirebiliyor. Örneğin "Kadınlar Kaberesi" oyunumuz çok tutuldu. Bu oyunun ilk senesi sonunda yaklaşık 200 kez oynanmış olacağını tahmin ediyorum."

Arkadaş Tiyatrosu'nun "Yunus Diye Göründüm" oyununu takip eden 177 seyirci arasında 1992 yılında yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre bu oyunu izleyenlerin %81.9'u Türk iken %15.8'i Alman. Oyunu izleyenlerin yaş ortalaması ise 35 dolaylarında tespit edilmiştir. "Oyunu anladım" diyenlerin oranı %78 iken "Hayır, anlamadım" diyenler %8.5 olarak belirlenmiştir.¹⁰⁰

Necati Şahin, Arkadaş Tiyatrosunun kostüm ve dekor gereksinimi ile oyuncu kadrosu ve ekonomik kaynakları hakkında ise şunları söylemektedir.

"Kostüm konusunda çoğunlukla kendi yağımızla kavruluyoruz. Bu konuda içimizde kostümle ilgilenen oyuncu arkadaşlarımız var, daha önce başka bir Alman arkadaşımız vardı, profesyonel kostümcüydü ve araştırma amacıyla aramızda bulunuyordu. Ancak şu anda grubumuzdaki arkadaşlar kostümleri çiziyorlar ve biçiyorlar kadrolu Alman terzimiz var O diyor. Ama Anadolu kokan oyunların kumaşlarını Türkiye'den getiriyoruz. Örneğin "Yunus Diye Göründüm" oyunumuz içinde öyle yaptık. Bu oyunun bazı kostümlerini Ankara Devlet Tiyatrosundan aldık. Yani kostüm konusunda öyle sıkıntı çekmiyoruz.

Dekor konusunda sıkıntımız yapma konusunda değilde daha çok nakletme konusunda Turne tiyatrosu olduğumuz için mümkün olduğu kadar pratik olmaya çalışıyoruz. Çünkü biz devamlı dolaşıyoruz bu nedenle dekoru mümkün olduğu kadarıyla aza indiriyoruz. Bu bakımdan insan unsurunu birinci plana çıkarıyoruz. Öyle dev gibi dekorlar yerine kumaşlarla halletmeye çalışıyoruz.

En büyük sorunumuz çalışma ve prova yerimizin yetersiz olması. Örneğin küçük bir büromuz var, herşey bu 40-50 metrekarelik odanın içinde; hem dikiş dikiliyor, hem yazılar yazılıyor hem dekor, hem de prova yapılıyor. İkinci sorunumuz ise aynı yerde eğitim çalışmalarını sürdürmek zorunda olmamız.

Tiyatro eğitimi görmediği halde tiyatroyu seven ve ilgi duyan arkadaşlarla bu işi götürüyoruz burda. Arkadaşlarımızdan beklenen iki dile (Türkçe ve Almanca) mutlaka sahip olmaları ancak yalnız bir garantisi yok hem Türkiye'deki arkadaşlar hem de buradaki insanlar için söylüyorum. "Ben tiyatrocü olarak geçimimi sağlarım" demek mümkün değil. Biz şöyle başladık önce herkesin bir işi vardı, yan bir faaliyet ikinci bir iş olarak yürütüyorduk. Sonraları Almanya'daki bir takım destekler vardır. Örneğin Arbeitsamt üzerinden bir yıllığına iki yıllığına insanlar almamız söz konusuydu. Onların şartlarına uygun kişiler sokakta gezen insanda olsa alıp bir süre eğittikten sonra sahneye çıkarıyorduk. Yani bu oluşumun bir garantisi yok. Ancak şu anda tiyatromuzda 10'a yakın insan ekmeğini buradan kazanıyor. Bununla bir garantisi yok ama bu arkadaşlardan herbiri başka işlerde yapabilecek durumda oldukları için yarın öbür gün olumsuz bir gelişme olursa

¹⁰⁰Arkadaş Theater, "So urteilen unsere Zuschauer" (Arkadaş Theater, Hohenzollernring 32, 5000 Köln 1 :1992), s.4

başka bir işe geçebilirler. Özetlemek gerekirse şu anda 10 kişilik ana kadromuz var yine 10 kişilik dışarıdan gelen ek destekler var. Teknik elemanlarla 25 kişilik bir kadro olarak yürütüyoruz bu işi ama bunların 10'u meslek olarak bunu yapıyorlar. Kadromuzdaki arkadaşlardan bir kısmı Türkiye'de tiyatro eğitimi görmüş kişiler, bir kısmı hiç tiyatro eğitimi görmemiş kişiler. Birinci kuşaktan arkadaşlarımız var, burada doğup büyüyen ikinci ve üçüncü kuşaktan arkadaşlarımız var. Üniversite öğrencileri, işçiler ve ev kadınları var. Yani böyle bir karma kadro oluşturmuş durumdayız. Ayrıca büro ve teknik işlerde çalışan Alman arkadaşlarımız ile birlikte oyuncu olarak bulunan bir İranlı arkadaşımız var. Biz arada bir Alman tiyatroları ile ortak projeler yapıyoruz. O zaman büyük Alman şehir tiyatrolarından Alman oyuncular da kadromuza dahil oluyorlar. Bizim tiyatromuz, yalnız Türkçe, yalnız Almanca ile Türkçe ve Almanca olmak üzere üç ayrı türde oyunlar oynamaktadır.

Ekonomik durumumuza gelince biz ilk dönemlerde Alman kurumlarından yardım almak için zorlandık. Çünkü Berlin'de ve diğer yerlerde büyük paralar yatırılıp çok başarısız olan tiyatrolar vardı. Bunlar emsal teşkil etti ve bu durum bizi engelledi. Ancak sonra bazı projelerimiz oldu ve bu projelere destek verdiler. Yani proje bazında bizi destekliyorlardı. Fakat belli bir dönemden sonra masraflarımız artmasına rağmen destekler artmadı, şu anda biz kendi çabamızla ayakta kalabiliyoruz. Yani destek çok küçük oranda kalıyor. Biz Turne tiyatrosu olduğumuz için oyunlarımızı çıkarıyoruz ve belli bir fiiks fiyat koyuyoruz ve organizatörler aracılığıyla sahneliyoruz. Alman Kültür Bakanlığı'nın verdiği destekler çok küçük ama yine de birşeyler veriyorlar"

Arkadaş Tiyatrosu'nun kuruluşunda büyük emekleri geçen ve birçok oyuna imzasını atan Meray Ülgen'in Wuppertal'da sahnelediği "İyi Sigara Böreği Yapmak Bir Sanattır" adlı kaberesi ise 1992 yılı boyunca Türk ve Almanlardan oluşan seyirciler tarafından tarafından beğeni ile izlendi. Türk ve Alman oyuncularından oluşan bir ekiple sahneye konan oyunda sigara böreğinden esinlenerek yapılan hicivler ve sahnede sigara böreğinin yapılarak ikram edilmesi gibi ilgiyi çeken hareketler bulunmakta. Oyunun hem yönetmenliğini yapan hem de rolü bulunan Meray Ülgen oyunla ilgili olarak şunları söylemekte,

"Kabere türünde sahnelediğimiz bu oyunun Türk ve Alman tiyatroseverlerin beğenisini kazanması bizleri çok memnun etti. Zaten oyunun kuruluşunda da iki toplumun kaynaşması ve birbirlerini daha yakından tanınması amacı güdülüyordu. Biz de iki toplumu kara mizah anlayışı içinde eleştirmeye çalıştık. Çok yakın bir gelecekte oyunumuzu Almanya'nın çeşitli kentlerine yapacağımız turnelerle sürdüreceğiz"¹⁰¹

Almanya'da irilli ufaklı bulunan Türk tiyatro gruplarından biri de Hamburg'daki "Schwarze Hexe Frauentheatergruppe" (Kara Cadı Kadın Tiyatro Grubu) dir.

¹⁰¹Dursun Ünal, "İyi Sigara Böreği Yapmak Bir Sanattır" Hürriyet Gazetesi NRW Eki (23 Ekim 1992), s.3

Kadınlardan oluşan bu grup kendini, "Kadınların deneyimlerini politik bir süzgeçten geçirerek oyunlaştırıyoruz. Oyun dilimiz Türkçe ve bu konuda büyük bir ihtiyaç olduğunu düşünüyoruz." diye tanımlamakta, en büyük sorunlarını da maddi yetersizlik olarak belirtmektedir.¹⁰²

Yine Hamburg'da Türkische Gemeinde Hamburg e.V (Hamburg Türk Toplumu) bünyesinde yer alan "İstasyon" adlı tiyatro grubu da 20 amatör tiyatroseverden oluşmakta ve 1989 yılından bu yana kendi yazıp geliştirdiği oyunları sergilemektedir. Bu grup amaçlarını "Birinci ve ikinci nesil temsilcilerinin el ele çalışmasını sağlamak ve her kesimden insana tiyatro ve sanatı sevdirmek" ifadeleri açıklamaktadır. Yine bu grup Türkiye'den profesyonel tiyatro gruplarını davet ederek Türk toplumuna tiyatro kültürü verme çabasıdır.¹⁰³

Almanya'da gelişmekte olan Türk Tiyatrolarına örnek olabilecek diğer bir grup ise Türkisches Theater Hamburg e.V (Hamburg Türk Tiyatrosu) dur. Hamburg'da profesyonel bir Türk tiyatrosu sahnesi oluşturmayı amaç edinen kurum, 1991 ve 1992 yıllarında tiyatro kursları yanında üç büyük oyun sahnelemiştir. Bu oyunlar Nazım Hikmet'in "Sevdalı Bulut" masalı ile yine bir halk masalı olan "Reyhan Kız" ve İki kadın yazarın erkek kılığında Türkiye ve Arap ülkelerini dolaşarak yaptıkları araştırmaları konu eden "Gece Bekçisi" dir.¹⁰⁴

Almanya'daki Türk toplumuna tiyatro ile hangi mesajlar nasıl verilebilir? sorusuna Koschinski, "Almanya'daki türk tiyatro gruplarının seyircilerle iletişim kurabilmesinin önemli bir şartı oynanan oyunların seyircilerin fikir yapılarıyla uzlaşmasıdır. Aksi takdirde seyirciyle iletişim kurmak mümkün olmadığı gibi bu oyunlara seyirci bulmakta güç görünmektedir." derken,¹⁰⁵ Şahin, "Birtakım mesajlar verilebilir de çok şeyler yapılabileceğine inanmıyorum. Sanat dallarıyla çok şeyi değiştirmek mümkün değil. Ancak şu var örneğin sahnede Türk oyuncularını Türkçe-Almanca bir çocuk oyunu oynadıkları zaman Türk çocuklarına müthiş bir şahsiyet geliyor. Çocuk ilk kez sahnede kendi dilinde bir şey duyuyor bu sefer Alman çocuğu soruyor ne dedi? diye yani psikolojik bir rahatlama oluyor. Yani bir katkısı var ama çok da büyük değil. Almanya'daki Türk tiyatrosu, Türkiye'deki Türk tiyatrosunun bir devamıdır diyebiliriz. Ancak Almanya'daki Türklerin tiyatroya ilgisi Türkiye'dekilerden çok daha az dersek abartmış olmayız" demektedir.

¹⁰²Wir in Hamburg. "Kulturinitiativen aus aller Welt; ein Adressbuch ausländischer Kulturinitiativen in der Freien und Hansestadt Hamburg", (Dölling und Galitz Verlag GmbH, 1993) S.219

¹⁰³Wir in Hamburg. "Kulturinitiativen aus aller Welt; ein Adressbuch ausländischer Kulturinitiativen in der Freien und Hansestadt Hamburg", (Dölling und Galitz Verlag GmbH, 1993) S.223

¹⁰⁴Wir in Hamburg. "Kulturinitiativen aus aller Welt; ein Adressbuch ausländischer Kulturinitiativen in der Freien und Hansestadt Hamburg", (Dölling und Galitz Verlag GmbH, 1993) S.238

¹⁰⁵Michael Koschinski. Fernsehprogramme als Mittel der Integration (Die Blaue Eule Verlag, Essen:1986).s.28

3.1.5 Kitap

Almanya'da bulunan Türk işçileri ilk yıllarda farklı konularda yazılmış Türkçe kitapları sadece Türkiye'den ısmarlama yolu ile sağlayabilmektedir. Bu yıllarda Almanya'da Türkçe kitapları yayınlayan herhangi bir yayınevi ve Türkçe kitap satan bayi ve kitapçıları bulunmamaktadır. İlk olarak Saarbach adlı Alman firması Türkiye'de çoğunlukla gençler ve kadınlar tarafından okunan Teksas, Tommiks, Fotoroman ve Aşk romanlarını F. Almanya'ya ithal ederek Türk müşterilerinin hizmetine sunmuştur.¹⁰⁶

70'li yılların sonlarından itibaren Almanya'daki Türk yayıncılığı gün geçtikçe gelişme göstermiş ve birçok yayınevi kurulmuştur. İlk yıllarda kurulan yayınevleri genelde ek iş olarak amatörce kurulmuştur. Almanya'daki Türk yayınevlerinin çoğunluğu Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde bulunmakta ve ders kitapları yayınlamaktadır.

1982 yılında Almanya'da yayıncılığa başlayan Hayati Önel, Almanya'daki Türklerin okuma alışkanlığı konusunda " Almanya'daki Türklere kitap okuma konusunda bakarsak, Türkiye'nin bir uzantısı olduğumuzu kabul etmemiz gerekir. Okuma alışkanlığı çocukluktan, okuldan aileden kaynaklanıyor. Evlerde aşırı derecede video ve televizyon seyretmek okuma alışkanlığını da adamakıllı körletmektedir" derken,¹⁰⁷ çocuk kitapları yazarı Yücel Feyzioğlu "Milletçe önemli bir eksikliğimiz okumuyoruz. Okuma alışkanlığımız yok. Oysaki okuma alışkanlığı çocuk yaşlarda başlar. Çocuk kitapları okuma alışkanlığının ilk basamağıdır. Ben çocuk kitapları yazmaya karar verdiğimde, en büyük hedefim hiç olmazsa Almanya'daki Türk çocuklarına bu alışkanlığı kazandırabilmektir" demektedir.¹⁰⁸

Yayıncı Önel, Almanya'daki Türklerin kitap ile ilişkileri konusunda nesillerle birlikte meydana gelen değişiklikleri de şöyle açıklamaktadır.

"Birinci neslin çoğunluğu okuma yazma bilmiyordu veya yetersiz biliyordu. Son zamanlarda gazetelerde gördüğümüz ilkokul bitirme imtihanlarına katılma oranının hala yüksek oluşu da bu durumu açıkça göstermektedir. İkinci nesle gelince, bu grup daha da şanssız hem Türkçeyi, hem de Almanca'yı yeterince bilmiyorlar. Yeni yetişenler diyebileceğim üçüncü nesil ise daha şanslı durumdadır. Ancak, onların bir bölümü sadece Almanca konuşabilmektedir. Bu arada yeni yetişenler Almanca kitap okumaya merak sardılar. Türkçe kitapların Alman diline tercüme edilmesi de okuma oranının artmasını sağladı Ancak yine de buradaki Türk toplumu yurtdışında yetişen Türk yazarları ile Alman yazarların kitaplarını okumakta, çünkü buradaki yazarlar genellikle buranın yaşamını yansıtıyorlar. Okurlar belki de bu kitaplarda kendilerinden bazı parçalar buluyorlar.

¹⁰⁶Mehmet Aktan, Das Mediaangebot für die Ausländischen Arbeitnehmer in der BRD (PH Fak.Ludwig Maximilians Üni, München 1979),s.58

¹⁰⁷Suat Türker "Okumak Bir Alışkanlık İşidir":Yayıncı Hayati Önel ile yapılan söyleşi, Hürriyet Gazetesi NRW ilavesi (12 Mayıs 1989) s.2

¹⁰⁸Suat Türker, "Çocuk Kitaplarının Önemi" Yazar Yücel Feyzioğlu ile yapılan söyleşi Hürriyet Gazetesi NRW ilavesi (19 Haziran 1992) s.2

Genel olarak okunan kitaplara bakarsak, her türlü kitaptan az da olsa okunuyor diyebiliriz. Bugün için Aşk romanları, dini kitaplar ve Türkiye'deki aktüel konuları içeren kitaplar ilgi görüyor. Ancak biraz öncede söylediğim gibi bu anlamda çok az sayıda kitap satılıyor.

Almanya'daki Türk yayinevlerinin gelişmesinin en önemli nedeni Alman Eğitim Teşkilatının Alman okullarında okuyan her Türk çocuğunun diğer ders kitaplarının dışında sadece Türkçe ve Türk kültürü ders kitapları için öğrenci başına 25 DM ödemesidir. Bu durum Türk yayinevlerinin sayılarını hızla artırmıştır. Ancak Türk çocuklarının Türkçe ve Türk kültürü derslerine katılma oranlarının düşük olması ve bazı öğretmenlerin eski kitapları tekrar tekrar kullandırması sonucu Alman Hükümeti tarafından 8 milyon DM olarak ayrılan Türkçe kitap ödeneğinin ancak 2-3 milyonu kullanılmaktadır.

Ancak ders kitapları yanında daha geniş alanda faaliyet gösteren yayinevleri de bulunmakta ve bu yayinevleri Almanya'daki sanat ve kültür yaşamına katkıda bulunmaktadırlar. Almanya'da yetişen yazarların eserlerini Almanca ve Türkçe olarak iki dilde basan yayinevleri bunun yanısıra Türk yazarların kitaplarının Almanca'ya çevrilmesine de ön ayak olmaktadır"¹⁰⁹

3.2 DİNİ FAALİYETLER

Türk işçilerinin dini faaliyetlerine gelince, Abadan, "Dini faaliyetler hiç şüphesiz yabancı işçinin kademeli safhalar kapsayan intibak devresini kolaylaştırmaktadır. Dini ibadet başlangıçta, gurbette olmanın yarattığı yalnızlık ve tecrit olmanın verdiği hüznü gidermeğe yarar. Daha sonraları ise bu dini faaliyetler aynı inancı paylaşan kimselerle birlikte ibadet eden cemaatin bir parçası olmak suretiyle kişiye her zaman katılabileceği bir grup çerçevesi hazırlar." demektedir. Bu konuda 1964 yılında yapılan araştırmada işçilerin yarısına yakını Almanya'da yaşadıkları yerde bir caminin olmamasını olağanüstü bir eksiklik saymaktadır. Caminin yokluğunu çok şiddetli duyanların Türkiye'deki yerleşim yerleri küçük şehirler ve köylerdir. Büyük şehirlerden gelenler ibadet için caminin varlığını şart görmemekte "İnsan her yerde ibadet edebilir" demektedir.

1964 yılında ibadet etmek amacıyla camiye engin bir özlemle arayan Türk işçileri İslam Dininin beş farzından bir sayılan oruç tutma konusunda çok daha sınırlı ölçüde sorumluluğu yerine getirmekte ve ancak ankete katılanların % 22.7 si devamlı oruç tuttıklarını ifade etmektedir.¹¹⁰ Türkdöğün'ün 1980 yılındaki araştırmasında ise örnekleme katılan işçilerin % 82'si düzenli bir biçimde oruçlarını tuttıklarını, ve dinin gereklerini yerine

¹⁰⁹Suat Türker "Okumak Bir Alışkanlık İşidir".Yayıncı Hayati Önel ile yapılan söyleşi, Hürriyet Gazetesi NRW ilavesi (12 Mayıs 1989) s.2

¹¹⁰Nermin Abadan, Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları (Başbakanlık DPT, Ankara:1964) S.207

getirdiklerini, ancak % 15'i oruç tutamadıklarını, % 38'i sürekli namaz kıldıklarını, % 55'i de arasıra namaz kıldıklarını açıklamışlardır.¹¹¹

1964 yılında Abadan'ın yaptığı araştırmada işçilerimizin en az fedakarlıkta buldukları dini alışkanlık, domuz eti yememe konusundaki direnişleridir. Süratli iş temposu, 8 saatlik günlük çalışma, sıkı iş disiplini gibi zorunluluklar, onları kısmen oruç tutmaktan alıkoymalarına karşılık, % 79.8 gibi büyük bir çoğunluk domuz etini haram saymakta ısrar etmektedir.¹¹² Aradan yaklaşık 30 yıl geçmesine rağmen bugün de domuz eti konusu özellikle birinci kuşak tarafından önemini korumakta büyük çoğunluğu İslam Dini'ne aykırı olduğu için, bir kısmı öğrendiği için bir kısmı da diğer nedenlerle domuz etini yememektedirler. Bu gözlemin en önemli kanıtlarından birisi de Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin kendi kasaplarını kurması ve kendi marketlerinden alışveriş etmeleridir. Avrupa'da üzerinde Türk Bayrağı bulunan ve "Helal Et" yazan binlerce dükkan ve Avrupa çapında tanınan "Ege Türk" sucuk tesisleri halkımızın domuz eti konusundaki hassasiyetinden varolmuşlardır.

Bazı araştırmacılar, Avrupa'daki Türk işçileri arasında en önemli göstergenin dini davranışlar olduğu ve bunun Türkiye'ye nazaran daha yoğun olmasının sebebinin de, dış vurulmayan ezikliğin iç dünyayı pekiştirmesinin bir örneği olarak kabul etmektedirler.

Buna göre, "ezikliğin bir inançla, dini sistemle bir ölçüde giderilmesi kişinin psikolojisi için olumlu bir özdeşleşme olmaktadır. Ezikliğin getirdiği öfke inanca dönüşüyor, inanç ise, çeşitli davranış ve gelenek biçimlerinin sürmesini sağlayarak, gelecek için ümit vererek, günlük yaşayışında kişiye bir güvence ve huzur sağlıyor."¹¹³

Ancak özellikle Almanya'da Türk işçilerinin dini duygularını bilinçli olarak sömürerek kendi kişisel çıkarlarını ön planda tutanlar, Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın huzura ulaşmak amacıyla sığındıkları ibadet yerlerini birer huzursuzluk merkezi haline getirmektedirler.¹¹⁴ Bu konuda Milliyet Gazetesi tarafından 8 bölüm halinde yayınlanan "Almanya'da Türk-İslam Kuruluşlarının Dünü-Bugünü" isimli dizi yazının sonunda özetle şöyle denmektedir:

"Almanya'da din kisvesi altında kendi çıkarlarını ön planda tutanların gerçek yüzlerinin gün ışığına çıkarılmasının yararlı olduğuna işaret eden vatandaşlarımızın desteklerinin yanı sıra irtica çevreleri de gazetemiz çalışanlarını tehditden geri kalmadılar. Bu diziyi hazırlarken amacımız da Türkiye'de Cumhuriyetimizi yıkmayı amaçlayan çevreleri ve bunlara ibadetten başka amacı bulunmayan

¹¹¹Orhan Türkdoğan İkinci Neslin Dramı (Orkun Yayınevi, Yanı no:29 İstanbul:1984) S.190

¹¹²Nermin Abadan, Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları (A.g.k.) S.207

¹¹³Gündüz Vassaf, "Avrupa'daki Türk İşçi Çocukları" Milliyet Gazetesi, (23 Eylül 1983)

¹¹⁴Bu konuda geniş bilgi için bakınız, Uğur Mumcu "Avrupa'daki İslamcı Örgütler" (Cumhuriyet Gazetesi, 22 Şubat 1987) ve Metin Gür "Almanya'daki Türk İslam Kuruluşlarının dünü-bugünü" (Milliyet Gazetesi, 30 Kasım 1990

vatandaşlarımızdan toplanmış aidat ve yardımlarla parasal destek sağlayanları teşhir etmekte.

Daha Türkçeyi bile doğru dürüst okuyup yazamayan cahiller ordusu, dinimizi kendi çıkarlarına göre yorumluyor, kendilerine itiraz edenleri de komünist veya dinsiz olarak tanımlıyorlar. İbadetin, insanlarla Allah arasında olduğunu görmemezlikten gelenler, Türk toplumunu kendi çıkarları için, acı tarafı da "Din için, Allah için" diyerek bölmekten çekinmiyorlar.

Bugün merkezleri Almanya'da olan ve Türklerin buldukları tüm Avrupa ülkelerine dal budak salan bu şeriat yanlısı kuruluşlar, hiç de küçümsenmeyecek bir güce ulaştılar. Bu kuruluşlar dinimizi yanlış yorumladıkları için hem vatandaşlarımızı yanlış yönlendiriyorlar, hem de en ileri bir din olan Müslümanlığın gerçek anlamda gelişmesini engelliyorlar.

Atatürk ilkelerine daima sadık kalmayı prensip edinen, din ve vicdan hürriyetinin gerekliliğine inanan gazetemiz de, bu kuruluşlardan bazılarının gerçek yüzlerinin hiç olmazsa bir kısmını vatandaşlarımıza yansıtmakla görevini yapmanın rahatlığı içindedir."¹¹⁵

Almanya'daki Kuran Kursları: Türkiye'de olduğu gibi Almanya'da da çok sayıda kuran kursu faaliyetini sürdürmektedir. Bu kursların kesin sayısı hakkında bir bilgi yoktur, zira bu kurslar çoğunlukla çalışmalarını gayri meşru bir şekilde sürdürmekte veya bir derneğin bir faaliyeti biçiminde yürütmektedir. Almanya'daki kuran kurslarının hemen hemen hepsi siyasi amaçlı yobaz örgütlerin yönetimi altındadır.¹¹⁶

Yaklaşık her camii ve sağıcı dernekte sürdürülen bu kurslara 4 ve 15 yaşları arasındaki çocuklar devam etmektedir. İslam dinine aykırı olduğu gerekçesi ile kız ve erkek çocukları ayrı ayrı eğitilmektedir. Bu kurslardaki eğitimi üstlenen hocalar çoğunlukla pedagojik bir eğitimden geçmemiş kimselerdir. Arapça ayetleri ezbere öğretmekle görevli bu hocaların birçoğunun kendileri dahi arapça bilmemektedirler. Çünkü bu hocalarda kur-an-ı aynı kendilerinin öğrettikleri yöntemlerle öğrenmişlerdir.

Bu kurslardaki yöntemler çağdaş eğitim bilimleri öğretilerinden uzaktır. Dayak bu kurslarda halen öğrenmeyi teşvik eden en yaygın metod olarak kullanılmaktadır.

Kursların yapıldığı dersaneler çoğunlukla bu amaca uygun olmayan havasız ve karanlık yerlerdir. Teneffüs sahası ve tuvaletlerden yoksun bu kurs yerleri çoğunlukla gerekli güvenlik standartlarına sahip değildir.¹¹⁷ Çocuklar okul saatlerinin dışında kalan boş zamanlarının

¹¹⁵Metin Gür "Almanya'daki Türk İslam Kuruluşlarının dün-bugünü" Milliyet Gazetesi (30 Kasım 1990) S.12

¹¹⁶Ahmet. Sezer. "Dinin Türkiye ve Federal Almanya'daki İşlevi" Federal Almanya'da Türk Göçmenler . (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651,Köln: 1990) S.228

3-6 saatini bu kurslarda geçirmek zorunda bırakılmaktadır. Almanya'daki kur'an kurslarının büyük bir bölümü İKM (İslam Kültür Merkezleri) denilen örgütün yönetimindedir. Bu örgüt kendi verilerine göre, her biri bir kur'an kursuna sahip 270 derneğin daha 1983'te kendi bünyesinde örgütlendiğini açıklamaktadır. Bu sayıya diğer tarikatların ve Türk Federasyonunun elindeki Kur'an kursları eklenmektedir.¹¹⁸

Kur'an kurslarının amacı sadece kur'an okumayı öğretmekle sınırlı değildir. Türk çocuklarını dini bir terbiye içinde eğitmek, esas hedeflerden biridir. Ayrıca okullarda da ana dilde eğitim programı çerçevesi içerisinde din bilgisi dersleri verilmektedir. Bu kursların esas amaçları, bu kurslara devam eden çocuklara belli bir siyasi görüşü aşılayarak, bu örgütlerin Türkiye'de gerçekleştirmek istedikleri İslam Devleti amacına katkıda bulunmaktır.

Bu fanatik örgütler gelecek kuşakları kendi etkileri altına almayı esas hedef olarak değerlendirmekte ve böylece kur'an kurslarına büyük bir önem vermektedirler. Bu kurslardan yetişen çocuklar ağır bir kimlik sorunuyla karşılaşmaktadırlar, zira bu kurslarda çocuklara fanatik dini görüşler aşılandığı gibi Alman toplumu ve çağdaş demokrasi anlayışına ters görüşlerde öğretilmektedir.

Bu kursların bazılarının müfredatından örnekler:

Soru: "Günümüz müslümanları neden Hicrete zorunludur, Hicretteki yükümlülükleri nelerdir?
Cevap: Günümüz müslümanları İslamın yaşanmadığı bir memleketten müslüman bir memlekete göç etmek zorundalardır. Göç ettikten sonra ilk vazifeleri bir İslam devletinin kurulması için çalışmaktır.

Soru: "Sizce gelecekte en kutsal gün hangisi olacaktır?"
Cevap: "En mutlu günümüz, İslam devletinin kurulduğu ve Müslümanların yeniden halifelerine kavuştukları gün olacaktır"

Soru: "İmam Şafii ve İmam Maliki esaslarına göre namaz kılan birinin cezası nedir?
Cevap: "Tövbe edip, doğru namaz kılmazsa katledilir."

Soru: Mezhebimizin kurucusu İmam Ebu Hanefinin emirlerine göre ibadet etmeyen birinin cezası nedir?
Cevap: "Vücudundan kan çıkıncaya kadar dövülür. Eğer halen doğru ibadet etmiyorsa hapsedilir ve doğru ibadet edinceye kadar bırakılmaz"

¹¹⁷W. Schmidt. İslam Einführung in die jüngste Weltreligion, (München 1986) S.40.

¹¹⁸B.Hoffmann-K. Oppersklaski-E.Soimaz. "Grau Wölfe, Koranschulen, Idealisten vereine", Türkische Rassisten in der Bundesrepublik Deutschland, (Köln, 1981) S.82

Kur'an kursu hocaları çocuklara diğer dinlerin mensuplarının kafir ve onların dinlerinin yanlış olduklarını öğretmekte ve "bir müslümanla bir hristiyanın (yani Almanın) arkadaşlık etmesinin günah olduğu fetvasını vermektedir. Bu öğretiler, zaten diğer sebeplerden yeteri kadar uyum zorluğu içerisinde olan çocukların işlerini bir kat daha zorlaştırmaktadır.¹¹⁹

Almanya'daki işçilerimizin birçok davranışını biçimlendiren hatta Türkiye'ye geri dönüşleri konusunda bile engelleyici yaptırımları olan bu laiklik karşıtı örgütlenme; örgütlenme biçimi, propaganda araçları, finans kaynakları, Türkiye'ye yönelik zararlı faaliyetleri ve uluslararası bağlantıları ile başlı başına ayrı bir araştırma konusudur.

3.2.1 Diyanet İşleri Türk İslam Birliği (DİTİB)

Türk işçilerinin Almanya'ya gelişinden yaklaşık 25 yıl sonra 1985 yılında kurulan DİTİB, Almanya'daki işçilerimiz arasında en son giren dini kuruluş olmuştur. O tarihe kadar Almanya'yı kaplayan dini örgütler, yüzlerce cami aracılığıyla işçilerimiz arasında huzursuzluklara ve bölünmelere neden olan faaliyetlerde bulunmaktaydılar.

Alman Sendikalar Birliği'nde çalışan S.Mete Atsu, 1980'li yılların başında Almanya'daki işçilerimiz arasında geliştirilen aşırı dinci akımlardan vatandaşlarımızı korumak amacıyla bir rapor hazırlamış ve bu çalışma sonucu DGB, Türk-İş ve Diyanet İşleri biraraya gelerek soruna çözüm aramaya başlamışlardır. 1980'li yıllarda, dini görevlerini yerine getirmek üzere söz edilen dini kuruluşlara giden vatandaşlarımızın huzursuzluklarını giderecek bu kuruluş Diyanet İşleri çatısı altında "DİTİB" ismiyle kurulmuştur.¹²⁰

Türkiye Cumhuriyeti Bonn Büyükelçiliği'nde Sosyal Hizmetler ve Din Müşaviri ve aynı zamanda DİTİB'in genel başkanı olan Osman Nuri Gürsoy DİTİB'in amaçlarını "Almanya'da bulunan Türk toplumuna sosyal, sportif, kültürel ve dini hizmet vermek" şeklinde özetlerken, Almanya'daki faaliyetlerini de "Din konusunda farklı yorumlar yaparak bölünmelere neden olan odaklar var. Bu toplumumuzun aleyhine olan bir durumdur. İnsanlarımızın bu konuda sıkıntısı vardır. Bu durum toplumumuzun şansız olduğu bir noktadır. Halbuki İslam dini birleştirici bir dindir. Ama bölünme sorununu çözme arzusundayız. Yetişkin elemanlarla bunun üzerine gitmeyi düşünüyoruz" sözleriyle açıklamaktadır.¹²¹

DİTİB'in Köln'deki merkez binası çok geniş bir saha üzerine kurulmuş bulunmaktadır. Bu merkezin içinde 1000 kişinin aynı anda ibadet edebileceği bir cami, konferans salonları, derslikler, atölyeler, manav, kasap, market, berber ile birlikte kahvesi ve kitabevi yer almaktadır. DİTİB'te çok sayıda personel çalışmakta ve maaşlarını çeşitli Alman

¹¹⁹Ahmet. Sezer. "Dinin Türkiye ve Federal Almanya'daki İşlevi" Federal Almanya'da Türk Göçmenler . (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651,Köln: 1990) S.229

¹²⁰Metin Gür "Almanya'daki Türk İslam Kuruluşlarının dünü-bugünü" Milliyet Gazetesi (25 Kasım 1990) S.12

¹²¹Metin Gür "Almanya'daki Türk İslam Kuruluşlarının dünü-bugünü" Milliyet Gazetesi (25 Kasım 1990) S.12

kuruluşlarından alarak kurs veren 40 öğretim elemanı ve yaklaşık 700 civarında da kurs öğrencisi bulunmaktadır.

Almanya'nın çeşitli yerleşim merkezlerine yayılmış bulunan 700 cami DİTİB'in görüşlerine bağlı olarak faaliyet göstermekte ve amacı sadece dini vazifesini yerine getirmek olan vatandaşlarımızı çatısı altına toplamaktadır. Sayıları her geçen yıl artan DİTİB'e bağlı camiler Almanya'daki Sünni vatandaşlarımızın manevi yaşantılarına huzur getiren yerler olmaktadır.

3.2.2 Alevi ve Bektaşî Kültür Dernekleri

Türkiye'den göçen yaklaşık 500-600 bin Alevi vatandaşımızın yaşadığı Almanya'da 1967 yılından bu yana "Alevi ve Bektaşî" kültür dernekleri bulunmaktadır. 1980'li yılların ilk yarısına kadar fazla bir aktiviteleri bulunmayan bu dernekler 1988 yılından itibaren tüm Avrupa'da etkili kültürel ve sosyal hareketlerde bulunmuşlardır. Tüm Avrupa'da Alevi ve Bektaşî Dernekleri bulunmakla birlikte 1990 yılından itibaren 45'in üzerinde dernek ve 10 binin üzerinde üyesi ile Almanya'daki Alevi dernekleri en etkili organizasyonları yürütmektedir.¹²²

Almanya'da yaşayan Alevi yurttaşlarımızın kurdukları ve 40 derneğin bağlı olduğu Alevi Birlikleri Federasyonu'nun dışında Köln, Hamburg, Berlin ve Hannover gibi büyük kentlerde olan bazı dernekler federasyon içinde bulunmamakta ve bağımsız kültür dernekleri olarak faaliyet göstermektedirler.

Almanya'da federasyona bağlı alevi ve bektasî kültür dernekleri ile dışında kalan dernekler arasında bulunan görüş ayrılığı bu ülkede yaşayan Alevi vatandaşlarımızın bir çatı altında toplanmasını engellemektedir. Federasyon dışındaki dernek yöneticilerinin federasyonu tutuculukla suçlamasına karşın federasyon yöneticileri de bu dernekleri Aleviliği İslamın özü olarak görmemekle suçlamaktadırlar.

Bu konuda federasyon dışındaki dernek yöneticilerinden Ali Rıza Gülçiçek "Alevilik bir yaşam biçimidir, bir kültürdür ve bu kültürü geliştirmek yaşatmak gerekir. Bizler bu yönden farklı görüş ve düşüncelere sahibiz. O nedenle başta Köln, Berlin, Hamburg gibi büyük kentlerde ayrı bir çalışma kurulu oluşturarak uğraş veriyoruz, bazı birliktelikler oluyor. Biz cem dediğimiz zaman bizim cemimize Sünniler de girmeli diyoruz, bizim cemimizde kadınlarımız, erkeklerimiz ayrı oturmasınlar diyoruz. Federasyonun görüşü ise bu açılardan bize ters geliyor, daha kapalı bir toplum anlayışı taşıdıkları için anlaşamıyoruz. Bu salt burada değil, Türkiye'de de böyle orada da bir Cem Vakfı, bir Semah Vakfı oluşturulmuş, onlar da ayrı bir Alevilik savunuyorlar, bu nedenle Türkiyemizdeki farklılıklar buraya da yansıyor, aktarılıyor. Biz ülkemizdeki Semah Vakfına daha yakınız" demektedir.¹²³

¹²²Föderation der Alevitischen Vereinigungen Ginsheimerstr. 48, 85462 Gustavburg/Deutschland

3.3 GÖÇÜN EDEBİYAT VE SİNEMAYA YANSIMASI

"El kapıların"nda "ekmek" için çalışanların ya da geride bıraktıklarının bilimde, edebiyatta, tiyatrodaki, plastik sanatlarda ve sinemada örnekleri kısa zamanda ortaya çıkmıştır. Öte yandan çok ayrı kültürlerin, değerlerin karşılaşmasından doğan çelişkiler, Alman sanatında da yer almıştır. Özellikle 1969-1974 yılları arasında, yabancı işçilerle ilgili konular Almanya'nın gazetelerinde, dergilerinde, radyo ve televizyon programlarında ve sanatında sık sık gündeme gelmiştir.¹²⁴

Dış göçün sanata yansımalarının bir diğer adı da "Gurbet Edebiyatı" dır. Bu edebiyat türünü kendi arasında Alman edebiyatında Türk İşçisi, Türk Edebiyatında Türk İşçisi, Almanya'da doğan Türk halk edebiyatı ve Türkler tarafından Almanca yazılmış gurbet edebiyatı başlıkları altında derlemek mümkündür. Ayrıca Dışgöç'ün sinemaya yansımaları da gurbet edebiyatının diğer bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.1.Alman edebiyatında Türk İşçisi

Alman edebiyatında eleştirci tavrıyla önemli bir yere sahip olan Heinrich Böll'ün 1971'de yayımladığı "Fotoğrafta kadın var" (Gruppenbild mit Dame) romanında çok sayıda figür ve episod yer almaktadır. Böll'ün figürleri arasında Türk konuk işçileri de (Kaya Tunç, Ali Kılıç ve Mehmet Şahin) bulunmaktadır. "Romanda ön planda olan görüş, kapitalist toplumun çeşitli nedenlerle kenara ittiği insanların kendi aralarında kurdukları dayanışmayı işaret etmektedir"

Max von der Grün'ün 1973'de yayımlanan romanında (Stellenweise Glatteis-Yollar Buzluydu) işçi Maiwald'ın yaşam mücadelesi anlatılırken yabancı işçi olgusu (Türkler) görmezlikten gelinmez. Aynı yazarın 1975 yılında çeşitli uluslardan yabancı işçileri konu edindiği bir başka romanı (Vaadilen Ülkedeki Hayat) yayımlanmıştır.

Siegfried Lenz'in 1973'de yayınlanan kısa hikayesi (Wie bei Gogol - Gogol'daki gibi) kaçak işçi olayını çok çarpıcı biçimde anlatır. Renate Welsh ise "Yabancı Kız Ülkü" öyküsünde önyargılardan doğan yanlış anlamaların yenilebileceğini vurgular.¹²⁵

Günter Wallraff'ın "En Alttakiler" adıyla Türkiye'de de yayınlanan romanı ise en çok ses getiren çalışma olmuştur. Yazar-gazeteci Günter Wallraff, yabancı işçiler üzerine ilk röportaj girişimini 1974 yılında yapmıştır. Amacı onlardan biri olarak aralarına girmek, sorunlarını ortaya koymaktır. Günter Wallraff, "en alttakilerden biri" olmak için fazla çaba göstermeyecek, bir gözlükçüde koydurduğu koyu renkli lenslerle görünümünü kolayca değiştirecektir. Seyrelmiş saçlarını siyah bir perukayla örtünce daha genç ve posası

¹²³Fikret Otyam "Gelin Canlar Bir Olalım" *Milliyet Gazetesi* (10 Ağustos 1993) S.12

¹²⁴Oğuz Makal, *Sinemada Yedinci Adam "Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı"* (Marş Matbaası Birinci Basım, İzmir:1987) S.56

¹²⁵Oğuz Makal Sinemada Yedinci Adam "Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı" (A.g.k.),S.56

çıkamamış bir görünüm kazanacaktır. Türk arkadaşlarına Türkçe konuşmamasının nedeninin babasının Türk olduğu, ama Yunanistan'da doğup büyüdüğü öyküsüyle açıklanacak; Almancayı da tarzanca konuşarak dil sorununu kolayca çözecektir.

Yeni kimliğinden kimse kuşkulananmayacak, Alman yurttaşları ona bir yabancı işçiye davrandıkları gibi davranacak oynadığı rolle "en alttakiler"e uygun görülen pis ağır, sağlık koşullarını hiçe sayan işlerde, en zor koşullarda, en düşük ücretle çalışma olanağı bulacak "insanların ve kurumların gerçek yüzlerini görebilmek için insanın kendi gerçek yüzünü saklaması" işe yarayacaktır. Wallraff "Almanya'da yaşayan yabancılar, günlük yaşamdaki ırkçı tutuma, ayrımcılığa, horlanmaya nasıl katlanıyorlar, bunun sırrına ermiş değilim. Ama hiç değilse artık nelere katlanmak zorunda olduklarını biliyorum. Çünkü insanlara karşı saygısızlığın ülkemde ne kadar yaygın olduğunu yakından görebildim. Bizim demokrasi olarak adlandırdığımız bu sistemde bir ırk ayrımcılığı yaşanıyor." demektedir.¹²⁶

3.3.2 Türk edebiyatında dış göç yansımaları

Türk edebiyat ürünlerinde dış göçün aileler üzerindeki parçalayıcı etkisini konu edinen birçok öykü, roman ve söyleşi bulunmaktadır;

Adalet Ağaoğlu "Fikrimin İnce Gülü-1977", Dursun Akçam "Almanya'nın Üvey Çocukları-1978", Abbas Sayar "Dik Bayır-1977", G.Dayıoğlu "Geride Kalanlar-1975", Yüksel Pazarkaya "Oturma İzni-1977", Füzuan "Almancılar-1977", Nevzat Üstün "Almanya Beyleri/Portekiz'in Bahçeleri-1975", Işıl Özgentürk "Almanya Bugün", Güney Dal "E-5-1979", Füzuan "Yeni Konuklar-1977", Necati Tosuner "Sancı...Sancı...-1977", Z.Livaneli "Arafatta Bir Çocuk-1978", Yusuf Z. Bahadanlı "Haçça Büyüdü Hatış Oldu-1978", Bekir Yıldız "Demir Bebek-1977", Fakir Baykurt "Gece Vardiyası-1982", "Yüksek Fırınlara-1983" söz konusu öykü roman ve söyleşilerin örneklerindedir.¹²⁷ Bu örneklerin her birinde parçalanan ailelerin dramı anlatılır ve her birinin öyküleri de öyle ya da böyle birbirine çok benzer. Aslında gurbete gidenlerin her birinin yaşamı birbirine benzeyen ayrı bir öyküdür. Başsız kalan aile yuvası, kocasız genç "evli-dul", babasız, bazen de anasız-babasız bırakılan yavru. Dış göçün edebiyata yansıtılan en büyük kesitidir. Yıllar süren özlem, bekleyiş karşılığı, çoğunluk bir elbisedir, bir teypli radyodur, iki katlı bir evdir ama bir "baba" değil. Sıcaklığı duyulan, koruyan, bağıran, koşuşturarak çirpınan bir koca, bir baba bulunmaz yıllarca. Buna karşılık, cepte para olur çoğunluk, darlıklar son bulmuştur bir ölçüde. Alaman parası değerli ve bitmez. Ama parada duygu yok, sevgi yok, sıcaklık yok. Sonra para ne koca alıyor ne de baba(!)¹²⁸

Gene de yoksul, güvensiz Anadolu insanı razı geliyor kocasızlığa, babasızlığa, binlerle, onbinlerle koşuyor Batı'ya. İşte bu çelişkidir "GURBET EDEBİYATI"nın belkemiği, ana dokusu.¹²⁹

¹²⁶Oğuz Makal Sinemada Yedinci Adam "Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı" (A.g.k.),S.100

¹²⁷Oğuz Makal Sinemada Yedinci Adam "Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı" (A.g.k.),S.57

¹²⁸Ali.S.Gitmez Dışgöç Öyküsü araştırma-denem e (Maya Matbaacılık, Ankara:1979), S.78

3.3.3 Almanya'da doğan Türk Halk edebiyatı

Halk edebiyatımızın önemli bir bölümünü halk şairlerinin şiirleri oluşturmaktadır. Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar uzanan ozanlık geleneği, yıllar sonra yurtdışına başlayan işçi akımı ile birlikte Avrupa ülkelerine kadar ulaşmıştır.

Almanya'da yaşayan toplumumuz burada da kendine özgü bir edebiyat kültürü oluşturma süreci içinde bulunmaktadır. Örneğin "Gurbetçi Aşık Ali Kabadayı" halk ozanlığı geleneğini sazı ve sözü ile 20 yıldır Almanya'da sürdürmekte ve Almanya'da yaşayan insanlarımızın "kimlik sorunu" nu şu şekilde dile getirmektedir.¹³⁰

ALMAN MI OLACAK TÜRK MÜ KALACAK

Şikayetimiz var bizim vatana
Gurbetçinin hali sorulmaz oldu
Feryadımız malum olsun Atama
Kanayan yaramız sarılmaz oldu

Gözden uzaktayız gönülden niçin
Sızıyor kalbimiz hep için için
O yüce Mevla'nın birliği için
Sahipsiz bahçenin gülleri soldu

Bu çocuklar eğitimsiz nolacak
Alman mı olacak, Türk mü kalacak
Baba anne gahrından ölecek
Bize bir teselli verilmez oldu

Daha fazla kötü güne kalmadan
Zalim gurbet elde garip ölmeden
Dönüş için bir kolaylık olmadan
Dönmek istiyoruz dönülmez oldu

Türlü türlü hülyalara daldılar
İki kültür arasında kaldılar
Hele sorun neler neler oldular
Aslımız neslimiz bilinmez oldu

Gurbetçi Ali'de dertleri ile
Meclisdeki beyler insafa gele
Biz bu Almancılar bir tatlı bela
Yıllardır farkına varılmaz oldu

"Sayılı gün çabuk geçer derler ya atalarımız, doğru sözdür bu. Şöyle geçmişe dönüp baktığımızda görüyoruz ki, koca koca yılları bile bırakmışız geride. 1960 yıllarının başlarında Almanya'ya gelmeye başlayan bizim kuşak yaşlanmaya yüz tuttu. Simsiyah kıvr kıvr saçlarla ve tığ gibi delikanlılığımızda gezdiğimiz bu şehrin sokaklarında o dimdik karayağız delikanlılar yok artık",

diyen gurbetçi Cengiz İyilik 1981 yılında yazdığı "Geçti gider yadelerde ömrümüz" adlı şiirle gurbette geçen yıllara sitem yolluyor.¹³¹

¹²⁹Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.N.Abadan Unat-N.Kemiksiz, "Türk Dış Göçü. 1960-1964" S.418-429

¹³⁰Sabri Uysal "Almanya'da yeni bir halk edebiyatına doğru" Yurtdışında Anadolu (Aralık 1990), s.14

¹³¹Cengiz İyilik "İzin Dönüşü" İntertürk İlan Gazetesi (23 Ekim 1992, Köln), S.2

GEÇTİ GİDER YADELLERDE ÖMRÜMÜZ

Harcadık yılları elin uğruna
Sebil ettik ömrü Hans'ın yurdunda
Kırıldı merdiven çoktan kırıkta
Geçti gider yadelerde ömrümüz

Ne arayan ne de soran var bizi
Bir değil beş değil dert dizi dizi
Kar yağdı dağlara kaybettik izi
Geçti gider yadelerde ömrümüz

İşin pisi bizde bizdedir tozu
Verdik en çok işi aldık en azı
Çeke çeke bıktık niyazı nazı
Geçti gider yadelerde ömrümüz

Tepemize inen taşlar hep iri*
Derdin biri bitse başlıyor biri
Bu gidişle yurda dönülmez geri
Geçti gider yadelerde ömrümüz

Genç idik bantlara geldik dizildik
Preslerde madenlerde ezildik
Bir posayız süzüm süzüm süzüldük
Geçti gider yadelerde ömrümüz

Yalanlar dinledik hep tümen tümen
Palavrayla geçti uzun bir zaman
Dipsiz kiler,boş ambar,bir kalbur saman
Geçti gider yadelerde ömrümüz

Hasret içimizde derin yaradır
Yabancılık alınımızda karadır
Gülme dostum ağlanacak sıradır
Geçti gider yadelerde ömrümüz

Çocuklar büyüdü dün bebeydiler
Hepsi delikanlı çağa geldiler
Hem tahsilsiz,hem sanatsız kaldılar
Geçti gider yadelerde ömrümüz

İyiliğim zehir etme aşını
Düşürme göğsüne dik tut başını
Ağlamak kar değil sil göz yaşını
Geçti gider yadelerde ömrümüz

“Gurbetçi Aşık Ali Kabadayı” ise insanımızın Almanya’daki değişimi ile ilgili görüşlerini de “Almanya’ya geldin şımardin dostum” şiiri ile ifade etmektedir.

ALMANYA’YA GELDİN ŞIMARDIN DOSTUM

Sen köyünde insan kadri bilirdin
Almanya’ya geldin şımardin dostum
Eşine dostuna selam verirdin
Almanya’ya geldin şımardin dostum

Parayla insanlık satın alınmaz
Viski ile Avrupalı olunmaz
Bu kafayla hiç bir yere varılmaz
Almanya’ya geldin şımardin dostum

Ehliyet almışsın araban da var
Sonradan görmek insana zarar
İnsanlık kitabı böyle mi yazar
Almanya’ya geldin şımardin dostum

Ne oldum deme ya ne olacağız,
Kendini beğenmiş zavallıcağız
Sende bu kibir, sende bu ağız
Almanya’ya geldin şımardin dostum

İstanbul’da bir ev, bir iki arsa
Bankada beş on bin Markların varsa
Bunlar insanı kurtarmaz asla
Almanya’ya geldin şımardin dostum

Markçıkların biter ömür bitmeden
Anayurtta ocağımız tütmeden
Herşeye karışma aklın yetmeden
Almanya’ya geldin şımardin dostum

Konuşalım hele otur şuraya
Düşündün mü niçin geldik buraya
Alman seni sultan etmez saraya
Almanya’ya geldin şımardin dostum

Dikkat et sözüne yüksekten atma
Almana yağ çekip Türklere çatma
Ali der aslını inkar etme
Almanya’ya geldin şımardin dostum

Aşık Ali Kabadayı "Bizim kahve kültüründe" adlı şiiriyle de Almanya'daki insanımızı eleştirmektedir.

BİZİM KAHVE KÜLTÜRÜNDE

Ver papazı al şu kızı
Mevlam kurtarsın bizi
İlaçtır dumanı tozu
Bizim kahve kültüründe

Gezi ve spor yapmağa
Uyamayız biz bu çağa
Çoktur efendi ağa
Bizim kahve kültüründe

Aman bu ne biçim kültür
Otur otur vakit öldür
Dedikodu da boldur
Bizim kahve kültüründe

Çok konuşur az biliriz
Susup dinlersek ölürüz
Desteksiz atar vururuz
Bizim kahve kültüründe

Ne gazete, ne bir kitap
Ulan ile olur hitap
Sinir gergin bozuk asab
Bizim kahve kültüründe

Sarışın gördük bayıldık
Birahaneden kovulduk
Sonunda kararı kıldık
Bizim kahve kültüründe

Sohbet küfürle karışık
Bir döğüşük bir barışık
Bu rezilliğe alışık
Bizim kahve kültüründe

Gurbetçi Ali de keder
Şu ömrümüz olur heder
Böyle gelmiş böyle gider
Bizim kahve kültüründe

Diğer milletler başkadır
Sosyal faaliyetleri vardır
Öyle işler bizde zordur
Bizim kahve kültüründe

Aşık Ali Kabadayı ve Cengiz İyilik Almanya'da isimli, isimsiz birçok halk sanatçımızdan sadece ikisidir. Bu yönde yapılacak derlemeler ve bilimsel çalışmalar bir yandan Türk halk edebiyatı ve müziğine yeni eserler kazandırabileceği gibi diğer yandan da Almanya'daki insanımızın günlük yaşam ve değişimini belgeleyebilecek niteliktedir.

3.3.4 Türkler tarafından Almanca yazılmış gurbet edebiyatı

Almanya'daki yurttaşlarımızın yaşantısını dışarıdan gözleyen yazarların yanı sıra, sürekli Almanya'da yaşayan Türklerden, Almanca yazan bir edebiyatçı kuşağında varolmuştur. Bu Türk yazarları doğrudan Almanca yazmaktadır. DTV yayınevi (Deutscher Taschenbuch Verlag) tarafından "Almanca Yazan Türkler" (Türken Deutscher Sprache) adlı, 34 genç yazarın eserlerini kapsayan antoloji yayınlanmıştır.¹³²

Almanca yazan Türk yazarlar içinde sinema ve tiyatro oyuncusu Renan Demirkan'ın Türkçe'ye "Üç Şekerli Demli Çay" olarak çevrilen "Schwarzer Tee mit drei Stück Zucker" adlı romanı yayınlandığı 1991 yılında haftalarca en çok satan kitaplar listesinde üst sıralarda yer alarak önemli bir başarı elde etmiştir. 1955 yılında doğan Renan Demirkan 1962 yılında ailesinin yayında Almanya'ya gelmiş ve öğrenimini Almanya'da müzik ve tiyatro yüksek okulunda yapmıştır. Demirkan'ın hastanede doğum yapmakta olan genç bir Türk kadınının doktoru beklerken geçmişe dönüp Türkiye'deki ilk yıllarını, Almanya'da geçen çocukluğunu ve gençliğini yeniden yaşamasını anlattığı romanının Türkçe çevirisi Türkiye'de de 1991 yılı içinde dört baskı yapmıştır.¹³³ Renan Demirkan "neden Almanca yazıyorsunuz?" sorusunu "Almanca yazıyorum çünkü Almanca düşünüyorum" diye cevaplandırmaktadır.¹³⁴

Alman dilinde edebiyat yapabilen genç Türk yazarları, Alman toplumuna uyum sağlayamayan klişeleşmiş "yabancı işçi" kavramını yıkarak, genç bir Türk kuşağının varlığını ve sesini duyurmaktadır. Ancak bu durum diğer bir gerçeği anadillerini yitirmiş olan ikinci kuşağın varlığını da vurgulamaktadır.¹³⁵

3.3 5 Dışgöçün Sinemaya Yansıması

Gurbet edebiyatı 1972 yılından itibaren Türk sinemasına da konu olmuş ve bu dramatik öyküler beyaz perdede ilk defa "Dönüş-1972" ile yer almıştır. Yönetmenliğini ve oyunculuğunu Türkan Şoray'ın yaptığı Dönüş filminin öyküsü yurtdışına gidenler-kalanlar çerçevesinde kurulmuştur. Film, Anadolu kadınının direnme gücü, sadakati köy insanının dayanışması gibi öğeleri içermektedir. Bu filmin diğer bir özelliğide 1972 yılının en çok iş yapan filmlerinden biri olması nedeniyle "dışarı" ile ilgilenen başka filmlerin yapılmasına yol açmasıdır.¹³⁶

¹³²Oğuz Makal Sinemada Yedinci Adam "Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı" (A.g.k.),S.57

¹³³Renan Demirkan Üç Şekerli Demli Çay.(Çev:M.Kemal Okan, 5. Baskı.Real Yayıncılık,İstanbul:1992)

¹³⁴Refik Durbaş "Renan'ın Çayı Demli" Cumhuriyet Haft a,(20-26 Eylül 1991), S,6

¹³⁵Oğuz Makal Sinemada Yedinci Adam "Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı" (Alev Tekinay'ın "Alman dilinde edebiyat yapabilen genç bir Türk yazarları kuşağı doğuyor, Milliyet Sanat 15 Kasım 1984, tarihli 108. sayısından aktarma) (A.g.k.),S.57

Nitekim "Almanyalı Yarım-1974", "El Kapısı-1974" ticari amaçla Almanya'da çalışan kahramanları olan, ancak dışgöç gerçeği ile ilgisi olmayan filmler olarak yapılmıştır.

1975 yılında senaryo yazarlığı ve yönetmenliğini Tunç Okan'ın yaptığı "Otobüs" filmi göç olayının en önemli bir yanına, "kaçak işçi adayı" durumuna itilmiş insanlarımızın serüvenine tanıklık etme çabasını konu almıştır.

Almanya'nın tanınmış kadın yönetmenlerinden biri olan Helma Sanders'in yönettiği ve öyküsünü yazdığı bir film olan "Şirin'in Düğünü" 1976 yılında yapılmıştır. Orta Anadolu'nun bir köyünde ailesiyle birlikte ağanın hizmetinde çalışan Şirin'in babası ağa baskısına başkaldırınca tutuklanarak hapse atılır. Ana ve kardeşleriyle yalnız kalan Şirin'in tek umudu, Köln kentine çalışmaya gitmiş beşik sözlüsü Mahmüt'dür. Şirin Köln'e gider ancak gurbetin acımasız çarkları arasında ezilir ve film sonunda da kendini satan şebeke elemanlarından kaçarken öldürülür.¹³⁷

1978 yılında Berlin Film ve Televizyon Akademisinde öğrenim gören Sema Poyraz'ın yaptığı "Turda" ise dışgöç olayının sıkıntılarını katlananların sadece büyükler olmadığı çocuklarında öğrenim, barınma, oyun ve benzeri sorunları ile bu göç olayının sıkıntılarını ortak olduklarını ortaya koymaktadır.

Almanya'ya gidip çalışma ve oturma izni alamamış birçok yabancı işçi paralı anlaşmalı evlilik yolu ile Almanya'da kalabilme ya da Almanya'ya gidebilme olanakları aramaktadır. Yönetmen Şerif Gören tarafından 1979 yılında yapılan "Almanya Acı Vatan" dışgöçün yarattığı bu olguyu konu olarak almıştır.

Yönetmen Tuncel Kurtiz'in 1979 yılında yaptığı "Gül Hasan" İsveç'te çalışan yaşayan ve bulaşıkçılıktan, çöpçülüğe, şöförlükten fabrika işçiliğine dek çeşitli işler yapan resmi yollardan gelmiş ya da kaçak olarak çalışan yurttaşlarını, yapmakta oldukları bir filmde oynatacakları vaadiyle kandırarak dolandıran dört kişinin öyküsüdür.

Alman yönetmen Thomas Draeger tarafından 1979 yılında çekilen "Metin" Berlin'in Kreuzberg mahallesindeki bir apartmanın küçük bir dairesinde ailesiyle birlikte oturan altı yaşındaki Türk çocuğu "Metin" in günlük yaşantısından kesitler aktarır.

Senaryo yazarlığını ve yönetmenliğini Korhan Yurtsever'in yaptığı "Karakafa" (1980), konu olarak yurtdışındaki işçi ailelerinden birini ele alır, bu yeni toplumda onların değer ve kültür değişmelerini incelemeye çalışır.

¹³⁶Oğuz Makal Sinemada Yedinci Adam "Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı" (A.g.k.),S.61

¹³⁷Oğuz Makal Sinemada Yedinci Adam "Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı" (A.g.k.),S.71

Almanya'da yaşayan Türk yazarlardan Yüksel Pazarkaya'nın senaryosunu yazdığı "Komşumuz Baltık Ailesi" (Unsere Nachbarn die Baltas" adını taşıyan dizi Alman birinci televizyonu (ARD) tarafından 1983 yılı nisan ayından temmuz ayına dek on iki hafta boyunca yayınlanmıştır. Almanya'daki bir Türk ailesinin yaşantısından kesitler veren bu dizi yayınlandığı dönemde önyargılara karşı olumlu etkileri olan bir dizi olarak kabul görmüştür.

Muammer Özer'in senaryosunu yazdığı ve İsveç'te gerçekleştirdiği "Parçalanma" (1984) özgün adıyla "Splettring", Türkiye'de "Kardeş Kanı" adıyla gösterime girmiştir. "Kardeş Kanı", Karadeniz kökenli bir ailenin İsveç'in Stockholm kentindeki yaşantısını aktarmaktadır. Yaşantısının yaklaşık on beş yılını dışarıda (sekiz yılını İsveç'te) geçiren Özer'in filmi bir bakıma da kendi yaşam deneyiminin izlerini taşımaktadır. Sinema yazarı Dorsay'ın belirttiği gibi film "dışardaki Türk insanının sorunlarına ve bundan çıkabilecek ve dramatik sonuçlara varan çelişkilere, çatışmalara ilginç bir gözlem ve tanıklık getirmektedir."

1964 yılından beri Almanya'da yaşamakta olan ve sinema ve video alanlarında üç filme yönetmenlik yapmış olan Arjantinli kadın yönetmen 1985 yılında "Melek Dönüyor" (Die Kümmeltürkin Geht) adlı belgesel bir film yapmış ve bu filmde 38 yaşındaki Türk kadını Melek Tez'in Almanya'dan Türkiye'ye kesin dönüş yapmasının öyküsünü anlatmıştır.

Yönetmen Yusuf Kuruçenli'nin 1985 yılında yaptığı "Ölmez Ağacı" da Almanya'da yaşayan Türklerin sorunlarını aktarmayı konu alan filmlerdendir. Filmde Almanya'da çalışan bir işçinin ağır iş koşullarında iyice tahrip olan sağlığı ve bunun getirdiği moral bozukluğu ile Türkiye'ye dönmesi bu arada yanında yaşayan kız kardeşinin yine Almanya'da yaşayan bir Yunanlı işçi ile aşkı anlatılmaktadır.

"En Alttakiler" in yazarı gazeteci Günter Wallraff, yabancı işçiler üzerine ilk röportaj girişimini 1974 yılında yapmış ve bu belgesel filmlerini bir Türk kimliği ile Almanların arasında yaşarken yiyecek çantasına yerleştirdiği video kamerasıyla, fotoğraf ve ses kayıt aracıyla elinden geldiğince ayrıntılarıyla saptamaya çalışmıştır. Etkileyici bir belgesel film olan bu çalışmayla Türk işçilerinin sorunları Almanya'da yeniden gündeme gelmiştir.

Hamburg Güzel Sanatlar Akademisi sinema Bölümünde öğrenci olan ve bir yandan da yaşamını sürdürmek amacıyla gelip geçici işlerde çalışan ve tanıtım filmlerinin çekimlerinde kameraman olarak çalışan Tevfik Başer'in senaryosunu ve yönetmenliğini yaptığı "40 m2 Almanya" birçok film şenliğinde ödül almıştır. Almanya'da yaşayan Türk kadınlarının sorunlarını değişik bir görüşle ele alan film kocanın peşinden Almanya'ya gelen bir Türk kadınının küçük bir evde dört duvar arasına sıkışıp kalmış iç boğucu öyküsünü anlatmaktadır. Film Alman dağıtıcılar tarafından önceleri "iç boğucu" bulunarak dağıtımına girememiş ancak 1986 yılı Cannes Film Şenliği'nde ödül alması üzerine Almanya'da 15 ayrı sinemada birden gösterim olanağına kavuşmuştur.

1960 yılında başlayan dışgöç olayı, aynı zaman diliminde iç göç olayının da yaşanması nedeniyle önceleri pek dikkat çekici olmamıştır. Oysa Türk toplumu varolan şartlarının bir sonucunu zorlayacak ve Türk toplumunun yeni öncüleri, Dünya'nın dört bir yanına dağılmış olan Türk işçileri olacaktır. Bu olaya ilişkin ilk edebiyat örneklerinde görüldüğü gibi sinemada da karamsar bir yaklaşım egemen olmuş, acıma, yalnızlıklarını paylaşma duyguları ön plana çıkmıştır. Oysa bir gerçek vardır; Almanya'daki insan da kazanç ve başarı peşindedir. Çoğu, ülkesinde bir kent bile görmemiş bu insanlar, en ileri düzeyde endüstrileşmiş bu toplumun içinde kendini bulunca, bir dizi zorlukla uyum sorunuyla karşılaşmıştır. Uyumsuzluklarının, içe kapanık ve sessiz kalmalarının geleneksel, sosyal ve psikolojik nedenleri bugün çeşitli araştırmalarla ortaya konmaktadır. Öte yandan Almanya'ya fiziksel, ruhsal, hatta düşünsel bağımlılıkları her geçen gün artmaktadır. Bunun sonucudur ki, Almanca yazabilen bir edebiyatçı kuşağı bile doğmuştur.¹³⁸

¹³⁸Oğuz Makal Sinemada Yedinci Adam "Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı" (A.g.k.),S.105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ALMANYA'DAKİ TÜRKÇE HABER ALMA KAYNAKLARI

4.1 ALMANYA KAYNAKLI TÜRKÇE YAYIN VE PROGRAMLAR.

Yabancılara yönelik anadilde radyo yayınlarının doğuşu ile Berlin duvarının yapımı arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. 1961 yılına kadar Almanya ve Batı Berlin'de yaşayan yabancı sayısı ancak 700 bin kadardı ve bu yabancılar içinde en kalabalık grubu İtalyanlar oluşturmakta Türklerin sayısı ise kayda değer bile değildi. Berlin duvarının inşası üzerine ne olduğunu anlayamayan yabancılar arasında başgösteren büyük husursuzluk ve kitle halinde Almanya'yı terk etmeye başlamaları, bu insanlara kendi dillerinde haber iletmeyen ne kadar önemli olduğunu dramatik biçimde ortaya koymuştur.¹³⁹

Bu olay üzerine birçok radyo televizyon kurumu, Almanya'da çalışan yabancılar şayet yeterli şekilde bilgilendirilemezler ve dil zorlukları nedeniyle gelişen politik durumlar yanlış yorumlanırsa bu durumun ne kadar tehlikeli olacağını görmüşler ve yabancı işçilerin sadece yürüyen bantta çalışıp, caddeleri temizlemedikleri aksine yeni dünyalarını tanımaya çalıştıkları ve bu dünyayı onlara açıklayacak birine ihtiyaç duydukları gerçeğinin bilincine varmışlardır.¹⁴⁰

Bazı eyalet radyoları hemen 1961 yılında yerel İtalyanca yayınlara başlamışlar. Bu ilk yıllarda programlarında yabancı işçi yayınlarına yer verenler önceden yalnızca Saarland, Bavyera ve Batı Almanya radyoları olmuştur. Ancak 1964 yılında eyalet radyoları arasında varılan bir anlaşmayla yabancılara yönelik yayınlar federal düzeyde kurumlaşmıştır.

ARD'nin Almanya geneli için geçerli yaptığı anlaşmayla, 1 Kasım 1964'den itibaren Köln'den ve Münih'ten olmak üzere tüm ARD merkezleri için günde 4 yabancı dilde (İtalyanca, İspanyolca, Yunanca ve Türkçe) yayın yapılması gerektiği kararlaştırılmıştır.¹⁴¹ Hergün 45 dakikalık süreler ile hazırlanan programlar 1970'te Yugoslavların da katılımıyla ulus başına 40 dakikaya inmiştir.

Bu anadilde yapılan yayınların amacı başlangıçta misafir işçilere bir yandan ülkelerindeki haberleri vermek, bir yandan da Almanya'daki yaşantılarına yön vermektir. Ancak 60 yılların sonlarında Almanya'da yaşayan aile bireylerinin sayısının artmasıyla ve bu ailelerin uzun süreli veya devran olarak Almanya'ya yerleştiklerinin farkedilmesiyle ilgilenme görevinin yanında entegrasyon sorunu da önem kazanmıştır.

¹³⁹Ulya Üçer, "Antenlerde 27 Yıl" Cumhuriyet Hafta (11-17 Ekim 1991),s.12

¹⁴⁰Mehmet Aktan, Das Medienangebot für die Ausländischen Arbeitnehmer in der BRD (PH Fak,Ludwig Maximilians Üni, München 1979),s.36

¹⁴¹Manfred Jenke "Ausländer als Partner in den Medien" Bericht'99 (Bundesministerium für Arbeit und Sozialordnung, Bonn:1990) s.53

1980 tarihli ARD yıllığında Bavyera Radyosunun yabancılarla ilgili programların yazı işleri yöneticisi Walter Stelzie, Bavyera(BR) ve Batı Almanya(WDR)radyo yayınlarının iş alanını şöyle anlatmıştır.¹⁴²

"Haberler: Anavatandan haberler, Almanya haberleri ve uluslararası siyasetle ilgili önemli haberler.

Almanya'daki yaşam hakkında bilgi ve haberler

a-Yabancılar için yapılan genel çalışmalar, Yasal konularda bilgi verme, siyaset ve ekonomi alanındaki gelişmeleri aktarma ve Almanya'daki işyerleri ile iş ve işçi bulma kurumlarının çalışmaları hakkında bilgi, duyuru ve haberler verme.

b-İş ve meslek dünyası: İş ve işçi bulma piyasası, iş hukuku, ücret konuları işsizlik ve emekli sigortası, sendikalaşma (sendikacılık) vb.bilgiler.

c-Aile ve toplum; kira kanunu, çocuk parası, vergi konuları, hastalık sigortası, tıbbi yardımlar ve bakım, okullaşma ve meslek eğitimi, kültürel toplantı ve konferanslar, sosyal merkezler, tüketicilikle ilgili öğütler ve tavsiyeler ile buna benzeri bilgi ve haberler.

d-Duyuru ve uyarılar; resmi makamların ve halka açık kuruluş ve teşkilatların bildirimleri, müracaat ve başvuru zamanları, aşı tarihleri, trafik anonsları, gezi, eğitim ve boş zamanları değerlendirme olanakları hakkında bilgiler.

e-Entegrasyon hizmetleri; Almanya'nın bilinmeyen yönleri hakkında geniş bilgi, sendikalar, işveren konfederasyonları, Federal Anayasa, yardım teşkilatları gibi önemli kurumların tanımı, AOK, TÜV, BR, ARD ve benzeri önemli kavram ve kısaltmaların açıklanması

Anavatanla Bağlantı (Köprü)

a-Anavatandaki olaylar ve gelişmeler hakkında haberler; bu haberler arasında yöreler ve bunlara ulaşım durumu, yeni kurulan fabrikalar ve bunlardaki iş durumu, sosyal değişimler ve turizm gibi konular yer almaktadır.

b-Millî ve anlaşılabilir kültürel yayınlar, dokümanter, öğretici film ve yayınlar, yöre ve şehirlerin geçmişleri ve özellikleri gibi

c-Öykü ve efsaneler; anavatandan seçkin öyküler ve efsanelerin anlatılması ve halk türküleri ile kitap tanıtımı gibi konularda açıklamalarda bulunma

d-Anavatan dan Almanya'ya gelmiş veya Almanya'da bulunan sanatçılar aracılığıyla mesaj ve kültürel olayların ulaştırılması

e-Dini yayınlar

¹⁴²Manfred Jenke, "Ausländer als Partner in den Medien" (A.g.k.) s.53

Müzik, Sohbet, Spor

a-Müzik: genellikle folklorik ve geleneksel müzik ile özel seçilmiş pop müzikleri ile günün sevilen müzik türlerinden istekler

b-Sohbet ve eğlence programları: Tanınmış sanatkarlarla söyleşiler ile kısa radyo oyunları ve çeşitli müzik istekleri

c-Spor: Öncelikle futbol olmak üzere anavatanından spor olayları ile antrenör ve ünlü futbolcularla yapılan söyleşiler, Almanya'daki yabancı işçilerin oluşturdukları takımlar ve Alman ligleri hakkında haberler"

Türkiye'den Almanya'ya işgücü göçünün 30. yılını doldurduğu 1991'de bu ülkede yaşayan Türkler için düzenli olarak yapılan Türkçe radyo yayınları 27. kuruluş yıldönümünü kutlamışlardır. 1964 yılının Ekim ayında başlayan deneme yayınları, 1 Kasım 1964'den bugüne dek aralıksız her gün tüm Almanya'daki Türklere anadillerinde seslenmekte ve Köln'de "Westdeutscher Rundfunk" tarafından hazırlanan (Türkler arasında "Köln Radyosu" deniliyor) Türkçe program öteki eyaletlerin radyo kurumları tarafından da naklen veya banttan yayınlanmaktadır. Böylece Almanya'nın her yöresinde ve komşu ülkelerin Almanya sınırına yakın yerlerinde de dinlenmektedir.

Köln Radyosu'nun Türkçe programını yayınlayan eyalet radyolarından bazıları da ayrıca yerel Türkçe programlar sunmaktadır. Örneğin Hessischer Rundfunk (HR) 1966 yılından beri her pazar yarım saat aktüel bir konuya ayırdığı "Rendezvous in Deutschland"ı yayımlamakta, Berlin'de SFB Radyosu'nun 1974'te 10 dakikayla başlayıp 1979 den beri 30 dakikadan haftanın beş günü yayınladığı yerel programı bulunmakta, Radio Bremen'in 2,5 yıllık yerel Türkçe yayın denemesi ise 1991 yılından itibaren haftada bire indirilerek sürdürülmektedir. Belli başlı bu programların yanı sıra çoğalan kent radyoları ve özel radyoların da kısa Türkçe yayınları bulunmaktadır.¹⁴³

Almanya kaynaklı Türkçe programlar radyoların yanısıra televizyon kanallarında da yer almaktadır. İkinci Alman televizyon programı (ZDF) de sırasıyla İtalyanlar, İspanyollar, Yugoslavlar, Yunanlılar, Türkler ve Portekizliler için Almanya genelinde yayınlanan programın adı "Avrupa'daki Komşular"dır. Aynı şekilde yukarıdaki bahsedilen gruplara yönelik Batı Almanya Radyosu (WDR) in ARD için hazırladığı programın adı "Sizin Vatanınız-Bizim Vatanımız" dir.

Bu televizyon yayınları ilk olarak İtalyan televizyon kanalı RAI ve ZDF'in işbirliği ile İtalyan işçiler için "Cordialmente dall'Italia" adı ile 1 Kasım 1964 günü başlamıştır. Bunu "Aqui Espana" 1966 ve "Jugoslavio, dobar dan" 1969, "Apo tin Ellada" ve "Türkiye Mektubu" 1973, aynı zamanda "Portugal, minhaterra" 1979. Daha sonra bu yayın 1979 da şimdiki ismini "Nachbarn in Europa-Informationen und Unterhaltung für Ausländer und Deutsche", (Avrupadaki komşularımız-Yabancılar ve Almanlar için bilgi ve eğlence programı) almıştır.¹⁴⁴

¹⁴³Almanya'daki Kamu Radyolarında Yabancılar Yönelik Yayınların genel listesi için bkz. s.90, (Çizelge-13)

¹⁴⁴G. Wagner Jourdain, "Von Gastarbeitern zu "Nachbarn in Europa". Ausländer in Deutschland . (Ausgabe 4/1990 6.Jahrgang)

ZDF ve altı yabancı televizyon kanalı (ERT-Atina, JRT-Zagreb, RAI-Roma, RTP-Porta, TRT-Ankara ve TVE-Madrit) ile yapılan anlaşmanın amaç bölümü aşağıdaki gibidir.

"Yayın Almanlar ve yabancılara yöneliktir. İzleyicilere Almanya'da yaşayan yabancılara çok yönlü aktiviteleri hakkında bilgiler verilmesi gerekir. Yayın aynı zamanda Almanlara ve yabancılara, yabancılara anavatanlarının toplumsal, kültürel geçmişini ve bugününü tanıttacaktır. Yayın Almanya'daki yabancı azınlıkların daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Yabancılar için aynı zamanda anavatanlarına bir köprü vazifesi görecektir."¹⁴⁵

Alman medya yapısı içinde tüm Almanya'ya yönelik yayın Türkçe programlardan ilki 1965 yılında başlatılan Batı Almanya Radyosu(WDR) in ARD için hazırladığı "Ihre Heimat-Unsere Heimat" (Sizin Vatanınız-Bizim Vatanımız) dir. Bu program, 1990 Aralık ayında 25. yılını doldurarak Almanya'nın en uzun ömürlü dizi yayınlarından olma sıfatını kazanmıştır. Programı finanse eden ve gerçekleştiren kuruluş, Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti için yayın yapan ve Köln televizyonu diye de anılan "West 3" adlı TV istasyonudur. Bu, Batı Alman Radyo ve Televizyon Kurumu " Westdeutscher Rundfunk" un televizyon bölümüdür, ayrıca Hessen, Güney Almanya, Güneybatı Almanya ve Saarland Eyaleti televizyon kurumları tarafından da yayımlanmaktadır. "Ihre Heimat Unsere Heimat" her hafta pazar günleri 60 dakikalık yayın süresi içinde altı akdeniz ülkesinden gelme seyircilere ve bu ülkelerle ilgilenen Almanlara yönelik aktüalite ve kültür röportajları sunmaktadır.¹⁴⁶

Türklere ve diğer yabancılara yönelik olarak hazırlanan ikinci program ise ZDF'in "Nachbarn in Europa" (Avrupa'daki Komşular) dir. 1973 yılında yayınlanmaya başlayan bu programda Türklerin yanısıra, Yunanlılar, İtalyanlar, Yugoslavlar ve İspanyollar yer almaktadır. Bu program tüm Almanya'da klasik antenlerle izlenebilmektedir. Program cumartesi günü sabah 8.00 de başlamakta ve öğle saatlerine doğru sona ermektedir.¹⁴⁷

Alman medya yapısı içinde yer alan Türkçe televizyon programlarının bölgesel olarak izlenebilen örnekleri ise Berlin'de bulunmaktadır. Berlin'de kablo üzerinden yayın yapan Berlin Türkiyem Televizyonu (BTT), Türkische-Deutsche-1 (TD-1), Avrupa Türk Televizyonu (ATT) ve Türkische Fernsehen Deutsche (TFD) adlı özel televizyonlar bulunmaktadır.

Ayrıca Berlin Kablo TV kurumunun halka açık kanalından kayıt ettiği video kaseti götüren herkesin yayınlatabildiği bir "açık kanal" bulunmaktadır. Bu kanaldan Türkçe kasetler de yayınlanmaktadır. Ancak Berlin Kablo TV Kurumunun yayın ilkelerine göre bu kanaldan yapılan yayınlara hiçbir şekilde denetim uygulanmadığı için, çoğu zaman Türklerin geniş tepkilerine yol açan bölücü propoganda yayınları yapılmaktadır.¹⁴⁸

¹⁴⁵G.Wagner Jourdain, "Von Gastarbeitern" zu "Nachbarn in Europa" (A.g.k.) s.

¹⁴⁶Yağmur Atsız, "Sizin Vatan'dan Bizim Vatan'a" Cumhuriyet Hafta (11-17 Ekim 1991),s.12

¹⁴⁷Yağmur Atsız, "Sizin Vatan'dan Bizim Vatan'a" (A.g.k.) , s.12

¹⁴⁸Ali Yumuşak, "Berlin'de TV Curcunası" Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas .(6.Haziran.1990) s.2

4.1.1 WDR'in Türkçe Radyo Programı

West Deutsche Rundfunk (Batı Alman Radyoları) kısa yazılışı ile "WDR" 1 Kasım 1964 yılında yayınlarına başlamıştır. Türk toplumu arasında "Köln Radyosu" adı ile bilinen programların ilk aylarında tüm teknik ve organizasyon güçlüklerine rağmen dinleyici tarafından hemen benimsendiği görülmüştür.

Hergün "Burası Westdeutsche Rundfunk Köln Radyosu, Almanya Radyolarının Günlük Türkçe Yayınına Başlıyoruz" Türkçe anonsu ile yayına giren "Radyo"nun, Almanya'daki günlük yaşama, sosyal konulara ve çalışma koşullarına ilişkin verdiği bilgiler, ilettiği güncel haberlerin yararı hemen farkedilmiş ve yayın süresi Almanya'daki Türklerin her akşam radyo başında buluştukları dakikalar haline gelmiştir.

Köln radyosunun yayına başladığı günden bugüne dinleyicilerinin demografik yapısı, sorunları ve ilgi alanları ile birlikte içeriği de değişmiştir. İlk yıllarda bekar erkek işçilere yönelik hazırlanan programların ana konuları çoğunlukla çalışma yaşamıyla ilgili iken çoğunluğun giderek kadıncı ve çocuk olarak değişmesiyle konularda çeşitlenmiştir.

Türlere hizmet veren sosyal kurumların artması, uzun yıllar Almanya'da yaşıyor olmanın getirdiği bilgi birikimi de buna eklenince yayınların işlevi de değişmiştir ve son on yılda her konuya yer veren, aktüel ve magazin niteliği belirginleşmiştir.¹⁴⁹

Radyo özellikle 1990 yılında başlayan günlük Türkçe televizyon yayınları nedeniyle kısa süreli yayın içeriğinde mümkün olduğu kadar değişikliğe gitmekte ve daha kısa günlük haber daha fazla aktüel-magazin içeriğe bürünmektedir.

Köln Radyosu'nun programları, "Türkiye'de Bugün", "Almanya ve Dünya'da Bugün", "Söyleşiler", "Din ve Ahlak", Türk Danış Sorularınızı Cevaplıyor", "Çocuk", "Gençlik", "Müzik", ve "Duyurular" gibi bölümlerden oluşmaktadır.

"Türkiye'de bugün" adlı bölümde Türkiye'de yayınlanan günlük gazetelerin birinci sayfa başlıklarından özetler verilmekte ve yine günün Türkiye haberleri ajanslardan gelen bilgiler ışığında aktarılmaktadır. Ayrıca Radyo'nun Ankara'daki muhabiri'nin telefonla ilettiği haber ve yorumlar da banitan veya canlı olarak yayınlanmaktadır.

"Almanya ve Dünya'da Bugün", bölümünde ise günün önemli Dünya ve Almanya haberleri yine ajanslardan elde edilen bilgiler çerçevesinde verilmekte Avrupa Topluluğuna ilişkin haber ve yorumlar da Radyo'nun Brüksel muhabiri aracılığıyla dinleyicilere aktarılmaktadır. Bu bölümde Almanya'da meydana gelen olaylar, olay yerinde bulunan radyo muhabirlerinin kendi seslerinden aktarılmaktadır.

¹⁴⁹Ulya Üçer. "Antenlerde 27 Yıl" (A.g.k.) s.12

"Söyleşiler",

Hergün yayınlanmayan bu bölümde gerek Türkiye'deki gerekse Dünya ve Almanya'daki olaylar hakkında konunun uzmanı ve ilgilisi kişilerle görüşmeler, Almanya'ya gelen Türk sanat, edebiyat ve bilim alanından kişilerle yapılan sohbetler ile Almanya'daki Türklerin sorunları hakkında çeşitli söyleşiler yer almaktadır.

"Din ve Ahlak",

Bu bölüm Perşembe günleri yayın sonunda yer almakta ve her hafta başka bir konuda din adamlarınca yapılan konuşmalar yayınlanmaktadır. Ayrıca bazı haftalar ile Ramazan ayı süresince Kuran-ı Kerim'den dualar okunmaktadır.

"Türk Danış Sorularınızı Cevaplıyor",

bu bölüm her hafta Pazartesi günü yayınlanmakta ve Türk Danış Yetkilisi Fuat Bultan tarafından dinleyicilerin sorduğu sorulara cevap verilmektedir. Banttan yayınlanan bu bölümde dinleyiciler aile birleştirmesi, işsizlik parası, sigorta sorunları, evlenme ve boşanmalarla ilgili hukuki sorular ve benzeri konularda bilgi almak istemektedir.

"Çocuk" ve "Gençlik" bölümleri,

bu bölümler dönüşümlü olarak yayınlanmakta ve son aylarda "Kadın" bölümünün de yer alması ile birlikte her bölümü üç haftada bir yer verilmektedir. Bölümler çocukların, gençlerin ve kadınların sorunlarına ilişkin söyleşiler, her bölümün beğenisine uygun müzikler ve bilgilerden oluşmaktadır.

"Müzik",

bu bölüm, hergün yayın süresince söz blokları arasında yer alan günün sevilen şarkı, Türkü, Arabesk, Protest Müzik, Türk Sanat ve Batı Müziği ve diğerlerinden oluşmaktadır. Bu nedenle bir bölümden çok sözlü yayın aralarına konan dinlendirici bağlantılar olarak ifade edilebilir.

"Duyurular",

bu bölüm Cuma günleri yayın bitmeden önce yer almakta ve hafta sonu ile gelecek haftanın Cuma gününe kadar yapılacak olan, toplantı, eğlence, başvuru ve benzeri konulardaki açıklamaları içermektedir. Özellikle bu bölüm nedeniyle Köln Radyosu Cuma günleri diğer günlerden daha fazla ilgi görmektedir.

Hergün yerel saat ile 19.40 da başlayan ve 20.20 de sona eren 40 dakikalık yetersiz yayın süresi, Köln radyosu dinleyicileri ve yapımcılarının şikayet ettikleri ortak bir konu. Köln radyosu yapımcılarından Ulya Üçer "Yayın sürenizi yeterli buluyor musunuz?" sorusunu, şöyle cevaplamaktadır.¹⁵⁰

¹⁵⁰Yurtdışında Anadolu , "Süre azlığından dinleyicilerimizi istediğimiz gibi bilgilendiremiyoruz" (sayı 13, Aralık 1990) s.3

"1,5 milyon gibi en kalabalık azınlığı oluşturan, üstelik azınlık grupları içinde sosyal ve kültürel açıdan en sorunlu grup olan Türkler için günde 40 dakikalık yayın süresini yeterli bulmak herhalde akıllıca birşey olamaz. Yeterli de değil zaten. Bu kısa süre içerisinde dinleyicilerimizi eğlendirmek, boş zamanlarında uğraşabilecekleri yararlı alanlara yönlendirebilmek gibi amaçlarımızı bırakın, istediğimiz gibi bilgilendiremiyoruz bile. Birçok konuları gereği kadar derinine işliyemiyoruz. Özetle; son 20 yılda giderek kabaran nüfusumuz ve sorunlarımız karşısında yayın süresi yeterliden çok "hiç yoktan iyi" kategorisinde görülebilir."

Üçer'e göre Köln Radyosu Programlarının ağırlık noktasını her yayın kuruluşunda olduğu gibi güncel konular oluşturmaktadır. Örneğin 1990 yılının son aylarında 1991 yılında yürürlüğe girecek olan yeni yabancılar yasası ağırlıklı konuyu işgal etmektedir. Bu ve buna benzer Türkleri doğrudan ilgilendiren ve genel olarak Türklerin yaşamını etkileyen hukuksal ve sosyal gelişmelerin duyurulması ve yorumları yapılmaktadır. Ayrıca Türkiye ile Almanya ve dünyanın diğer yörelerinden önemli gelişmeler gerek haberlerde, gerekse yorum ve röportajlar ele alınan konular olmaktadır.

1990 yılında hızlı gelişmelere sahne olan Almanya'da İki Almanya'nın birleşmesi ve Yabancılar Yasası tartışmaları derken sessiz sedasız yabancılar yönelik radyo yayınlarında birtakım kısıntılara gidilmesi WDR Köln Radyosu dinleyicileri tarafından da tepkiyle karşılanmış ve protestolara neden olmuştur. Türkçe yayınların kaldırılması ile gündeme gelen, daha sonra Berlin ve Hessen Radyolarının yabancılar yönelik yayınlarını UKW'den orta dalgaya alınması ile gelişen yabancıların anadilde iletişimlerinin kısıtlanması girişimi, Almanya'da yaşayan yabancıların kendi dillerinde iletişimlerini "gözden ırak" yapmalarının arzu edilmesi biçiminde yorumlanmıştır.

Bu konuda görüşlerini belirten WDR Radyosu Türkçe Yayın Bölümü Sorumlusu Yüksel Pazarkaya yabancılar yönelik yayınlar üzerine oynanan oyunları eleştirerek, dinleyicilerin mevcut yayınların sürelerinin artırılmasına yönelik taleplerine yıllardır olumlu yanıt verilmezken, bir de yayın kalitesini bozmanın anlaşılmadığını söylemiştir.

Pazarkaya ayrıca "yabancılar yönelik yayınları durdurduğunuz ya da izlenemez hale getirdiğiniz takdirde burada yaşayan yabancıların insanlık hakkına saldırmış olursunuz çünkü "Anadilde Yayın İnsanlık Hakkıdır" demek ve WDR Türkçe yayınlarının orta dalgaya alınmasının gerekçesinin, görünürde Alman Posta İdaresinin yeni yayınlar için ihtiyaç duyduğu kanalları bu yoldan temin etmek istemesi olarak açıklamaktadır.¹⁵¹

WDR Köln Radyosu Yayınları kaliteli dinlenebilen UKW kanalından daha parazitli ve zor dinlenebilen orta dalgaya ilk önce 1 Ocak 1991'de Baviera'da aktarılmıştır. Diğer eyaletlerde aktarıma işlemleri, Yabancı yayın sorumlularının itirazları ve bu yayınları dinleyen yabancıların tepkilerine rağmen hızla yürütülmüştür.

¹⁵¹A.Atilla Doğan, "Anadilde Yayın İnsanlık Hakkıdır" Yurtdışında Anadolu (Sayı 12, Ekim 1990) s.16

ÇİZELGE-13
ALMANYA DAKİ KAMU RADYOLARINDA YABANCILARA YÖNELİK YAYINLAR (KASIM 1990)

Radyo Kanalı	Prog. Adı	Y.Dili	Y.Zamanı	Yayın Yeri
Bayerischer R	ARD adına -İtalyanlar için -Yunanlılar için -İspanyollar için -ARD-Yabancılar Prog.	İtalyanca Yunanca İspanyolca	Hergün 19.00-19.40 20.20-21.00 21.00-21.40 19.00-22.20	SDR,SFB Tüm ARD vericileri Tüm ARD vericileri UKW, 6.5.91 den itibaren orta dalga
	-Y.Dilde Haberler	İngilizce Fransızca İtalyanca	C.Tesi harici 8.50-9.00	Bayern2 (UKW)
Deutscher F.Funk (DFF)	-Küba'dan Müzik	İspanyolca	Cuma günü 22.30-23.00	Radio Aktuell MV
	Stimme der Heimat	Vietnam dili	22.00-22.30	Radio Aktuell MV
Hessischer (HR)	-ARD Yabancılar.Prog.		Hergün 19.00-22.20	MW 594 Khz
	Rendezvous in Deutschland	Pazarları -Almanca -Türkçe -Sırpça -İtalyanca -Yunanca -İspanyolca	HR 4 UKW,üzerinden 11.05-14.00	SFB,SR,WDR
	-Hessen R.Yabancılara Haber ve aktuel yayını	-İspanyolca -İtalyanca -Türkçe -Sırpça -Yunanca	Cumartesileri 16.00-19.00	MW 594 Khz
Norddeutscher.R (NDR)	-ARD Yabancılar.Prog.		Her gün 19.00-22.20	NDR 4 (UKW)
Radio Bremen	-ARD Yabancılar.Prog. -Biz-Bize	Türkçe	19.00-22.20 31.12.90'a kadar hergün 1.1.1991'den sonra haftada bir gün	RB 3 (UKW) 19.05-19.40
Saarländischer.R (SR)	-ARD Yabancılar.Prog.		19.00-22.20 Pazar hariç	SR 4(UKW) 103,7
	-Mezz'ora Italiana Rendezvous in Deutschland	-İtalyanca Pazarları	18.30-19.00 SR 4 (UKW)	SR 4 (UKW)
Sender Freies Berlin(SFB)	-ARD Yabancılar.Prog.		19.00-22.20	MW 1449 Khz
	Berlin'deki Türkler için Berlin'deki Yugoslavlar Rendezvous in Deutschland	-Türkçe -Sırpça-Hırvatça Pazarları	C.tesi-Pazar Hariç UKW. 88.8 Mhz MW 1449 Khz	UKW 88.8 Mhz
Süddeutscher Rundfunk(SDR)	-ARD Yabancılar.Prog.		19.00-22.20	SDR 4 (UKW)
	-SDR Uluslararası Çok kültürlü Magazin Yayını	-Almanca	Düzensiz	SDR 4 (UKW)
Südwestfunk (SWF)	-ARD Yabancılar.Prog.		19.00-22.20	4 UKW 88.5
Westdeutscher Rundfunk (WDR)	ARD adına -İtalyanlar için -Türkler için -Yunanlılar için -İspanyollar için -ARD-Yabancılar Prog.	İtalyanca Türkçe Yunanca İspanyolca	Hergün 19.00-19.40 19.40-20.20 20.20-21.00 21.00-21.40 19.00-22.20	SDR,SFB Tüm ARD vericileri Tüm ARD vericileri Tüm ARD vericileri
	Vom Bosphorus bis Gibraltar	Almanca	Hergün 18.05-19.00	Y.Dil Frekansı
	Rendezvous in Deutschland	Pazarları	UKW 87.8 Mhz	

4.1.2 SFB 'nin Türkçe Radyo Programı

Berlin'de yaşayan Türklerin Türkçe haber ve bilgi alma gereksinimlerinin karşılanması amacıyla Sender Freies Berlin (Hür Berlin Radyosu) "SFB", Mayıs 1974'den bu yana Türkçe yayınlar yapmaktadır. Başlangıçta günlük yayın zamanı sadece 10 dakika iken, Nisan 1979 dan itibaren Türkçe yayın servisi 30 dakikalık programlar hazırlamaktadır.¹⁵²

Sender Freies Berlin'in hazırladığı Türkçe yayınların en önemli sorunu WDR yayınında olduğu gibi yayın süresinin yetersizliğidir. Pazartesi den Cuma gününe kadar hergün, saat 18.00-18.30 arası günde 30 dakikadan oluşan yayınlar ve genel durum hakkında SFB Türkçe Yayınlar Yönetmeni Erkin Özgüç şu açıklamaları yapmaktadır.

"Şimdi akla bir soru geliyor: 30-40 dakikalık programlarla, genelde kitle iletişim araçlarına düşen enformasyon iletme, eğitime ve eğlendirme görevleri ne denli yerine getirilebilir?"

İrdelemeye çalışalım: Örneğin SFB'nin hazırladığı 30'ar dakikalık yerel Türkçe yayınların yapısına bir göz atalım. Bu yayınların yapısı iki haftada bir dönen program sütunları üzerine kurulmuş. Mesela, bir hafta Salı günü çeşitli konularda dinleyicilerden gelen sorulara yanıt verilirken, öbür hafta Salı günü "Plaklar arasında " adlı bir müzik programı yayına giriyor. Yine bir hafta Çarşamba günü "Sağlık Sohbeti", "Kitap Tanıtım" gibi konular programlarda yer alırken, öbür hafta Salı günü öbür hafta Çarşamba günü "Okul Saati" başlığı ile sunulan ve dinleyicinin genel bilgi ve kültür dağarcığına birşeyler eklemeyi amaçlayan konular programa alınıyor. Perşembe günleri, bir hafta gençlere yönelik bir program hazırlanırken, öbür hafta çocuklar için bir masal dizisi programda yer alıyor. Pazartesi ve Cuma günleri, spor haberleri ile hafta sonunda güncel olaylar programlarda ağırlık kazanıyor.

Program sütunları bu şekilde iki haftada bir dönerken, yayınların günlük kurgusunda önce günün haberlerine yer veriliyor. Ondan sonra, yukarıda sözünü ettiğimiz program bölümlerine ve güncel olaylara dayalı röportajlara, söyleşilere, yorumlara geçiliyor. Programlar söz blokları arasına kısa kısa müzik parçaları serpiştirilerek hazırlanıyor. SFB yapımlı Türkçe radyo programları , yıllık ortalama da yüzde 70-75 söz, yüzde 20-25 de sözler arasına serpiştirilen müzik geçişlerinden oluşuyor.

Program sütunlarının başlıklarından da anlaşılacağı gibi, SFB'nin Türkçe yayınlarında enformasyon, eğitime, ve eğlendirme unsurlarının üçü de kısmen mütevazı ölçülerde yer alıyor. Ancak sorun bu üç program unsurunun 30 dakika

¹⁵²SFB, "Sendung für Türkische Mitbürger-Türk hemşeriler için radyo yayını" Almanca-Türkçe hazırlanmış tanıtım broşürü (Masurenallee 8-14, 1000 Berlin 19),s 3

gibi kısa bir yayın zamanı içine sıkıştırılmasında yatıyor.”¹⁵³

SFB'nin Türkçe yayınlara başlama nedenini yalnızca “haber ve bilgi verme ihtiyacı” olarak açıklayan Özgüç o günleri şöyle anlatmakta,

“İşgücü göçünün başladığı ilk yıllarda Berlin'deki Türk işçilerinin ana dillerinde yerel bir yayına ihtiyaçları olduğu kesin. Böyle bir yayının eksikliğini herkes hissediyor ve görüyor, aynı şekilde siyasi partilerde durumu görüyorlar. Yani Berlin Eyalet Hükümetinde yer alan partiler ve işverenler kesimi “insanlar geliyor temel bilgilerden yoksun. Çalışma izni nasıl alınır, oturma izni nasıl alınır, U Bahn'a nasıl bilinir. vs. vs” demektedir. Fakat böyle bir yayının açılması uzun prosedürlü işler, SFB'nin yayın kurulu olarak ele alıp. “hemen yayına başlayalım”. demekle başlamak mümkün değil. Ancak neticede karar veriliyor ve 1974'de biz bu işe başlayalım diye gereklilikler yerine getiriliyor. Fakat 1973 ekiminde petrol krizi patlak veriyor. Petrol krizi patlak verince Almanya yeni işçi getirmeyi durduruyor. İşte Bizim yayınlara başlamamız bu döneme rastlıyor.

6 Mayıs 1974'de yayına başladığımızda yeni işçi gelmesi durdurulmuştu. Fakat yinede kentte yeni gelmiş insanlar vardı. Yani o ilk düşünülen içeriğe uygun yayına başladık. Ama çok kısa sürede hemen kendini belli etti ki bu içerik geçersiz yeni gelen adam yok, çok çok aile birleşimiyle çocuklar geldi, eşler geldi ama onların da elinden tutacak daha önce gelmiş eşi burda o yol gösteriyor. Polis şurada, U-Bahn'a şöyle binilir diyor filan. Biz lafı uzatmayayım, kısa süre içinde ilk düşünülen içeriği yavaş yavaş adım adım değiştirmek zorunda kaldık”¹⁵⁴

Dört kadrolu eleman ve beş sözleşmeli elemanla toplam dokuz kişinin katkılarıyla gerçekleştirilen bu yayının finansman desteği konusunda ise Özgüç özetle şunları söylemektedir.

“Almanya'da 7-8 yıl öncesine kadar özel radyo televizyon yayınları mümkün değildi. Tüm yayınları kamu hukukuna dayalı radyo televizyon istasyonları yapıyordu. Almanya'nın federal yapısı içerisinde bu kamu hukukuna dayalı radyo kurumları her eyaletin kendine ait bir radyo kurumu biçiminde kurulmuştu. Kaç eyalet varsa o kadar radyo kurumu bulunmaktaydı ve bunlar üst çatı olan ARD'nin bünyesinde birleşiyorlardı artı bir de ZDF ikinci televizyon vardı. O da merkezden bütün eyaletlere yayılıyordu. Daha sonra ise önce deneme olarak başlanan ve Berlin'de beş yılını dolduran kablo yayınları dönemi başladı.

Uydu yayınlarındaki gelişme sonucu Brüksel'den Almanya'ya yayın yapılmaya başlayınca baktılar ki ipin ucu kaçacak yayınlar sadece bu kamu hukukuna

¹⁵³Erkin Özgüç, “ARD İstasyonlarının Yabancılar İçin Radyo Yayınları” *Yurtdışında Anadolu* (Sayı 13, Aralık 1990) s.2

¹⁵⁴SFB Türkçe yayın sorumlusu Erkin Özgüç ile 14 Haziran 1992 tarihinde Berlin'de yapılan görüşme notlarından

dayalı istasyonlarla olmayacak daha doğrusu uydu ile gelen yayınları engellemek mümkün değil. nihayet Almanya'da özel radyo ve televizyonların kurulmasına olanak sağlandı ve izin verildi.

Biz kamu hukukuna dayalı olarak kurulmuş eyalet radyolarından biri olan Berlin Eyalet Radyosu'nun bünyesinde yayın yapıyoruz. yani Sender Freies Berlin, (Hür Berlin Radyosu) bu radyo istasyonunun bünyesinde yayın yapıyoruz. Yayın statümüz aynen Alman redaksiyonları hangi ilkelere bağlı hangi ilkelere saygı göstererek yayın yapmak zorundaysa bizde aynı ilkelere bağlı kalarak yayın yapıyoruz.

Bütçemizde bütün radyo istasyonunun bütçesinden her redaksiyonunun yayın saatine ve yayın zamanına, içeriğine yani içerik derken sanatsal yayınların bütçesi daha pahalı günlük yayın yapanların daha az o kıstaslar içinde bizimde yarım saatlik yayın için ihtiyacımız bu kurum tarafından karşılanıyor. Yani bu şuna benziyor, aynen devlet bütçesi gibi, nasıl her bakanlık belli bir pay alıyor, ve neticede bütçesi oluyor. SFB'nin de çeşitli şubelerinin çeşitli giderleri var. Bu giderler içinde her redaksiyonun bir gideri var, bizimde bir giderimiz var ve ona göre genel bütçenin içinde payımız var"

Özgüç SFB'nin 1974'den bu yana yürüttüğü Türkçe radyo programlarının dinlenilme düzeyi üzerine bugüne kadar yapılan araştırmalar ve genel durum hakkında şu açıklamalarda bulunmaktadır.

"Bizim yayınlar üzerine iki tane araştırma yapıldı. Bir tanesini Bonn ve Essen'de çalışan Türkiye Araştırmalar Merkezi yaptı, bunun ardından iki yıl sonra Berlin Hür Üniversitesi Basın Yayın Bölümü yaptı. Türkiye Araştırmalar merkezi'nin yaptığı araştırmayı radyo idaresi sipariş etti ve onlar için yaptılar. Üniversite'nin yaptığı araştırma bağımsız bir çalışma idi. Bu iki araştırmada çıkan sonuçlar birbiri ile çakıştı. Yani ikisi de aşağı yukarı aynı sonuçlara vardı. Birinci araştırmada galiba rastgele 300 kişiye soruldu. İkinci araştırma daha geniş kapsamlıydı 1000 kişiye soruldu. Üniversitenin yaptığı araştırma Mayıs 1989 Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin araştırması Kasım 1987'de yapıldı. Bu araştırmalara göre "günlük dinlenilme oranı", 1987'deki araştırmada %26 iken 1989 yılında yaklaşık % 28 olarak belirlenmiştir. Ayrıca "son 14 gün içinde dinlediniz mi?" sorusuna 1987'de yapılan araştırmaya katılanların % 37.1'i evet derken, 1989'da cevaplayanların % 39'u evet cevabı vermiştir.

Bizimde kendi çıkardığımız bazı değerlendirmeler var. söz gelimi hafta sonunda konser veya açık oturum gibi bir etkinlik olduğu takdirde oradan haber yapacak arkadaşlara diyoruz ki "orada konuşacağın insanlara nereden duyup ta geldiniz?" sorusunu sor. Biri diyor ki "sizi dinledim geldim", diğeri "Hürriyet'ten okudum" vb. Oralardan çıkan neticeler de yukarıdaki sonuçları destekliyor. Artı "Uzmanlar bir

arada sorularınıza yanıtlar” adlı bir programımız var. Vatandaş bize telefon açıyor sorularını banda kaydettiriyor. Daha sonra stüdyoya gelen yetkililer bu soruları yanıtlıyor. Bunun için dinleyicilere diyoruz ki bu akşam 20.00-21.00 arası bize telefon edebilirsiniz. Bakıyorsunuz bazı gün 15 telefon geliyor bir saat içinde bazı gün 20 geliyor, bazı gün 5 tane geliyor. Bütün bunların ortalamasını çıkardığınızda ilgi olduğunu belirliyoruz. Ayrıca 5 yıldır sürdürdüğümüz bilen kazanıyor diye bir eğlence müzik programı var. çok basit sorular soruyoruz bilinçli olarak. katılımı artırmak için bu programa bazı aylarda 150-180 e varan katılımlar oldu.ki bu konuda kistaslarımız var örneğin 1,5 milyonu aşkın Alman’a ulaşan Alman yayınlarının benzeri yarışma programlarına en fazla 50-60 kişinin katıldığını düşünürseniz bu bizim için iyi bir katılım. Kaldı ki bizim insanımız yazmaya alışık da değil. Yalnız bunlar çok fazla olumlu bir manzara çıkarıyor. Almanlarla kıyaslarken Berlin’de 8-10 tane radyo yayını, 26 tane televizyon yayını olduğunu unutmamak lazım bir Alman bu yayınlardan herhangi birini dinleme olanağı bulurken, bizimkilerin seçme şansı daha az. Bunlar yalnız 87 ve 89 araştırmaları bu geçen zaman içinde olan değişiklikleri henüz bilemiyoruz”.

4.1.3 Yerel Radyoların Türkçe Programları

Essen Radyosu

Neue Essener Welle tarafından hazırlanan Essen Radyosu Türkçe programları her pazar günü saat 20.30 ile 21.30 arası UKW 103,5 üzerinden yayın yapmaktadır. Yayınlar Essen ve çevresinde kablo ağına bağlı radyolardan dinlenebilmektedir.

Necdet Ertan tarafından yürütülen programların içeriği haber programları, müzik ve söyleşilerden oluşmaktadır.¹⁵⁵

Uluslararası Dortmund Radyosu

Alman gazete, radyo ve televizyonlarında çalışan yabancıların sayıca yetersizliğini, göçmenlerin Alman toplumuna katılımsızlıklarının önemli bir nedeni olarak gören Dortmund Radyosu, 01.02.1987 tarihinde yabancılara yönelik yayın yapmaya başlamıştır.

Haber, müzik ve duyuru ağırlıklı olan uluslararası Dortmund Radyosu kültürleri ve anadilleri farklı azınlıklardan olan insanların, çevresinde olan herşey hakkında bilgi sahibi olabilmelerini sağlamayı hedeflemektedir.

¹⁵⁵Yunus Işıkoğlu, “Essen Radyosu Türkçe Yayınlarına Başladı” Hürriyet NRW Eki (7 Haziran 1991), s.1

Uluslararası Bochum Radyosu Türkçe Programı

Bochum Radyosu, Bochum ve civarında yaşayan 23.000 yabancıların sorunlarına destek olma amacıyla yayın yapmaktadır. Bochum Radyosunda Türk, Yugoslav, Yunan, İtalyan ve İspanyol işçiler için anadilde günlük 15-20 dakika süren programlar yayınlanmaktadır.

Uluslararası Bochum Radyosu çalışma grubunun ortak özelliği herkesin sendika kökenli olmasıdır. Türkçe yayın ekibi Opel'de tercüman olarak çalışan Musa Gücer, Elektronik öğrencisi Erdoğan Karadağ, Pedagoji öğrencisi Elif Krömeke ve Opel'de meslek eğitimi gören Turan Doğan ve Yüksel Acar'dan oluşmaktadır.

Ayrıca bu amatör ekibe, profesyonel radyo yapımcıları ile Adolf Grimme Enstitüsündeki basın uzmanları destek vermektedir.

Radyo Kaktüs

Kuzey Ren Westfalya Eyaleti sınırları içinde bulunan, Gelsenkirchen, Oberhausen ve Gladbeck gibi çevre kentlerde de dinlenebilen Radyo Kaktüs, her ayın son perşembesi UKW-FM 96,1-104,5 metre üzerinden saat 18.00-19.30 arası yayın yapmaktadır.

Radyonun yayın alanına 60 bin Türk vatandaşı girmekte ve yayın amacı "yayın alanına giren bölgelerde, bir ay içerisinde meydana gelen önemli olayları ve güncel sorunları derleyip, Türk vatandaşlarına duyurmak şeklinde belirtilmektedir.

Süleyman Gür ve Yüksel Gür tarafından yönetilen Kaktüs Radyosu'nun yayınlarına yaklaşık 17 Türk genci kızılı erkekli katkıda bulunmaktadır.¹⁵⁶

Radyo Merhaba

Yayın merkezi Haltern'de bulunan ve Recklinghausen'a bağlı on şehrin yanısıra, Herne ve Gelsenkirchen'de de dinlenebilen Radyo Merhaba her hafta Cuma günleri, saat 19.00 ile 20.00 arası, UKW 94.6-105.2 üzerinden dinlenebilmektedir.

Radyo Merhaba'nın sorumlusu Cemil Şener yayınların içeriği hakkında "programlarımızda, özellikle kadın ve gençlik sorunlarına, çevre şehirlerdeki sosyal ve kültürel etkinliklere ve özgün müzik parçalarına geniş yer veriyoruz." demektedir.

Radyo Merhaba ekibinin sekiz kişiden oluşan kadrosunun çoğunluğu Türk kızlarından oluşmaktadır. Amatör bir anlayışla çalıştıkları söylenen grup haftada bir gün toplanarak yayın çalışmalarını yürütmektedir.

¹⁵⁶Yunus İşikoğlu. "Bottrop'ta Türkçe Radyo Yayını" Hürriyet NRW eki (8 Mart 1991), s.1

Recklinghausen Radyosu

Recklinghausen yerel radyosu tarafından hazırlanan Türkçe yayınlar Cuma günleri saat 19.00 da başlamakta ve bir saat sürmektedir. UKW 94,6 ile 105,2 arasından yayın yapan radyo Recklinghausen, Datteln, Castrop, Rauxsel, Marl, Waltrop, Herten, Oer-Erkenschwik, Haltern ve Dortsten'de dinlenebilmektedir.

Türkçe yayının yöneticiliğini yapan Cemil Şenel, Recklinghausen bölgesinde çok sayıda Türk'ün yaşadığını, bundan dolayı Türkçe radyo yayınının olumlu karşılandığını belirterek haftada bir gün ve bir saat olarak yaptıkları yayında ağırlıklı olarak yerel haberler, çeşitli söyleşiler ve müzik programının yer aldığını söylemektedir.¹⁵⁷

Berlin Radyo Enerji Türkçe Bölümü

1987 yılında önceleri haftada bir saatle yayına başlayan ve daha sonra Salı ve Cuma günleri birer saatle yayınlarını sürdüren Berlin Enerji radyosu'nun Türkçe yayınları Haziran 1991 tarihinde ana radyo "Radyo 100" ün mali çıkmaza girmesi nedeniyle sona ermiştir.

Selçuk İskender, Sevim Ercan Özata ve Özcan Ayanoğlu'nun tamamen amatörce yürüttükleri bu yayınların özelliği canlı olarak yapılmasıdır. Genel yayın içeriği ise çok sık yapılan söyleşiler, arabesk türdeki müzik yayınları ve dinleyicilerle yapılan telefon görüşlerinden oluşmaktadır.

Berlin ve civarına yayın yapan Radyo Enerji, Redaktörlerinden Selçuk İskender'in verdiği bilgilere göre alternatif bir radyo olma çabası içinde bulunan bir yayın kuruluşudur. Ancak Berlin'de Türkçe yayın yapan fazla radyo olmadığı için bu radyonun birilerine alternatif olma iddiası bulunmamaktadır.

Radyo Enerji Türkçe bölümünün diğer Türkçe radyo SFB'den farkı her defasında canlı yayın yapmasıdır ve böylelikle son dakikaya kadar gelen haberleri yayına koyma imkanı bulmakta ve ayırcabilgi veren ve sağa sola karışmayan bir radyo değil görüş belirten bir radyo olma çabası içinde bulunmaktadır.

Radyo Enerji 1987-1991 yılları arasında yaptığı yayınlarda o dönemin Doğru Yol Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel söyleşileri ve Körfez krizi sırasında Adana Belediye Başkanı görüşmeleri ile dikkat çekmiştir.

¹⁵⁷Yunus Ülger, "Recklinghausen'da Türkçe Radyo Yayını" Hürriyet Gazetesi (26 Mayıs 1992), s.7

4.1.4 WDR'in Türkçe Televizyon Programı

Batı Alman Radyo ve Televizyon Kurumu " Westdeutscher Rundfunk" un televizyon bölümüdür. Kuzey Ren Vestfalya Bölgesi'nde pazarları 11.45-12.00 arası yayınlanmaktadır. Diğer kanallarda ise ise 14.00-14.15 arası yayımlanmaktadır. Aktüalite ve kültür röportajları yer almaktadır. Burada güncel ve kültürel röportajlar, geniş anlamıyla ve içeriklerine göre ağırlık verilerek ele alınırlar. kalıplar değil, teker teker konuların önemi, sıralamada ve uzunlukta tayin edici rol oynar.

İtalyanlar, Yunanlılar, Portekizliler ve İspanyollar için her hafta program yapılmamaktadır. Bu Avrupa Topluluğu dışı eski Yugoslavya vatandaşları ile Türkler için ise her hafta yayın vardır. 3.sırada Yugoslavlar, 4.sırada ise Türkler için yayınlar yer alır. Her ülkenin resmi devlet dili ile Sırpça ve Hırvatça'nın yanı sıra sunuşlarda birkaç cümle de Almanca konuşulur ve röportajlarda Almanca alt yazılar bulunur. Fakat her blok için kendine yönelinen grubun dili esastır.¹⁵⁸

Bu programın yayımlandığı eyaletler şunlardır: Kuzey Ren Vestfalya, Baden Württemberg, Hessen ve Saarland Bu bölgelerde ve ayrıca Fransa'nın Alsas bölgesi ile Belçika'nın doğu kesimlerinde ve İsviçre'nin kuzey şeridinde "Sizin Vatanınız-Bizim Vatanımız" alışlagelmiş klasik antenlerle kusursuz izlenebilmektedir.

4.1.5 ZDF'in Türkçe Televizyon Programı

ZDF, 1964 yılında yabancı vatandaşları dikkate alarak onlar için belirli bir yayın saati düşünmeye başlamış ve göç edenler ile yerli halk arasında çekişenliği ve ön yargıyı ortadan kaldırmayı amaçlayan yayınlara başlamıştır.

Başlangıçta bu yayın, genel olarak yabancıların sıla hasretini gidermek için, vatandan selam getiren bir araç olmuş, Ancak sonra yayının amacı sadece yabancılar için vatan köprüsü olmakla kalmamış, onların yaşadıkları yerlere uyum sağlayabilmeleri için yardımcı olmaya çalışmıştır.

1985 ve 1987 yılları arasında altı devletin resmi televizyon kurumları ile anlaşan ZDF, (bunlar ERT-Atina, JRT-Zagreb, RAI-Roma, RTP-Porto, TRT-Ankara ve TVE-Madrid) bu televizyon kurumlarının ortak çalışma ürünü olan bir yayın dizisi hazırlanmasını talep etti ve bu yayın dizisinin adı "Nachbarn in Europa" (Avrupa'daki Komşular) oldu. Amaçları ise şöyle belirlenmiştir. Bu yayın,

- seyirci kitlesi olarak yabancıları ve Almanları dikkate alacak,

-seyircilere Almanya'daki yabancıların çok yönlü faaliyetleri hakkında bilgiler vermeye

158Yağmur Atsız, "Sizin Vatan'dan "Bizim Vatan'a". (A.g.k.) s.12

çalışılacak

-aynı zamanda yabancıların vatanlarında görüntüleme yapılarak onların şimdiki ve geçmişteki sosyal ve kültürel yaşantıları hakkında bilgiler vermeye çalışacak

-Almanya'da azınlıkta bulunan yabancıların yerli halk ile iyi anlaşması için katkıda bulunacak

-ayrıca yayın her zaman olduğu gibi yabancılar için anavatanına bir bağ olacak.

Programın oluşumu ve gelişimi

1 Ekim 1964'de "Cordialmente dall'Italia" adlı programın ilk yayını yaptı. İlk "Herzliche Grüsse aus Italien" yayınlanmadan tam 106 gün önce ZDF İtalya'nın resmi televizyon kurumu olan RAI ile bir anlaşma yapmış ve bu anlaşmanın bir sonucu olarak iki haftada bir RAI tarafından hazırlanan ve bir saat süren bir program yayınlanmaya başlanmıştır.

Bu programın temel konuları 40-45 dakika kadar sürmekte olan sohbet ve aynı şekilde yayınlanan haberlerden oluşmuştur. Ayrıca spor ve diğer konulara da yer verilmektedir. En önemlisi yayın hazırlanırken, ikili anlaşmada yer alan madde gereği Alman seyircisi dikkate alınmıştır.

İspanya'dan gelen işçi sayısındaki artış üzerine İspanya'nın resmi televizyon kurumu olan Televisi3ne Espana, ZDF ile 3 Haziran 1966 tarihinden sonra her iki haftada bir pazar günü 45 dakika süreyle "Aqui Espana" (Pfrer ist Spanien) yayına konmuştur. İtalya'dan ve İspanya'dan yapılan ilk yayınlar başta çoğunluğunu Heim'da yaşayan ve vatandan bir selam arzulayan erkeklerin oluşturduğu bir kaç yüzbinli seyircilere hitap etmiş ve ilk yayınlar vatanda kalan aile fertlerinin uzaktaki babalarını selamlamasından ibaret kalmıştır.

1970 yılından sonra Türkiye'den ve Yugoslavya'dan gelen kalabalık işgücünü vatanlarına azıcık yaklaştırmak amacıyla bu iki devlete yayın alanı sağlamak amacıyla bazı değişiklikler yapılmıştır. Yeni planlama sonucu program akışı, her cumartesi olmak üzere 26 defa İspanyolca ve İtalyanca programları ve her pazar da 26 defa yugoslavca, 13 defa Türkçe ve 13 defa da Yunanca programlar yayına konulmuştur.

1 Ekim 1973 tarihinde ilki "Türkiye Mektubu" (Brief aus Türkei) ve diğeri "Kalimera" (Guten Morgen) sonraları bunun adı "Apo tin Elleda" (Aus Griechenland, olarak değişti) olmak üzere iki yeni program daha başlamıştır.

Mart 1978 tarihinden sonra yayın içeriğine düzenli olarak "Informationen aus der Bundesrepublik Deutschland" bölümü konulmuştur.

1979 yılında ise "Portugal minha terra" (Portugal meine Heimat) yayına dahil edilmiştir. Bu programın ilk yayını 14 Nisan 1979 tarihinde yapılmıştır. Bu yeni katılım nedeniyle Yayın akışında uyumlu değişiklikler sonucu Türk, İtalyan ve Portekiz yayınları ilk bloku, İspanyol, Yunan ve Yugoslav yayınları ikinci bloku oluşturmuştur.

Yeni oluşan bu program için "Nachbarn in Europa-Information und Unterhaltung für Ausländer und Deutsche" adı verilmiştir.

1 Ekim 1982 den sonra yayın akışında yapılan yeni bir değişiklikle üç devletin yayınından oluşan blokların birbirleri ile bağlantıları sunucular tarafından sağlanmıştır. Bir yayından diğer yayına geçerken yorumlar ve açıklamalar Almanca yapılmaya başlanmıştır.

Bu yeni biçimiyle "Nachbarn in Europa" altı yıl değişikliğe uğramadan yayınlanmıştır. 1 Ocak 1988 tarihinden itibaren ise yayınlara müzik programları ile canlılık vermeye çalışılmış, Almanya'da yaşayan gençlerin televizyon önünde yer almalarını sağlamak için gerek ulusal müzik, gerekse günün sevilen müzik türleri seçilerek yayına konulmuştur.

Bugünkü durum:

1.1.1992 tarihinde ZDF'in yeni yayın akışının başlamasıyla, "Nachbarn in Europa" adlı program içerik ve şekil bakımından değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliğin önemli nedeni 90'lı yıllarda yabancılar politikasında yaşanan gelişmeler ve sığınmacı sayısının artmasıdır.

Bu yeni yayın, yıllar önce gelen işçileri kapsadığı gibi, ekonomik nedenlerden dolayı Almanya'ya son yıllarda gelen sığınmacıları, Dağılan Sovyetler'den göçenleri, savaşın olduğu yerlerden gelen mülteci ve üçüncü Dünya olarak adlandırılan yerlerden gelen diğerlerini de hedef kitle olarak almıştır. Bu bölümde haberler blok halinde her ilgili devlet için ayrı ayrı verilmekte ve ayrıca aktüalite konuları, sohbetler ve tartışmalar da yer almaktadır.

İkinci magazin "Nachbarn in Europa-Informationen und Berichte in Fremdsprachen" ise Cumartesi sabah saat 08.00'de yayınlanmaktadır. Bir saat süren bu program blok halinde üç yabancı devletin yayınına içermektedir. Yunanca, İtalyanca ve Portekizce yayınlanan haberlerden sonra Türkiye'den, İspanya'dan ve Yugoslavya'dan bölümler gösterilmektedir. İçerik yönünden ise ikinci ve üçüncü neslin dal budak saldırdığı yabancılara hitap edilmektedir. Ekranda görüntülenen alt yazı ise Almanların komşularını tanımalarını ve anlamalarını sağlamaktadır.

Almanya'da yaşayan Türkler tarafından "Türkiye Mektubu" olarak bilinen bu program bütün Almanya'da klasik anten ile izlenebilmekte ve haftalık yayın süresi 120 dakikayı bulmaktadır.

WDR ve ZDF'in Hazırladığı Programlara İlişkin Bazı Araştırma Sonuçları:

1989 yılında 15 Şubat-14 Mart tarihleri arasında Berlin'de yaşayan 14 yaşından büyük 630 Türk'e "İletişim Araçları Kullanımı ve Değerlendirmesi" konusunda telefon anketi uygulanmıştır. Bu ankete katılanların yüzde 97'si ZDF'in "Türkiye Mektubu" adlı programı tanıdığını belirtirken yüzde 78'i ise programı ara sıra izlediğini söylemiş; yüzde 18'i ise programı ara vermeden her hafta düzenli olarak izlediğini belirtmiştir.¹⁵⁹

WDR, ZDF, Westdeutsche Rundfunkwerbung (WWF) ve ARD-Werbung adına "Infratest" tarafından 14 yaşın üzerinde İtalyan, Yugoslav ve Türkler üzerinde 1990 yılında Kuzey Ren Westfalya Eyaletinde yapılan iletişim araştırması sonuçlarına göre ise, yabancılara yönelik televizyon programlarından WDR 'in hazırladığı "Ihre Heimat Unsere Heimat", ZDF'in hazırladığı "Nachbarn In Europa" dan daha fazla tanınmakta ve izlenmektedir. Ancak ZDF yayınındaki sunuş biçimi WDR'in yayınına kıyasla biraz daha beğenilmektedir. Ancak buna rağmen programın çoğunlukla yabancılardan ana dilinde yapılmaması ZDF'in yabancılara yönelik programlarında, yabancı izleyicilerini önemli ölçüde kaybetmesine neden olmaktadır.¹⁶⁰

4.1.6 Berlin'deki Türkçe Televizyon Programları

Türkische-Deutsche Fernsehen (TD-1) "Berlin"

1985 yılının şubat ayında kurulan bu televizyon ilk yayını 28 Ağustos 1985 günü gerçekleştirmiştir. Önceleri kablo kanallarından günde iki saat yayın yapan TD-1, 1986 yılı ocak ayından itibaren günde dört saatlik yayın süresine ulaşmış ve 1987 yılının şubat ayından itibaren de E3 adlı kanaldan doğrudan günde 10 saat yayın imkanına sahip olmuştur. TD-1 in sahip olduğu E3 kanalı Berlin Eyaleti'ni kapsamına almaktadır ve 600 binin üzerindeki kablo abonesine ulaşmaktadır. TD-1 yayınlarını Türklerin yüzde 90'ı nın devamlı izlediği bu sayının da yaklaşık günde 150 bin kişi olduğu belirtilmektedir. 1992 yılında günde 22 saat yayın yapan TD-1 in bazen Berlin'li Almanlar tarafından da izlendiği ifade edilmektedir.¹⁶¹

TD-1 zel televizyonu ile TRT Kurumu arasında 1985 yılında imzalanan bir sözleşme ile bu televizyona TRT tarafından bir yıl süreyle program desteği yapılmış ancak 1986 yılında sözleşmenin yenilenmemesi zerine TD-1, TRT programlarını korsan olarak yayınlar duruma düşmüştür.

TD-1 yayın hayatına başladığı tarihten 1987 yılına kadar muhtelif dönemlerde teknik aletlerini yenilemek, tamir etmek ve borçlarını ödemek üzere Başbakanlık Tanıtma Fon'undan toplam 375 bin Alman Markı yardım almıştır.

TRT 'nin Avrupa ülkelerine yayına başlaması ile birlikte TD-1'in, TRT programlarını yayınlama imkanı kalmamış ve bunun üzerine program yapısı üzerinde büyük değişikliklere gitmek zorunda kalmıştır. Ancak yine de TRT'nin müzik yayınlarının bir kısmını yayınlayan TD-1 yirmiiki saatlik yayın süresinin yüzde 90'ı nı video filmleri, kendi stüdyolarından canlı olarak yayınlanan söyleşi ve magazin programları ile doldurmakta ve yüzde 10 oranında da TRT den kaydedilen müzik yapımlarına yer vermektedir.

¹⁵⁹Rolf Amann und Gunnar Roters. "Massenmedien und türkische Bevölkerung von Berlin(West)" Informationsdienst zur Auslnderarbeit . (Darmstad: 2/89), s. .

¹⁶⁰Josef Eckhardt "Kuzey Ren Westfalya'daki Yabancılar ve Kitlesele Medyalar" ve Heinz Gerhard, "Kitlesele Medyalar ve Yabancılar" geniş bilgi, ZDF Postf.4040, 6500 Mainz.

¹⁶¹TD-1 sahibi ve yöneticisi Atalay zakır ile 15.06.1992 tarihinde Berlin'de yapılan görüşme notlarından.

TD-1, TRT yayınlarının başlamasından dolayı özgün programlar yapmaya zorlamış, ancak mali kaynaklarının kısıtlı olması nedeniyle 1990 yılında ciddi mali sıkıntılar içine girmiştir.

Yayın Politikası: TD-1'in yayın politikası, Kurumca Türkçe hazırlanan tanıtım broşüründe şöyle ifade edilmektedir. "Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin çıkarları ve milliyetçi duygular doğrultusunda Vatan'ından kilometrelerce uzakta Türk Vatandaşına kendi kültürü, dini, dili, gelenek ve göreneklerini unutturmamak ve Berlin'de televizyon alanında bu yönde var olan boşluğu doldurarak, aksi zihniyettekilere fırsat tanımamaktır."¹⁶²

TD-1'in yirmilike saatlik yayın süresi içinde aşağıdaki program türleri yer almaktadır.

- Video piyasası için üretilmiş için Türk filmleri,
- kısa ve ana haber bülteni olmak üzere yayınlanan günlük haberler,
- aktüel konularda çeşitli yorumlar, röportajlar,söyleşiler ve açık oturumlar,
- Berlin'deki vatandaşların telefonla katıldığı yarışma programları
- seyircilerin istekleriyle belirlenen sanatçı ve müzik türlerinin yer aldığı müzik programları,
- gençlik, kadın ve sağlık programları,
- çocuklara yönelik çizgi film ve "Çocuklarla Başbaşa" programı,
- Türkiye'nin çeşitli turistik yörelerini tanıtan Almanca programlar,
- haftada iki gün yayınlanan spor programları
- çocuklar için hazırlanan "bilen kazanıyor" bilgi yarışması,
- din programı "İnanımız ve İnancımız"

BTT (Berlin Türkiyem Televizyonu)

15 Kasım 1986 yılında yayına başlayan "Berlin Türkiyem Televizyonu" bantdan ve canlı olmak üzere hergün kablo kanalı (mix kanal) ve E3 özel kanalından haftada toplam 47 saat yayın yapmaktadır.

Yayın türleri içinde günlük haberler bulunmayan bu kanalda genellikle spor, müzik, yarışma, dizi film ve magazin programları yayınlanmaktadır. BTT'nin program türleri içinde yer alan "Sevim Teyze Hanımlarla Başbaşa", "Çocuklar için Yarışma Programları", ve "Spor" programları gibi canlı yayınlanan programların dışında dizi filmler, Türk filmleri ve müzik programları Türkiye'ye yönelik yayın yapan özel televizyonlardan kaydedilmekte ve BTT programlarında yayınlamaktadır.¹⁶³

Tüm giderlerini reklamlardan elde ettiği gelirlerle karşılayan Büyük Türkiyem Televizyonu, kablo yayın protokolü gereği 1 saatlik yayın içinde maksimum 12 dakikalık reklam hakkına sahip bulunmakta ve bu süre içinde uçak şirketleri, mobilya ve turizm bürolarına ait reklamları üç ayrı blokta yayınlamaktadır.

¹⁶²TD-1 Fernsehen Video (Pank Str.54, 1000 Berlin 65 Deutschland)

¹⁶³BTT sahibi ve yöneticisi Ata Tilmaç ile 16.06.1992 tarihinde Berlin'de yapılan görüşme notlarından.

Büyük Türkiyem Televizyonu, Berlin'de Pank Str. 34 numarada bulunan iki katlı bir binanın üst katında oluşturdukları stüdyo, kayıt-kurgu ve yayın odalarında yayın faaliyetlerini sürdürmektedir. Ancak bugüne değin, Berlin bina polisi ve diğer Alman kuruluşları ile olan sorunları nedeniyle çok sık adres değişikliği yaptıkları belirtilmiştir.

1992 yılının Aralık ayı sonunda kablo projedeki yayın protokollerinin sona ermesi ile yeni gelişmelerin kendilerini beklediğini belirten BTT yöneticileri 1993 yılında belki de bugünkü şartlardan daha güç ekonomik şartlarda yayın yapmak zorunda kalacaklarını ifade etmişlerdir.

TFD (Türkische Fernsehen Deutschland)

TFD Kanalı üç yıldan beri faaliyette ve Refah Partisi'nin politikası paralelindeki İslami örgüt Milli Görüş tarafından desteklenmektedir. Çoğunlukla dini içerikli programlar yayınlamakta ve bayan sunucular ise İslami kurallara göre giyinmektedirler.

Kanalın toplumsal politik görüşü yapımlarında açıkça ortaya çıkmaktadır. Programlarında politik sorunlar hakkında birçok haber ve tartışmalara bunun dışında Türk Basınından seçme haberlere, kabarelere ve hiciv yayınlarına yer vermektedir. Yayıncılık kalitesi oldukça yüksek olan TFD'de yerel işyeri ve büroların reklamları yer almaktadır.¹⁶⁴

Almanya Türk Televizyonu (TFD), Avrupa Milli Görüş Teşkilatlarına bağlı cami ve İslam Koleji ile aynı binayı paylaşmaktadır. Hergün bir saat yayın yapan televizyonun müdürü Rüştü Kan yayın içeriğini ve amaçlarını şöyle açıklamaktadır.¹⁶⁵

"Dini ağırlıklı yayın yapıyoruz ancak sadece Kuran, hadis ve tefsir okumuyoruz. Dini sohbetler de yapıyoruz. Salı günü halkın dini sorularını yanıtlarız, Cuma günleri Kuran okunur ve açıklaması yapılır, haberlere dini gözlükle bakarız. Dünya Müslümanlarının durumu değerlendirilir, ezilen ve özgürlükleri kısıtlananların tüm haklarını savunuruz. İçinde inkar bulunmayan, kutsal değerlerle alay etmeyen müzikleri yayımlarız. Ama açık giysili kadın sanatçıları yayımlarımıza almazız."

Bu yayın hakkında Milliyet Gazetesi tarafından yapılan bir yorumda yazar Metin Gür şunları söylemektedir.

¹⁶⁴Zentrum Für Türkeistudien, "Die türkischen Programme im Berliner Kabelfernsehen zwischen Integration und medialer Isolation" *Working Paper 8* (Essen: 1992), s.6

¹⁶⁵Metin Gür "Almanya'daki Türk İslam Kuruluşlarının dünü-bugünü" *Milliyet Gazetesi* (27 Kasım 1990) S.12

"TFD televizyonu her Pazartesi günü yayınladığı tarih programını Türkiye'den Mustafa Müftüoğlu hazırlıyor. Müftüoğlu Refah Partisi'nin önde gelen kişilerinden. Bu partinin toplantıları, parti yöneticilerinin konuşmaları video kasetleriyle hemen Almanya'ya ulaştırılır. Bunlar, namaz saatleri dışında sürekli televizyonda yayınlanarak cemaate gösterilir. Öte yandan tele röportaj aracılığıyla Türkiye'den konuşmalar kaydedilerek televizyona verilir. Bu konuşmalar arasında Refah Partisi'nin tanınmış kişileri de vardır. Televizyonun yirmi bin izleyicisi olduğu söyleniyor. Yirmi bin insan hergün irtica ve şeriat üzerine bir çeşit eğitim görüyor."¹⁶⁶

ATT (Avrupa Türk Televizyonu)

27 Ekim 1984 tarihinde Almanya'nın Ludwigshafen şehrinden, "Türkçe Özel Televizyon" yayınına başlayan Avrupa Türk Televizyonu bu tarihte her cumartesi saat 18.00 -19.00 arası yaptığı bir saatlik yayınlara Almanya'daki ilk özel Türk televizyonu olma özelliğini taşımaktadır.

A.T.T 4 Kasım 1986 tarihinde ise Berlin kablo televizyon ağına dahil olarak Berlin'deki Türklere Berlin'den haberler, müzik ve magazin programları iletme amacıyla yayın yapmaktadır.¹⁶⁷

Berlin'de yayına ilk başladığı yıllarda Pazartesi, Salı, Cuma ve Pazar günleri günde bir saatten haftada toplam dört saat yayın yapan ATT, 1992 yılında günde iki saatten haftada 14 saat yayın yapma hakkına sahip olmuştur. Program çeşitleri arasında haber röportajlar, Edebiyat dünyasının tanınmış kişilerinin tanıtımı, Berlin'li Türklerin sorunlarına ilişkin özel yayınlar, turizm içerikli yarışmalar, Türkiye'nin turistik merkezlerinin tanıtımı, dini programlar ile milli ve dini günlerimizin kutlanması yer almaktadır.

Avrupa Türk Televizyonu'nda yayınlarının finansmanını reklam gelirlerinden karşılamakta ve günlük yayın ücreti olarak Alman posta idaresine bir saatlik yayın için 260 Alman Markı ödemektedir. Bir aylık yayın gideri olarak sadece postaneye yaklaşık 16 bin Alman Markı ödemek zorunda olan A.T.T ekonomik güçlükler nedeniyle çoğu zaman günlük yayınlarda kendisine tanınan iki saatlik yayın süresini bir saat olarak kullanmaktadır.

¹⁶⁶Metin Gür "Almanya'daki Türk İslam Kuruluşlarının dünü-bugünü" A.g.k(27 Kasım 1990) S.12

¹⁶⁷ATT sahibi ve yöneticisi Deniz Olcayto ile 17.06.1992 tarihinde Berlin'de yapılan görüşme notlarından.

4.2 TÜRKİYE KAYNAKLI TÜRKÇE YAYINLAR

4.2.1 TRT "Türkiye'nin Sesi Radyosu"

Türkiye'de ilk dış yayın 8 Ocak 1937'de 5 kw gücündeki Ankara Radyosu'ndan yapılmıştır. Hatay sorunu üzerine yapılan bu yayında Başbakan İsmet İnönü'nün konuyla ilgili nutku Arapça'ya çevrilerek yayınlanmıştır. Aynı nutuk 9 Ocak 1937'de İstanbul Radyosu'ndan da yayınlanmıştır.¹⁶⁸ Bu yayınların Suriye, İskenderun Sancağı ve çevresinde etkili olması üzerine İstanbul Radyosu'ndan da "Arapça Havadisler" yayınlanmaya başlanmıştır.

Hatay sorunu çözümlendikten sonra bu yayınlara son verilmiştir. Ancak, yayınların amacına ulaşması, Türkiye'nin her yönüyle dış dünyaya tanıtılması için radyodan yararlanılması yolunda kamuoyu yaratmıştır. Bundan sonraki gelişmeler belli tarihler arasında ele alınırsa şunlar tespit edilmektedir.

1936-1940 yılları arasında Türkiye'de mevcut Ankara ve İstanbul Radyoları PTT Genel Müdürlüğüne bağlıdır. Dolayısıyla bu tarihler arasında Ankara Radyosu'nun bir bölümü olarak çalışan dış yayınlar da PTT'nin idaresindedir. 20 kw'lık vericinin yayın alanı Ortadoğu, Balkanlar ve Orta Avrupa'yı kapsamaktadır. Yayınların ise doğal olarak hükümetin o günkü siyasetine uygun olarak gerçekleştirildiği bilinmektedir.

Kamuoyu dış yayınlarla ilgili bu gelişmeden memnuniyetini basın aracılığı ile açıklamaktadır. O tarihlerde basında yer alan bir yazıda şu sözlere rastlanmaktadır:

"Hem yurttaşların medeni ihtiyaçlarından birisini en büyük ölçüde tatmin etmiş, hem de milletlerarası radyo alanında, layık olduğu şerefli mevkii de Türkiye yerini almıştır. Bundan böyle küreyi dolaşan sesler arasında Türk'ün gür sesi de bulunacak ve duyulacaktır"¹⁶⁹

Bir başka yazıda ise "Türkiye'nin Sesini yalnızca iç ve civar memleketlere değil, bütün dünyaya işittirebilecek büyük radyo istasyonları kurmak meselesi, bugün başarı ile halledilmiş bulunuyor" denilmektedir.

1936-1940 yılları radyoların yönetimi açısından bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir. Zira radyoların PTT idaresine bağlı kılınması, yayın amacına ve ruhuna uygun düşmemektedir. Nitekim, bir süre sonra radyoların yönetimi açısından yeni bir dönem başlamaktadır. 1940-1943 yıllarını kapsayacak olan bu dönemde Türkiye'deki radyolar ve dolayısıyla dış yayınlar "Matbuat Umum Müdürlüğü" ne bağlanmıştır. Bu bağlantı sonucu radyoların teşkilatlanmasına önem verilmiş ve yayınlara daha canlılık kazandırılmıştır.

¹⁶⁸Uygur Kocabaşoğlu Şirket Telzisinde Devlet Radyosuna (TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri) (A.Ü. S.B.F. Yay, No:442, Ankara:1980), s.174

¹⁶⁹Uygur Kocabaşoğlu (A.g.k.), s.183

Bu arada Ankara Radyo Müdürlüğü bünyesinde "Dış Yayınlar Şefliği" kurulmuş Böylece dış yayınlara özel bir önem verilmiştir. Bu arada Dış yayınlar Dünya'nın içine düştüğü savaşın şartlarına göre hazırlanmakta ve bu düzenlemeler sonucu "Kısa Dalga Ankara Radyosu" bütün savaş boyunca tarafsız yayınları ile Dünya radyoları arasında övünç verici bir yere sahip olmaktadır.

1943-1949 arasındaki 6 yıllık sürede dış yayınların teşkilat içindeki yerinde önemli bir değişiklik olduğu söylenemez. Değişen, dış politikadır. Bu politikaya uygun olarak "Türk Sesi"nin Okyanus aşırı ülkelerde de duyulması sağlanacaktır. Bu politika gereği; "Amerikalı dostlarım.Bu Türkiye'nin Sesi'dir" adlı bir dizi program yayına konmuştur. Savaş sonrası Türk dış politikasının izlediği yol haliyle dış yayınları da etkilemiş ve Türkiye'nin politikasını daha geniş ve uzak ülkelere anlatabilmek için dış yayınların verici güçlerinin artırılması üzerinde durulmuştur. Sonuçta, 100 kw gücünde ikinci bir verici kurulmasının yanısıra, Amerika, Batı Avrupa, Uzak Doğu ve Avusturalya'ya yayın yapabilme imkanı sağlayan sabit antenler hizmete sokulmuştur.¹⁷⁰

15 Ekim 1950'de Kore'deki Türk askerlerine yönelik yayınlar, sözünü ettiğimiz 100 kW'lık vericiden yapılmıştır. Dönem halinde ele aldığımız dış yayınların gelişiminde önemli saydığımız bir dönem de, 1949-1958 arasındadır. Bu dönemde Türkiye, Kore Savaşına Birleşmiş Milletler adına katılmış, Nato'ya girmiş, dış ilişkileri batı dünyası ile gelişmiştir. Dönem içinde dış yayınlar bu politikaya göre yayınlarını sürdürmüştür.¹⁷¹

1958-1963 yılları arasındaki dönemde ise Radyolar ve dolayısıyla dış yayınlar "Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı'na bağlanmıştır. Bu dönemde, dış yayınlar günün gereklerine göre ele alınmış ve dış yayınların geliştirilmesi üzerinde hassasiyetle durulmuştur.¹⁷²

Ancak tüm bu gelişmelere rağmen hizmetin yetersizliği konusunda şikayetler bulunmaktadır ve Türkiye Radyolarının kısa dalgadan yurtdışına yaptığı yayınlar bir Senatörün deyişiyle "onyedi yabancı dilde kendi kendimize mırıldanmaktan ibarettir." Ankara Radyosu'nun Kısa Dalga Yayınlarının Islahı ile İlgili olarak 4 Eylül 1963 tarihinde toplanan Bakanlıklararası Komisyon tarafından hazırlanan raporda özellikle yabancı ülkelerde yaşayan Türklere yönelik yayınların önemle ele alınması, Orta-Doğu bölgesine gereken önemin verilmesi, Farsça ve Arapça yayınların yeniden düzenlenmesi, Latin Amerika ve ABD'ye yönelik yayının kaldırılması, Almanya ve öteki ülkelerdeki Türk işçilerine yönelik yayınlar yapılması gibi konular önerilmiştir.¹⁷³

¹⁷⁰Uygur Kocabaşoğlu (A.g.k.), s.243

¹⁷¹Uygur Kocabaşoğlu (A.g.k.), s.355

¹⁷²Uygur Kocabaşoğlu (A.g.k.), s.367

¹⁷³Uygur Kocabaşoğlu (A.g.k.), s.416.

Kuruluşundan itibaren "Kısa Dalga Ankara Radyosu" adıyla yapılan yurt dışı yayınlar, 1963 Ocak ayından itibaren "Türkiye'nin Sesi" adı altında yapılmaya başlanmıştır.

Yurt dışı yayınları, 4 Şubat 1967'de ise "Yurt Dışı Yayınlar Şube Müdürlüğü" adı altında Ankara Radyosu'na bağlı bir ünite haline getirilmiştir.

1 Eylül 1972 tarihinde yapılan reorganizasyon ile de yurtdışı yayın hizmeti Genel müdür'e doğrudan bağlı bir başkanlık olarak "Yurt Dışı Yayınlar Dairesi Başkanlığı" adıyla yeniden teşkilatlandırılmıştır. 1980 yılında yeniden yapılan reorganizasyonla "Yurt Dışı Yayınlar Dairesi Başkanlığı" adı "Dış Yayınlar Dairesi Başkanlığı" olarak değiştirilmiştir.¹⁷⁴

Türkiye'nin Sesi Radyosu Türkçe yayınlarının amaçları.

1. Yurt dışında yaşayan Türklerin; Türkiye ve Türk kültürü ile bağlarının devamını sağlamaya, eğitim ve kültür düzeylerini yükseltmeye, Türklük şuurunu canlı tutmaya, dil din, örf ve adetlerini, birlik ve beraberliklerini muhafaza etmeye, morallerini güçlendirip çeşitli konulardaki problemlerinin çözümüne ışık tutarak, Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerini sürdürmelerine,

2. Türkiye'nin dış ilişkileri, Türkiye ve dünyadaki gelişmeler, Avrupa Topluluğu'nda bugünkü durum ve Türkiye'nin bu topluluktaki yeri hakkında haberdar olmalarına,

3. Yurt dışında yaşayan Türklerin Avrupa Topluluğuna üye ülkelerin kültürlerini tanımalarına, Türk ailesine Avrupa Topluluğu'na üye olmanın getirebileceği etkilerin olumlu ve olumsuz yönlerini bilmelerine yardımcı olmaktır.¹⁷⁵

Yayın ve Montaj Stüdyoları

Uzun yıllar Ankara Radyosu'nun yayın ve montaj stüdyolarından yararlanan Türkiye'nin Sesi Radyosu, 1 Eylül 1972 tarihinde Daire Başkanlığı şeklinde organize olmasıyla kendisine ait yayın ve montaj stüdyoları yapımına Mithatpaşa Caddesi No, 37'deki binada başlamıştır. 20 Aralık 1982'den bu yana kendisine ait stüdyo'dan 05.55 de Yabancı Dil 07.00'de Türkçe yayınların devamlılığı, ses alma ve montaj çalışmaları yapılmaktadır. 26 Mart 1989 da Mithatpaşa Caddesindeki bu binanın ikinci katında dört yayın stüdyosu açılmıştır.

Vericiler:

Türkiye'nin ilk dış yayını 5 kW gücündeki Ankara Radyosu vericisinden yapılmıştır. Bu yayından sonra dış yayın amacıyla kurulan kısa dalga vericilerinin gücü, hizmete girişi ve hizmet dışı kalma tarihleri şöyledir;

¹⁷⁴Sacide Vural radio-tv kurumlarında yönetim ve türkiye'deki uygulama (AÖF Yay, No:65, Eskişehir:1986), s.191

¹⁷⁵Türkiye'nin Sesi Radyosu 1990 Yılı Program Yapım ve Yayın Planı (Dış Yayınlar Dairesi Bşk. Planlama ve Değerlendirme Müdürlüğü), s.3

<u>Çıkış Gücü</u>	<u>Hizmete Giriş Tarihi</u>	<u>Hizmet dışı kalma tarihi</u>
20 kW	28.10.1938	30 Aralık 1970
100 kW	1948	01.Aralık 1980
250 kW	30.12.1970	Hizmette
250 kW	08.05.1978	Hizmette
250 kW	07.07.1978	Hizmette
500 kW	02.04.1983	Hizmette
500 kW	02.04.1983	Hizmette

Yayınlar Ankara-İstanbul karayolu üzerinde Ankara'ya 17 km uzaklıktaki Çakırlar Mevkinde; 250 kW ve 500 kW'lık vericiler için iki grupta toplanan yönlendirilmiş sabit 41 anten ile 08.Ekim,1987 tarihinde hizmete giren 1 döner anten ile sürdürülmektedir.

Yayın Süreleri ve Yayın Bölgeleri

a) TSR Birinci Türkçe Yayınlar

Saat 02.00-06.00 arasında Kuzey Batı Avrupa, Kuzey Doğu Amerika ve Güney Doğu Asya yönlerine yapılan yayındır. 4 saat süreli "Türkiye'nin Sesi Radyosu Birinci Türkçe Yayın Postası"nın

<u>Yayın Bölgesi</u>	<u>Yayın Süreleri</u>
Kuzey Batı Avrupa	4 saat
Kuzey Doğu Amerika	4 saat
<u>Güney Doğu Asya</u>	<u>4 saat</u>
Vericilerin toplam çalışma süresi	16 saat

b) TSR İkinci Türkçe Yayınlar.

Saat 07.00 - 01.00 arasında Güney Batı Asya, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Batı Asya ve Avrupa'ya yapılan yayındır. 18 saat süreli "Türkiye'nin Sesi Radyosu İkinci Türkçe Yayın Postası'nın;

<u>Yayın Bölgesi</u>	<u>Yayın Süreleri</u>
Avrupa	18 saat+5
Orta Doğu	5 saat
Kuzey Afrika	6 saat
Güney Batı Asya	5 saat
<u>Kuzey Batı Asya</u>	<u>5 saat</u>
Vericilerin toplam çalışma süresi	44 saat

c)TSR Üçüncü Türkçe Yayınlar

6 saat süreli "Türkiye'nin Sesi Radyosu Üçüncü Türkçe Yayın Postası'nın,

<u>Yayın Bölgesi</u>	<u>yayın süresi</u>
Balkanlar	6 saat
Vericinin toplam çalışma süresi	6 saat

Yukarıda gösterildiği üzere vericilerin bir günde Türkçe yayınlar için çalışma sürelerinin toplamı Cuma günü için 62, haftanın diğer günleri 66 saat olmaktadır.

Türkiye'nin Sesi Radyosu - Dinleyici İlişkileri

Türkiye'nin Sesi Radyosu kuruluşundan bu yana Türkçe yayınların dinleyici kitlesi ile ilişkiyi, dinleyicilerin gönderdikleri mektuplar aracılığı ile sürdürmektedir. Yurtdışına işgücü göçünün başlaması ve bu olgunun Türkçe yayınlara yansması bu ilişkiyi daha da yoğunlaştırmıştır.

1964'den başlayarak "Mektup Raporları" düzenli bir şekilde tutulmaya başlayan TSR de Türkçe yayınların genişleyen yayın alanları, artan süresi ve program çeşitlenmesi karşısında sürdürülen (yayın-mektup) ilişkisi bir süre sonra yurda izinli gelen dinleyicilerin Radyoyu ziyaretleri şekline dönüşmüştür.

Son yıllarda telefon şebekelerinin gelişme ve genişlemesinden yararlanarak dinleyicilerle telefon aracılığıyla da ilişki kurulmaktadır. Özellikle canlı yayınlar sırasında telefon yoğunluğunun arttığı belirtilmektedir. Telefon aracılığı ile kurulan ilişkinin daha canlandırılması için teknik bir yapı planlandığı TSR yöneticileri tarafından ifade edilmektedir.

Türkçe yayınların yetişkin dinleyici kitlesi ile yarışma programlarına yer verilerek, ilişkiler canlı tutulmaya çalışılmakta ve kazananlara uygun armağanlar seçilerek yollanmaktadır. Aynı kitlenin gençleri için daha geniş çalışmalar yapılmakta ve "Türkiye'nin sesi Radyosu Çocuk Klübü" aracılığı ile resim sergileri ve gençlik kampları açılmaktadır. Bu arada yetişkinler ve gençler için resmi kuruluşların (özellikle Kültür ve Turizm Bakanlıklarının) yayınları temin edilerek gönderilmektedir.¹⁷⁶

Söz Yayınları

TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu her yayın yılında yayın türlerine yönelik bazı ilkeler belirlemektedir. Örneğin 1990 yılı için "Söz Yayınları" için belirlenen ilkeler aşağıdaki gibidir.

"1990 yılı boyunca dinleyicimizin buldukları yabancı ortama bir Türk olarak ve Türk kalarak iyi uyum sağlamalarına yardımcı olmak amacıyla eğitim; içinde buldukları

¹⁷⁶Dış Yayıncılığın tanımı ve kapsamı konusunda TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu yetkililerinden 11 Eylül 1991 de alınan bilgi ve basılı olmayan notlardan.

yabancı ortamda milli kişiliklerine yabancılaşmalarını önlemek, milli birlik ve bütünlüklerini kuvvetlendirmek amacıyla da kültür programlarına ağırlık verilmiştir. Ayrıca söz yayınlarımız arasında Atatürkçü düşünce ve milli hedeflere yönelik yayınlar da yer alacaktır. Atatürkçü düşünce ve milli hedeflere yönelik yayın yapılırken anayasa, cumhuriyet esasları ve demokrasi, Atatürk ilke ve inkılapları; milli birlik, beraberlik, yurt ve millet sevgisi, devlete yönelik iş ve dış tehditler, toplum düzeni ve milli menfaatler ve tarihi değerler göz önünde bulundurulacaktır.”¹⁷⁷

Eğlence Yayınları

Yurt dışında bulunan dinleyicilerin, günlük yaşamın yorucu yıpratıcı ve usandırıcı etkilerinden uzaklaştırıp hoşça vakit geçirmelerini sağlamak amacıyla 1990 yılında eğlence programlarına da yer verilmiştir.

Yayınlar arasında yer alan eğlence programları şunlardır:

- Hafta Sonu
- Tatil Sabahı

Müzik yayınları

Türkçe Yayınlarının temel amacı, dinleyicinin yurt özlemini karşılamada en etkin yayın malzemesi ülkemiz müziği olduğundan;Türk müziğine olan ihtiyacı karşılamak ve sevdirmek, Yayınların amacı doğrultusunda söz yayınlarının dinlenmesine yardımcı olmak üzere, TSR yalnızca aşağıda yer alan Türk müziği türlerine yer vermiştir.

- Türk Sanat Müziği
- Türk Halk Müziği
- Türkçe Sözlü Hafif Müzik

4.2.2 TRT “İnternasyonal Televizyonu” (TRT-INT)

Yayınlaraın Başlangıcı

Sınır ötesi televizyon yayınlarını düzenleyen Avrupa Konvansiyonu’na göre Avrupa ülkelerine yayın yapmak için bu yayının öncelikle, ilgili ülkenin milli yayınlarından biri olması, ülke içinde de seyredilebilmesi ve bu yayını topraklarına kabul edecek ülkelerin izninin alınması gereği gözönünde tutularak, TRT yetkilileri tarafından ilgili ülkelerin (Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa, Avusturya, İsviçre, İngiltere) konuya ilişkin mevzuatı üzerinde bir çalışma yürütülmüş ve elde edilen bilgiler uyarınca ilgili yerlere başvurular yapılmıştır.

¹⁷⁷TSR'nin söz. eğlence ve müzik yayınları, “Türkçe Yayınlar Yapım ve Yayın Talimatı'na göre yapılmaktadır. Bkz. Ek-3

Bu çalışmalar sonucu, TRT televizyon yayınlarının Avrupa ülkelerine ulaştırılması ve bu ülkelerdeki kablo TV sistemleri ile dağıtımı, ya da çanak antenlerle alınabilmesi gerçekleşmiştir.

Ayrıca PTT tarafından Orta ve Batı Avrupa başta olmak üzere Kuzey Afrika dahil 20 ülke tarafından seyredilen 13 derece doğu EUTELSAT 1-F4 transponder'inin Orta Avrupa saati ile 17.00-01.00 saatlerinin TRT-INT'e ayrılması sağlanmıştır.¹⁷⁸

Bütün hazırlıkların tamamlanması ile ilk deneme yayını, 28 Şubat 1990 da başlatılmıştır. Yayının başlamasından bir gün sonra Almanya'da Bundespost TRT-INT yayınlarının kablo TV sistemine girebilmesi için 6-12 ay sürebilecek bir yatırımı başlatmayı kabul etmiştir.

Deneme yayınları Almanya, Hollanda ve Belçika'daki vatandaşlarımız tarafından çanak antenler aracılığıyla seyredilmiştir. Bu arada Berlin'de bulunan AKK Kablo TV kuruluşu 26 Nisan 1990 tarihinde TRT-INT yayınlarını dağıtmaya başlamıştır.¹⁷⁹

Yayınların amacı

Yurtdışında yaşayan vatandaşlarımızın, Türkiye ve Türk kültürü ile bağlarının devamını sağlamak; Devleti her alanda tanıtmak; eğitim ve kültür düzeyini yükseltmek, dil, din, örf ve adetlerini, birlik ve beraberliklerini muhafaza etmelerine yardımcı olmak; morallerini güçlendirip çeşitli konulardaki problemlerinin çözümüne ışık tutarak Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerini sürdürmek; ayrıca buldukları ülkelerin kültürlerini tanıtmak, uyum sağlamalarını kolaylaştırmak amacıyla, TRT uluslararası (INT) yayınlarına başlamıştır.

Yayınların Gelişimi

Yurtdışındaki vatandaşlarımızın en çok nüfus yoğunluğuna sahip olduğu Almanya'da, TRT-INT yayınlarının taşıdığı önem itibarıyla en fazla izleyiciye en kısa zamanda ulaştırılması için yapılan etüdümler sonucunda, gelişmiş bir kablo şebekesine sahip olan ve diğer eyaletler tarafından da örnek alınması beklenen Berlin eyaletine kablo dağıtım başvurusu yapılmıştır.

Bu yapılan sözleşmenin diğer eyaletler üzerinde beklenen olumlu etkisi üzerine Berlin'i Rheinland-Pfalz, Bavyera, Schleswig-Holstein, Baden Württemberg, Hessen, Niedersachsen, Nordrhein Westfalen, Saarland, Hamburg ve Bremen takip etmiştir.

¹⁷⁸Erdal İpekeşen, "TRT, Dünyanın 2. büyük TV'si" (Hürriyet Avrupa Bas.29 04.1992) s.1

¹⁷⁹Yayınların ilk başladığı günlerde, Türk basınında çıkan eleştiriler için bkz. Ek-2

Böylece TRT-INT yayınları, Almanya'da kurulu bulunan kablolu TV kapasitesinin tamamını kullanır hale gelmiştir. 31.12.1990 tarihi itibariyle toplam 7.313.500 kablo bağlanabilir haneden 3.648.515'i ne TRT-INT yayını ulaştırılmıştır. Bu rakamın % 6'sı Türklerin oturmakta olduğu hanelerdir. Bu oranı oluşturan 218.911 hanenin her birinde yaklaşık dört vatandaşımızın oturduğu varsayılarak Almanya genelinde TRT-INT'i seyreden vatandaşlarımızın sayısının 897.535 olduğu tahmin edilmektedir.

Türkiye saati ile 15.00-20.00 arasında yayın yapacak olan TRT 1992 yılı itibariyle bu yayınları takviye edilmiş TRT-INT personeliyle yürütmektedir.

1991 yılından itibaren INT yayınları yüzde yüz TRT yapımlarından meydana gelecek şekilde planlanmıştır. Ayrıca bu yayınların ulaşabildiği büyük alan içinde öncelikli olarak vatandaşlarımız ile soydaşlarımızın bulunduğu ülkelerin, kablo TV sistemlerine girilebilmesi için henüz anlaşma yapılmamış olan ülkelerle anlaşmaların tamamlanmasına çalışılmıştır.

Ayrıca hedef kitlelere daha etkili ve anlamlı bir hizmetin götürülebilmesi amacıyla, Kurum içinde daha üst düzeyde bir koordinasyon sağlanması için "TRT-INT Koordinasyon Komisyonu" oluşturulmuştur.

TV Dairesi Başkanlığı'na bağlı olarak çalışacak bu komisyon, belirlenen esaslar çerçevesinde TRT-INT yayınlarının politikasını belirlemekte, yayın kalibinin yayın sonu değerlendirmelerini yapmaktadır. Yapım ve yayına ilgili her türlü işlemler TV Dairesi Başkanlığı'na bağlı Drama Koordinasyon ve Bütçe Kontrol Müdürlüğü tarafından yürütülmekte. Ankara, İstanbul ve İzmir Televizyonu Müdürlükleri de yayına katkıda bulunmaktadır.¹⁸⁰

TRT-INT'in idari örgütlenmesinde yapılan bu değişiklikle birlikte yayının içeriğinde de yenilikler sözkonusu olmaktadır. Yayınlanan programları dört grupta toplamak mümkündür:

- 1.Yalnızca yurtdışında çekimi yapılarak hazırlanacak programlar,
- 2.Yurtiçinde ve dışında çekimi yapılarak hazırlanacak programlar,
- 3.Yurtiçinde hazırlanacak programlar,
- 4.Yurtiçi kanallarında yayınlarda yayınlananlardan aktarılacak programlar.

Bu programların günlere yerleştirilmesinde yurtdışında yaşayan hedef kitlenin ve bunun içindeki grupların yaşama şartları, televizyon izleme alışkanlıkları, televizyonu ağırlıkla seyrettikleri saatler gibi profesyonel veriler gözönünde tutulmaktadır. Buna göre, yayının başlamasından bu yana sürdürülen yayın kalıbı ve yeni duruma göre önerilen yayın kalıbı Çizelge-14 ve Çizelge-15 de görülmektedir.

¹⁸⁰TRT-INT Koordinasyon Komisyonu" kurulmasına ilişkin genelge için bkz.Ek-4

ÇİZELGE-14
TRT-INT HAFTA İÇİ YAYIN KALIBI (1990-1991)

ŞİMDİKİ DURUM	Almanya Saati	YENİ ÖNERİ
Haberler	18.03-18.18	Haberler
Susam Sokağı Dil	18.18-19.00	Çocuk Dil
Kadın Arkası Yarın Din-Ahlak Müzik Drama Gençlik	19.00-21.00	Kadın Sinema Din-Ahlak Drama Sohbet Müzik Kuşak Programı Yarışma Eğlence Haber Program
Haberler Yarışma Yerli Dizi Eğlence Spor	21.00-22.00	Haberler Eğlence Drama Müzik Turizm
Sinema Müzik Eğlence Belgesel Magazin Yabancı Dizi Drama	22.00-01.00	Magazin Drama Yarışma Turizm Müzik Aile Belgesel Gençlik Spor Edebiyat

ÇİZELGE-15
TRT-INT HAFTA SONU YAYIN KALIBI (1990-1991)

ŞİMDİKİ DURUM	Almanya Saati	YENİ ÖNERİ
Dizi (Gençlik) Çocuk (Eğitim)	17.00-18.00	Çocuk Gençlik Çocuk (Eğitim)
Haberler	18.00-18.15	Haberler
Hafta Sonu Altın Yıllar Drama Dizi Belgesel Pazar 91 Din-Ahlak	18.15-21.00	Pazar 91 Belgesel Din-Ahlak Belgesel Yerli Dizi Kuşak Program
Haberler Şiir Spor	21.00-22.00	Haberler Sinema Spor
Müzik Eğlence Sinema Yabancı Dizi	22.00-01.00	Eğlence Şiir Müzik Sohbet Belgesel

1991 yılında yapım türleri ve alt başlıkları

Çocuklara yönelik, Gençlere yönelik, Ailelere yönelik, Yaşlı ve emeklilere yönelik, Sosyal bakımdan korunması gerekenlere yönelik, İş ve meslek kesimlerine yönelik, Yerli ve yabancı turistlere yönelik eğitim yapımları; Dil edebiyat, Doğa, SanatBilim teknoloji, Tarih, Coğrafya, Yarışma, Kuşak programların yer aldığı Kültür yapımları; Kurum içi ve dışı dramalar, Sahne oyunları, Sinema filmlerinin yer aldığı Drama yapımları; Müzik ağırlıklı, Magazin ağırlıklı, Kabare programlarının yer aldığı Eğlence yapımları; Haber bültenteleri, Açık Oturumlar, Haber Programların yer aldığı Haber yapımları; İç ve dış spor olaylarının yer aldığı Spor yapımları; Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği, Türk Hafif Müziği, Çocuk ve Gençlik müziklerinin yer aldığı Müzik yapımları.

Çocuklara Yönelik Programlar

Atatürk ve Atatürkçülük, Okul-aile-çocuk ilişkisi, Aile içi ilişki, Temizlik-sağlık-çevre-spor-beslenme, Düzenli çalışma, Tasarruf, Çevre tanıtma, Türk dili, Coğrafya-tarih, Kesin dönüş ve uyum, Evdeki tehlikeler, El becerileri, Yurtdışındaki eğitim

Gençlere Yönelik Programlar

Atatürk ve Atatürkçülük, Cumhuriyet'in fazileti, Akılcılık-barış-sevgi, Türk devletinin güçlülüğü, Uygarlık, Millî kültür, Tasarruf, Yurtdışı eğitim, Meslek okulları, Geçerli meslekler, Kötü alışkanlıklar, Ev terketmenin sonuçları, Boş zaman değerlendirme, AIDS, Ruh sağlığı, Aile ilişkileri, Toplumsal davranış bozuklukları
Moda-giyim

Aileye Yönelik Programlar

Atatürk ve Atatürkçülük, Ailenin korunması, Bölünmüş aile, Aile planlaması, Akraba evliliği, Ana-çocuk sağlığı, Tasarruf, İlik yardım, Kötü alışkanlıklar, Trafik, Uyum, Türk mutfağı beslenme, Tüketici eğilimi, Hakkını koruma, Çevre, Ev kazaları, Ailede kadının yeri

Yaşlı ve Emeklilere Yönelik Programlar: Yaşama Sevinci, Birikimler, Sağlık, Boş zaman

Sosyal Bakımdan Korunması Gerekenlere Yönelik Programlar: Özürlülüler, Devlet Vatandaş işbirliği

Tarım: Avrupa Topluluğu ve tarım

İş ve Meslek Kesimine Yönelik Programlar: İşçi-işveren ilişkileri, Turizm, Çalışma Hayatı - İLO, İş kazaları, Türkiye'de iş kurma, Sigorta konuları - sosyal güvenlik, Vergi, Verimlilik, Başarılar

Turizm: Turizmin katkısı, Varlıklarımız

Ekonomi: Serbest piyasa - menkul kıymetler, Ekonominin milletlerarası boyutu, Bankacılık

TRT-INT Yayınlarının 1990 yılı yerli-dışkaynaklı yapım oran ve süreleri

Yerli yapımlar	104.841	93.5
Dış kaynaklar	7.220	6.5

TRT-INT Yayınlarının 1990 yılı içinde tekrar ve tekrar olmayan yapımlar

Tekrarlar	103.735	92.5
Tekrar olmayan	1.106	1.0

Program Türlerine göre 1990-1991 yılları karşılaştırması

	1990(%)	1991(%)
Eğitim	15.4	20
Kültür	13.0	22
Drama	24.4	17
Eğlence	15.6	9
Haber	13.0	12
Spor	2.1	5
Müzik	15.6	12
Diğer (tür dışı)	1.2	3

ÇİZELGE-16

TRT-INT 1991 YAPIM-YAYIN PLANI VE TAHMİNİ BÜTÇESİ (DM)

Programın Adı.	Türü	Yapım Yeri	Tahmini Toplam gider (yıllık)
Hedef Türkiye	Yarışma	Almanya	884.000 DM
Tamam mı Devam mı	Yarışma	Almanya	806.000 DM
İnsan ve Ahlak	Eğitim	Almanya	208.000 DM
Çocuklarla Başbaşa	Eğitim	Almanya	582.400 DM
Gençlik	Eğitim	Almanya	530.400 DM
Türk Kültürü ve Folkloru	Eğitim	Almanya	556.400 DM
Aile Programı	Eğitim	Almanya	504.400 DM
Doğu Ekspresi	Kültür	Almanya	508.820 DM
Stüdyo Berlin	Eğlence	Almanya	3.250.000 DM
ABD'de Türkler	Kültür	Almanya	118.400 DM
Tahmini Toplam Yıllık Gider			7.948.820.DM

TRT-INT yayınının genel durumu

TRT'nin uluslararası Türkçe televizyon yayınına başlayacağı duyulduğunda, Avrupa'da ve özellikle de Almanya'da yaşayan Türkler arasında heyecan ile karşılanmış ve bu programın ne zaman ekranlara geleceği merakla beklenmeye başlanmıştır.

Uydu üzerinden başlatılan deneme yayınları çanak anteni olmayan vatandaşlarımız tarafından izlenemeyince ve kablo anlaşmaları her eyalette aynı tarihte yapılamayınca ilk zamanlar TRT-INT yayını izlenemediği için tepki almış, TRT ve diğer Devlet yöneticilerine şikayetler yöneltmiştir.¹⁸¹

Daha sonra TRT'nin özellikle Almanya'da hızla yürüttüğü çalışmalar sonunda kablo anlaşmaları yapılmış ve Almanya'nın tamamına yakın bölümde TRT-INT kablo sistemine girmeyi başarmıştır. Bu dönemde ise TRT-INT yayınının bazı Eyaletlerde kablodan çıkarılma tehditleri içinde olması şikayetler, mahkemeler, kurul toplantıları ve TRT'nin kablodan çıkarılmaması için karşı protestolar başlamıştır.¹⁸²

TRT-INT yayını hem kablodan hem de çanak antenlerle Almanya'daki Türk vatandaşlarının evlerinde izlenmeye başlayınca bu seferde yayınların kalitesi ve yayıncılık politikası eleştirilmeye başlanmış ve bu konudaki görüşler her gün gazete sayfalarında yer almıştır. Daha yayının ikinci yılında Türk vatandaşları bu yayını Almanya'ya gelen Türkiye Cumhuriyeti Bakanlarına ve Milletvekilleri'ne şikayet etmeye başlamışlardır. TRT-INT yayınları hakkında ilgili ilgisiz her araştırma merkezi ve dernek kamuoyu araştırması yapmaya başlamış ve her kurum kendi çıkarları çerçevesinde TRT yi eleştirerek Almanya'daki Türk toplumuna karşı görevini yerine getirdiğini iddia etmiştir.¹⁸³

TRT-INT yayını sorumluları bu tür eleştirilere karşı sürekli savunmaya çekilerek aslında karşı görüşlerin doğru olmadığını iddia etseler de kendi aralarında yaptıklarını kendilerinin dahi beğenmediklerini itiraf etmektedirler. TRT-INT yöneticileri ise eksikliklerini bildiklerini ve en kısa zamanda bunları gidereceklerini de ısrarla söylemektedirler.

Üçüncü yayın yılı sona ererken TRT-INT yeni gelişmesine uygun gerekli örgütünü kuramayan ve Türkçe anlayan ve konuşabilen seyircisini hızla yitiren, diğer dillerde konuşup ve anlayan, hatta yalnız Almanca konuşup ve anlayan potansiyel bir izleyici kitlesi oluşturabilmekten de uzak bir kanal olarak varlığını, Devletin desteğindeki ekonomik gücüyle sürdürebilmektedir.¹⁸⁴

4.2.3 Özel Türk Televizyonları

Star 1 (Inter Star)

Türkiye'nin ilk özel televizyon firması Magic Box, Almanya'nın Ludwigshafen şehrindeki Alman AKK yayın merkezinden deneme yayınlarına 7 Mayıs 1990 tarihinde başlayan Star 1, 01 Haziran 1990 tarihinde günde beş saatlik, 1 Eylül 1990 tarihinde ise bugünkü yayın süresine ulaşmıştır.

¹⁸¹Bu konuda "Basın'da TRT-INT hakkında çıkan yazılar" bölümü bkz.Ek-2

¹⁸²Bu konuda "Basın'da TRT-INT hakkında çıkan yazılar" bölümü bkz.Ek-2

¹⁸³Bu konuda "Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın radyo ve tv kanallarındaki Türkçe yayınlar hk. görüşleri, bkz. Ek-1

¹⁸⁴Bu konuda "Basın'da TRT-INT hakkında çıkan yazılar" bölümü bkz.S.172

Magic Box, Almanya'nın Rheinland-Pfalz eyaletinin Ludwigshafen şehri Ticaret ve Sanayi odası siciline 50 bin DM sermaye ile kayıtlı bir şirkettir. Bu şirket faaliyet sahası olan "televizyon yayınları" yapma iznini federal devlet ve eyalet yasalarına uyma yükümlülüğü ile almıştır. ¹⁸⁵

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası gereği Türkiye'deki televizyon yayın hakkının sadece TRT'ye ait olması, özel televizyon yayınlarının yurt içinden yapılmasını engellemekte ve bu nedenle yayınlar uydu üzerinden Türkiye'ye gönderilmektedir.

Yayınların başladığı tarihte Magic-Box yönetim kurulu başkanı olan Prof.Tunca Toskay "Star 1" adlı yayının sadece Türkiye'ye yönelik olacağını" belirtmiştir.

Almanya'dan kiralanılan ECS F5 10 derece doğu kanalı üzerinden başlatılan Star-1 yayınları Türkiye'nin her yerinden çanak antenlerle izlenebilmektedir. Van'da 2,50 metre, İstanbul'da 2,20 metre ve Ankara'da 1.80 metre çapındaki antenlerle izlenebilen yayınlar Almanya'da 60-95 cm çapındaki antenler ile çok net olarak alınabilmektedir. ¹⁸⁶

Yayına başladığı tarihte hafta içinde 12 saat, hafta sonlarında ise 16 saat günlük yayın yapan Star-1, uydu yayın anlaşması gereği Bir saatlik yayın süresi içinde 7 dakikadan fazla reklam gösterememektedir.

Star-1'in yayınında, Birinci Türkiye Ligi ve Avrupa maçları ile diğer spor haberlerinin yanısıra bir dizi eğlence programları ile dizi filmler bulunmaktadır.

Show T.V

Türkiye'ye yönelik uydu üzerinden yayın yapan ve bu nedenle Avrupa'dan da rahatlıkla izlenebilen diğer bir kanal Show Televizyonu'dur. 1992 yılının Ocak ayında Fransa üzerinden test yayınları yapan Show TV 2 Mart 1992 tarihinde düzenli olarak yayına başlamıştır.

Türkiye saati ile sabah saat 08.00'da yayına başlayan Show TV gece saat 01.00'a kadar yayınlarını aralıksız olarak sürdürmektedir. Her ay yaklaşık 20 si yerli 100 film yayınlayan Show TV, gece geç saatlerde de şiddet ve cinsellik içeren filmleri yayınlamaktadır.

Zeki Alasya ve Metin Akpınar ile Ferhan Şensoy'un yapımlarına güldürü programlarında yer veren Show TV kadın ve çocuklar için de ilgili saatlerde özel programlar yayınlamaktadır. Ayrıca Uğur Dündar, M.Ali Birand, Güneri Cıvaoğlu ve Can Okanar'ın yapımları bu televizyonun ilgi gören programları arasındadır. ¹⁸⁷

¹⁸⁵Altan Öymen, "Biraz Zahmet Lütfen" (Milliyet Gazetesi Avrupa Bas29.9.1992) s.1

¹⁸⁶İsmail Tipi, "Almanya'dan yurda televizyon yayını", (Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas. 8 Mayıs1990) s.3

¹⁸⁷"Hoş geldin Show TV" (Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas, 2 Mart 1992) S.1

Tele On

Inter Star'ın diğeri bir kuruluşu olan Tele On Almanya'nın Ludwigshafen kentinden aynı koşullarla yayın yapmakta ve Türkiye'den olduğu gibi Avrupa'dan da izlenebilmektedir.¹⁸⁸

Özel Türk televizyonlarının genel durumu

Türkiye'ye yönelik olarak yayın yapan özel Türk televizyonları çok özel durumları nedeniyle Avrupa'dan da izlenebilmektedir. Anayasal takibe uğramamak için uydu üzerinden yapılan bu yayınların özel televizyonlara mali ve idari birçok yük getirdiği bilinmektedir. Maddi olarak sürekli bir risk içinde yayın yapan bu kurumlar çok dar kadro ile adeta bir "prodüksiyon merkezi" olarak yayın yapar durumdadırlar. Yayınlarında zorunlu olarak sinema filmleri, yergiye dayanan niteliksiz güldürüler ve müzik programlarına ağırlık vermektedirler.

Bu kuruluşların yeterli stüdyo ve teknik donanımlarının bulunmaması, yurtiçinden yapılan yayınlara ağırlık verememeleri bu tutumlarını zorunlu kılmaktadır.

Bu yapısı ile özel televizyonlar "ülke reklam potansiyelini" ele geçirmek için kurulmuş yayın kuruluşları imajı yaratmaktadır. Bu imajı yaratan göstergeler ise yeterli üretim tesisi ve olanaklarına sahip olunmaması, taşeron firmalara yaptırılan porno ve müstehcen programlar ile kaba güldürü ve argo edebiyatına yer veren programlarla dolu yayın yapılmasıdır.¹⁸⁹

4.2.4 Dağıtımda olan Türk Gazeteleri

Almanya'daki Türk Gazetelerinin Gelişimi

1970'li yılların başında Türk Gazeteleri, Türkiye'den ithal edilerek yada Türkiye'deki Türklerin Almanya'daki akrabalarına posta yolu ile göndermeleri sonucunda elde edilebilmekteydi.

Büyük bir basın kuruluşu olan Saarbach GmbH 1971 yılında 5 Türk gazetesini (Cumhuriyet, Dünya, Hürriyet, Son Havadis ve Tercüman) toplam sayı (6.800), 5 Haftalık dergi (toplam sayı 13.200) ve bir aylık dergi (320 adet) F.Almanya'ya getirmiştir.

Bunu izleyen yıllarda F.Almanya'daki Türk Basını yeni bir gelişme göstermiştir. Binlerce gazete uçak ile ulaştırılmıştır. Böylelikle gazetelerin küçük redaksiyonlarının oluşmasına zemin sağlanmış ve bu redaksiyonlar zamanla Avrupa baskılarını hazırlamaya başlamışlardır.

¹⁸⁸ Magic Box şirketine ait olan bu yayın daha sonra durdurulmuştur.

¹⁸⁹ Aydın Olgun, "Televizyonlar Arası Savaş" (Cumhuriyet Gazetesi 8 Mayıs 1992) s.2

Avrupa'da büyük bir Türk toplumu ve ilanları ile Türk gazetelerinin finansını sağlayacak firmaların oluşmasıyla birlikte Birkaç Türk gazetesi Almanya'da basılmaya başlanmıştır. Buna ilişkin ilk deneme 1969 yılında günlük "Akşam" gazetesi tarafından yapıldı. Ancak bu gazete çeşitli zorluklar nedeniyle kapandı. 20 Ocak 1971 de "Tercüman gazetesi " Frankfurt'da kendi matbaasında basılmış ilk Avrupa baskısını çıkardı. Bu matbaada daha sonra "Hürriyet Gazetesi" de basılmaya başlanmıştır. Bu iki gazeteyi 1972 yılının Ağustos ayında "Milliyet" ve 1974 yılı sonunda da "Günaydın" Gazeteleri Avrupa baskılarıyla izlemiştir. Bu dört Türk gazetesinin dışında "Dünya" ve "Cumhuriyet" te bu matbaalarda Avrupa baskılarını yapmışlardır. Ancak kısa bir süre sonra redaksiyon yetersizliğinden ve finans zorluklarından ötürü bu iki gazetede Avrupa baskılarını kapatmak zorunda kalmıştır.

Türk yayıncılar tarafındañ hazırlanan ve Almanya'da basılan haftalık Türk gazeteleri ile haftalık dergiler ise önemli bir başarı gösteremeyerek kısa ömürlü yayınlar yapmışlardır. Birkaç politik dergi ise 1978 ve 1980 yılları arasında Almanya'daki politik organizasyonlar tarafından düzensiz bir şekilde yayınlanmış bunlarda propoganda yayıncılığı yapmaları sonucu geniş bir kitleye hitap edemeyerek kapanmışlardır.

Almanya'daki Türk okuyucu pazarında her yıl birkaç gazete ve dergi kendine bir yer edinmeye çalışmaktadır. Ancak bu gazete ve dergiler kendilerini kabul ettirmekte güçlük çekmektedir. Çünkü uzun yıllar sonra Almanya'da Türk gazete piyasasında yer edinmek Hürriyet, Milliyet ve Tercüman gazetelerine kismet olmuştur.¹⁹⁰

Günümüzde Almanya'da 7 günlük gazete Avrupa baskısıyla çıkmaktadır. Bunlar Hürriyet, Milliyet, Günaydın, Tercüman, Milli Gazete, Türkiye ve Zaman gazeteleridir. Ekim 1990'dan beri Cumhuriyet Almanya'da haftalık bir gazete yayınlamaktadır. Hürriyet ve Tercüman ise özel haftalık Nord Rhein Westfalen ile yayınlanmaktadır. Bu iki gazete, Milliyet gibi haftalık Berlin ilavesi vermektedir.¹⁹¹

Sözü edilen bütün bu gazeteler Frankfurt'ta basılmaktadır.Redaksiyonun bulunduğu yer de orasıdır. Ayrıca Almanya'nın Bonn, Hamburg, Berlin, Münih ve Köln gibi Büyük şehirlerinde temsilcilikleri de bulunmaktadır. Muhabirlerin önemli bir kısmı, çeşitli şehirlere dağılmış olan yerel gazetecilerdir. Bütün yerel gazeteci sayısı 130'a ulaşmaktadır. Bu sayının yarısından çoğu Nord Rhein Westfalen Eyaletindedir. Sadece Hürriyet gazetesi bu eyalette 23 yerel gazeteci çalıştırmaktadır.

Türk Gazetelerinin Baskı Sayısı ve Dağılımı

Türk gazetelerinin baskı sayıları ile ilgili bilgiler birbirinden farklıdır. Yazı işlerinin verdiği bilgilere göre gazetelerin günümüzdeki toplam Avrupa baskıları 290.000 nüshadır. Bunlardan yaklaşık 205.000 i F.Almanya'da dağıtılmaktadır.(Çizelge-17)

¹⁹⁰Mehmet Aktan, Das Mediaangebot für die Ausländischen Arbeitnehmer in der BRD (PH Fak,Ludwig Maximilians Üni, München 1979).s

¹⁹¹Zentrum für Türkeistudien, Zum Integrationspotential der türkischen Tagespresse in der Bundesrepublik Deutschland (Leske+Budrich, Opladen 1991) S.22

ÇİZELGE-17
TÜRK GAZETELERİNİN AVRUPA BASKISI VE ALMANYA DAĞITIMI

Gazete	Toplam Avrupa Baskısı	Almanya Dağıtımı
Hürriyet	145.000	105.000
Milliyet	36.000	24.000
Tercüman	36.000	23.000
Türkiye	35.000	26.000
Günaydın	28.000	22.000
Milli Gazete	4.500	4.500
Zaman	6.000	
Toplam	290.500	204.500

Bu 205.000 nüshanın yarısına yakını, 105.000 sayı ile F.Almanya'daki en çok basılan Hürriyet gazetesine aittir. Bundan sonra büyük bir farkla 22.000 ila 26.000 nüsha ile Türkiye, Milliyet, Tercüman ve Günaydın gelmektedir.¹⁹²

Bu arada, baskı adedi olarak ikinci yere tırmanan Türkiye gazetesinin hem Türkiye'de hem F.Almanya'da yeni bir gazete olduğu dikkate değer. Bu gazete 1988'den beri F.Almanya'da yayınlanmaya başlamış olup o zamandan beri şaşılacak bir hızla bu piyasada yerleşmiştir. Milli Gazete ise özel bir durum sergilemekte koyu bir İslama yönelen bu gazete sadece abonelere gönderilmekte. Baskı adedi azalmakta olup redaksiyonun verdiği bilgiye göre günümüzde 4500 adettir. Zaman gazetesi kısa bir süre önce F.Almanya'da yayına başlamış olup baskı adedi yaklaşık 6000'e ulaşmıştır.

F.Almanya'daki Türklerin Medya'dan Faydalanmaları ve Türk Gazetelerinin Okuyucuları

Bu rakamlardan F.Almanya'daki Türk gazetelerinin sadece miktar açısından bakıldığında Türkiye'dekinden daha yüksek bir değere ulaştıkları ortaya çıkar. Ayrıca, bu değerlerin 80'li yılların başından itibaren daha da yükseldiği gözlenmektedir. INFRATEST tarafından 1981'de yapılan bir ankete göre F.Almanya'da yaşayan Türklerin %40'ı Türk gazete ve dergileri tercih etmektedir.¹⁹³

BMA adına yapılan bir ankete göre Türklerin % 54.1'i Türk gazete ve dergilerini okumaktadırlar.¹⁹⁴ Yine 1985'de Türkiye Araştırmaları Merkezi tarafından yapılan, ancak

¹⁹²Zentrum für Türkeistudien, Zum Integrationspotential der türkischen Tagespresse in der Bundesrepublik Deutschland (Leske+Budrich, Opladen 1991) S.23

¹⁹³Erkin Özgüç, Rundfunksendungen der ARD-Anstalten für Ausländer (Forum Nr.3/4 1986) S.19

¹⁹⁴Zentrum für Türkeistudien, Zum Integrationspotential der türkischen Tagespresse in der Bundesrepublik Deutschland (Leske+Budrich, Opladen 1991) S.24

bütün eyaletleri kapsamayan bir ankette, ara sıra gazete okuyanlarla beraber Türk gazetesi okuyan Türklerin oranı % 72.5'a ulaşmaktadır.

Yakınlarda Berlin'de yapılan telefon anketinin yayınlanan sonucuna göre Türklerin toplam %86 sı Türk gazeteleri okuyucusu olup, bunların % 44'ü sürekli okuyucudur. Bu bağlamda ilginç olan, ana dildeki gazetelerin okunma sebebini Almanca'nın az bilinmesiyle ilgisinin olmamasıdır. Hem Friedrich-Ebert Vakfı'nın hem de Türkiye Araştırmaları Merkezi'nin yaptığı anketlerde, Almanca bilgisi olan genç kuşaklarda bile ana dildeki gazetelerin dikkate değer bir boyutla okunduğu ortaya çıkmaktadır.

Yukarıda ifade edilen Berlin anketi, Türk gazeteleri okuyanların dörtte birinin, aynı zamanda bir Alman gazetesi okuduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle genç nesiller üzerinde Türk gazetelerinin haberleşme aracı tamamlayıcı bir işlevi olduğu gözlenmektedir.

F.Almanya'daki Türk gazeteleri farklı genişlikte okuyucu kesimlerine ulaşmaktadır (Çizelge-18) Türkiye Araştırmaları Merkezi'nin yaptığı anketlerin sonuçlarını kapsamaktadır.

ÇİZELGE-18
TÜRK GAZETELERİNİN F.ALMANYA'DAKİ OKUYUCU DAĞILIMI (%)

Gazete	S.Bahar 1985	İ.Bahar 1986	Yaz 1987	Kış 1988	Kış 1989	Kış 1991
Hürriyet	60.0	68.0	63.3	69.0	61.0	77.1
Milliyet	11.5	26.0	55.1	20.7	24.0	75.8
Tercüman	35.0	28.0	16.2	26.0	26.0	17.1
Günaydın		7.0	7.4	12.3	9.0	8.8
Milli Gazete		3.0	2.2	3.7	2.0	4.2
Türkiye				2.3	7.0	4.2
Zaman					2.9	

Almanya'da diğerlerinden çok yaygın ve en çok okunan gazete Hürriyet'tir. Son yıllarda Milliyet'in de olumlu gelişme gösterdiği ve atağa geçtiği görülmektedir.

Türk gazetelerinin Türkler arasındaki yansımaları ve sürekli yükselen trajları, Türk gazetelerini ilanlar konusunda da ilginç kılmaktadır. Türk gazetelerinin 1984 yılında ilan alanındaki ortalama payları % 25,4'e ulaşmıştır. İlanlardaki en büyük payı (% 32,7), ilan fiyatlarının ucuzluğu nedeniyle Tercüman gazetesi almıştır. En az pay (% 12,6) Milliyet'e düşmüştür. Bu arada Milliyet'in Almanca ilan müşterileri için dikkat çekici olduğu göze çarpmaktadır.¹⁹⁵

¹⁹⁵Zentrum für Türkeistudien, Zum Integrationspotential der türkischen Tagespresse in der Bundesrepublik Deutschland (Leske+Budrich, Opladen 1991) S.25

BEŞİNCİ BÖLÜM
ALMANYA'DAKİ TÜRK VATANDAŞLARININ,
TÜRKÇE YAYIN YAPAN RADYO VE TELEVİZYONLARI İZLEME EĞİLİMİ

5.1 PROBLEM

Almanya'daki yabancılar arasında sayıca en kalabalık azınlık grubunu oluşturan Türk vatandaşlarının dil, din, kültür vb. özellikler bakımından daha önce yetiştikleri toplumdan tamamen farklı bir toplumda yaşamalarından kaynaklanan önemli sorunları vardır. Zamanla nüfusun artmasıyla ve yeni kuşakların da Alman toplumsal yaşamına katılmasıyla daha da önemli ve çok boyutlu hale gelen bu sorunlar ana başlıklarla şöyle ifade edilebilir.

- 1- Eğitim
- 2- Barınma
- 3- Sağlık
- 4- Çalışma yaşamı
- 5- Kültür
- 6- İletişim
- 7- Avrupa'da serbest dolaşım
- 8- Politik yaşama katılma
- 9- Yabancı düşmanlığı
- 10- Geri dönüş

Bu sorunların herbiri çözümlenemediği sürece önemlidir. Ancak bazı sorunlar bir günde çözülebilecek ve sorun listesinden çıkartılabilecek gibi değildir. Örneğin eğitim sorunu gibi, yabancı düşmanlığı gibi

Bu nedenle ancak uzun vadede iyileştirilebilecek sorunlara çeşitli zamanlarda tespitler yapmak suretiyle yaklaşmak ve çözüm önerileri için belirli sürelerdeki gelişmeleri gözönüne almak gerekmektedir. İletişim sorunu da bu tür sorunlardan biridir. Diğer bir ifade ile, olumsuz etkisi anında ve doğrudan görülmemesine rağmen birçok sorunun temel nedeni aslında "iletişimsizlik" ya da "yanlış iletişim" sorunudur.

Almanya'daki Türk vatandaşlarının iletişim sorunu genel olarak iki başlık altında toplanabilir. Bunların ilki yaşanan toplumun dili ile ikincisi ise anadille yürütülen iletişim sorunudur. Alman yöneticiler göçün ilk yıllarında vatandaşlarımızla ilişki kurabilmek amacı ile yoğun olarak Almanca öğretimine ve Almanca kitle iletişimlerine önem vermişler ancak etkileme ve yönlendirme gücünü fark ettikleri andan itibaren de anadilde yayınlar yapmaya başlamışlardır.

Bu anadilde yapılan yayınların amacı başlangıçta misafir işçilere bir yandan ülkelerindeki haberleri vermek, bir yandan da Almanya'daki yaşantılarına yön vermektir. Ancak 60 yılların sonlarında Almanya'da yaşayan aile bireylerinin sayısının artmasıyla ve bu ailelerin uzun süreli veya devamlı olarak Almanyaya yerleştiklerinin farkedilmesiyle ilgilenme görevinin yanında entegrasyon (uyum) sorunu da önem kazandı.

Bugün Almanya'da Türk göçmenlerin hizmetinde olan Türkçe yayınlar Almanya'dan yürütülen ve Türkiye'den yapılan olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Mesajların verildiği araçlar ise, gazete, dergi, radyo, televizyon, ses kaseti ve video kaseti olarak ifade edilebilir.

Türkçe yayın yapan araç sayısı çoğalınca bunların takip edilmesinde de tercihler ortaya çıkmaya başladı. Bugün Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerinin bir kısmı günlük haberleri günboyu televizyonunu açarak kablo yayından veya uydu anten aracılığı ile görüntülü olarak alabilmekte, bir kısmı saat 19:40'da WDR Köln radyosunun 40 dakikalık Türkçe programını takip etmekte diğer bir kısmı ise Türkiye'nin Sesi radyosu'nu gün boyu dinlemekte, ayrıca radyo ve televizyondan takip ettikleri bu haberleri bir gün sonra yazılı fotoğraflı ve yorumlu olarak gazetelerde bulabilmektedirler. Almanya'daki Türklere 30 yıl sonra Almanya'da artık kendi dillerinde çok medyalı bir iletişim dünyasında yaşamaktadır.

Bu iletişim dünyasında Türkçe yayın yapan radyo ve televizyon kurumları ile Türk gazetelerinin başlıca işlevinin "Titiz ve kapsamlı bir haber verme yöntemiyle Türkiye olaylarının yanında Almanya'daki güncel olay ve sorunları iletmek, önyargıların ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve Almanya'da çalışan Türklerin ulusal benliklerini kaybetmeden içinde buldukları topluma uyumlarını sağlamak." olduğu belirtilmektedir.

Ancak kitle iletişim araçları ile yapılan yayınların işlevlerini yerine getirebilmesi, iletişim yapılan araçların hedef kitleye yaygın biçimde ulaşması ile mümkündür. Yayınların kitleye ulaştırılması kaliteli olarak gerçekleştirilmiş ise bu defa da "içerik", önemli hale gelmektedir.

Etkili olabilmek için yayının içeriği amaçlara göre belirlenmelidir Tüm bu belirlemelerin yapılabilmesi için gerek yayın öncesi ve gerekse yayın sonrası hedef kitlenin görüşlerine başvurulması diğer bir ifade ile hedef kitlenin de yayınlara katılımının sağlanması gereklidir.

5.2 YÖNTEM

Araştırma, Almanya'daki Türklere yönelik Türkçe radyo ve televizyon yayınlarının izlenmesiyle ilgili eğilimlerin değerlendirilmesi için yapılan durum saptama (betimsel) türünde bir çalışmadır.

5.2.1 Araştırmanın amaçları

Saha araştırması ile desteklenmeye çalışılan bu araştırmanın amacı, "Almanya'da yaşayan Türklerin Türkçe haber alma kaynakları nedir? ve Türkçe yayın yapan radyo ve televizyonları izleme eğilimi nedir?" sorularına cevap bulmaktır.

Bu cümleden olarak,

- 1-Almanya'da Türkçe yayın yapan hangi radyo-tv kanalları bulunmakta ve izlenmektedir?
- 2- Bu yayınların içeriği hedef kitle tarafından beğenilmekte midir?
- 3- Bu yayınlardan hedef kitle neler beklemektedir?
- 4- Bu yayınlar hedef kitlenin günlük yaşantısını nasıl etkiliyor?

Sorularından yola çıkılarak girilen bu araştırmanın sonunda;

-Almanya'da Türklere yönelik yapılan Türkçe radyo-televizyon yayınlarının hedef kitlelerine nasıl ulaştığı,

-Türklerin yaş, eğitim ve mesleki durumlarına göre Türkçe radyo-televizyon yayınlarını izleme düzeylerinin ne olduğu

-Türklerin yaş, eğitim ve mesleki durumlarına göre Türkçe yayın yapan radyo ve televizyonlardan beklentileri ve bu beklentilerin gruplar arasındaki çeşitliliği tespit edilmeye gayret edilmiştir.

5.2.2 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma:

1- Yurtdışına yönelik 1990 yılında başlatılan TRT yayını ile özel Türk televizyonları ve 1992 yılında Almanya'da yapılan yerel Türkçe radyo ve televizyon yayınlarının kapsama alınması,

2-Türkçe radyo, televizyon yayınları ile Türk gazete ve video kasetlerinin Almanya'daki Türkler tarafından 1990 yılından sonraki gelişmeler çerçevesinde yaş, eğitim ve meslek boyutlarıyla nasıl kullanıldığının araştırılması,

3-Anketlerin uygulanması için gidilen yerlerin Türklerin Almanya'da yoğun olarak yaşadığı Nordrhein Westfalen, Berlin ve Hessen Eyaletlerindeki merkezlerden seçilmesi,

4-Ankete katılacak kişilerin soruları kendi kendilerine anlayacak ve cevap verecek ve eleştirebilecek yeterlilikte olması gerektiğinden, örneklemin genellikle orta ve yüksek eğitimli kişilerden oluşması,

ile sınırlıdır.

5.2.3 Sayıltılar

1-Almanya'da Türklere yönelik yapılan Türkçe yayınlar, Almanya'da yaşayan Türk toplumunun görüşleri ile değerlendirilebilir.

2-Almanya'da yaşayan ve örnekleme alınan Türkler kendilerine uygulanan anketleri içtenlikle cevaplandırmışlardır.

5.2.4 Evren ve örneklem

Almanya'da yaşayan ve 15 yaşından büyük olan Türk vatandaşları içinden,

1-Anket uygulaması için, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Batı Avrupa Programı öğrenci ve ailelerinden Nordrhein Westfalen Eyaletinde yaşayan 350 kişi, Berlin Eyaletinde yaşayan 124 kişi ve Hessen Eyaletinde yaşayan 75 kişi toplam 600 kişi,

2-Yayın kuruluşları hakkında bilgi toplamak için, TRT Dış Yayınlar bölümünden idareci, yapımcı ve yönetmenler ile Almanya'da yerel olarak yayın yapan WDR, ZDF, SFB, TD-1, ATT, TFD ve BTT adlı radyo ve televizyon kuruluşlarının yetkilileri, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

3-Bir yandan yurtdışına yönelik yayın yapan TRT-INT ve Türkiye'nin Sesi Radyosu ile Türkiye'ye yönelik yayın yapan ve Almanya'nın tamamında da izlenebilen özel Türk televizyonları, diğer yandan Almanya'da hazırlanan ve yayınlanan WDR Köln Radyosu, WDR Televizyonu, ZDF Televizyonu, Berlin SFB Radyosu, TD-1, ATT, TFD ve BTT adlı televizyonlar Almanya'daki Türkçe yayınların evrenidir. Bu evrenin tamamı araştırmada örnekleme alınmıştır.

5.2.5 Verilerin toplanması ve çözümü

Çalışma, mevcut durumu ve sorunları saptama ile bu sorunlara çözüm önermede dayanak olacak saha araştırması olmak üzere iki kısımda ele alınmıştır. İlk kısımda Almanya'daki Türk işçileriyle ilgili sayısal bilgileri ve işçilerin sosyo-psikolojik durumları hakkında tespitlerde bulunabilmek ve Almanya'daki Türk ailelerinin toplumsal konumları ve karşılaştıkları önemli sorunları tespit edebilmek amacıyla bir yandan mevcut araştırma ve güncel yayınlar incelenmiş, diğer yandan gözlemler ve yüz yüze ilişkiler yoluyla veri toplanmaya çalışılmıştır.

Yine ilk kısımda Almanya'da Türkçe yayınlanan ve dağıtılan kitle iletişim araçlarının genel görünümü, bu kuruluşlara bizzat gidilerek incelenmiş, bilgi toplanmış ve kuruluş yöneticileri ve yayın elemanları ile görüşmeler yapılmıştır.

Saha araştırması bölümünde ise Türkçe yayınları izleyenlere uygulanacak soru formu radyo, televizyon ve diğer kitle iletişim araçlarının kullanımında tercihleri, görüşleri ve istekleri belirlemek üzere hazırlanmıştır. Bu soru formu 42 ana başlık altında 146 sorudan meydana gelmiş ve ön deneme amacıyla 21-22 Mart 1992 tarihlerinde Anadolu Üniversitesi'nin sınavına katılmak üzere Köln, Hamburg ve Münih'e gelen öğrenci ve ailelerinden oluşan 75 kişiye uygulanmıştır.

Ön deneme sonrası elde edilen veriler değerlendirilmiş ve soru formu 24 ana başlık altında 79 soruyla son haline getirilerek 6-7 Haziran 1992 tarihinde yapılan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi sınavlarına Köln, Berlin, ve Frankfurt'da katılan öğrenci ve aileleri ile Almanya'da yaşayan sınav görevlilerinden oluşan toplam 600 kişiye uygulanmıştır.

Almanya'da uzun yıllardır yaşayan ve çoğunluğu orta yaşta ve çalışan kişilerden oluşan Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi öğrencilerine uygulanan anketlerin tamamı Köln'de toplanarak incelenmiş, bilgisayarla değerlendirilmek üzere kodlanmıştır. (her anket formu için yaklaşık 80 cevap, optik okuyucu kartına kayıt edilmiş ve bu işlem için 600 karta yaklaşık 48.000 işaret konulmuştur)

Soru formları ile elde edilen verilerin değerlendirilmesi Anadolu Üniversitesi Bilgi İşlem Merkezi'nde yapılmış ve kullanılabilir 527 anket formu değerlendirmeye alınmıştır. Almanya'da yaşayan Türklerin Türkçe Kitle İletişim Araçlarına ilişkin istek ve eğilimleri ile ilgili olan verilerin yüzdeler halinde düzenlenmesi, araştırmanın amacı doğrultusunda yeterli bulunarak, başka bir istatistik yöntem kullanılmasına gerek görülmemiştir.

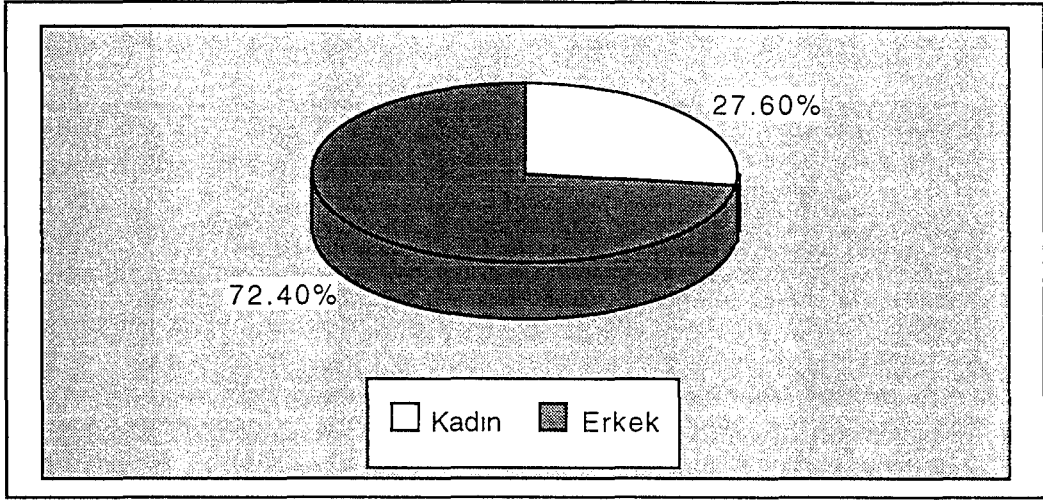
5.2.6 Ankete Katılanların Özellikleri

Saha araştırmasının bulgularına geçmeden önce soru formu uygulanan kitlenin özelliklerine değinmek gerekir. Tüm saha araştırmalarında üzerinde durulan en önemli bağımsız değişkenlerin cinsiyet, yaş, öğrenim düzeyi ve benzerleri gibi olduğu bilinen bir durumdur. Ancak bazı araştırmaların türüne ve içeriğine göre diğer değişkenlerde ele alınabilmektedir. Örneğin bu araştırmada da ankete katılanların "Almanya'da bulunma süreleri" ve "Almanca bilme düzeyleri" diğer değişkenler olarak ele alınmıştır.

Araştırmanın yöntem bölümünde ayrıntılı olarak açıklanan ve çoğunluğunun orta ve yüksek öğrenimli kişilerden oluştuğu örneklem grubunun, cinsiyetlerine göre, yaş gruplarına göre, Almanya'da bulunma sürelerine göre, Eğitim düzeyine göre, Almanca bilme düzeyine göre ve Meslek durumuna göre dağılımları grafiklerde görülmektedir.

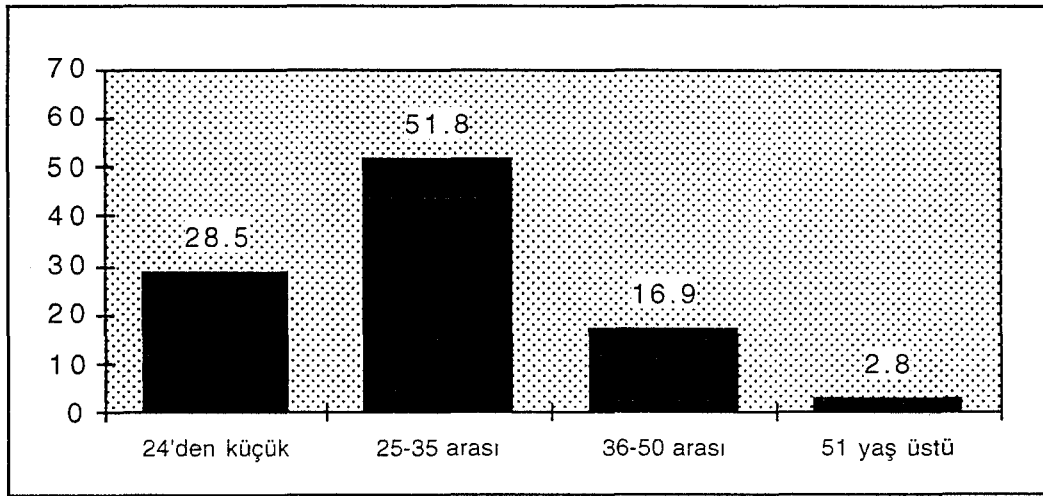
Araştırmada toplam 527 kişiye ait kullanılabilir anket değerlendirmeye alınmıştır. Ankete katılanların % 72.4'ü erkek, % 27.6'sı ise bayan'dır.

GRAFİK-1
ANKETE KATILANLARIN CİNSİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Grubun yarısı 25-35 yaş grubundan olmak üzere çalışmaya 15 yaşından büyük her yaşta kişi katılmıştır. Ankete katılanların yaş gruplarına göre dağılımı, Grafik-2 de görülmektedir. Buna göre 24 den küçük yaş grubunun % 28.5'i, 25-35 yaş grubunun % 51.8'i, 36-50 arası yaş grubunun % 16.9'u ve 51 yaş üstü yaş grubunun % 2.8'i anketi cevaplamışlardır.

GRAFİK-2
ANKETE KATILANLARIN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

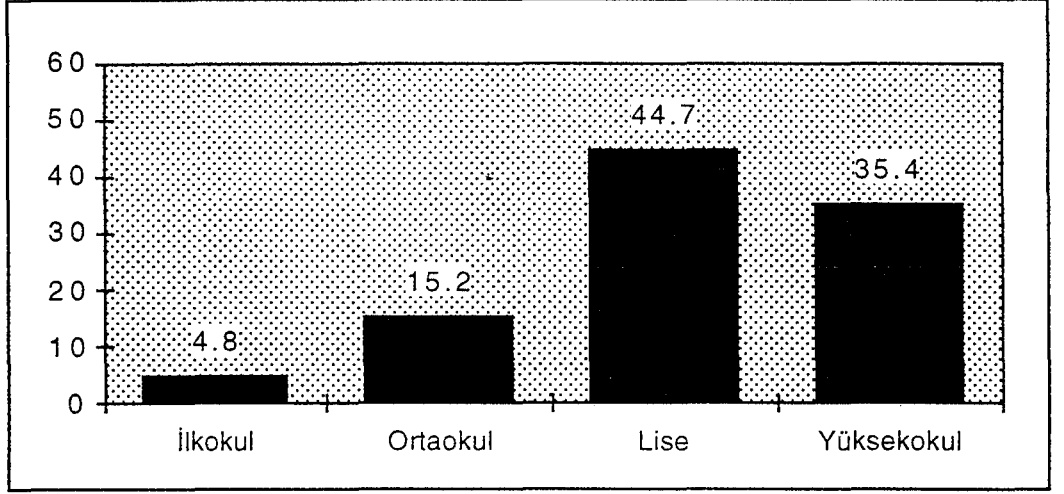

Gerek anketin uygulama yöntemi, gerekse Almanya'daki Türkçe yayınlar hakkında gözlemlere dayanan eleştirileri alabilme isteği çalışmanın lise ve yükseköğretim düzeyindeki bir gruba uygulanması zorunluluğunu yaratmıştır.

Çünkü 1964 de benzer konuda ABADAN'ın Almanya'da yaptığı araştırmada öğretimsiz ve ilkokul düzeyinde eğitilmiş kişilerin kitle iletişim araçlarındaki programları "rasgele" seçimler ile takip ettikleri belirlenmiştir. Bu çalışmada, Açıköğretim Fakültesi sınav merkezlerinde sınava katılanlar ile bunların ailelerinden oluşan örneklemin % 4.8'i ilkokul düzeyinde eğitime sahip olmalarına rağmen bu küçük grubun bulguların değerlendirmesine olumsuz bir etki

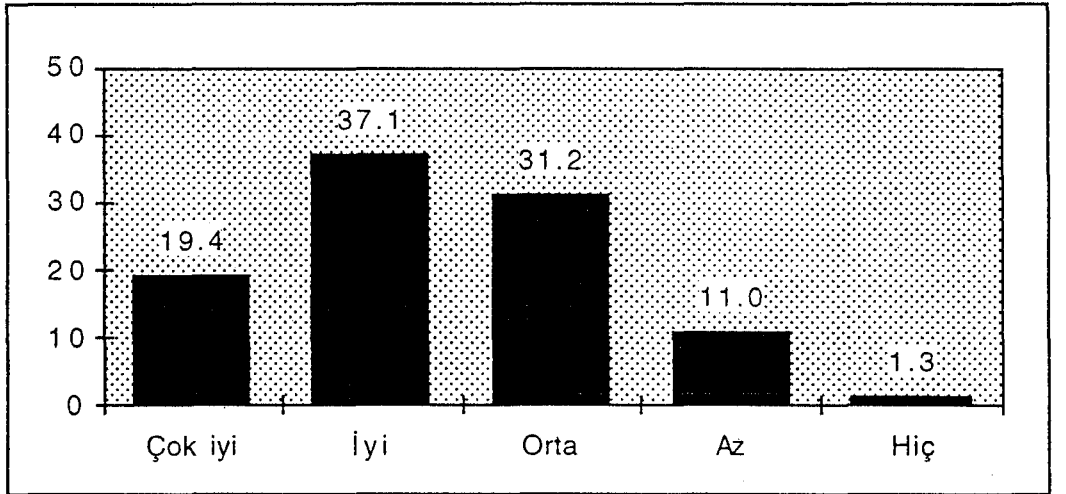
yapmayacağı düşüncesiyle çalışmaya dahil edilmelerinde sakınca görülmemiştir. Uygulama sonucu ankete katılanların % 15.2'si ortaokul, % 44.7'si lise ve % 35.4'ü nün ise yüksekokul düzeyinde oldukları tespit edilmiştir.

GRAFİK-3
ANKETE KATILANLARIN EĞİTİM DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI

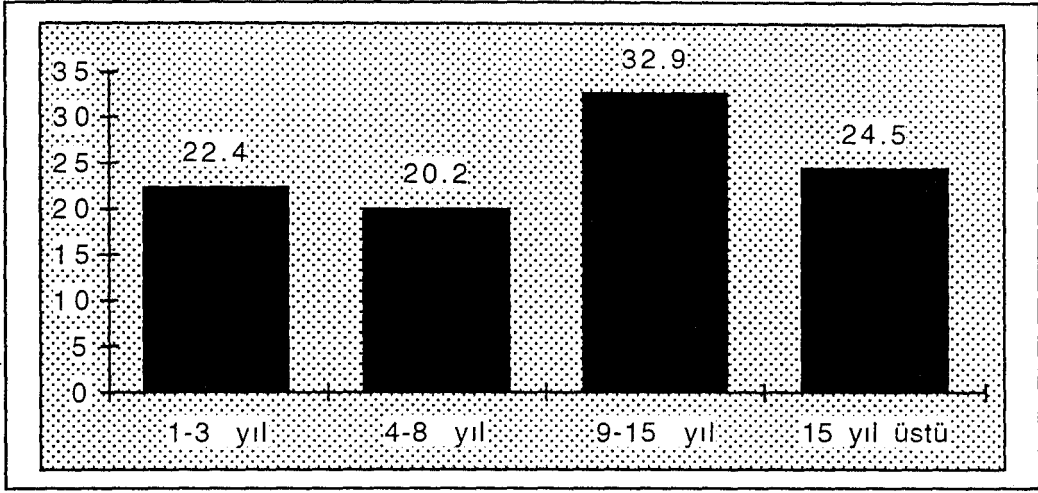
Ankete katılanların çoğunluğu Almanca'yı orta ve çok iyi düzeyde bildiklerini belirtmişlerdir. Yaklaşık % 70'i Almanca'yı orta ve iyi düzeyde bildiklerini ifade ederken % 19.4'ü çok iyi bildiğini, % 11'i ise az bildiğini beyan etmiştir.

GRAFİK-4
ANKETE KATILANLARIN ALMANCA BİLME DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI

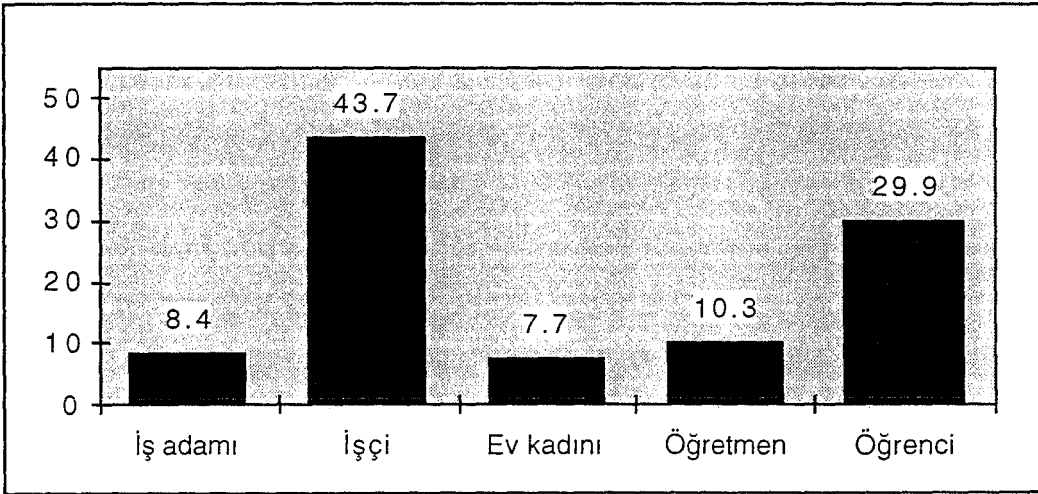

Ankete katılan grubun yaklaşık % 60'ı en az on yıldır Almanya'da bulunmaktadır. dört yıldan daha az süredir Almanya'da bulunanların oranı ise % 22.4'dür. Bu duruma göre, kısa süredir Almanya'da bulunanlar ankete katılanların dörtte birini oluştururken uzun ve çok uzun sürelerdir Almanya'da bulunanlar ankete katılanların dörtte üçünü oluşturmaktadır diyebiliriz.

GRAFİK-5
ANKETE KATILANLARIN ALMANYA'DA BULUNMA SÜRELERİNE GÖRE DAĞILIMI

GRAFİK-6
ANKETE KATILANLARIN UĞRAŞI ALANLARINA GÖRE DAĞILIMI

Yine bu grubun % 43.7'si işçi, % 29.9'u öğrenci olup Almanya'daki Türk toplumunun genel mesleki ve uğraşı alanını yansıtmaktadır.

Özetle, anketi cevaplayanların çoğunluğu erkek, lise eğitim düzeyine sahip, işçi, orta düzeyin üzerinde Almanca bilen ve en az on yıldır Almanya'da yaşayanlardan oluşmaktadır.

5.3 BULGULAR

5.3.1 Türk Vatandaşlarının Haberalma Kaynaklarından Yararlanma Durumu

Almanya'da yaşayan Türklerin büyük bir kesiminin haberalma kaynağı olarak yararlandıkları kitle iletişim araçları Alman radyo-tv ve gazeteleri ile Türkçe yayın yapan radyo-tv ve gazetelerdir. Türkçe yayın yapan kitle iletişim araçları da kendi içinde yerel yayınlar ve Türkiye'den yapılan yayınlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Yapılan saha çalışmasında sözkonusu gruba sorulan "Aşağıdaki Haber Kaynaklarını Hangi Sıklıkla Kullanıyorsunuz?" sorusuna verilen cevapların dağılımı Çizelge-1'de görülmektedir.

ÇİZELGE-19
TÜRKLERİN HABERALMA KAYNAKLARINDAN YARARLANMA DURUMU (%)

Seçenekler	Her zaman	Arasıra	Hiçbir zaman	Toplam
Alman TV'leri	54.7	42.0	3.3	100
Alman Radyoları	19.8	48.3	31.9	100
Alman Gazeteleri	21.8	55.5	22.7	100
Türk TV'leri	60.4	35.2	4.4	100
Türkçe Radyolar	27.5	55.5	17.1	100
Türk Gazeteleri	67.0	30.0	3.0	100

Ankete katılanlar her zaman kullandıkları haberalma kaynağı olarak Türk gazetelerini % 67, Türk televizyonlarını % 60.4 ve Alman televizyonlarını % 54.9 ile ilk sıralarda tercih etmişlerdir. Yine aynı grubun tercihlerine göre "Hiç Kullanılmayan" haberalma kaynağı olarak Alman radyoları % 31.9, Alman gazeteleri % 22.7 ve Türkçe radyolar ise % 17.1 olarak belirlenmektedir.

5.3.2 Türk Vatandaşlarının Kitle İletişim Araçlarını Hangi Dilde Takip Ettikleri

Almanya'daki Türklerin kitle iletişim araçlarını kullandıklarını 1964 yılında araştıran ABADAN o dönemde Almanya'da bulunan Türklerin yayınları % 60 oranında yalnız Türkçe, % 3 oranında yalnız Almanca ve % 16 oranında Türkçe ve Almanca dillerinde takip ettiklerini tespit etmiştir.

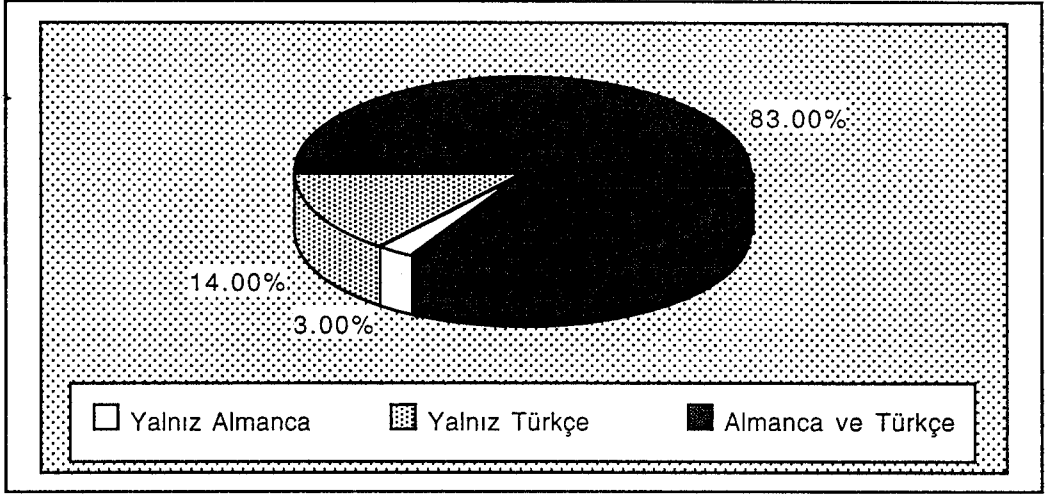
Yaklaşık 28 yıl sonra yapılan bu çalışmada benzer bir soruya Türk vatandaşları % 14 oranında yalnız Türkçe, % 3 oranında yalnız Almanca ve % 83 oranında hem Türkçe, hemde Almanca takip ettiklerini belirtmişlerdir.

Almanya'da yaşayan Türkler 28 yıl önce kitle iletişim araçlarını çoğunlukla yalnız Türkçe dilinde takip ederlerken, bugün bu araçları hem Türkçe hem de Almanca takip etmeye başlamışlardır. Bu araçları yalnız Almanca dilinde takip edenler ise bu süre içinde neredeyse değişmemiştir.

Bu durum Almanya'daki Türklerin zaman içinde hem Almanca öğrendiklerini hem de Almanca bilen ikinci kuşağa sahip olarak bu dildeki yayınları da takip ettiklerini göstermektedir.

Diğer bir bulgu ise Türklerin çok uzun süreden bu yana Almanya'da bulunmalarına rağmen ana dillerinde kitle haberleşme eğilimlerini güçlü olarak sürdürmeleridir.

GRAFİK-7
ANKETE KATILANLARIN KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI HANGİ DİLLERDE TAKİP ETTİĞİ

5.3.3 Radyolardaki Türkçe Yayınları Dinleme Durumu ve Yaş Grupları

Ankete katılanların içinde 24 den küçük yaş grubununun % 25.8'i devamlı Türkçe radyo yayınlarını dinlerken, bu oran 51 yaşından büyük grupta % 46.2'ye ulaşmaktadır.

ÇİZELGE-20
RADYOLARDAKİ TÜRKÇE YAYINLARI DİNLEME DURUMUNUN
YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

Seçenekler	Her zaman	Arasıra	Hiçbir zaman	Toplam
24 den küçük	25.8	57.8	16.4	100
25-35 arası	23.7	58.0	18.4	100
36-50 arası	38.4	47.9	13.7	100
51 den büyük	46.2	30.8	23.1	100

5.3.4 Televizyon Kanallarındaki Türkçe Yayınları İzleme Durumu ve Yaş Grupları

Ankete katılanların tümü büyük bir çoğunlukla Türkçe televizyon kanallarını izlemektedir. İzleme düzeylerine baktığımızda bütün yaş gruplarının yarısından fazlasının bu kanalları izlediğini görmekteyiz. 24 den küçük yaş grubunun % 53.1 i devamlı izlerken bu oran 51 den büyük yaş grubunda % 78.6 ya yükselmektedir. Yaş arttıkça televizyonu hergün seyretme oranı da artmaktadır.

ÇİZELGE-21
TELEVİZYON KANALLARINDAKİ TÜRKÇE YAYINLARI İZLEME DURUMUNUN
YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

Seçenekler	Her zaman	Arasıra	Hiçbir zaman	Toplam
24 den küçük	53.1	42.2	4.8	100
25-35 arası	60.6	35.9	3.6	100
36-50 arası	68.7	26.5	4.8	100
51 den büyük	78.6	7.1	14.3	100

5.3.5 Türk Gazetelerini Takip Etme Durumu ve Yaş Grupları

Türk gazetelerini devamlı takip edenlerin düzeyi radyo ve televizyonlara göre daha fazladır. Türk gazetelerini 24 den küçük yaş grubunun % 57.4'ü devamlı takip ederken bu oran 25-35 yaş arasında % 68.9, 36-50 arasında % 75.6 ve 51 den büyük yaş grubunda % 80'e yükselmektedir.

Ankete katılan grubun verdiği cevaplara göre Almanya'daki Türkler arasında, yaş arttıkça Türkçe yayın yapan kitle iletişim araçlarını takip etme düzeyi de artmaktadır. Türkçe televizyon ve gazeteler bütün yaş grupları tarafından % 50'nin üzerinde devamlı izlenirken, Türkçe yayın yapan radyoların devamlı dinlenilme oranı hiçbir yaş grubunda % 50'yi bulmamaktadır.

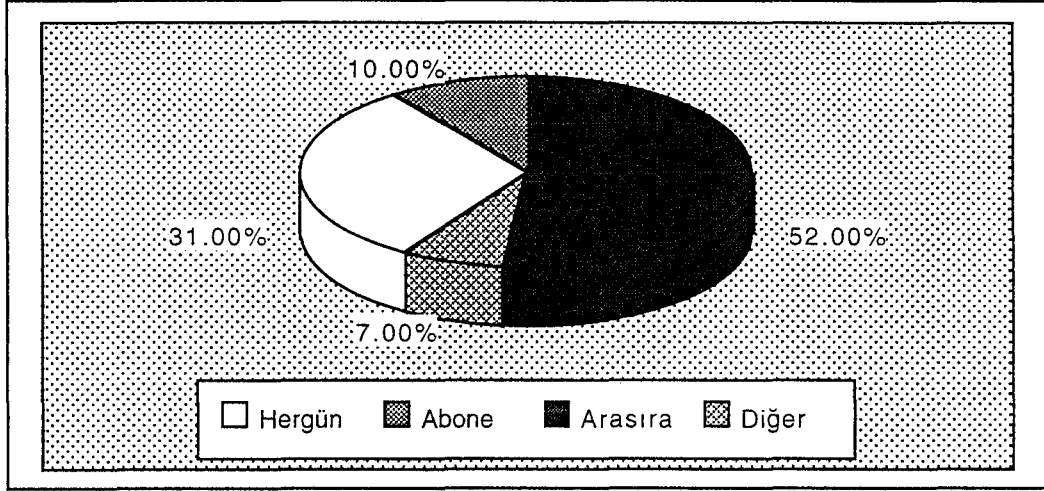
ÇİZELGE-22
TÜRK GAZETELERİNİ TAKİP ETME DURUMUNUN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (%)

Seçenekler	Her zaman	Arasıra	Hiçbir zaman	Toplam
24 den küçük	57.4	38.3	4.3	100
25-35 arası	68.9	28.8	2.3	100
36-50 arası	75.6	20.7	3.7	100
51 den büyük	80.0	20.0	0.0	100

5.3.6 Almanya'da Dağıtılan Türk Gazetelerini Satın Alma Durumu

Anketi yanıtlayanların % 52 si Türk gazetelerini ara sıra satın almalarına rağmen Türkçe gazeteye karşı duyduğu ihtiyacı çeşitli yollardan gidermektedir. Türk gazetelerini hergün bayilerden satın alanların oranı % 31, abone olarak elde edenlerin oranı % 10 ve işyeri, kahve, dernek gibi benzeri yerlerde okuyanların oranı ise % 7 olarak belirlenmiştir.

GRAFİK-8
ANKETE KATILANLARIN TÜRK GAZETELERİNİ SATIN ALMA DURUMU

5.3.7 Radyo ve TV'lerdeki Almanca Programları Takip Etme ile Alman Gazetelerini Okuma Durumu ve Almanca Bilme Düzeyi

Almanca bilme düzeylerine göre Alman radyo istasyonlarını dinleyenlerin dağılımı çizelge-23 de görülmektedir. Bu dağılıma göre Anketeye katılan grup içinde sürekli Almanca radyo dinleyenlerin oranı % 50'leri bulmazken, "Çok iyi" Almanca bilenlerin % 35.3'ü, "iyi bilenler" in % 20.5'i, "orta" düzeyde bilenlerin % 11.5'i ve "az" bilenlerin % 11.6'sı bu yayınları devamlı dinlemektedir.

"İyi" düzeyde Almanca bilenlerin % 25'i ise Almanca yayın yapan radyoları hiç dinlemediklerini belirtmişlerdir.

ÇİZELGE-23
ALMAN RADYOLARINI DİNLEME DURUMUNUN
ALMANCA BİLME DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI (%)

Seçenekler	Her zaman	Arasıra	Hiçbir zaman	Toplam
Çok iyi bilenler	35.3	45.9	18.8	100
İyi bilenleri	20.5	54.5	25.0	100
Orta bilenler	11.5	50.4	38.1	100
Az bilenler	11.6	30.2	58.1	100
Hiç bilmeyenler	0.0	20.0	80.0	100

Almanca yayın yapan televizyon kanallarını, Almanca'yı "çok" iyi bilenlerin % 70'i, "Az" bilenlerin ise % 26'sı devamlı takip etmektedir. Ankete katılan grubun Alman televizyon kanallarını izleme eğilimi "hiç" Almanca bilmeyenler dışında yüksektir.

Hiç Almanca bilmeyenlerin % 60'ı bu televizyon kanallarını ara sıra izlediklerini, % 40'ı ise hiç izlemediklerini belirtmektedir.

ÇİZELGE-24
ALMAN TELEVİZYONLARINI İZLEME DURUMUNUN
ALMANCA BİLME DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI (%)

Seçenekler	Her zaman	Arasıra	Hiçbir zaman	Toplam
Çok iyi bilenler	69.5	27.4	3.2	100
İyi bilenleri	61.1	38.4	0.5	100
Orta bilenler	49.3	45.9	4.7	100
Az bilenler	26.0	68.0	6.0	100
Hiç bilmeyenler	0.0	60.0	40.0	100

Almanca yayınlanan gazeteleri takip eden Türklerin oranı da radyolar ile benzer bir yaklaşım göstermekte ve devamlı takip etme düzeyi Almanca'yı "çok iyi" bilenlerde dahi % 36.7'yi geçmemektedir. Almanca'yı "iyi" bilenlerin % 24.7 si ile "orta" düzeyde bilenlerin % 11.8'i Almanca gazete okuduklarını belirtmişlerdir.

Almanca'yı hiç bilmeyenlerin % 60'ı Alman televizyonlarını ve % 20 si Alman radyolarını ara sırada olsa takip etmelerine rağmen bu grubun tamamı Almanca gazeteleri hiç okumadıklarını belirtmişlerdir.

ÇİZELGE-25
ALMAN GAZETELERİNİ TAKİP ETME DURUMUNUN
ALMANCA BİLME DÜZEYLERİNE GÖRE DAĞILIMI (%)

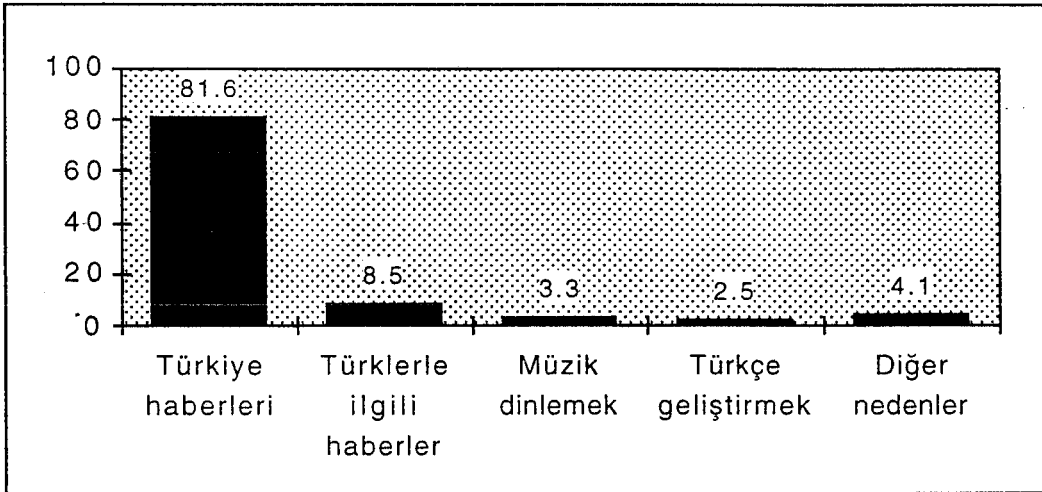
Seçenekler	Her zaman	Arasıra	Hiçbir zaman	Toplam
Çok iyi bilenler	36.7	55.6	7.8	100
İyi bilenler	24.7	63.5	11.8	100
Orta bilenler	11.8	55.5	32.8	100
Az bilenler	9.8	31.7	58.5	100
Hiç bilmeyenler	0.0	0.0	100.0	100

5.3.8 Radyo ve Televizyonlardaki Türkçe Yayınları Takip Etme Nedenleri

Bugüne değin yapılan araştırmalar göçmenlerin kendi anavatanlarından alınan haber ve bilgilerle çok ilgili olduklarını göstermektedir. Almanya'daki Türk göçmenlerin bu konudaki tercihleri diğer göçmenlerden farklı değildir. Bu durum Almanya'daki Türkler üzerine gerek Alman, gerekse Türk araştırmacıların yaptıkları çalışmalarda açıkça görülmektedir.

Bu çalışmada anket uygulanan gruba "Türkçe Yayın Yapan Radyo ve Televizyonları En Çok Hangi Nedenle Takip Ediyorsunuz?" sorusu sorulmuş ve yalnız bir seçenek tercih etmeleri istenmiştir. Grafik-9'da da görüldüğü gibi ankete katılanların % 81.6 sı "Türkiye haberlerini öğrenmek için" öncelikle Türkçe radyo ve televizyon yayınlarını izlediklerini belirtmişlerdir.

GRAFİK-9
RADYO VE TELEVİZYONLARDAKİ TÜRKÇE YAYINLARI
TAKİP ETME NEDENLERİNİN DAĞILIMI

5.3.9 Türkçe Yayınlardaki Bazı Konulara İlgili Düzeyi

Türkçe radyo ve televizyon yayınlarında yer alan bazı konulara gösterilen ilgi düzeyini belirlemek amacıyla, sorulan "Türkçe radyo-tv Yayınlarında Aşağıdaki konulara ilgi düzeyiniz Nedir?" sorusuna verilen cevaplar Çizelge-26 da görülmektedir.

ÇİZELGE-26
TÜRKÇE YAYINLARDAKİ BAZI KONULARA İLGİ DÜZEYİ(%)

Seçenekler	Çok	Az	Hiç	Toplam
Ekonomik olaylar	67.0	28.9	4.1	100
Dünya olayları	83.1	15.1	1.8	100
Siyasi olaylar	72.3	24.4	3.4	100
Eğitim Konuları	58.2	34.7	7.0	100
Kültür-Sanat olayları	51.7	41.7	6.7	100
Almanya'daki Türkler Hk.Haberler	53.9	36.8	9.4	100
Spor Programları	37.9	37.2	24.9	100
Eğlence Programları	47.2	42.4	10.4	100

Verilen cevaplara bakıldığında Dünya olayları % 83.1 ile en üst ilgi noktasını oluştururken, spor programları hiç ilgi duyulmayanlar sınıflamasında % 24.9 ile en alt ilgi noktasında kalmaktadır.

Ankete katılanlar, Türkçe yayınlarda dünya olayları, siyasi olaylar, ekonomik olaylar ve eğitim konularına çok ilgi gösterdiklerini belirtmekte ve bu konulardaki programların sayı ve sürelerinin artırılmasını beklemektedirler.

5.3.10 Türkçe Yayınlardaki Bazı Konulara İlgili Düzeyi ve Mesleki Gruplar

Ekonomik olaylarla ilgili konulara ankete katılan bütün gruplarca gösterilen ilgi % 50'yi geçmektedir. Bu konuda en ilgili kesim % 77.5 ile iş adamlarımız olurken, öğretmenlerin % 19.3'ü bu konunun kendilerini hiç ilgilendirmedğini belirtmişlerdir.

ÇİZELGE-27
EKONOMİK OLAYLARLA İLGİLİ YAYINLARA İLGİ DÜZEYİNİN
MESLEKİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI (%)

Seçenekler	Çok	Az	Hiç	Toplam
İş adamı	77.5	17.5	5.0	100
İşçi	66.8	28.6	4.5	100
Ev kadını	51.6	41.9	6.5	100
Öğretmen	63.2	17.5	19.3	100
Öğrenci	63.4	32.4	4.1	100

Dünya olaylarına ilişkin konulardaki yayınlara ilgi düzeyi tüm meslek gruplarında % 70'in üzerindeyken Ankete katılan öğretmenlerin % 92'si ile işçilerin % 85.6 sı bu konuya diğer gruplardan daha fazla ilgi gösterdiklerini belirtmişlerdir.

ÇİZELGE-28
DÜNYA'DAKİ OLAYLARLA İLGİLİ KONULARA İLGI DÜZEYİNİN
MESLEKİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI (%)

Seçenekler	Çok	Az	Hiç	Toplam
İş adamı	71.4	21.4	7.1	100
İşçi	85.6	13.9	0.5	100
Ev kadını	77.1	17.1	5.7	100
Öğretmen	92.0	8.0	0.0	100
Öğrenci	81.1	16.9	2.0	100

Siyasi olaylara ilişkin konulara işadamı ve öğretmenlerin yaklaşık % 80'i çok ilgi gösterdiklerini ifade ederken bu konuda öğrencilerin ancak % 61.4'ü ilgi gösterdiklerini belirtmişlerdir.

ÇİZELGE-29
SİYASİ OLAYLARLA İLGİLİ KONULARA İLGI DÜZEYİNİN
MESLEKİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI (%)

Seçenekler	Çok	Az	Hiç	Toplam
İş adamı	80.0	15.0	5.0	100
İşçi	77.2	19.8	3.0	100
Ev kadını	66.7	30.3	3.0	100
Öğretmen	81.6	16.3	2.0	100
Öğrenci	61.4	34.5	4.1	100

Türkçe yayınlardaki eğitim programlarına ankete katılan öğretmenlerin % 67.3'ü, ev kadınlarının % 64.7 si, işçilerin % 59.7 si öğrencilerin % 57.3 ve işadamlarının da % 40.5'i çok ilgi gösterdiklerini belirtirken, işadamlarının % 16.2 si ise eğitim programlarına ilgi düzeylerinin "hiç" olduğunu ifade etmişlerdir.

ÇİZELGE-30
EĞİTİM PROGRAMLARINA İLĞİ DÜZEYİNİN
MESLEKİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI (%)

Seçenekler	Çok	Az	Hiç	Toplam
İş adamı	40.5	43.2	16.2	100
İşçi	59.7	35.5	4.8	100
Ev kadını	64.7	32.4	2.9	100
Öğretmen	67.3	30.6	2.0	100
Öğretici	57.3	32.9	9.8	100

Almanya'daki yaşayan Türkler konusunda yapılan radyo ve televizyon programlarına gösterilen ilginin meslek grupları arasındaki dağılımına baktığımızda Öğretmenlerin % 60.4'ünün, ev kadınlarının % 60'ının, işçilerin % 57.2'sinin, işadamlarının % 55.6 sının ve öğrencilerin % 45.3'ünün çok ilgi gösterdiklerini görüyoruz.

Bu konuda işadamlarının % 19.4 ü, ev kadınlarının % 13.3'ü ve öğrencilerin 10 'unun ise "hiç" ilgi göstermedikleri görülmektedir.

ÇİZELGE-31
"ALMANYA'DAKİ TÜRKLER HAKKINDAKİ PROGRAMLARA" İLĞİ DÜZEYİNİN
MESLEKİ GRUPLARA GÖRE DAĞILIMI (%)

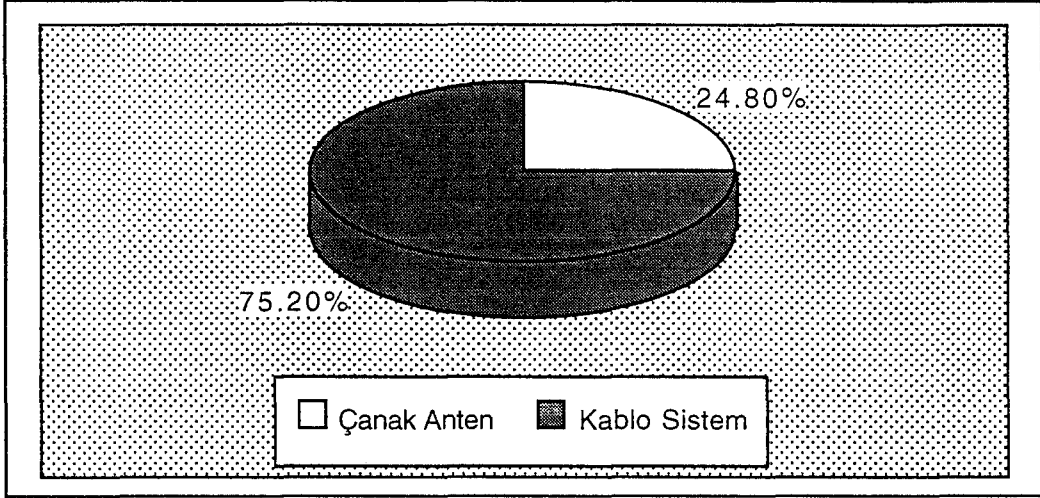
Seçenekler	Çok	Az	Hiç	Toplam
İş adamı	55.6	25.0	19.4	100
İşçi	57.2	36.7	6.1	100
Ev kadını	60.0	26.7	13.3	100
Öğretmen	60.4	31.3	8.3	100
Öğrenci	45.3	44.6	10.1	100

5.3.11 Kablo Sisteme veya Çanak Antene Sahip Olma Durumu

Almanya'da yaşayan Türkler, Türkiye'den yapılan televizyon yayınlarını ya kablo sisteme bağlanarak ya da çanak (uydu) antenleri ile izleyebilmektedir. Çanak antene sahip olanlar TRT-INT ile birlikte uydu yoluyla Türkiye'ye yayın yapan özel kanalları da takip edebilmektedir. Kablo sisteme dahil olanlar ise yalnızca TRT-INT'i izleyebilmektedir.

"Türkçe Yayınları, Aşağıdaki Televizyon Alıcılarından Hangisi ile İzliyorsunuz?" sorusuna anketi cevaplayanların % 75.2 si kablo sistem, % 24.8 i ise çanak anten demektedir. Grafik-10 da da görülebileceği gibi TRT-INT ankete katılanların büyük bir çoğunluğu için tek seçenek olmaktadır.

GRAFİK-10
KABLO SİSTEME VEYA ÇANAK ANTENE SAHİP OLMA DURUMU

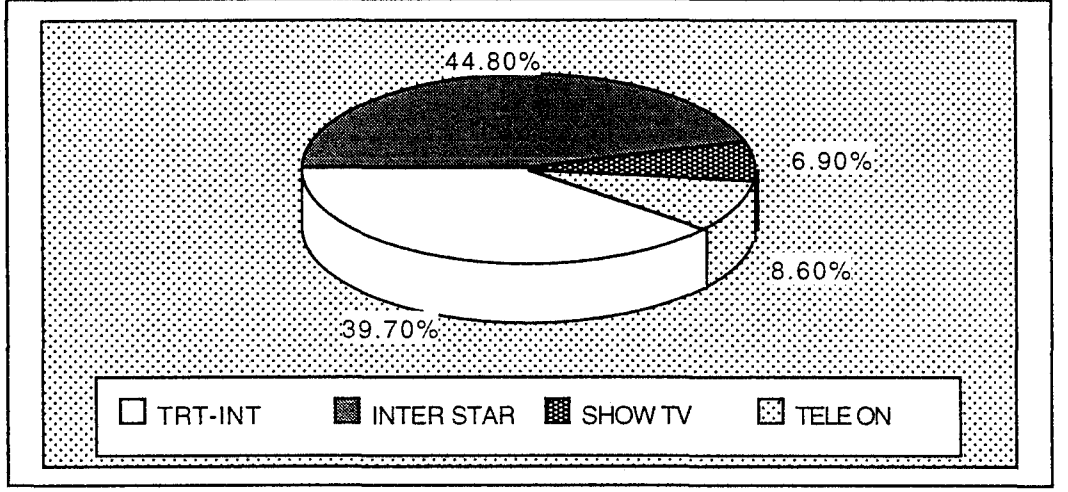

Kablo sisteme dahil olan tek Türk televizyon kanalı olan TRT İnternasyonal bu avantajı nedeniyle de Almanya'da Türkler tarafından en çok izlenen Türkçe televizyon kanalı olmaktadır.

Ancak araştırmanın yapıldığı tarihte çanak antenle ilgili bürokratik engeller ve çanak antenlerin ekonomik olarak alınabilir olmaması, Türkiye'ye yönelik yayın yapan özel televizyonların yasal sorunlarından dolayı geleceklerinin bilinmemesi ve Türklerin kablo sisteme dahil edilmesinin teşviki sonunda TRT-INT rakipsiz duruma getirilmiştir.

TRT'nin izlenme konusundaki bu üstünlüğü özel televizyonlar karşısında sona ermekte ve ankete katılanlar çanak antenle izleyebildikleri Inter Star, Tele On, Show TV ve TRT-INT içinde en çok % 44.8 ile Inter Star'ı izlediklerini belirtirken, TRT-INT % 39.7 ile ikinci sırada yer alabilmektedir. (Grafik-11)

GRAFİK-11
ÇANAK ANTENE SAHİP OLANLARIN İZLEDİKLERİ TÜRKÇE KANALLAR

5.3.12 Bazı Yayın Saatlerine Göre Türk Televizyonlarını İzleme Durumu

TRT'nin Batı Avrupa ülkelerine yönelik "İnternasyonal" yayınları, Almanya'da hafta içinde yerel saatle 18.00 de başlamakta ve yaklaşık 00.30 da sona ermektedir. Diğer özel kanallar ise günboyu veya aralıksız yayın yapmaktadır.

Ankete katılanların çalışma yaşamları da dikkate alınarak sorulan "Seçtiğiniz Kanalı Hangi Saatlerde ve Hangi Sıklıkla İzliyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar Çizelge-32 de görülmektedir.

ÇİZELGE-32
BAZI YAYIN SAATLERİNE GÖRE TÜRKÇE TV İZLEME DURUMU (%)

Seçenekler	Devamlı izliyorum	Arasına izliyorum	İzlemiyorum	Toplam
18.00 - 19.00	40.7	45.6	13.7	100
19.00 - 21.00	43.3	48.0	8.7	100
21.00 - 23.00	51.9	40.3	7.7	100
23.00 - 00.30	18.2	46.7	35.2	100

Bu çizelgede 21.00-23.00 arasındaki sürenin devamlı izleme bakımından en yüksek yüzdeye (%51.9) sahip olması dikkati çekmektedir. 19.00-21.00 arası % 43.3 olan devamlı izleme yüzdesindeki bu artış TRT-INT'de saat 21.00 de gece bülteni'nin başlamasına ve bülten sonrasındaki ilgi çekici programlara bağlanabilir. 23.00 den sonra yayına konan programlar ise hafta içinde ancak % 18.2 oranında devamlı izleyici bulmaktadır.

5.3.13 Türk Televizyon Kanallarındaki Bazı Program Türlerine İlişkin Görüşler

Türkçe televizyon kanallarında yer alan haber, belgesel, yerli dizi, Türk filmi, çocuk ve gençlik programlarına ilişkin "Seçtiğiniz kanalın aşağıdaki program türlerini nasıl buluyorsunuz?" sorusu sorulmuştur. Verilen cevapların % olarak sonuçları Çizelge-33 de görülmektedir.

ÇİZELGE-33
TÜRK TV KANALLARINDAKİ BAZI PROGRAM TÜRLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (%)

Seçenekler	İyi	Fena değil	Yetersiz	Toplam
Haberler	50.6	27.2	22.2	100
Belgeseller	24.4	44.4	31.2	100
Yerli Diziler	29.6	39.3	31.1	100
Türk Filmleri	18.2	36.0	45.8	100
Çocuk Programları	17.2	36.6	46.2	100
Gençlik Programları	16.5	32.1	51.4	100

Ankete katılanların % 50.6'sı "Haberleri" iyi bulduklarını belirtirken % 22.2 si içerik bakımından yetersiz olduğunu belirtmişlerdir.

Belgesel programlar ankete katılanların % 44.4'ü tarafından "fena değil" seçeneği ile değerlendirilmiştir.

Yerli diziler % 29.6 oranında iyi bulunurken % 31.1 oranında yetersiz bulunmuşlardır.

Olumsuz değerlendirme'de en yüksek oranı % 45'i aşan oranları ile Türk filmleri ve çocuk programları almışlardır.

Gençlik programları ankete katılanların % 16.5'i tarafından iyi, % 32.1'i tarafından fena değil olarak değerlendirilirken % 51.4 oranında yetersiz bulunmakta ve ankete katılanların yarısından fazlası gençlik programlarını olumsuz değerlendirmektedir.

5.3.14 Türk Televizyon Kanallarının Bazı Seçeneklere Göre Değerlendirilmesi

Haber verme, eğitime ve eğlendirme televizyondan beklenen üç önemli işlevdir. Türkçe televizyon kanallarının da bu işlevleri hangi düzeyde yerine getirebildiğini öğrenebilmek için sorulan "Seçtiğiniz kanalı Aşağıdaki Seçeneklere Göre Nasıl Değerlendiriyorsunuz?" sorusu içinde yer alan inanılabilirlik, tarafsızlık, eğiticilik ve eğlendiricilik seçeneklerine verilen cevapların genel sonuçları Çizelge-34 de görülmektedir.

ÇİZELGE-34
TÜRK TV KANALLARININ BAZI SEÇENEKLERE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ (%)

Seçenekler	İyi	Fena değil	Yetersiz	Toplam
İnanırlılığı	33.0	44.5	22.5	100
Tarafsızlığı	23.0	41.2	35.8	100
Eğiticiliği	17.3	39.3	43.4	100
Eğlendiriciliği	33.0	46.0	21.1	100

Türkçe televizyon kanallarının haberlerine ve diğer mesajlarına olumlu görüşte inananların oranı % 33.0 iken, inandırıcılığını yetersiz bulanlar % 22.5 de kalmışlardır. Ancak % 44.5 gibi bir çoğunluk ise fena değil seçeneğini tercih ederek "ne iyi, ne kötü denilebilir" biçiminde bir kararsızlık göstermişlerdir.

Tarafsızlık konusundaki görüşlerde yetersizlik ön plana çıkmaktadır. Ankete katılanların % 35.8'i Türkçe televizyon kanallarının tarafsızlığını yetersiz bulurken, objektif yayın yapıldığı görüşünde olanların oranı % 23 de kalmaktadır.

Türkçe televizyon kanalları ankete katılanlar tarafından eğitici işlevi yönünden yetersiz bulunmakta ve bu görüş % 43.4 oranında taraf bulmaktadır. Bu kanalların eğiticiğini iyi bulunanların oranı ise % 17.3 de kalmakta ve bu değerlendirme en düşük olumlu görüş olarak yer almaktadır.

Türkçe yayın yapan kanallar eğlendiricilik işlevi bakımından % 33 oranında iyi % 46 oranında fena değil bulunurken, yetersiz bulanların oranı % 21.1 de kalmaktadır. Diğer bir deyişle ankete katılanlar Türkçe televizyon kanallarının eğlendiricilik işlevini diğer işlevlere göre daha yeterli bulmaktadır.

5.3.15 Türk Televizyon Kanallarından Eğitim Programı Beklenti Düzeyi

Almanya'da yaşayan Türkler, 1990 yılının ortalarına kadar ana dillerinde haber alma, eğlenme ve eğitilme bakımından sınırlı süre ve yetersiz sayıda kitle iletişim aracına sahip bulunuyordu. Ancak Türkiye'ye yönelik uydu üzerinden yayın yapan özel türk televizyonları ve TRT Uluslararası'nın yayınlarının Almanya'dan izlenebilir hale gelmesi ana dilde bilgilendirme imkanlarını artırmıştır. Otuz yıla yakın bir süre Türkçe iletişimi kendi aralarındaki diyaloglar, Türk gazeteleri, görüntü ve ses kasetleriyle sağlayabilen Türk toplumu birçok alanda kendi dillerinde eğitim imkanından uzak kalmıştır.

Ankete katılan kişilere sorulan, "Seçtiğiniz Kanalda Aşağıdaki Eğitim Konularına, Hangi Düzeyde Yer Verilmesini İstersiniz?" sorusuna verilen cevaplar, Çizelge-35 de yüzdeler halinde görülmekte ve eğitim programlarına olan yoğun ilgiyi ortaya koymaktadır.

ÇİZELGE-35
TÜRK TV KANALLARINDAN EĞİTİM PROGRAMI YAYINI BEKLENTİ DÜZEYİ (%)

Seçenekler	İsterim	Farketmez	Hiç istemem	Toplam
Sağlık	73.5	24.3	2.2	100
İslam Dini	58.7	32.8	8.5	100
Tarih	60.8	35.8	3.4	100
Bilim-teknik	71.1	27.1	1.8	100
Sosyal-ekonomi	70.5	27.3	2.2	100
Sanat-Edebiyat	57.0	38.0	4.2	100
Aile	70.1	26.9	3.0	100
İş ve meslek	65.6	29.8	4.7	100

Sağlık, Bilim-teknik, Sosyal-ekonomi ve Aile konularında verilecek eğitim programlarına, istek düzeyi % 70'in üzerinde bulunmaktadır. Bu konular hakkında eğitim verilmesini hiç istemeyenlerin oranı ise % 3'ü geçmemektedir.

Sanat ve Edebiyat ile İslam Dini konularında verilecek eğitim programına istek düzeyi diğerlerine oranla daha azdır ancak yine de % 60'a yaklaşan değerlerde yer almaktadır. Ankette yer alan konular içinde "hiç istenmeyenler" İslam Dini dışında % 5'lerin altında kalmakta, İslam Dini konusunda eğitim programı istemeyenler % 8.5 gibi bir düzeyde bulunmaktadır.

5.3.16 Türk TV Kanallarında Yayınlanan Bazı Müzik Türlerine İlişkin İstek Düzeyi

Türkçe televizyon programlarında yayınlanan müzik türlerine istek düzeyini belirleyebilmek üzere sorulan "Seçtiğiniz Kanalda Aşağıdaki Müzik Türlerine Hangi Düzeyde Yer Verilmesini İstersiniz?" sorusuna verilen cevaplar Çizelge-36 da görülmektedir.

Ankete katılanlar % 70'e yaklaşan oranlarla Türk Halk ve Türk Sanat Müziği dinlemek ve izlemek istediklerini ifade etmişlerdir. Bu iki müzik türünü istemeyenler ise % 5 gibi çok düşük oranlarda kalmaktadır.

ÇİZELGE-36
TÜRK TV'LERİNDE YAYINLANAN BAZI MÜZİK TÜRLERİNE İLİŞKİN İSTEK DÜZEYİ (%)

Seçenekler	Çok	Az	Hiç istemem	Toplam
Türk Sanat Müziği	67.7	28.1	4.1	100
Türk Halk Müziği	69.0	25.9	5.1	100
Türkçe Sözlü Hafif Müzik	44.7	43.6	11.7	100
Klasik Batı Müziği	15.4	47.5	37.0	100
Tasavvuf (Dini) Müziği	30.4	48.8	20.8	100
Arabesk	19.9	37.6	42.6	100

Türkçe Sözlü Hafif Müziğe olan isteğin % 44.7 de bulunması Türk pop müziğinin Almanya'da yaşayanlar arasında da ilgi gördüğünü göstermektedir.

Arabesk müziğe olan ilgi % 19.9 da iken hiç istememe düzeyinin de % 42.6 da bulunması ilgi çekicidir. Bugüne değin dramatik gurbet edebiyatının ve müziğinin vazgeçilmez fonu durumunda olan arabesk müzik ankete katılanlar tarafından demode bulunmaktadır.

5.3.17 Türk TV Kanallarında Yayınlanması İstenen Müzik Türleri ve Yaş Grupları

Yaş gruplarının müzik türlerine olan ilgisine baktığımızda 24 den küçük grubun birinci tercihinin % 61.2 ile Türkçe sözlü hafif müzik olduğunu görüyoruz. Bu grubun Türk sanat ve Türk halk müziğine de ilk tercihlerine yakın bir oranla ilgi gösterdikleri görülmektedir.(Çizelge, 37-38-39)

ÇİZELGE-37
TÜRK SANAT MÜZİĞİNE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (%)

Yaş Grupları	Çok	Az	Hiç	Toplam
24 den küçük	59.4	36.1	4.5	100
25-35 arası	67.8	27.9	4.3	100
36-50 arası	80.2	18.5	1.2	100
51 den büyük	69.2	15.4	15.4	100

25-35 yaş arası grubun ilk tercihi % 73.4 ile Türk halk müziği olurken, bu grubun ikinci tercihi olarak % 67.8 ile Türk sanat müziği gelmektedir. (Çizelge, 37-38)

Türk sanat müziğini en çok dinlemeyi arzu edenler, % 80.2 ile 36-50 arası yaş grubu olurken, Türk halk müziği % 72.7 ile bu grubun ikinci tercihi olarak görülmektedir. (Çizelge, 37-38)

ÇİZELGE-38**TÜRK HALK MÜZİĞİNE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (%)**

Yaş Grupları	Çok	Az	Hiç	Toplam
24 den küçük	58.3	35.6	6.1	100
25-35 arası	73.4	21.5	5.2	100
36-50 arası	72.7	24.7	2.6	100
51 den büyük	83.3	8.3	8.3	100

51 den büyük yaş grubu ilk tercih olarak, % 83.3 ile Türk halk müziği dinlemeyi istediklerini belirtirken, % 69.2 ile Türk sanat müziğini tercih etmişlerdir. (Çizelge, 37-38) Bu yaş grubunun % 60'ı ise Klasik Batı müziği ile % 50'si Arabesk türü müziği hiç dinlemek istemediklerini belirtmişlerdir. (Çizelge, 40-42)

ÇİZELGE-39**TÜRKÇE SÖZLÜ HAFİF MÜZİĞE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (%)**

Yaş Grupları	Çok	Az	Hiç	Toplam
24 den küçük	61.2	34.3	4.5	100
25-35 arası	39.7	48.1	12.1	100
36-50 arası	30.9	45.6	23.5	100
51 den büyük	20.0	60.0	20.0	100

ÇİZELGE-40**KLASİK BATI MÜZİĞİNE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (%)**

Yaş Grupları	Çok	Az	Hiç	Toplam
24 den küçük	18.9	48.8	32.3	100
25-35 arası	14.0	47.3	38.6	100
36-50 arası	14.3	47.6	38.1	100
51 den büyük	0.0	40.0	60.0	100

Tasavvuf müziğine en yüksek ilgiyi % 36.4 ile 51 yaş ve üstü grup gösterirken, 25-35 yaş arası grup % 22.5 oranı ile hiç istemeyenler arasında birinci, % 33.8 oranı ile çok isteyenler arasında ikinci yaş grubu olmuşlardır. (Çizelge-41) Bu arada 51 yaş ve üstü grubun Avrupa'da bir ömür geçmesine rağmen, klasik batı müziğini % 60 oranında hiç istememesi ilgi çekicidir. (Çizelge-40)

ÇİZELGE-41
TASAVVUF MÜZİĞİNE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (%)

Yaş Grupları	Çok	Az	Hiç	Toplam
24 den küçük	25.4	54.6	20.0	100
25-35 arası	33.8	43.7	22.5	100
36-50 arası	27.9	52.9	19.1	100
51 den büyük	36.4	54.5	9.1	100

ÇİZELGE-42
ARABESK MÜZİĞE GÖSTERİLEN İLGİNİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (%)

Yaş Grupları	Çok	Az	Hiç	Toplam
24 den küçük	27.5	42.0	30.5	100
25-35 arası	17.8	39.3	43.0	100
36-50 arası	13.4	23.9	62.7	100
51 den büyük	10.0	40.0	50.0	100

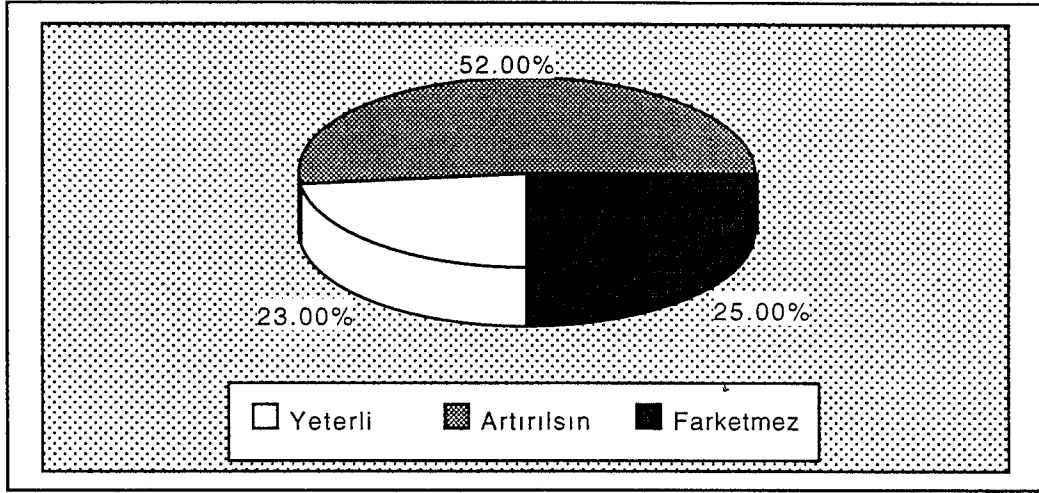
5.3.18 TRT-INT'in Yayın Süresi Hakkında Görüşler

TRT Yayın Planlama Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nın 1991 yılında Almanya'da yaptığı araştırmada TRT'nin yerel saatle 18.00-00.30 kadar yaptığı yayının süresini yeterli bulanlar % 21.8, bu sürenin artırılmasını isteyenler % 73.2 ve farketmez diyenler ise % 5 oranında belirlenmiştir.¹⁹⁶ 21-22 Mart 1992 tarihinde bu çalışma için yapılan soruşturmada ise TRT-INT'in yayın süresini yeterli bulanlar % 23 oranında iken, artırılmasını isteyenler % 52, farketmez diyenler ise % 25 dir.

¹⁹⁶ TRT Yayın Planlama Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, TSR ve TRT-INT Yayınları Kamuoyu Araştırması" Almanya: 1991

GRAFİK-12

ANKETE KATILANLARIN, TRT-INT'İN YAYIN SÜRESİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

5.3.19 Haftanın Günlerine Göre TRT-INT Yayınlarını İzleme Durumu

Ankete katılan grubun TRT-INT'i devamlı izleme oranı hafta içinde, yaklaşık % 40 hafta sonunda, % 57 olarak belirlenmiştir. En yüksek izleme oranları ise hafta içinde % 47 ile Cuma hafta sonunda % 57 ile Cumartesi günü olarak tespit edilmiştir.

ÇİZELGE-43

HAFTANIN GÜNLERİNE GÖRE TRT-INT YAYINLARINI İZLEME DURUMU (%)

	Devamlı İzliyorum	Arasıra İzliyorum	Hiç İzlemiyorum
Pazartesi	39	41	20
Salı	40	37	23
Çarşamba	39	39	23
Perşembe	37	40	23
Cuma	47	33	20
Cumartesi	57	32	11
Pazar	51	36	13

5.3.20 TRT-INT ve INTER STAR'ın İzlenme Saatleri

TRT-INT yayınları daha çok 21.00-23.00 saatleri arası devamlı izlenirken, Inter Star kanalı daha çok 19.00-21.00 saatleri arasında devamlı izlenmektedir. Her iki kanalda saat 23.00-00.30 arası yaklaşık aynı oranlar ile hiç izlenmemektedir.

ÇİZELGE-44
TRT-INT VE İNTER STAR'IN BAZI ZAMAN DİLİMLERİNDEKİ
DEVAMLILIK İZLENME DURUMU (%)

	TRT-INT	İNTER STAR
18.00 - 19.00	40.8	42.6
19.00 - 21.00	43.3	51.1
21.00 - 23.00	54.5	40.0
23.00 - 00.30	20.1	12.2

5.3.21 TRT-INT ve İNTER STAR'ın Bazı Program Türlerinin Değerlendirilmesi

TRT-INT'i izleyenlerin % 49'u "haberleri" iyi bulurken, bu oran İnter Star'da % 61.4'e kadar yükselmektedir. Diğer program türlerinde ise her iki kanalda da programlar daha az "iyi" bulunurken daha çok "yetersiz" görülmektedir.

ÇİZELGE-45
TRT-INT VE İNTER STAR'IN BAZI PROGRAMLARINI "İYİ" BULMA DÜZEYİ (%)

	TRT-INT	İNTER STAR
Haberler	49.0	61.4
Belgeseller	26.0	12.2
Yerli Diziler	29.6	28.3
Türk Filmleri	15.4	26.9
Çocuk Programları	16.9	14.6
Gençlik Programları	15.9	20.8

5.3.22 TRT-INT ve İNTER STAR'ın Bazı Seçeneklere Göre Karşılaştırılması

TRT-INT'in inanılabilirliğini "iyi" bulanlar % 34.3 iken bu oran İnter Star'da % 28.8'e düşmektedir. Her iki kanalında inanılabilirliğini yetersiz bulanların oranı ise % 20'nin biraz üzerindedir. TRT yayınının tarafsızlığı yaklaşık % 23 oranında "iyi" bulunurken bu oran İnter Star'da % 25 olarak gerçekleşmektedir. Her iki kanalında tarafsızlığı ankete katılanların % 37'si tarafından yetersiz görülmektedir.

Ankete katılanlar TRT-INT'in eğiticiliğini % 18.4 oranında "iyi" bulurken, İnter Star'ı aynı konuda % 9.4 oranında yeterli bulmaktadır. Her iki kanalında eğitici işlevi bakımından yetersiz kaldığı görüşü yaygındır.

TRT-INT'in eğlendiriciliği hakkında genel görüş % 30.7 ile "iyi" iken bu oran İnter Star'da yaklaşık % 52'ye yükselmektedir.

ÇİZELGE-46

TRT-INT VE İNTER STAR'I BAZI SEÇENEKLERE GÖRE "İYİ" BULMA DÜZEYİ (%)

	TRT-INT	İNTER STAR
İnanırlılığı	34.3	28.8
Tarafsızlığı	22.9	25.5
Eğiticiliği	18.4	9.4
Eğlendiriciliği	30.7	51.9

TRT-INT ve İnter Star kanallarının Almanya'da yaşayan izleyecilerin görüşüne göre bir değerlendirilmesi yapılacak olursa, TRT-INT'in "Belgeselleri", "Yerli Dizileri", "Çocuk Programları", "İnanırlılığı" ve "Eğiticiliği" İnter Star'a göre daha "iyi" bulunurken; İnter Star'ın "Haberleri", "Türk Filmleri", "Gençlik Programları", Tarafsızlığı ve Eğlendiriciliği TRT-INT'e göre daha "iyi" bulunmaktadır.

Ankete katılanların büyük çoğunluğu gerek programları, gerekse bazı işlevleri değerlendirirken "iyi" veya "yetersiz" tercihi yerine "fena değil" tercihi ile görüşlerini belirtmişlerdir. Ancak birçok seçenekte "yetersiz" tercihlerinin oranı, "iyi" tercihlerinden daha yüksek görülmektedir. Bu bakımdan gerek TRT, gerekse İnter Star izleyenleri tarafından az yeterli bulunmaktadır.

5.3.23 Günlük Türkçe TV Yayınlarının Başlamasından Sonra Diğer İletişim Araçlarını Takip Düzeyi

Uydu üzerinden Türkiye'ye yayın yapan özel televizyonlar ve TRT-INT yayınlarının Almanya'da kablo ve uydu anten üzerinden izlenmeye başlamasından sonra daha öncede söylendiği gibi Almanya'daki Türklerin kitle iletişim araçlarından yararlanma eğilimlerinde değişiklikler olmuştur. Bu gelişme karşısında daha önce takip edilen kitle iletişim araçlarının durumunu belirlemek üzere sorulan "Türk Televizyon Yayınları Başladıktan Sonra Aşağıdaki İletişim Araçlarını Takip Düzeyiniz Ne Oldu?" sorusuna verilen cevaplar Çizelge-47 de görülmektedir.

Bu yeni gelişme karşısında video kaset kullanımında önemli bir azalma olduğu söylenebilir. Çünkü ankete katılanların % 77.9'u video kaseti izleme düzeylerinin azaldığını belirtmişlerdir.

Bu görüşleri destekleyen diğer bir göstergede Almanya'da Türkçe video kaset satan ve kiralayan video-klüplerinin hızlı biçimde tasfiyesi ve Alman piyasasına video film üreten Türk video film üreticilerinin işlerinin durma noktasına gelmesidir.

ÇİZELGE-47
TÜRK TV KANALLARI YAYINA BAŞLADIKTAN SONRA
DİĞER İLETİŞİM ARAÇLARINI TAKİP DÜZEYİ (%)

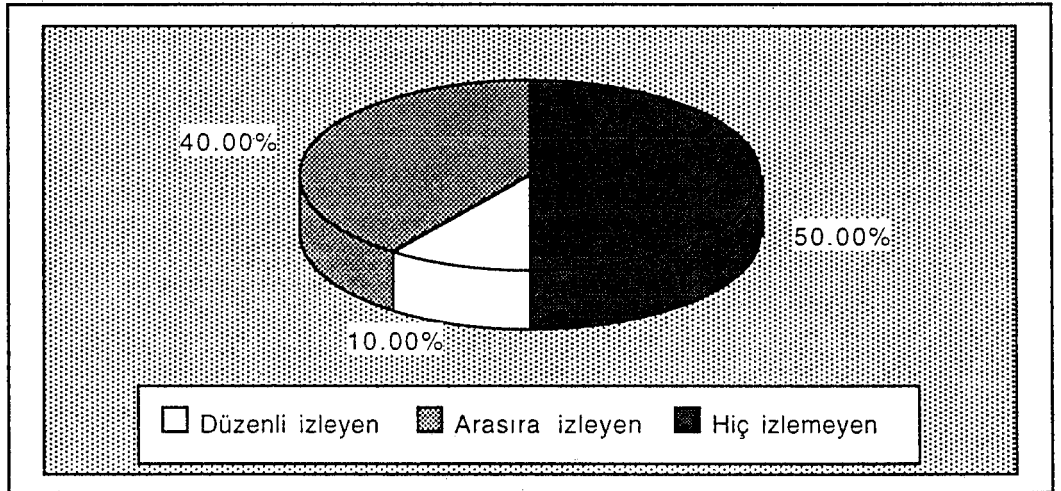
Seçenekler	Arttı	Değişmedi	Azaldı	Toplam
Alman TV	6.3	45.1	48.6	100
Türk Gazetesi	13.2	74.6	12.6	100
Türkçe Radyo	4.4	47.2	48.4	100
Türkçe Video Kaseti	1.8	20.3	77.9	100

İzleyici ve dinleyici kaybeden diğer kitle iletişim araçları ise Radyolardaki Türkçe programları ile Alman televizyonları gösterilebilir. Alman televizyonları % 48.6, Türkçe radyo yayın ve programları ise % 48.4 oranında bir izleyici kaybına uğramışlardır.

5.3.24 Video Filmi İzleme Alışkanlığı Üzerine Bulgular

Ankete katılan grubun bazı türlere göre video filmi izleme durumu soruşturulduğunda tüm konularda yaklaşık % 10 sürekli izlendiği, % 40 ara sıra izlendiği ve % 50 de hiç izlenmediği tespit edilmiştir.

GRAFİK-13
TÜRK TELEVİZYON KANALLARININ BAŞLAMASINDAN SONRA VİDEO İZLEME DÜZEYİ

ÇİZELGE-48
BAZI TÜRLERE GÖRE VİDEO FİLMİ İZLEME DURUMU (%)

	Sürekli izliyen	Ara sıra izleyen	Hiç izlemeyen
Eğitici filmler	31	44	25
Dini filmler	16	33	51
Eğlence Kasetleri	12	44	44
Türk Filmleri	15	53	32
Yabancı Filmler	11	51	39
Çizgi Filmler	4	24	72

Grubun Almanya'da yaşayan AÖF öğrencisi olması ve öğretim materyali olarak video kaset kullanmaları gerektiğinden eğitici filmleri izleme oranı % 31 olarak belirlenmiştir. Şüphesiz bu durum tüm Almanya'daki vatandaşlarımız için geçerli değildir.

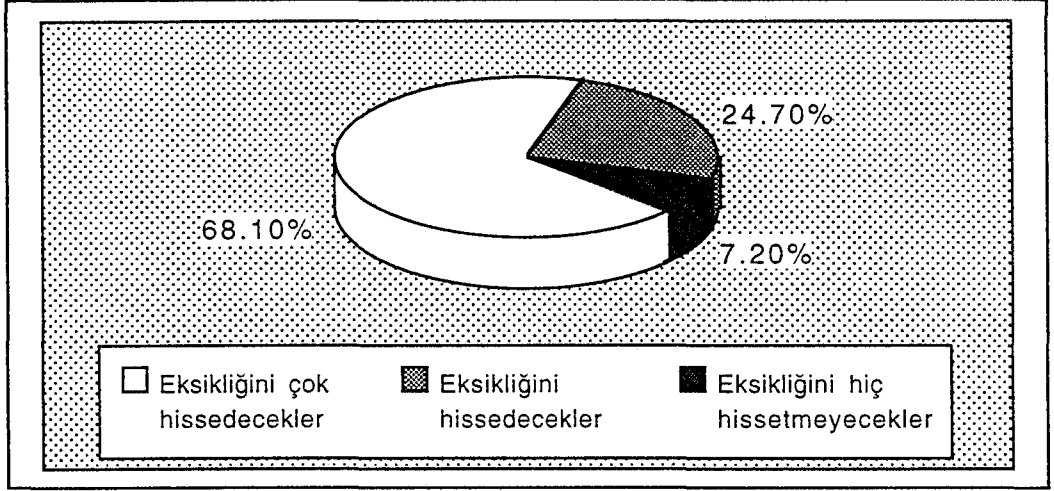
Video kaset izleyenlerin % 48'i bu kasetleri kiralayarak, % 33'ü başkalarından alarak veya değiştirecek ve % 19'u da satın alarak elde etmektedir.

5.3.25 Günlük Türkçe TV Yayınlarının Sona Ermesi Halinde İzleyicilerin Tepkileri

Türkiye'ye yönelik yurtdışından uydu aracılığıyla yayın yapan özel televizyonların gelecek günlerde Türkiye içinden yayın yapacak yasal düzenlemelere sahip olması halinde mevcut durumlarının değişmesi ve Almanya'dan izlenilemez hale gelmesi mümkündür. Diğer yandan TRT-İnternasyonal anlaşmaların tek taraflı iptali veya ekonomik nedenlerle Batı Avrupa Ülkelerine yaptığı yayınlarını sona erdirebilir. Olası bu gelişmeler karşısında Almanya'da yaşayan Türk toplumunun görüşlerini öğrenmek amacı ile sorulan "Türkçe Televizyon Kanalları Herhangi Bir Nedenle Yayından Kaldırıldığı Taktirde Ne Hissedersiniz?" sorusuna verilen cevapların grafik haline getirilmiş sonuçları Grafik-14 de görülmektedir.

Türkçe televizyon yayınlarının sona ermesi halinde eksikliğini hiç hissetmeyecekler % 7.2 de kalırken Eksikliğini çok hissedecekler % 68.1 oranında bulunmaktadır

GRAFİK-14
TÜRKÇE TELEVİZYON YAYINLARININ SONA ERMESİ HALİNDE İZLEYİCİLERİN TEPKİ DURUMU

5.3.26 Günlük Türkçe TV Yayınlarının Sona Ermesi Halinde İzleyici Görüşleri ve Yaş Grupları

Türkçe televizyon yayınlarının sona ermesi halinde ankete katılan 36-50 yaş grubundaki Türklerin % 80.5'i bu yayınların eksikliğini "çok" hissedeceklerini belirtmişlerdir. Tüm yaş gruplarının % 60'ından fazlası bu yayınların yapılmasını önemli görürken, bu yayınların eksikliğini hissetmeyeceklerin oranı tüm yaş gruplarında % 8'i geçmemektedir.

ÇİZELGE-49
TÜRK TV YAYINLARININ SONA ERMESİ HALİNDE SEYİRCİ GÖRÜŞLERİNİN YAŞ GRUBUNA GÖRE DAĞILIMI (%)

Seçenekler	Eksikliğini Çok Duyarım	Eksikliğini Az Duyarım	Eksikliğini Hiç Duymam	Toplam
24 den küçük	61.5	31.5	7.0	100
25-35 arası	67.1	24.1	8.8	100
36-50 arası	80.5	17.1	2.4	100
51 den büyük	76.9	15.4	7.7	100

5.3.27 Günlük Türkçe TV Yayınlarının Sona Ermesi Halinde İzleyici Görüşleri ve Almanca Bilme Düzeyi

"Türkçe yayın yapan televizyon kanallarının eksikliğini çok hissedirim" diyenlerin oranı "çok iyi" Almanca bilenlerde % 67 iken bu oran "hiç" Almanca bilmeyenler de % 80 e yükselmektedir. Çizelge-50 de de görüleceği gibi Almanca'yı "çok iyi " veya "iyi" düzeyde bilenler dahi Türkçe televizyon yayınlarının eksikliğini hissedeceklerini belirtmektedir.

ÇİZELGE-50

TÜRKÇE TELEVİZYON YAYINLARININ SONA ERMESİ HALİNDE İZLEYİCİ GÖRÜŞLERİNİN ALMANCA BİLME DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI (%)

Seçenekler	Eksikliğini Çok Duyarım	Eksikliğini Az Duyarım	Eksikliğini Hiç Duymam	Toplam
Çok iyi bilenler	67.0	23.7	9.3	100
İyi bilenler	63.8	28.1	8.1	100
Orta bilenler	69.9	24.7	5.5	100
Az bilenler	77.8	16.7	5.6	100
Hiç bilmeyenler	80.0	20.0	0.0	100

5.3.28 Alman TV Kanallarında Yayınlanan Türkçe Programları İzleme Durumu

Alman televizyon kanallarında sınırlı sayıda ve çok kısa süreli yer alan Türkçe programlar da Almanya'daki yeni Türkçe kitle iletişimi ortamında izleyici kaybına uğramıştır.

Bu durumu tespit edebilmek amacıyla sorulan "Alman Televizyon Kanallarında Yayınlanan Türkçe Programlardan Hangilerini Hangi Sıklıkla İzliyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar Çizelge-51 de görülmektedir.

ÇİZELGE-51

ALMAN TV KANALLARINDA YAYINLANAN TÜRKÇE TV PROGRAMLARINI İZLEME DURUMU VE DÜZEYİ (%)

Seçenekler	Her zaman	Arasıra	Hiçbir zaman	Toplam
WDR (Ihre Heimat.....)	10.0	47.3	42.6	100.0
ZDF (Türkiye Mektubu)	12.1	46.4	41.4	100.0
Özel Kablo TV (Berlin)	34.6	45.4	20.0	100.0

WDR'in haftada bir pazar günleri yayınladığı "Ihre Heimat Unsere Haimat" Sizin Vatan Bizim Vatan" programı Ankete katılanların verdiği cevaplara göre % 10 oranında sürekli izlenirken, % 42.6 oranında hiç izlenmemektedir.

ZDF tarafından haftada bir cumartesi günleri yayınlanan "Türkiye Mektubu" ise % 12.1 oranında sürekli izlenmesine rağmen % 41.4 oranında hiç izlenmemektedir.

Berlin'de yaşayan Türkler, 1986 yılından itibaren kablo yayın projesi çerçevesinde birden fazla Türkçe yayın yapan televizyon kanalına sahip bulunmaktadır. Bu kanallardan TD-1 Berlin'de günde 22 saat yayın yapmaktadır. Ankete Berlin'den katılan Türkler'den alınan verilere göre bu kanallar % 34.6 oranında devamlı izlenirken, % 20 oranında hiç izlenmemektedir.

5.3.29 Türkçe Yayın Yapan Bazı Radyoların Dinlenme Durumu

Almanya'da yaşayan Türkler uzun yıllardan beri hergün kısa süreli yayın yapan WDR Türkçe yayını ile çok zor dinlenebilen ancak gün boyunca yayın yapan Türkiye'nin Sesi Radyosu'ndan faydalanmışlardır. Ancak yeni ortam bu radyoların dinleyicilerini de televizyon seyircisi haline getirmiştir.

Türkçe yayın yapan radyoların dinlenme düzeyini tespit edebilmek amacıyla sorulan "Türkçe Yayın Yapan Radyolardan Hangilerini Hangi Sıklıkla Dinliyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar Çizelge-52'de görülmektedir.

ÇİZELGE-52

TÜRKÇE YAYIN YAPAN BAZI RADYOLARIN DİNLENİLME DURUMU VE DÜZEYİ (%)

Seçenekler	Devamlı	Arasıra	Dinlemiyorum	Toplam
	Dinliyorum	Dinliyorum		
Türkiye'nin Sesi Radyosu	15.2	41.1	43.7	100
Köln Radyosu	32.0	42.7	25.3	100
Özgür Berlin Radyosu	5.8	33.3	60.9	100
Yerel Radyolar	3.0	14.5	82.5	100

Türkiye'nin Sesi Radyosu Almanya'nın birçok eyaletinde net dinlenememektedir. Belki de bu nedenle gün boyunca yayın yapan bu radyoyu devamlı dinleyenlerin oranı % 15.2 de kalırken hiç dinlemeyenlerin oranı % 43.7 de bulunmaktadır.

Türk toplumu tarafından Köln Radyosu diye bilinen WDR'in akşam saatlerindeki 40 dakikalık Türkçe yayını ankete katılanlar tarafından % 32 oranında devamlı dinlenirken, % 25.3 oranında hiç dinlenmemektedir.

1970 yılından bu yana Berlin ve çevresine yayın yapan "SFB Türkische Redaktion" (Özgür Berlin Radyosu Türkçe Programı) Ankete Berlin'den katılanların cevaplarına göre % 5.8 oranında devamlı dinlenirken, % 60.9 tarafından hiç dinlenilmemektedir.

Yukarıda sözü edilen ve tüm Almanya'da ve Berlin'de bilinen Türkçe yayını olan radyoların yanında bazı eyaletlerde, hatta küçük yerleşim bölgelerinde çok kısa dalgadan Türkçe yayın yapan yerel radyolar bulunmaktadır. Bunların sürekli dinlenme durumu ankete katılanlar tarafından % 3.0 olarak belirlenirken, hiç dinlenilmeme durumu % 82.5 olarak ifade edilmiştir. Ancak yerel radyolar genel değerlendirme içinde küçük oranlarda yer almasına rağmen ulaştıkları bölgelerde daha yüksek oranlarda takip edilmektedir.

5.3.30 Köln Radyosu Türkçe Yayınındaki Program Bölümleri Hakkında Görüşler

WDR Köln Radyosu, hergün yerel saatle 19.40'da başlayan yayınında önce Türkiye'de bugün, daha sonra da Dünya'da bugün başlıkları altında günün gelişen haberlerini vermektedir. Programın diğer bölümleri ise söyleşi ve müzik yayınlarından oluşmaktadır. Haftada bir gün kadın, çocuk ve gençler için ayrı bölümler yayınlanırken yine Perşembe günü yayının sonunda Din ve ahlak bölümü yer almaktadır. Pazartesi günleri ise Türk Danış Görevlisi Fuat Bultan'ın dinleyicilerin çok çeşitli konularda sorduğu sorulara cevap verdiği "Türk Danış Sorularınızı Cevaplıyor" bölümü yayınlanmaktadır.

Her hafta Cuma günleri yayın sonunda yer alan "Haftanın Duyuruları" bölümünde ise bir hafta boyunca Almanya'da Türkler tarafından gerçekleştirilecek olan sanat, kültür, eğlence ve toplantı gibi etkinlikler duyurulmaktadır.

Köln Radyosu'nun söz konusu bu bölümlerine ilişkin dinleyici görüşlerine ulaşabilmek amacıyla ankete katılanlara sorulan "WDR Köln Radyosunun Aşağıdaki Bölümlerini Nasıl Değerlendiriyorsunuz" sorusuna Köln Radyosu'nu dinleyenlerin verdikleri cevaplar Çizelge-11 de görülmektedir.

ÇİZELGE-53
WDR KÖLN RADYOSU TÜRKÇE YAYININDAKİ BAZI PROGRAM BÖLÜMLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ (%)

Seçenekler	İyi	Fena değil	Yetersiz	Toplam
Türkiye'de Bugün	54.9	32.0	13.1	100
Dünya'da Bugün	49.1	41.8	9.1	100
Söyleşiler	21.5	53.9	24.6	100
Din ve Ahlak	27.2	44.0	28.7	100
Türk Danış	44.2	40.7	15.0	100
Çocuk	17.0	46.5	36.5	100
Gençlik	21.3	43.8	34.9	100
Müzik	32.5	48.9	18.6	100
Duyurular	37.8	45.0	17.2	100

5.3.31 Köln Radyosu Türkçe Programının Bazı Seçeneklere Göre Değerlendirilmesi

Köln Radyosu'nun Dinlenebilirliği, inanılabilirliği, tarafsızlığı, eğlendiriciliği ve eğiticiliği bakımından dinleyicilerin görüşlerini alabilmek amacıyla ankete katılanlara sorulan "WDR Köln Radyosu'nu Aşağıdaki Seçeneklere Göre Nasıl Buluyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar Çizelge-54'de yer almaktadır.

ÇİZELGE-54
WDR KÖLN RADYOSU TÜRKÇE PROGRAMININ BAZI SEÇENEKLERE GÖRE
DEĞERLENDİRİLMESİ (%)

Seçenekler	İyi	Fena değil	Yetersiz	Toplam
Dinlenebilirliği	52.1	37.9	10.0	100
İnanılabilirliği	34.4	44.1	21.5	100
Tarafsızlığı	27.9	41.2	30.9	100
Eğiticiliği	21.5	46.3	32.2	100
Eğlendiriciliği	20.6	48.2	31.3	100

Ankete katılanların % 52.1'i Köln Radyosu'nu teknik kalite bakımından iyi dinleyebildiklerini belirtirken, % 10'u bu durumu yetersiz olarak açıklamışlardır.

Köln Radyosu'nda verilen haberlerin ve mesajların inanılabilirliği konusunda % 34.4 oranında iyi görüş belirtilirken, % 21.5 bu haberlerin inanılabilirliğinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Bu radyoyu "inanılır" bulanların oranı 1-3 yıl arası Almanya'da bulunanlarda % 49.3'e kadar

yükselirken, 9-15 yıl arası Almanya'da yaşayanlarda % 29.1'e düşmektedir. 15 yıldan fazla bir süredir Almanya'da bulunanların dörtte biri ise Köln Radyosu'nu inanılrlık yönünden yetersiz bulmaktadır.

Bu radyonun tarafsızlığı konusunda ankete katılanlar % 27.9 oranında olumlu görüş belirtirken, % 30.9 oranında tarafsız olmadığı görüşü ortaya koyulmuştur. Bu görüşlerin Almanya'da bulunma sürelerine göre dağılımı ise şu şekildedir. 1-3 yıl arası Almanya'da bulunanların % 33'ü tarafsızlığını "iyi" bulurken, bu oran 15 yıldan fazla kalanlarda yaklaşık % 25'e düşmektedir. Dört yıldan fazla Almanya'da bulunan Köln Radyosu dinleyenlerinin yaklaşık üçte biri ise bu radyoyu "tarafsızlık" yönünden yetersiz bulmaktadır.

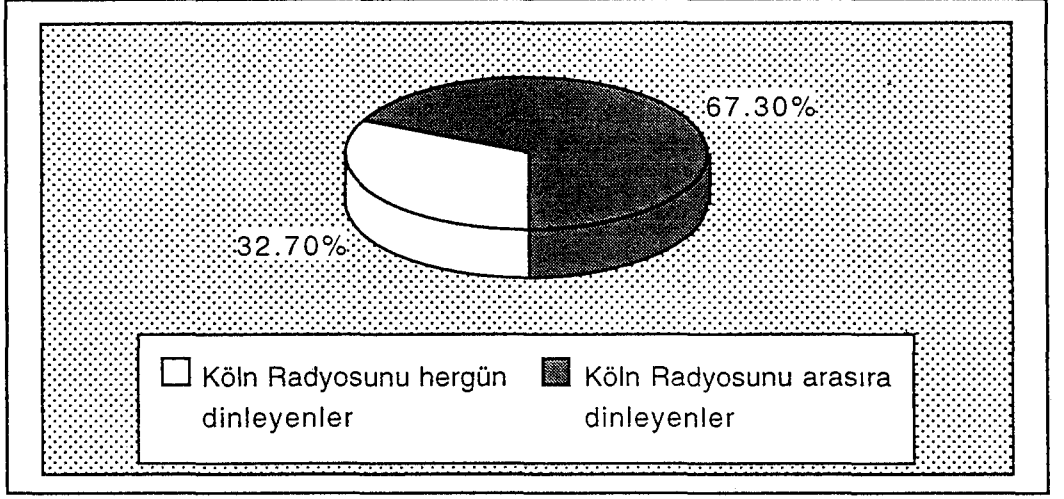
Eğitliliği konusunda en düşük olumlu değeri alan Köln Radyosu, % 21.5 "iyi" bulunurken, % 32.2 oranında "yetersiz" bulunmuştur. Bu görüşlerin ankete katılanların eğitim düzeylerine göre dağılımına baktığımızda ise ilkokul düzeyindekilerin % 40'ı tarafından "yetersiz" % 20'si tarafından "iyi" bulunurken, yüksekokul düzeyindekilerin ise % 43'ü tarafından "yetersiz", % 16.8'i tarafından "iyi" bulunmaktadır.

Köln Radyosu eğlendiricilik bakımından % 20.6 oranında iyi bulunurken, % 31.3 oranında yetersiz bulunmuştur. Yaş gruplarına göre eğlendiricilik işlevinin değerlendirmesine bakınca 24 yaşından küçük olanlar ile 35 yaşına kadar olanlar bu tür programları çoğunlukla fena değil bulurken, 36 yaşından büyük olanların yarısına yakını "yetersiz" olduğunu belirtmişlerdir.

5.3.32 Köln Radyosu Dinleyicilerinin, Türk TV Yayınları Başladıktan Sonra Bu Radyoyu Dinleme Düzeyleri

Köln Radyosu Türkçe yayını ile yıllarca Almanya'da yaşayan Türklerin Dünya'ya ve Türkiye'ye açılan penceresi ve gözü kulağı olmuştur. Türkçe televizyon yayınları başlamadan önce hergün aynı zamanda radyosunun başında olan Almanya'daki Türkler'in bir kısmı artık bu yayını takip etmeye gerek duymamaktadır. Çizelge-52 de de görüleceği gibi ankete katılanların % 25.3'ü bu radyoyu hiç dinlemediğini belirtmiştir. Ancak sürekli ve ara sıra dinleyenlerin toplamı yaklaşık % 75 dir. Dörtte bir dinleyicisini çok kısa sürede kaybeden Köln Radyosu'nu halen takip eden % 75'in de hangi sıklıkla bu radyoyu dinlediğini belirlemek amacıyla sorulan "Türkçe TV Yayınlarını İzlemeye Başladıktan Sonra Köln Radyosu'nu Ne Düzeyde Dinliyorsunuz?" sorusuna verilen yanıtlar Grafik-15 de görülmektedir.

GRAFİK-15
TÜRKÇE TV YAYINLARI BAŞLADIKTAN SONRA KÖLN RADYOSUNUN DİNLENİLME DURUMU

Türkçe televizyon yayınları başladıktan sonra Köln radyosunu dinlemeye devam edenler; % 32.7 oranında "devamlı", % 67.3 oranında "ara sıra" dinlediklerini belirtmişlerdir. Köln radyosunu ara sıra dinlemeye devam edenlerin yoğunluğu ankete katılanların bu radyodan vazgeçmemelerine rağmen, eskisine oranla çok daha seyrek dinlediklerini göstermektedir.

5.3.33 Köln Radyosu Türkçe Programının Sona Ermesi Halinde Dinleyicilerin Tepki Durumu

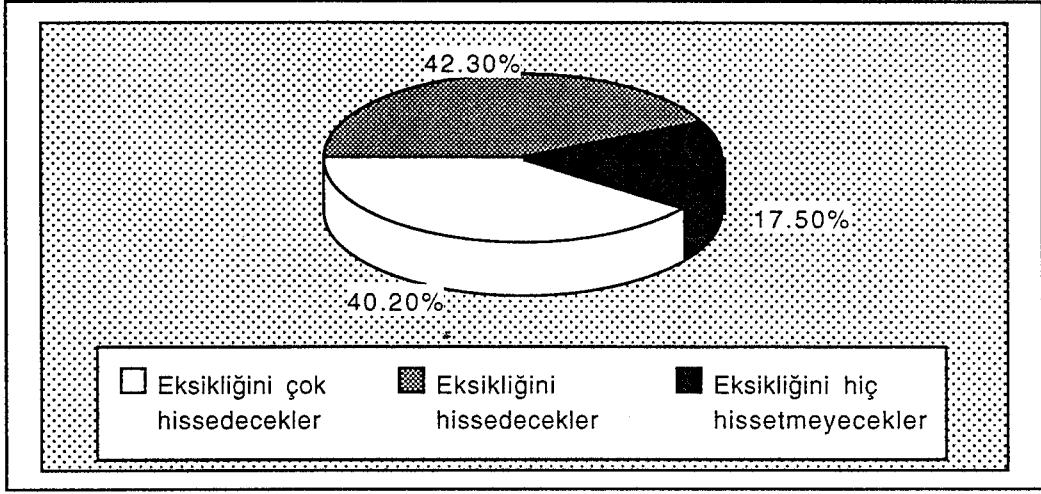
1990 yılından, Köln Radyosu'nun, yabancılara yönelik yayınları önce Berlin, daha sonra da Hessen Radyoları tarafından UKW'den orta dalgaya alınmış ve bu karar 1 Ocak 1991 den sonra da tüm Almanya'yı kapsayacak şekilde uygulanmaya başlamıştır.

1990 yılına kadar dinleyicilerin, mevcut yayınların sürelerinin uzatılması taleplerine cevap verilmezken bir de yayın kalitesinin bozulması bu yayınlar hakkında acaba " yayınlar tamamen kaldırılacak mı?" endişesini yaratmıştır.

Köln Radyosu'nun tamamen yayından kaldırılması durumunda dinleyicilerin tepkisini öğrenmek amacıyla sorulan "WDR, Köln Radyosu Türkçe Programı, Herhangi Bir Nedenle Yayından Kaldırıldığı Taktirde Ne Hissedersiniz?" sorusuna verilen cevaplar Grafik-16 da görülmektedir.

GRAFİK-16

KÖLN RADYOSU TÜRKÇE PROGRAMININ SONA ERMESİ HALİNDE DİNLEYİCİLERİN TEPKİ DURUMU

Ankete katılanlar içinde Köln Radyosu'nu devamlı ve arasıra dinleyenlerin oranı % 75'e ulaşırken, uzun yıllar dinlenen bu radyo çok kısa sürede % 25 oranında dinleyici kaybına uğrarken ve nihayet ulaştığı mevcut kitlenin de ancak % 32'sinin devamlı dinlediği bir radyo durumuna düşmüşken, Radyo'nun yayınına son verilmesine karşı olumsuz tepki çok yüksek tespit edilmiştir. Yaklaşık % 83 oranında bir sahiplenme duygusu, bu radyoların işlevinin sona erdiğini iddia eden çevrelere bir uyarı olmalıdır.

Köln Radyosu'nun yayından kalkması halinde Almanca bilme düzeyine göre dinleyici görüşlerine baktığımızda ise, Çok iyi Almanca bilenlerin % 29.5'i bu yayınların eksikliğini çok hissedeceklerini ifade ederken, bu oran hiç bilmeyenler de % 66.7'ye yükselmektedir.

Almanca'yı çok iyi bilenlerin % 32.1'i bu radyonun eksikliğini hiç hissetmeyeceklerini belirtirken, bu oran iyi bilenlerde % 16, orta düzeyde bilenlerde % 13.7 ve az bilenlerde ise % 5 oranına kadar düşmektedir..

5.5 SONUÇ

Modern teknolojinin hakim olduğu günümüzde, kitle iletişim araçlarının önemi tartışmasız bir gerçek. Güncelliği, çok yönlülüğü ve geniş kitlelere hitap edebilmesi açısından, radyo ve televizyon bunlar arasında ilk sırayı alıyor.

İletişim araçlarına bu değeri kazandıranlar ise toplumu oluşturan bireylerle birlikte o toplumun sosyo ekonomik ve sosyo kültürel yapısı ve dilidir. Radyo ve televizyon dil bazında incelendiğinde, insanların ortak dilleriyle bütünleşen toplumsal bir boyut kazanıyor. Bu nedenle her toplumda radyo ve televizyonun yeri ve önemi, toplumun kültürel, sosyal, ekonomik, siyasal yapısıyla ve diliyle bütünleşmektedir. Ancak Almanya'da yaşayan vatandaşlarımız için o toplumda bulunup da aynı dili, kültürü, siyasal ve sosyal yapıyı paylaşmayan insanlar olarak radyo ve televizyonun yeri ve önemi nedir? Acaba, seçme şansı tanınırsa, kimler, hangi ölçülerde kendi dilinde yayın yapan bir radyo televizyon kanalını seçer?

Evet, Almanya'da ilk yıllardan bu yana okunabilen Türk gazeteleri ve Türkçe yayın yapan radyoların yanısıra 1990 yılında yayına başlayan TRT-INT ve diğer Türk televizyon kanallarının günlük yayınları, artan sayıdaki yerel radyolar ile bu sorular yavaş yavaş aydınlanmaya başlamıştır.

Çalışmada elde edilen sonuçlara göre Almanya'daki vatandaşlarımızın büyük bir çoğunluğu (%83) kitle iletişim araçlarını hem Türkçe, hem de Almanca olmak üzere iki dilde takip etmektedir. 1964 yılında ABADAN'ın yaptığı araştırmada bu oran %16'dır.

ABADAN'ın çalışmasında yalnız Alman dilinde kitle iletişim araçlarını takip edenler %3 iken bu durum bugün de değişmemiştir. Geçen 30 yıl içinde vatandaşlarımız Alman dilinde yayın yapan araçları belli ölçülerde okur, dinler ve izler duruma gelmiş bir anlamda uyum sağlamışlardır. Ancak Almanca bilgilerinin gelişmesine, kendilerinden daha iyi Almanca konuşan yeni kuşaklar yaratmalarına rağmen kitle iletişim araçlarında yalnız Almanca'yı tercih etmede 30 yıl öncesinin eğilimlerini göstermektedirler.

Haber alma kaynaklarının seçiminde ise Türk gazeteleri, Türk TV'leri ve Alman TV'leri ilk sıralarda yer alırken Türk ve Alman radyoları ile Alman gazeteleri her zaman ve ilk olarak başvurulan haber alma araçlarının dışında kalmaktadır.

Türk gazetelerine gösterilen bu yoğun ilginin bir sebebi yıllar öncesi başlayan bir alışkanlık, diğer sebebi ise Almanya'da basılan bu yayın organlarının diğer Türk ve Alman kitle iletişim araçlarının eksikliklerini tamamlayan özellikleridir.

Türk televizyon kanallarının Almanya'daki günlük yaşam ve gelişmelere ilişkin, Alman TV'lerinin de Türkiye'deki günlük yaşam ve gelişmelere ilişkin yetersizliği, ile paralel giderken vatandaşlarımız bu yetersizliğin çözümü için iletişim kanallarını çift dilli (Türkçe ve Almanca) takibe başlamıştır.

Göçmenlerin göç ettikleri ülkenin dilini çok iyi bilmeleri de iletişim sorunlarının tamamen son erdiği anlamına gelmemektedir. Diğer bir deyişle göç edilen ülkenin dili ile yürütülen iletişim göçmenlerin haber alma, eğlenme ve eğitilme gibi ihtiyaçlarını tümüyle karşılayamamaktadır. Bu çalışmada da görüleceği gibi soru formunu yanıtlayan vatandaşlarımızın yaklaşık % 20'si çok iyi düzeyde, % 37'si de iyi düzeyde Almanca bildiklerini ifade etmelerine rağmen bu grupların kendi içinde ancak dörtte biri Alman gazete ve radyolarını her zaman izlediklerini belirtmişlerdir.

Göçmenler, göç ettikleri ülkelerde anadillerinde yayın yapan radyo ve televizyonları en çok hangi nedenle izlerler? sorusuna, bu çalışmada aldığımız yanıt çok büyük bir oranla (% 81.6) Anavatan'daki olayları öğrenmek için olmuştur. Anadillerini geliştirmek, göç ettikleri ülkedeki soydaşlarıyla ilgili haberleri öğrenmek, müzik dinlemek gibi seçenekler ise amacın dışındaki beklentiler olarak ilgi görmüştür.

Türk göçmenler, ana dillerinde takip ettikleri yayınlarda Dünya olaylarına ve siyasi olaylara çok ilgi duyduklarını belirtirken ekonomik olaylara da yaklaşık oranda ilgi gösterdiklerini ifade etmişlerdir. Çalışmanın yapıldığı dönemde, Körfez savaşı, iki Almanya'nın birleşmesi, SSCB'nin ve Yugoslavya'nın parçalanması olaylarının gündemde olması, Dünya olaylarını çekici kılarken, Türkiye'deki ve Almanya'daki siyasi gelişmelerin hareketli olması siyasi olaylara ilgiyi artırmıştır diyebiliriz.

Almanya'daki vatandaşlarımız spor ve eğlence programlarının dışında kalan tüm konulara % 50'nin üzerinde ilgi gösterirken spor programına % 37.9, eğlence programlarına % 47.2 oranında ilgi göstermişlerdir. Dünya, siyaset ve ekonomi olaylarını yoğun takip etme isteği buna karşın spor ve eğlenceye karşı uzak durma bir anlamda göçmenin güvensizlik duygusunun yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu güvensizlik duygusu göçmen toplumunun iş adamı, işçi, ev kadını, öğretmen ve öğrenci gibi kesimleri arasında büyük farklılıklar göstermemektedir.

Dünya, siyaset ve ekonomi olaylarına göçmen iş adamı ile işçi benzer ilgi ile yaklaşması da göçmenin hem entellektüel gelişmesini, hem de bulunduğu ülkedeki varlığını olumlu, olumsuz etkileyecek tüm konuları bilme isteğinden gelmektedir.

Türkçe yayınlarda yer alan eğitim amaçlı konulara vatandaşlarımızın % 60'a yakını çok ilgi gösterirken bu oran diğer konular arasında dördüncü sırada yer almaktadır. Eğitim konularına ilginin sosyal gruplara göre dağılımında ise iş adamları arasında en düşük (%40.5), öğretmenler arasında en yüksek (%67.3) oranlarda değer bulunduğu görülmektedir.

Türkçe yayınlarda, Almanya'daki Türkler hakkında haberlere ilgisiz kalınmadığı ancak göçmenlerimizin yarısından biraz fazlasının (% 53) bu konuda çok ilgili olduğu görülmüştür. Bunun önemli bir nedeni bu çalışmanın yapıldığı dönemlerde TRT-INT'de yayınlanan "Almanya Mektubu" programının olumsuz etkisidir.

Almanya'da yaşayan vatandaşlarımız Türkiye kaynaklı Türkçe TV yayınlarını ya kablo sisteme bağlanarak ya da çanak (uydu) antenler aracılığıyla izleyebilmektedir. Yayınların başladığı ilk yıllarda yasal engeller ve yüksek fiyatları ile yaygın olarak kullanılmamış, buna karşılık kablo üzerinden de izlenebilen Türkçe TV yayını TRT-INT evlere ilk giren Türkçe TV yayını olmuştur. Bu çalışmanın yapıldığı günlerde Türkçe TV yayınlarının yaklaşık % 25'i çanak antenle izlenirken, % 75'i kablo sistemi aracılığıyla izlenmekteydi. Son yıllarda yasal düzenlemelerle çanak anten kullanımının daha rahat hale gelmesi sonucunda Türk vatandaşları büyük bir hızla özellikle motorlu çanak (uydu) anten taktırmaya ve çok çeşitli Türkçe yayınlarının yanı sıra tüm Dünya'yı izleme olanağına kavuşmuşlardır.

Almanya'da Türkiye kaynaklı ilk günlük Türkçe televizyon yayını gerçekleştiren TRT bu yayını ile 1990 ve 1991 yıllarında büyük ilgi görmüştür. TRT'den kısa bir süre sonra Türkiye'ye uydu aracılığıyla ulaşan özel Türk televizyonu Magic Box (Inter Star) ve Tele On ile Show TV yayına başlamışlardır. Özel televizyonların yayına başlaması ile TRT yurtdışında da izleyici kaybına uğramıştır ve Türkçe yayınları çanak antenle izleyenlerin yaklaşık % 45'i çoğunlukla Inter Star'ı tercih ederken % 40'ı TRT-INT'i tercih ettiğini belirtmişlerdir. Bu çalışmanın yapıldığı sırada Tele On ve Show TV henüz çok yeni oldukları için dikkate değer bir izleyiciye ulaşamamışlardır.

Türkçe günlük yayın yapan televizyonlar, Almanya'da yerel saat ile 19.00-23.00 arası yoğun olarak izlenmektedir. Bu saatler arasında devamlı izleyenlerin oranı yaklaşık % 50 iken, hiç izlemeyen veya izleyemeyenlerin oranı da yaklaşık % 9'da kalmaktadır.

Türkçe yayınları izleyenlerin bazı program türlerini iyi, fena değil ve yetersiz seçeneklerine göre değerlendirmeleri sonucunda Türkçe yayın yapan TV kanallarının vasat bulunduğu tespit edilmiştir.

Haberler, belgeseller, yerli diziler, Türk filmleri, çocuk programları ve gençlik programları arasında yapılan değerlendirme de haberleri izleyenlerin % 50'si iyi bulunduğunu belirtmiş, diğer programların "iyi" bulunma oranı ise % 50'nin çok altında kalmıştır. Özel Türk televizyonları ve TRT-INT'de yıllar öncesinin Türk filmlerinin gösterime sokulması, çocuklara yönelik yalnız çizgi film ve Almanya'da yetişen Türk çocuklarının anlamakta güçlük çektikleri Türkçe ile programlar yapılması ve 3-5 gencin sohbetiyle gerçekleştirilen gençlik programları vatandaşlarımızın Türk televizyonlarını içerik olarak vasat bulmalarının önemli nedenleri olarak gösterilebilir.

Göçmen vatandaşlarımız Almanya'da izlenebilen Türk televizyon kanallarını, inanırlık, tarafsızlık, eğitici ve eğlendiricilik işlevleri yönünden de vasatın altında görmekte ve bu kanallardan verilen haberleri ve diğer bilgileri her yüz göçmenimizden ancak otuzüçü güvenli bulmaktadır. Geri kalanlar ise daha iyisi olmadığı için bu yayınları inanılır bulmak zorunda olduklarını belirtmektedir. Vatandaşlarımızın % 35i bu yayınları taraflı bulmakta ve % 23'ü objektif yayıncılık yapıldığına inanmaktadır.

Ankete katılanların yaklaşık % 45'i bu yayınların hiç de eğitici olmadığını iddia etmektedir. Reklamlar, müzik ve yarışma programlarıyla dolu olan Türk televizyonları eğlendiricilik işlevi yönünden bile ancak % 33 oranında iyi bulunmaktadır.

Ankete katılan vatandaşlarımızın çoğunluğunun ortak özelliği lise ve yüksekokul öğrencileri olması nedeniyle, Türk televizyon kanallarından eğitim programı beklenti düzeyleri oldukça yüksek bulunmuştur.

Sağlık, İslam Dini, Tarih, Bilim teknik, Sosyal-ekonomi, Sanat-edebiyat, Aile ve İş ve meslek konularında eğitim programlarına beklenti düzeyinin "Sağlık", Bilim-teknik ve Aile konusunda % 70'lerin üzerinde ifade edilmesi de ilgi çekicidir. Çünkü Almanya'daki vatandaşlarımızın Aile düzeni ve sağlık konusunda göçle birlikte başlayan sorunları ilk günlerden bugüne büyüyen gelmektedir. Bu tür programlara isteğin bir anlamda psikolojik olduğu da dikkate alınırsa, eğitim programlarına beklentinin yoğun olması ankete katılan vatandaşlarımızın yalnızca üst eğitim düzeyinde olmalarının bir sonucu değildir.

Almanya'da yaşayan vatandaşlarımızın geçen yıllarla birlikte çeşitli konulardaki beğeni ve isteklerinde değişiklikler meydana gelmekte ve "Almanca" denilen kişiler ısrarla bu tanımlamayı geçersiz kılan zevklere ulaşmaktadır. Türk televizyonlarında yayınlanan müzik türlerine ilişkin isteklere baktığımızda yıllar öncesinin ezici bir çoğunlukla halk türküsü dinleyen ve sazını yanından ayırmayan kitlenin şu anda Türk sanat müziğine, Türkçe sözlü hafif müziğe de hatırı sayılır bir ilgi gösterdikleri görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen ilginç sonuçlardan biri de Klasik batı müziği'ni "hiç istemeyen" lerin oranı % 37 iken arabesk türü müziği Türk televizyonlarında görmek istemeyenlerin oranının % 42 olarak tespit edilmesidir.

Müzik türleri ve yaş grupları dağılımına baktığımızda ise Türk Sanat Müziğine en yoğun (%80) ilgiyi 36-50 arası yaş grubu göstermektedir. Türk halk müziğini % 83 oranında çok dinlemek istediklerini belirten 51 yaş ve üstündekiler ilk sıraya yerleşirken 25 yaş ile 50 yaş arası grubun istekleri de % 70'in altına düşmemektedir. 24 yaşın altındaki vatandaşlarımızın % 61 ise en çok Türkçe sözlü hafif müzik dinlemek istediklerini belirtmişlerdir. Tasavvuf müziğini 51 yaşın üstündekiler daha çok isterlerken, 24 yaşın altındakiler bu tür müziği Arabesk ile yaklaşık aynı (%25) oranda talep etmektedir. Klasik batı müziğine talep 51 yaşından büyüklerde hiç yokken, diğer yaş gruplarında da % 14 ile %18 arasında değişmektedir. Ancak 24 yaşın altındakilerin, yaklaşık % 68'i az da olsa klasik batı müziğine ilgi duyduklarını belirtmişlerdir.

Göçmen vatandaşlarımızın nüfusunun geçen yıllar içinde gençleşmesi, Alman liselerinde eğitim gören gençlerimizin sayısının artması, Türkçe sözlü hafif müziğimizin özgün hale gelmesi ve insanları umutsuzluğa sokan arabesk müziğin Türkiye’de de gözden düşmesi yönündeki gelişmeler göçmen vatandaşlarımızın bugün için müzik beğenilerinde değişikliğe yol açmıştır.

Türk tv kanallarının yayına başlamasından sonra, diğer kitle iletişim araçlarının takip edilmesinde meydana gelen değişikliklere baktığımızda video filmi izleme alışkanlığının neredeyse sona erdiğini görmekteyiz. Göçmenlerimizin bir zamanlar vazgeçemedikleri video filmleri yaklaşık % 80 oranında daha az izlenmeye başlamıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak da Almanya’da Türklerin yoğun olarak bulunduğu yerleşim merkezlerindeki video kaset satıcıları da kitlesel olarak kapanmış ve kapanmaya da devam etmektedir. Çünkü bugün Almanya’da motorlu çanak anten devri başlamıştır.

Türk tv kanallarının olumsuz etkilediği diğer bir araç ise Türkçe yayın yapan radyolardır. Ankete katılanların yaklaşık % 50’si eskisine oranla daha az Türkçe yayın yapan radyoları dinlediklerini ifade etmişlerdir. Alman televizyonları da bu yeni gelişme üzerine yaklaşık % 50 oranında izleyici kaybına uğramıştır.

Bu gelişmelerin doğal bir sonucu olarak Türk televizyon kanallarının izlenmesi Almanya’da yaşayan vatandaşlarımız arasında yeni bir alışkanlık haline gelmiştir. Bu yayınların herhangi bir nedenle sona ermesi veya sona erdirilmesi halinde vatandaşlarımızın % 7 si eksikliğini hiç hissetmeyecekken % 93’ü Türkçe yayınların eksikliğini hissedeceklerini belirtmişlerdir.

Bu görüşlerin yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise büyük farklılıklar görülmemekte, eksikliğini çok veya az duyacaklar arasında artı, eksi % 10 fark görülmektedir. Ancak 36-50 arası yaş grubundaki vatandaşlarımızın % 98’i Türkçe yayınların eksikliğini duyacaklarını ifade ederek, bu yayınların kendileri için büyük önem taşıdığını belirtmişlerdir.

Türkçe televizyon yayınlarının sona ermesi halinde, çok iyi Almanca bilen vatandaşlarımızın dahi yaklaşık % 70’i bu yayınların eksikliğini çok duyarım derken hiç Almanca bilmeyen vatandaşlarımızın % 80’i aynı eksiklik duygusunu yaşayacaklarını ifade etmişlerdir. Türk televizyon kanallarına ihtiyaç duyulmasının ve izlenmesinin tek nedeninin yetersiz Almanca bilgisi olmadığı görülmektedir. Çünkü mükemmel Almanca konuştuğunu iddia edenlerin dahi ancak % 10 Türkçe televizyon yayınlarının eksikliğini hiç duymayacaklarını ifade etmişlerdir.

Türk televizyon kanallarının yayına başlamasının diğer bir etkisi de Alman televizyon kanallarında yayınlanan Türkçe programlar üzerine olmuştur. Bu programlar WDR ve ZDF yayınları içinde haftanın belirli günlerinde yayınlanmaktadır. Ancak WDR’in “Sizin vatanınız, Bizim vatanımız” adlı programı ankete katılan vatandaşlarımızın ancak % 10’u her zaman izlediklerini, % 43’ü ise hiç izlemediklerini belirtmişlerdir.

ZDF'de yayınlanan "Türkiye Mektubu" programı ise WDR'in programına benzer bir (izlenme ve izlenmeme) orana ulaşmıştır. Berlin'de kablo üzerinden yayınlanan Türkçe programlar ise seyirci kaybına rağmen ankete Berlin'den katılanların yaklaşık % 35'i tarafından her zaman izlenmektedir. Almanya'daki yeni Türkçe iletişim ortamından önce vatandaşlarımızın vazgeçemedikleri bu yayınlar her zaman izlenilir olma özelliğini büyük ölçüde yitirmiştir. Ancak buna rağmen yine de bu yayınlar ankete katılanların % 50'sinden fazlası tarafından ara sıra da olsa izlenmektedir.

Almanya'daki vatandaşlarımız, Türkiye'nin Sesi Radyosu, Köln Radyosu, Özgür Berlin Radyosu ve Yerel radyoların Türkçe yayınlarını dinleme imkanlarına sahiptirler. Ancak yeni Türkçe iletişim ortamında radyolarda dinleyici kaybına uğramış ve Köln radyosu % 32, TSR % 15, Berlin Radyosu % 6 ve yerel radyolarda % 3 oranında devamlı dinlenir duruma gelmişlerdir. Almanya'nın tüm eyaletlerinden dinlenebilir olan TSR % 44 ve Köln Radyosu % 25 oranında dinleyici kaybına uğramıştır.

Türk televizyon kanallarının yayınları başlayıncaya kadar vatandaşlarımızın yayın saatini iple çektikleri ve günlük yayın süresini kaçırmamak için saatlerini yayının başlama zamanına göre ayarladıkları Köln Radyosu vatandaşlarımızın uzun yıllardır ortak haber kaynağı olmuştur. Bu radyo başlangıcından bugüne kadar geçen süreçte bazen hakettiği, bazen de hak etmediği eleştirilerin muhatabı olmuştur, ancak dinleyen vatandaşlarımızın büyük bir bölümü bu radyonun "Türkiye'de Bugün" ve "Dünya'da Bugün" adlı bölümlerini beğenerek takip etmişlerdir. Yine bu radyonun yayınları içinde yer alan "Türk Danış Sorularınızı Cevaplıyor" bölümü ise vatandaşlarımız tarafından bugün dahi dikkatle takip edilmektedir. Bunların dışında yer alan Söyleşiler, Din ve Ahlak, Çocuk, Gençlik ve Müzik bölümleri ise yetersiz bulunmaktadır.

Köln Radyosu'nun bazı seçeneklere göre değerlendirilmesinde ise inanılabilirliği, tarafsızlığı, eğiticiliği ve eğlendiriciliği çok düşük oranlarda iyi bulunurken, yaklaşık % 40 oranında vasat ve yine yaklaşık % 30 oranında yetersiz görülmektedir.

Köln radyosu artık çok sık dinlenilmemesine ve çok da beğenilmemesine rağmen, herhangi bir nedenle yayından kaldırılması halinde yine de eksikliği hissedilecek bir yayın olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu radyonun Türkçe yayınının sona ermesi halinde ankete katılanların % 82 si eksikliğini az veya çok hissedeceklerini belirtmişlerdir.

Bu değerler bir anlamda Almanya'daki göçmen vatandaşlarımızın kendilerine sunulan veya kazanılmış hakları olarak elde ettiklerine inandıkları imkanlardan kesinlikle vazgeçmeyeceklerinin diğer bir ifadesi olmaktadır.

Tüm olumsuzluklara rağmen göçmenlerimiz çevrelerinde Türkçe yayın yapan ve 1990'lı yıllardan sonra giderek çeşitlenen iletişim kanallarına sahip olmaktan memnun görünmektedir.

EKLER VE YARARLANILAN KAYNAKLAR

**ALMANYA'DA YAŞAYAN VATANDAŞLARIMIZIN RADYO VE TELEVİZYON
KANALLARINDAKİ TÜRKÇE YAYINLAR HAKKINDAKİ
GÖRÜŞ VE BEKLENTİLERİ¹⁹⁷**

- 1.Ekonomi, siyasi ve kültürel konularda daha iyi programların yapılması, politik konularda tarafsızlık ve doğru habercilik.(25-35, İşadamı)
- 2.Radyo veya televizyon yayınlarının inandırıcılığı ve tarafsızlığına güvenmiyorum. Yeterli ve objektif haber verilmiyor, yeteri kadar buradaki kitlenin seviyesine ve kültür yapısına inilemiyor, TV'de olması gerekenden fazla THM ve eğlence programlarına yer veriliyor. Özellikle gençlere ve çocuklara yönelik programlar yetersiz.(25-35, İşçi)
- 3.Programların daha çok araştırmaya dayalı olmasını, Programları Türk toplumu ile daha iyi uyuşan kültürlü elemanların yayınlamasını ve Avrupa'da yaşayan toplumumuzu Avrupa'ya özendirmeye değilde, kendi öz kültürümüzü açıkça öğreten ve gösteren türden olmasını diliyorum.Ayrıca,
 - a-Türkiye'nin Sesi Radyosunda haberler ve basın özetleri çok kısa oluyor. Bazı gazetelerden günün yorumu adı altında değerlendirmeler verilmeli.
 - b-Türkiye'nin Sesi radyosu Dünya'dan ve Dünya basınından çok az haber veriyor.
 - c-TSR'da çocuklara yönelik yayınlar daha da geniş olmalı
 - d-TSR gündüz ve gece ancak 2-3 saat net dinleniyor. Tamamen net dinlenmeli sinir bozmasın.
 - e-TRT-INT'de kültür ve eğlence programları daha eğitici ve doyurucu olmalı. Daha çok milli ve manevi değerlere yönelmeli (36-50, Öğretmen)
- 4.Açıkoturum programları, güncel konuların halk arasında seçilmiş kişilerce tartışılması, eğitici ve öğretici programların daha sık olmasını TRT-INT yapımcılarından istiyorum.(24 den küçük, ev kadını.)
- 5.TR-INT yayınlarını çok seyrek izliyorum. Çünkü yayınlar can sıkıcı. (25-35, Öğrenci)
- 6.Türkçe radyo yayınlarının süresi çok kısıtlı, çoğu konularda zaman yetersizliği yayın kalitesini düşürüyor.(24 den küçük, Öğrenci)
- 7.Avrupa'da yaşayan Türklerin varolan sorunlarının çözümünde yardımcı olunması.(25-35, İşçi)
- 8.TR-INT yayınlarında yurtdışındaki Türk gençlerine ve çocuklarına yönelik eğitici yayınların artırılmasını ve kaliteli hale getirilmesini dilerim.(25-35, İşçi)

¹⁹⁷Bu bölümde yer alan ilk 87 görüş çalışmanın saha araştırması bölümüne katılan vatandaşlarımızın anket formuna yazdıkları eleştirileri ve önerilerden oluşmaktadır.

9.Türk kültürünü içeren filmlerin olması, Türk'ün kendine has öykülerinin anlatılması TV'de Türk milletinin geçmişteki yapısının anlatılmasını öneririm.(25-35, İşçi)

10.WDR ve diğer Türkçe yayın yapan yerel radyo istasyonları nedense hep Türkiye düşmanı; bölücü ve komünist düşünceli kimselerin tekelinde böyle radyoların olmaması, olmasından daha faydalı. Ayrıca iyi dinlenebilen ve devamlı yayın yapan sadece dili Türkçe olmayıp Türk ve Müslümana hitap eden bir radyo istasyonuna şiddetle ihtiyacımız var.(25-35 İşçi)

11.TRT devletin tekelinde olması nedeniyle haberler yalan, eğlence programları yetiştirmek istedikleri insan tipinin oluşmasına yardımcı olacak tipten. TRT=Yalan ve dolan.(25-35, İşçi)

12.Milletler varlıklarını hissettirmek amacıyla kuvvetli yayın organlarına sahip olmak zorundadır. Bunun için özet olarak her türlü askeri harcamalardan kısarak TV ve radyo yayınlarında çağa göre en kuvvetli tekniklerden nasiplendirilmeleri gerekir. Uzay yayıncılığının (güne, aya,seneye göre en ileri) nimetlerinden hiç kısıntı yapmadan yararlanılması ilke olarak benimsenmelidir.(36-50 İşçi)

13.Berlin'de yapılan "Aileler Yarışıyor", "Almanya Mektubu Programları" son derece sıkıcı, saat 21.00 deki bir saatlik haberler çok uzun, yabancı yayınlardaki haber sürelerini gözden geçiriniz. Şimşekleri üzerimize çektiğimiz konularda daha doyurucu yayınlar bekliyorum.(36-50, İşçi)

14.Yayınlar tarafsız olmalı ve TV devlet tekelinden kurtarılmalı.(25-35, Öğrenci)

15.TRT-INT kanalında daha kaliteli yerli dizi ve filmlere yer verilmesini istiyorum. Ayrıca bilim ve teknoloji konularının işlendiği ve son değişiklikleri içeren programların yayına girmesini istiyorum. (25-35, İşçi)

16-TRT yurtdışına yayın yaptığıının bilincinde olmalıdır. Yurtdışında yaşayan vatandaşların sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını bilmelidir. Onların yerel problemlerini de dikkate alan eğitici, yönlendirici, mesaj verici yayınlar yapmalıdır. Anavatanın temel ilke ve politikalarını yurtdışında yaşayan vatandaşa açıklıkla iletmelidir. Yurtdışında yaşayan vatandaş izlediği yayınlar sayesinde kendi öz milletinin ve devletinin yanında olduğunu bilmeli ve güven duygusu geliştirmelidir. (25-35, Öğretmen)

17.Gençlik sorunları hakkında açık oturumlara biraz daha ağırlık verilmeli, çocukların eğitimleri hakkında aileleri bilgilendirecek programların sayısını artırmalı ve Türkiye'yi tanıttacak programlar yapılmalıdır.(25-35, Öğretmen)

18.TSR güçlendirilerek daha iyi dinlenebilir hale getirilmeli. (36-50, Öğretmen)

19.Yurtiçi politik haberlerin, tek yanlı ve çok uzun olması dinleyiciyi rahatsız ediyor. TRT'nin daha bağımsız ve serbest çalışabilmesi umudu ile, (36-50, İşadamı)

20.Eğitim yayınlarına daha fazla 3nem verilmesi, yayın saatlerinin biraz daha 3ne alınarak 3ok ge3 saatlere bırakılmaması, yurtdışında yetişen 3ocuklarımızın T3rk3e ve T3rk k3lt3r3nden noksan olduğunu d3ř3nerek biraz daha fazla 3ocuklar i3in eğitici ve eğlendirici eğitim programları yapılmalı (36-50, 3đretmen)

21.Yayın saatlerinin uzatılması, s3z gelimi gece yayınlarının bir b3l3m3n3n g3nd3z de yayınlanması. Buradaki g3reviilerin daha tarafsız olmaları, r3portaj ve a3ıkturumlara 3eşitli g3r3şten kişilerinde katılması sağlanmalı.(25-35, 3đretmen)

22.İsteklerim; g3nl3k aralıksız radyo yayını, iyi kalitede yayın kanalı, TRT-INT yurtdışı 3ekimlerinin profesyonelleştirilmesi. Yurtdışındaki izleyicilerin 3zellikle yarışmalarda ciddiye alınmaları. (36-50, Sosyal Danışman)

23.Biz T3rklerin duygularına hitap eden bir radyoya 3ok ihtiyacımız var. (25-35, İş3i)

24.3ocuk ve gen3lik programlarımızda, 3zellikle m3zik b3l3mlerinde kendi m3ziğimizle uğraşan gen3lerimize yer verilmesi uygun olacağı kanaatindeyim. Gen3lik programları deyince aklımıza gitarlı ve yabancı m3zik gelmemeli.(25-35, 3đretmen)

25.WDR K3ln radyosunun yayınları, T3rk k3lt3r3yle alakası olmayan, aksine T3rk insanını aşağılayıcı, asimilasyona y3nelik yayınlar.(25-35, İş3i)

26.Yayın s3resi uzamalı, eğitici yayınlar 3ocuk ve gen3ler i3in artırılmalı. (25-35, 3đretmen)

27.Yayın saatleri biraz daha artırılırsa iyi olur. Ayrıca gen3lik programları 3oğaltılmalı. (24 den k333k, 3đrenci)

28.TRT-INT'de sadece bir konu bir konuk oynuyor, oysa biz zaten burada b3t3n sorunları biliyoruz, yani bunlar bize boşu boşuna g3steriliyor. Bu programı T3rkiye'dekiler seyretseler iyi olur. 33nk3 onlar bizim buradaki sorunlarımızı bilmiyorlar. Ve T3rk3e haberlerinden sonra İngilizce ve Almanca haberlerine acaba kim bakıyor? veya hangi Alman programı bize herg3n T3rk3e haberi s3yl3yor. Program Avrasya'da erken a3ılıyor, yani elde yeterince program var ve bu program Avrupa'da neden erken a3ılmıyor. (24 den k333k 3đrenci)

29.T3rk politikasına ve siyasi hayatına ilişkin daha fazla haber verilmesi ve siyasi haberlerde daha fazla tarafsız kalınması gerekiyor. Geleceğimizin daha sağlam olabilmesi i3in 3ocuklarımıza y3nelik daha fazla tarihi ve dini program yapılmasını istiyorum. (36-50, İşadadı)

30.Biz tek TRT-INT'i izliyoruz ve T3rk sineması ve dizi programların artırılmasını istiyoruz.(24 den k333k, 3đrenci)

- 31.Yerel radyolarda Türkçe yayına ağırlık verilmeli. Köln Radyosu örneğin Münih'teki insanların sorunlarına pek eğilmiyor. (36-50 Öğretmen)
- 32.TRT-INT, daha eğitici ve uzun süreli olabilir.(25-35, Öğrenci)
- 33.TRT'nın şu anda kullandığı uydu değiştirilsin, (36-50, İşçi)
- 34.TRT-INT özellikle haber konusunda inandırıcı, tarafsız ve daha objektif yayın yapmalıdır. (24 den küçük, Öğrenci)
- 35.TRT-INT daha tarafsız olmalı, (24 den küçük, İşçi)
- 36.Türkiye'nin Sesi Radyo vericisinin mutlaka güçlendirilmesi, Haberlerin gür sesli bir spiker tarafından okunması. (36-50, Yönetici)
- 37.Yapılan yayınların daha çok eğitim ağırlıklı olmasından yanayım.(24 den küçük, Büro Elemanı)
- 38.TRT-INT Dünya'da 2. büyük televizyon yayın organı olmasına rağmen genel olarak yayınları hiç yeterli değil diyebilirim.(25-35, İşçi)
- 39.Köln Radyosundan tarafsız haberler bekliyoruz. (36-50, İşçi)
- 40.Köln Radyosunu çok nadir dinlediğim için kesin kanaatim yok.(25-35, Ev kadını)
- 41.Türkçe Radyo ve TV yayınları, Türkiye'deki TV-1 ve TV-2 ayarına getirilmeli.(36-50, Diplomat)
- 42.TRT-INT burada yaşayan insanlara program açısından üvey evlat gibi muamele gösteriyor. Örnek: Türk filmleri (içerik bakımından) genelde kalitesiz.Yerli diziler az olduğu halde bazen dizi bitmeden yayından kaldırılıyor. Program akışında sürekli değişiklikler oluyor ve bunlar önceden bildirilmiyor.(25-35 Yüksek Makina Mühendisi)
- 43.Gençlerle gençler için programını çok basit buluyorum. Daha eğitici ve aydınlatıcı olabilir. Siyasi konular tarafsız olmak üzere daha çok işlenmelidir.(25-35, Öğrenci)
- 44.Ben TRT-INT'in milli maçları naklen yayınlamasını istiyorum. O heyecanı aynı saatte tatmak istiyorum. (24 den küçük Banka memuru)
- 45.Anavatana karşı herhangi bir aleyhte söyleşi yapılmasın ve o tür yayınlar programa alınmasın. Bir de İslam'da mezhep ayırımı olmadığına dair inandırıcı yayınlar yapılsın.(25-35, İşçi)
- 46.Haberlerde tarafsızlık, müzik ve eğitim programları artırılsın.(25-35, İşçi)

- 47.UKW yayınlarını geriye almak için imza kampanyası başlatılıp. Rathaus'dan alınacak Türklerin adresleriyle birlikte imza kampanyasına katıkıda bulunmak üzere yardımlarına başvurulsun. Reklam şirketleri de aynı şekilde adres topluyorlar. (25-35, İşçi)
- 48.Daha çok spor olaylarına yer verilmesini, haberlerin inandırıcı olmasını ve eğlence programlarının artırılmasını istiyorum.(24 den küçük, Öğrenci)
- 49.Türk İşçileri'nin Almanya'daki hakları için daha çok bilgi ve gençlere yönelik yayınlar artırılmalıdır. (36-50, İşçi)
- 50.Köln WDR Türkçe servisinin yayın felsefesinin kökten değiştirilmesi ve kültür yayınlarına ağırlık verilmesi.(36-50, İşçiyim)
- 51.Bilimsel konularda daha fazla program, daha eğitici yabancı diziler ve aile planlaması ile ilgili daha çok yayın yapılması gerekir. (25-35, Öğrenci)
- 52.TRT-INT'de eleştireceğim konular kısaca şunlardır,
sunucuların eğitimsizliği, özenti ve yapmacık hareketler
play-back sisteminin gülünçlüğü
programı yapanların montajı seyretmemeleri. (25-35, Öğrenci)
- 53.Özellikle haber programlarının eksiksiz ve tarafsız bir şekilde yayınlanmasını arzu ediyorum. Televizyondaki dizi filmlerin ve sinemaların daha güncel konularda aynı zamanda da daha yeni yapımlar olmasını istiyorum.(24 den küçük, İşçi)
- 54.TRT-INT'in Star ve benzerleri gibi gündüzleri de yayın yapmasını istiyorum. (24 den küçük, Öğrenci)
- 55.Genellikle yayın saatleri kısa. TRT-INT televizyonunun vermiş olduğu yabancı dildeki haberlere karşıyım. Onun yerine başka şeyler koyabilirler. Resim olarak gösterilen yörelerin nereye ait oldukları yazılmalı, ancak yayınların bu kadarı da sevindirici (25-35, İşçi)
- 56.TRT-INT yayınlarını tamamını Almanca verelim, Dünya siyasi olaylarının daha detaylıca verilmesini sağlayalım ve lütfen objektif yayın yapalım. (25-35, Ev kadını)
- 57.Dizilerin daha erkene alınması, gençlik, aileler yarışıyor, Almanya mektubu ve 7 den 70'e programlarının kaldırılması, vakit öldürmek için program değil, eğitim vermek için program yapın saygılarımla (25-35, Öğrenci)

58.TRT-INT, televizyonunun haberlerini çok uzun buluyorum. Gereksiz yere yarım saat zaman alıyorlar. Artık günümüzde modern yayıncılık en fazla 15 dakikada tüm iç ve dış haberleri süratle veriyor. Ayrıca birde başka dillerde (Almanca-İngilizce) fazladan zaman harcamaları da cabası, çünkü Avrupa zaten kendi dillerinde yayın yapıyor. Ayrıca tüm televizyon yayınlarında burada yetişen genç nesillerinde yararlanması için gençlere yönelik programların biraz daha ağırlık kazanması.(36-50, Öğretmen)

59.Burada yaşayan gençler için daha bilgili, (Türkiye hakkında ve sosyal konularda) programlar isterim.(24 den küçük,İşçi)

60.Türk televizyonu daha detaylı, tarafsız ve bağımsız haberler verebilir. Eğitici, belgesel programlar. (25-35, İşadamı)

61.Sporu çok fazla gösteriyorsunuz, dizi filmleri gece geç saate koyuyorsunuz. Öz Türkçe'den başka kelimeler kullanılıyor. (36-50, Öğretmen)

62.Lütfen, TRT-INT'deki Almanya Mektubu programını yayından kaldırın . Her çıkan kendi hayatını anlatıyor. Bu çok saçma. Haberler daha tarafsız olabilir. (25-35, Ev kadını)

63.Türkçe drama, sinema ve eğitici programlara daha çok yer verilsin. Ayrıca oynanan bir maçın sonucunu önceden söyleyip, sonradan da gösterilmesin çünkü çok sıkıcı oluyor. (24 den küçük, Ev Kadını)

64.Milli ve manevi yayınlara daha çok önem verilmesini, tarihsel yayınların olmasını, dini yayınların en az haftada üç gün olmasını arz ederiz. Yerli yayınların ve yerli filmlerin sıklaştırılmasını arzu ederiz. (25-35, İşçi)

65.TRT-INT Türkçe yayınlar içinde en sıkıcı ve kötü programları veren televizyon kanalı. Star-1 en modern yayın yapan kuruluş. Kablo yayına Star'ın verilmesi kanımca daha iyi. (25-35, Öğrenci)

66.TRT-INT Türkçe Programlar içinde yetersiz ve doyurucu değil. Bu programın yayın kalitesi yükseltilip. Belgesel ve eğitici programların ekrana getirilmesi gerekir. Özellikle bir konu, bir konuk gibi çok sıkıcı programlar yayından kaldırılmalı. (24 den küçük-Öğrenci)

67.Eğitim programları, eğlence programları, Almanya'daki Türkler hakkında programlar daha da geliştirmelidir. (51 yaşından büyük, Öğretmen)

68.TRT-INT tek siyasi partinin veya iktidardaki partinin değil tüm partilerin görüşlerini vermeli. WDR Radyosu'nun röportajlarında sadece belli görüşteki insanlara sesleniyor.(24 den küçük,öğrenci)

69.Türkiye'nin Sesi Radyosunun daha iyi net bir şekilde dinlenmesini, TRT-INT yayınının günün bütün saatlerinde yapılmasını televizyon programlarında milli duyguları geliştirici, gençlere vatan, millet ve aile sevgisi kazandıracak programların konmasını haber programlarının tarafsızlığını ve belgesellerin sık sık yapılmasını çocuk programlarının yerli yapılmasını arz ederim.(25-35, Öğretmen)

70.Köln Radyosunda ses tonu çok bozuk bir spiker var. O çıktığında radyomun sesini yükseltmek zorunda kalıyorum. Ayrıca yanlış ve bilgiççe yaptığı yorumlara da çok kızıyorum. Köln Radyosu'nun başlangıç jenerik müziğini değiştirme niyetleri yok mu? Spikerlerin daha hızlı okuması sanırım ilgiyi daha çok artırır. (36-50, İşçi)

71. "24'e Doğru"nun sunucusu Güneş Tecelli'yi lütfen değiştiriniz. Bilim ve teknik konularında daha ağırlık verilen yayınlar istiyoruz. (36-50, İşçi)

72.Değerli ilgililer Türkçe yayınlarda çok fazla müzik programları yerine çeşitli konularda araştırmalar ve açık oturumlar, örneğin; aile, ekonomi, sosyal problemler, gençlik, doğa, çevre ve dünyadaki gelişmeler gibi daha eğitici konulara programlarınızda yer verseniz bizlere çok daha faydalı olursunuz. (25-35, İşçi)

73.Yapılmakta olan Türkçe radyo ve televizyon yayınlarını her zaman izleme imkanı bulamamaktan dolayı üzgünüm. Mümkün olsa, her zaman izleme arzusu ile birlikte bu yayınların her alanda kaliteyi artırıp sürekliliğin sağlanmasını saygılarımla arz ederim. (25-35, Öğrenciyim.)

74.Eğitim, öğretim ağırlıklı yayınlar geniş kapsamlı ve anlamlı olmalı, gençlerin ve çocukların sık sık ekrana getirilip kendi sorunlarını kendi dillerinden aktarmaları sağlanmalı. (25-35, Sosyal Danışman)

75.Lütfen Almanya mektubunu yayından çıkarın (36-50, Öğretmen)

76.Türkçe televizyon yayınlarında daha bilgi verici ekonomik, politik ve kültürel ağırlıklı programlar yapılmasını ve müzik programlarında çıkan müziklerin değişik olmasını yani çıkan müzikler her zamanki aynı müzikler. Birde haberlerin daha yeterli olması, az sansürlü olmasını tavsiye ediyorum. (25-35, Ev kadını)

77.Yeni açılan Star-1, Tele On ve Show TV gibi bazı yayınların ahlak bozucu olması, Türk kültür ve ahlakını bozucu yayınların kaldırılmasını, kültür, Spor ve dini konularda da daha fazla yayınların yapılması gerektiğine inanıyorum. Yine bu televizyon kuruluşlarının Türkiye'de yaşanan bazı olayları Dünya basınına aktarırken milliyetçi düşünceyi de öne alarak yayınlar yapmaları bizim Dünya kamuoyunda itibarımızı daha çok artırabilir. (25-35, İşçi)

78.TRT-INT yayını, bana böyle geliyor ki, sanki buradaki vatandaşı 3. mevki insan olarak kabul ediyor. Programları çok düzensiz ve kesinlikle ciddiyet denilen olay yok. Programlar ortadan kesiliyor, yarım bırakılıyor. Böyle bir olay hangi yayında görülmüş. (25-35, Mimar Mühendis)

79.WDR, Köln Radyosu ağırlığı yurtdışındaki Türklere vermeli, özellikle genç kesimi kazanmalı. (36-50, Öğretmen)

80.Yayın süresi daha uzun olmalı, yayıncıların yorumlarını yaparken tarafsızlık ilkesine çok sadık kalmalarını öneriyorum. (36-50, İş adamı)

81.Türkçe tv yayınlarında müzik ve eğlence programlarını aşırı buluyorum. Haberler daha detaylı ve kapsamlı olarak verilmesi ve kapanış haberlerinin mutlaka olması görüşümdedir. Yarışma tipi programlara biraz daha canlılık, aileler yarışıyor ise yeni bir düzenleme, Bilim ve teknik gibi eğitici ve öğretici ama sıkıcı olmayan (ZDF deki Ayda bir Perşembe günleri olan Abenteuer Forschung, 3. Kanal Tele Kolleg...gibi) programlara mutlaka yer verilmesi görüşümdedir. 32. Gün ve Açık oturumu çok ama çok çok beğeniyordum. ama kaldırıldı.(25-35, İşçi)

82. Ben Avrupa'da yayınlanan Türk TV'sini bir anlamda olumlu buluyorum. Bu da iyi ya da kötü Türkiye'nin tanıtımı. Türk televizyonundaki yayınların hangi ülkede yayınlanıyorsa o dilde alt yazılı olmasını gerekli buluyorum. Böylece o ülkenin dilini öğrenmeye çalışanlarda ülkemizin tanıtımıyla beraber dilini geliştirmiş olur. Bence şu da çok önemli TRT-INT Avrasya'da Özal'ı görmekten bıkmıştım. Şimdi de Demirel'i ve yanındaki Cavit Çağlar gibi adamları.(25-35, Öğrenci)

83. Türkçe yayın yapan televizyonlardan en çok TRT-INT'i izliyoruz. Fakat üzümlere söylüyorum, en çok da TRT-INT'den şikayetçiyiz.

1) Kendi örf ve adetlerimizden kendi öz benliğimiz piyasaya hiç çıkmıyor. Sınırsız bir batı hayranlığı aşılanıyor. Batı dan örnek almamız gereken bilim ve teknik iken, affedersiniz batı züppeliği aşılanıyor. Gençlerimizin durumu malum.

2) Madem Türkiye'nin yüzde 99'u Müslüman, o zaman biraz Müslümanca ve Müslümanlara göre yayın yapmalı, maalesef, milletle alay ediliyor.

3) Türkiye'deki siyasi ve diğer açık oturumlar mutlaka TRT-INT'den de yayınlanmalıdır. (25-35, İşadamı)

84. Ben bir televizyon izleyicisi olarak herşeyden önce yayınların inanılır ve kaliteli olmasını arzu etmekteyim. Televizyondaki (TRT-INT) yayınları çok tutarsız buluyorum. Türk kültürü ile ilgili yayınlara ağırlık verilmeli ve arkasından buna zıtlık teşkil eden yayınlara yer verilmemeli. Haber programları çok yavaş geçiyor. Her türlü kritik ve yorumdan uzak Bilhassa dünya'daki siyasal olaylarciddi bir yoruma tabi tutulmalı. Şurası bir gerçek ki, Almanya gibi bir yerde Anavatandaki hadiseleri yakından takip etme imkanı çok güzel ve sevindirici bir şey, Ama bunun gerçeklere uygun olması gerekir. Ayrıca dini programlara ağırlık verilmeli halkın buna çok ihtiyacı var.(25-35, Öğrenci)

85. TRT'nin haberlerde tarafsızlığının yetersizliği ve sansürlü yayınlığı benim bu yayını sürekli izlememeye itiyor. yayınların aktüel olmaması ilginin azalmasına sebep oluyor. TRT'de eksikliğini duyduğum bir de canlı yayınların pek çok az olması yayın süresinin uzatılması fena olmaz Eğlence programlarının çok olması ve sürekli yayınlanması monoton bir yayın akışına yol açıyor. Yayınlanan Türk filmlerinin çok eski ve bozuk olmasını doğru bulmuyorum. (24 den Küçük-Öğrenci)

86. TV kanallarından yalnızca TRT-INT'i izleyebildiğim için diğer kanallar hakkında pek söyleyecek veya önerecek bir şeyim yok. Fakat TRT-INT kanalını severek izliyorum. Ama bazı eksiklikleri olduğunu da unutmamak lazım. Özellikle gençlik programlarına daha fazla yer verilirse sevinirim. Ayrıca yarışma programlarında çoğaltılırsa iyi olur. Radyo kanallarında herhangi bir şikayet veya önerim yok. (24 den küçük, Öğrenci)

87. Almanya'daki Türk vatandaşlarının kendi haklarını savunabilmesi için. Gerekli bilgilerin verildiği programların. (hukuk, eğitim, çalışma, emeklilik, kredi ve ticaret hk.) yapılması Eğitim konularındaki yayınlara ağırlık verilmesi, Türkiye'den açık oturum, panel, sempozyum ve benzerleri gibi programlara ayda bir veya iki kere yer verilmesi haftada bir saat Türk büyüklerinin tanıtıldığı Türkiye tarihinin yayınlanmasını istiyorum. (25-35, İşçi)

88." Gerçeği söylemek gerekirse böyle bir yayının yapılması biz Avrupa'dakilerin Türkçe her şeye hasret kaldığımız bir döneme rastlamış olması, büyük memnuniyete sebep olmuştur.

Birçokları bundan istifade edebilmek için eski televizyonlarını bir kenara atmış yenisini almıştır.

Fakat yayınların içeriğine baktığımızda ise, yayının izleyenleri hayal kırıklığına uğrattığını da görüyoruz!

Diyebilirim ki haberler dışında hemen hemen doğru dürüst bir program ne yazık ki yok!

Oysa biz gurbetçilerin burada birçok sorunu varken, bu yayın imkanının boş yere filmler, türküler, daha birtakım saçma saçma şeylerle ziyan edilmesi yerine, buradaki insanlara yönelik sosyo-kültürel, bunun yanında buradaki sorunlarını aşmakta ışık tutucu yayınlar yapılsaydı daha iyi olmaz mıydı? Kaldı ki filmlerle Bize bir şey verildiği zannediliyor oysa burada onların daha kat kat kalitesini seyretmemizi mümkündür. Birçok program da çok eski. Daha önce Türkiye'de yayınlanmış, modası geçmiş programları peş peşe yayınlıyorlar. Gençlere yönelik, onlara yol gösterici çok iyi programlar yapılabilir. Döndüğümüzde neler yapabileceğimiz anlatılabilir.

Biz, bizim derdimize deva olacak sorunlarımıza deva olacak sorunlarımıza çözüm getirmeye yarayacak ülkemizde olan bitenleri duyuracak şekilde güzel, faydalı yayınlar bekliyoruz."¹⁹⁸

89." TRT-INT kanalının belirli ölçüde Almanca yayın yapacağı söyleniyor. Ben bu kanalın amacının dışarıda vatanından çok uzaklarda yaşayan insanlara ve çocuklarına kültürlerini ve dillerini biraz olsun hatırlatmak için yapıldığını sanıyordum. Özellikle burada doğan ikinci ve üçüncü nesil için çok önemli .

¹⁹⁸ Hikmet Bil, "Düşünceler" (Gaildorf'dan yazan İsmail Bektaş'ın mektubu) Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas .(20 Kasım 1991)s.4

Eğer amaç, Almanca kanal seyretmek ise Almanya'da sayılamayacak kadar kanal var. Bu kanalları seyretmek ben ve yaşlılarım için birinci nesilde olduğu gibi büyük bir sorun yaratmamakta Almanlarda ise bu kadar seçenek arasında bu kanalı seyredenlerin oranının yüksek olacağını pek sanmıyorum.”¹⁹⁹

90.”Programların zamanları, Almanya'nın iş yaşamına hiç uymuyor. Gece saat 11'de başlayan bir diziyi, ertesi gün sabah saat 4 de kalkıp işe gidecek birinin seyretmesi mümkün değil. Bu saatlerde yayınlanan eğlence programları, erkene alınmalıdır. Ayrıca programların hazırlanmasında , ikinci ve üçüncü nesil göz önünde tutulmalıdır. Kültürel programlara, Türk tiyatro ve sinemasından örneklerle yer verilmelidir. Türkiye'deki sanat ve kültür faaliyetleri, gurbetçilere genişçe aktarılmalıdır. Bu yayınlar, bizlerin hiçbir görüşü alınmadan başlatıldı. Bu çok yanlış bir tutum. İsteklerimiz kulak ardı edilmesin görüşlerimiz alınsın”²⁰⁰

91.”TRT-INT'in yaptığı özel Ramazan programında yalnızca “Bizimkiler” dizisi seyre değerdi. “Zaman Zaman içinde” programı ise baştan sona tam bir rezaletti! Güya eski Ramazan geceleri canlandırılmak istenmişti. Ama iftardan sonra toplananlar bir güzel toplanıp göbek attırarak eğleniyorlardı! Açıkça karı oynatıyorlardı. Var mıydı böyle bir adet Türk toplumunda? Hiçbir zaman olmadı...Atalarımız iftardan sonra kalkar teravi namazına giderlerdi....Dönüşte de huzur içinde sohbeti sürdürürlerdi...Biz hep böyle gördük..

Aslına bakılırsa TRT-INT'deki tutarsızlıklar, o kadarla da kalmıyor! Örneğin çiğ düşmüş, grizu patlamış, zelzele olmuş yüzlerce binlerce insanımız ölmüş, millet kan ağlıyormuş umurunda mı bizim TV'nin? Şangırda şungur türküler gene devam ediyor, gene göbekler atılıp duruyor.”²⁰¹

92.”Özel televizyon kanallarının da devreye girmesiyle yeni programlar başladı. Bununla birlikte de, Avrupa'dan birçok taklit film ve yarışmalar ekranlarımızı doldurdu.

Biz, taklit programlara karşıyız. Aslını zaten yabancı kanallarda seyredabiliyoruz. Bizde yaratıcı zihniyet yokmu dur? Neden onlar gibi değişik, bize özgü programlar hazırlamıyoruz? Yapımcılarımız, kopya çektikleri programlarla kendi eserleriymiş gibi övünecekleri yerde yenilerini üretseler ya!

TRT-INT'de yayınlanan Turnike yarışma programının yanı sıra, örneğin Show TV'de yer alan “Çarkıfelek”, “Aileler Yarışıyor” gibi programlar da Almanya'nın SAT-1 ve RTL kanallarından alınmadır. Star'ın, Teleon'un birçok programı da öyle. Şimdi Türkiye'de de yabancı kanallar izleniyor. Bu bakımdan taklit programlar ikinci baskı gibi oluyor. Televizyonlarımızın taklitçilikten yaratıcılığa geçmesini istiyoruz.”²⁰²

¹⁹⁹Hikmet Bil, “Düşünceler” (Duisburg'dan yazan Beraattin Günay'ın mektubu) Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas .(3 Aralık 1990)s.4

²⁰⁰Neusslular TRT-INT yayınlarından şikayetçi” Hürriyet NRW Eki (3 Mayıs 1991)s.1

²⁰¹Hikmet Bil, “Düşünceler” (Münster'den yazan İbrahim Doğan'ın mektubu) Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas .(19 Nisan 1992)s.4

²⁰²Hikmet Bil, “Düşünceler” (Hambürken'den yazan Mehmet Işık ve arkadaşlarının mektubu) Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas .(16 Ağustos 1992),

93."TRT-INT" deki yayınlarla, yurtdışında yaşayan bizlerle adeta alay ediyorlar. Aynı haberleri üç ayrı dilde dinlemek zorunda mıyız? Hangi Alman ya da İngiliz, ARD veya CNN haberlerini bırakarak, TRT-INT'in verdiği haberleri izliyor? Daha sağlıklı ve yeni haberler ekrana getirilseler, sorunlarla ilgili röportajlar, sohbet programları yapsalar, biz yurt dışında yaşamakta olan Türklerin, Türkiye ile olan ilişkisi ekran aracılığı ile de olsa sağlanmış olur."²⁰³

94."Böyle saçmalık olmaz. Yurtdışında yaşayan işçilerimize yönelik yayın yapıyorlar, fakat onların sorunlarını içeren tek bir program bile yok... Yurtdışına gönderilen ekipler, nerede dönerci dükkanı varsa, oraya gidip nasıl zengin olduğunu soruyorlar...Mikrofonu uzatıyorlar yüzüne, dakikalarca hayat hikayesini dinliyoruz..İnsan biraz utanır..Asıl çoğunluğu dönerci, bakkal değil biz işçiler oluşturuyoruz ve sorunlarımız var...Bunların ekrana gelmesini istiyoruz...Belli kişilerin reklamının yapılmasını değil..."²⁰⁴

95."Daha önceki yıllarda, TRT'de Turgut Özal'ı, ardından Mesut Yılmaz'ı izledik, şimdi de Süleyman Demirel'i seyrediyoruz. İki kürek beton dökecekler diye, vatandaşa dakikalarca nutuk çekiyorlar. Dia gösterisi izler gibi duran resimlerle TRT haberlerini izliyoruz.Kıyamet de kopsa onlar hala herhangi bir yetkilinin demecini okuyorlar. TRT haber anlayışını mutlaka değiştirmeli ve iktidarların kuklası olmayı bırakmalıdır."²⁰⁵

96."TRT arşivinde ne kadar bayatlamış Yeşilçam filmi varsa, alıp yayına sokuyorlar. Bir zamanlar videolar aşk, kan davası ve Güneydoğulu ağa filmleriyle vatandaşlarımızı uyutuyorlardı. Birçok vatandaşımız, rapor alıp işe gitmeyerek video seyrediyordu. Şimdi bu görevi TRT-INT üstlendi. Vatandaş olarak herşeyin en iyisine layığız. Daha kaliteli ve eğitici filmlerin yayına konmasını istiyoruz"²⁰⁶

97."Zaman buldukça izlememe rağmen, pek beğenmiyorum. Bazı programları hiç utanmadan iki defa yayınlayabilen bir televizyondan daha fazla ne beklenebilir ki? Demek ki yapabildikleri bu kadar...Halbuki TRT-INT yayınları aracılığı ile burada doğup büyümekte olan çocuklarımıza ülkemizle ilgili çok şeyler verebiliriz.

Böylece gençlerimiz ile ülkeleri arasında her geçen gün biraz daha büyüyen açık, az da olsa kapanmış olur."²⁰⁷

98."Fazla boş vaktim olmadığı için pek seyredemiyorum. Örneğin çocuğum TRT-INT programını seyretmek istemiyor, sıkıcı buluyor. Daha çok Alman çocuk programlarını seyrediyor. Sanıyorum bu diğer Türk çocukları içinde geçerlidir. TRT-INT aracılığı ile ülkemizi çok daha iyi tanıyabiliriz. Bu kaçırılmaması gereken bir fırsat, Ama TRT yetkilileri bunu görmüyor galiba..."²⁰⁸

²⁰³Milliyet Gazetesi, "Vatandaş ne diyor" Aziz Kızıllar'ın görüşü (1 Eylül 1992), s.1

²⁰⁴Milliyet Gazetesi, "Vatandaş ne diyor" Haydar Aktaş'ın görüşü (A.g.k.), s.1

²⁰⁵Milliyet Gazetesi, "TRT-INT Yayınları Hakkında Ne Düşünüyorsunuz" Hüseyin Erdoğan'ın görüşü (A.g.k.), s.8

²⁰⁶Milliyet Gazetesi, "TRT-INT Yayınları Hakkında Ne Düşünüyorsunuz" Akın Önen'in görüşü (A.g.k.), s.8

²⁰⁷Milliyet Gazetesi, "TRT-INT Yayınları Hakkında Ne Düşünüyorsunuz" Ali Bayazit'in görüşü (A.g.k.), s.8

99."TRT-INT yayınları hiç yoktan iyidir, ama tatmin edici değil. İlk başladığında açılışından kapanışına kadar izliyordum. Zamanla programların çok basit hazırlandığını ve aşağı yukarı aynı şeylerin tekrarı olduğunu gördükçe, ilgim azaldı. Televizyon seyretmek istediğim zaman, Alman programlarını daha doyurucu bulduğumdan onları izliyorum."²⁰⁹

100."Bir televizyon kurumu düşünün ki, izleyicilerini bariz bir şekilde aptal yerine koysun. Hele bu seyirci Avrupa'da yaşıyor ve neredeyse 50 kadar çeşitli Avrupa ülkesinin televizyonunu izleme olanağına sahipse, TRT-INT'in yaptığı yayının, amatör bir televizyon kurumunun yaptığı deneme yayınından daha niteliksiz olduğunu kavraması hiç de zor değil.

Hele Türkiye saati ile 22'de yayınlanan Almanca ve İngilizce haberler...Allahışkına kuzum, bu yabancı dildeki haberler kime hitap ediyor? Avrupa'da İngiltere'nin dışında İngilizce konuşan bir ülke var mı? Yoksa Avrasya'da mı var? Almanca haberlere gelince Avrupa'da Almanca haberler dinlemek isteyenler için o denli süper zengin programlar var ki, (hatta sadece haber kanalı olarak yeni bir kanal yayına başladı) meraklıları bu kanallardan en geniş bilgiye kavuşabilir. Üstelik onlar, Somali çıkartmasında olduğu gibi haberi iki gün boyunca sadece resimlerle değil güncel filmlerle veriyor.

Evet, lütfen bir TRT-INT yetkilisi şu kahredici Almanca ve İngilizce haberlerin kimler için yayınlandığını bir açıklığa kavuştursun. Bir tane daha...Hafta içinde saat 23.00 den sonra yayınlanan programlar kimlere hitap ediyor? Almanya'da bizler sabah 04.00-05.00 arası kalkıp işe gitmek zorundayız.Yani en geç saat 22.00'de uyumamız lazım. Oysa dizi filmler ve her programdan birer sanatçı kesilerek oluşturulan müzik programları ile belgeseller saat 23.00 den sonra yayınlanıyor.Haydi iyi uykular...

Ya o TV'de sinema?..Bazıları bir saati bile zor bulan, seyrederken Almanlarla birlikte hüngür hüngür ağladığımız filmler!.. Ya da yerli mafya filmleri...Lütfen beyler kendinize gelin...

Yine hiçbir somut verinin yer almadığı konusunda otorite olmayan kızgın, asık suratlı yöneticilerin yönettiği gençlik programları... Biri bitti "Aileler yarışıyor" derken, "Şans Karesi" adı altında yayınlanan yarışma programı... Anlı şanlı türkülerimizle "Almanya'yı tanıma eğlencesi"...Tanklarla uçaklarla hergün yapılan Silahlı Kuvvetlere yardım çağırısı...Türkiye'nin hiçbir uluslararası spor karşılaşması yayınlanmazken Türkspor'un her maçının banttan yayınlanması vs...

Öneriler mi, öneriler başlı başına kanal olan, programlarını kendisi üreten TV kanallarına yapılır, programlarını TRT-1 ve 2 den alıp da gecikmeli olarak yayınlayan "uydu" kanallara değil. TRT-INT'in Almanya'da yaptığı çekimler ise buradaki insanların hergün yüzyüze olduğu şeyler, yani yeni birşey yok."²¹⁰

²⁰⁸Milliyet Gazetesi , "TRT-INT Yayınları Hakkında Ne Düşünüyorsunuz" Seyit Mendüş'in görüşü (A.g.k.), s.8

²⁰⁹Milliyet Gazetesi , "TRT-INT Yayınları Hakkında Ne Düşünüyorsunuz" Erkan Düzel'in görüşü (A.g.k.), s.8

²¹⁰Hüseyin Çalışkan. "TRT-INT Rezaleti" Milliyet Gazetesi Av.Bas . (30 Aralık 1992), s.7

101."TRT-INT yayınları çok güzel, çoğu programlardan memnunum. Fakat biraz daha aktüel haberler olsa, biraz daha halkla bütünleşen programlar olsa daha memnun olurum. Ayrıca politikadan ve aktüel konulardan söz eden programlar yayınlansa. Bu yapılmıyor. Çok kalıplaşmış .bir biçimde yayınlanıyor, programlar. Bu da yeterli olmuyor. Fakat gene TRT'ye çok teşekkür ederiz. Türkiye Hükümeti'ne ve TRT'ye çok teşekkürler. Böyle bir yayın yapılması, hiç olmamasından daha iyi."²¹¹

102."Yayınlar çok iyi, tabii Türkiye'den geleni gideni seyrediyoruz. Devletin politikasını, insanların gidiş gelişlerini izleyebildiğimiz için bize yararı oluyor. Bu yayınlardan bütün vatandaşlarımız da memnunar. Ben de yayınları çok münasip görüyorum."²¹²

103."Evimde kablo bağlantısı var. Ama yayınları izlemeye zamanım olmuyor. Çocuklar düzenli izliyorlar. Ben günde 12 saat dükkandayım. İzleyebildiğim kadarıyla yayınlar yeterli değil, çünkü biz Türk kültürünün çocuklarımıza ve ailelerimize öğretilmesini istiyoruz. Biz, zaten burada kendi başımıza bırakılmış bir milletin fertleriyiz. Biz az da olsa memleketimizin kültürünü bilgisini almış durumdayız. Ama bizim çocuklarımız senede bir ay Türkiye'ye gidiyorlar. Hatta, bazıları hiç gitmiyorlar. Bu çocuklar Türkiye'nin yaşantısından bilgisinden kültüründen bilgisiz durumdadır bu nedenle gençliğe yönelik yayınlara daha fazla ağırlık verilmeli, biz yaşlılar zaten Türkiye ile büyüdük. Gençler için daha fazla yayın yapmak gerekir"²¹³

104."Yayınları çok faydalı buluyorum. Herşeyin eksiği olduğu gibi, bu yayınlarda da eksiklikler var. Biraz daha canlı yayın yapsalar, yani bizlerin ilgisini çeken açık oturumlar, tartışmalar ve benzeri çok iyi olur"²¹⁴

105."TV-5 izliyoruz, hergün izliyoruz. Çok iyi Memnunuz."²¹⁵

106."TRT-INT'i izliyorum.Yalnız çoğu programlardan memnun değilim Örneğin mesela kültür programları çok az. Burada zaten müzik ve eğlence gibi programları izliyoruz. INT'in bu tür yayınlarına zaten ihtiyacımız yok. Daha çok özümüze dönük yayınlar yapması, Türkiye'yi tanıtması, coğrafi, kültürel ve dini konularda programlar yayınlanması gerekir. Diğer konuları burada zaten seyrediyoruz"²¹⁶

107."TRT-INT yayınlarını izliyorum. Ancak pek hoşuma gitmiyor. Çünkü çok tek yönlü Ben olsam halkın sorunlarına değinen programlara yer verirdim ve bu sorunları da çift yönlü ele alırdım. Hem Türkiye'dekileri hem de Almaya'dakileri sık sık gündeme getirirdim"²¹⁷

²¹¹TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi). "TRT-INT yayınları çok çok iyi" Muharrem Altıntaş'ın görüşü (Sayı 23, Nisan 1991), s.9

²¹²TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi). "Hüseyin Akşünger'in görüşü" (A.g.k), s.9

²¹³TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi). "İsmet Aydın'ın görüşü" (A.g.k), s.9

²¹⁴TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi). "Mehmet Akpınar'ın görüşü" (A.g.k), s.9

²¹⁵TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi). "Elif Kısa'nın görüşü" (A.g.k), s.9

²¹⁶TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi). "Orhan Tozlu'nun görüşü" (A.g.k), s.10

²¹⁷TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi). "Halime Özdemir'in görüşü" (A.g.k), s.10

108."TRT-INT'i izliyoruz...Çok memnunum. Bizim için çok güzel bir olay. Yalnız, biraz daha değişik konular yayınlansa daha memnun olurum. Örneğin biz kendi geleneklerimize göre güzel bir aynayız. Çocuklarımız için daha eğitici, ülkemizi tanıtıcı ve dini programlar bekliyoruz."²¹⁸

109."TRT-INT yayınlarında müzik programlarına daha çok yer verilmesini ve Haberlerde Türkiye ile ilgili konulara daha çok yer verilmesini istiyorum."²¹⁹

110."TRT-INT yayınlarını sürekli izliyorum. Programları genelde olumlu buluyorum, haberleri ve yerli dizileri beğeniyorum"²²⁰

111."TRT'yi kablodan izliyorum.Türk dizilerini beğeniyorum, "bir başka gece" programını da çok beğeniyorum. Yabancı dizilere gerek yok çünkü bunlar Alman televizyonlarında da oynuyor."²²¹

112."TRT yayınlarını izleyemiyorum. Çünkü kabloya bağlanmak 1000 mark, ayrıca ayda 26 mark kablo ücreti alıyorlar. Bu nedenle bana pahalı geliyor"²²²

113."INT yayınlarında yurtdışındaki işçiler daha çok gözetilmeli. Bunlara dönük yayınlara ağırlık verilmeli. Latin Amerika değil de Türk dizileri yayınlanmalı"²²³

114."TRT yayınlarını çok iyi hatta çok çok iyi buluyorum. Benim isteğim spora daha çok geniş yer verilmeli ve Türkgücü takımından sıkça söz edilmeli"²²⁴

115."Stüdyo Berlin'i yetersiz buluyorum. Almanca ve İngilizce haberlerde dil çok zayıf, bunlara gerek yok. Bence Güney Amerika dizileri yayından kaldırılmalıdı"²²⁵

116."TRT-INT yayınlarını içerik bakımından yeterli buluyorum. Ama daha çok kadın ve komedi dizilerinin yayınlanmasını istiyorum. Yerli dizileri de çok beğeniyorum"²²⁶

117."TRT-INT yayınlarının içeriğini iyi buluyorum. Almanya'daki Türklerin sorunlarına eğilen programlara daha çok yer verilmesini istiyorum. İyi ve sevilen programların pazar akşamları geç saatlere konulmamasını istiyorum."²²⁷

²¹⁸TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi), "Zeynep Başlayıcı'nı görüşü" (A.g.k), s.10

²¹⁹TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi), "Ayşe Güner'in görüşü" (A.g.k), s.11

²²⁰TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi), "Nurettin Uçar'ın görüşü" (A.g.k), s.11

²²¹TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi), "Zeki Domaç'ın görüşü" (A.g.k), s.11

²²²TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi), "Halil Öztürk'ün görüşü" (A.g.k), s.11

²²³TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi), "S.Mete Atsu'nun görüşü" (A.g.k), s.11

²²⁴TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi), "Yılmaz Güreş'in görüşü" (A.g.k), s.11

²²⁵TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi), "Ali Kılıç'ın görüşü" (A.g.k), s.11

²²⁶TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi), "Çiğdem Toplu'nun görüşü" (A.g.k), s.11

²²⁷TRT Radyo Televizyon Dergisi (Aylık Haber Dergisi), "Cemal Güneş'in görüşü" (A.g.k), s.11

AVRUPA'DA YAYINLANAN TÜRK GAZETELERİNDE "TRT-INT" HAKKINDA ÇIKAN HABERLER.

"SEYİRCİSİZ TV YAYINA BAŞLADI" - Ali Yumuşak, (Berlin,Hürriyet)

TRT Genel Müdürü Kerim Aydın Erdem, Batı Avrupa ülkeleri için başlatılan deneme yayınlarının ilkinin beğenmedi. TV 5 adı altında devreye giren yayını izlemek üzere TRT'den sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Yazar ile birlikte Batı Berlin'e gelen Genel Müdür, uydu üzerinden yapılan ilk akşamki programın kalitesini yeterli bulmadı. Erdem, "Bu deneme yayınıdır. İleride düzelecek" dedi.

Devlet Bakanı Yazar ve TRT Genel Müdürü Erdem, Batı Avrupa'ya yönelik yayınların ilkinin Batı Berlin'de düzenlenen bir törende izledi. Bir meslek okulunun balkonuna kurulan çanak anten vasıtasıyla ekrana yansıyan ilk yayın saat 18.00 de İstiklal Marşıyla açıldı. Daha sonra haberler ve çocuklar için hazırlanan "Susam Caddesi" adlı programla devam eden yayını, ekran başında büyük bir titizlikle izleyen Erdem, görüntünün yeteri kadar net olmayışından yakındı. Devlet Bakanı Mehmet Yazar ise, "Çok heyecanlandım. Bu olay bir Türk olarak tüylerimi diken diken etti. Artık Avrupa bizi izliyor. Gurur duymamak elde değil" şeklinde konuştu. Öte yandan TRT'nin Avrupa'daki ilk yayınına sadece çanak anteni bulunan sayısı yok denecek kadar az kişi dışında, vatandaşlarımız izleyemedi.

Önceki akşam yapılan ilk yayın nedeniyle düzenlenen resepsiyona katılan Berlin'deki Türkler'de, programın içeriğini eleştirirken, "Dağ fare doğurdu. Bu tür yayınlar Türkiye için geçerli olabilir ama Almanya'daki türklere hitap etmez. Bizim burada yetişen çocuklarımıza ülkemizi tanıtmak isterken, TV 5 yabancı kaynaklı çocuk filmi olan Susam Caddesi'ni sunuyor. Haberlerde de Türkiye'yi bulamadık. Gazetelerden okuduklarımız tekrar edildi. Bu yayını izlemek için yapılacak masrafa yazık " dediler.²²⁸

"UZMANLAR, 5. KANAL'A AÇIKLIK GETİRDİ" - Halit ÇELİKBUDAK, (Hürriyet Gazetesi)

Türk televizyonu TRT'nin Avrupa'da yayına başlaması, teknik yetersizlikler nedeniyle bu yayını seyredebilenlerin yok denecek kadar az olması nedeniyle vatandaşlarımız arasında sorun oldu. Gazetemizi telefon yağmuruna tutan binlerce okurumuz, yayınları izleyemediklerini belirterek ne yapmaları gerektiğini sordular.

²²⁸Ali Yumuşak "Seyircisiz TV Yayına Başladı" Hürriyet Gazetesi Av.Baskısı (2 Mart 1990), s.1

Tüm okurlarımıza faydalı olabileceğini düşünerek bu konuda en fazla sorulan sorulara uzmanlardan yanıt aldık. İşte sorular ve cevapları:

SORU: TRT'nin Avrupa'da başlattığı yayını alamıyorum. İzleyebilmek için ne yapmam lazım?

YANIT: TRT'nin Avrupa yayınlarını izleyebilmeniz için "parabol veya çanak" tabir edilen bir anten ile bir receiver (uydu alıcısı) olması gerekiyor. Aksi takdirde şimdilik yayınları izleyemezsiniz. Parabol antenin çapının asgari 120 cm olması lazım. Çünkü Türk TV'sinin yayınlandığı gökyüzündeki uydunun gücü düşük. Dolayısıyla net bir görüntü için büyük anten gerekli. Ayrıca antenin de 13 derece doğu yönüne çevrilmesi ve belirli bir derece gökyüzüne doğru baktırılması lazım. Görüldüğü gibi bunlar oldukça karışık teknik konular ve tarifile olmaz. Uzay antenleri kuran uzman bir mağazaya gidip durumu anlatarak onlarla anlaşın. Bunu yaparken de anten veya receiver'i kendiniz almayın. Onlarla komple cihazları kurup monte edip yayını aldıktan sonra teslim şartı ile anlaşın. Aksi takdirde teknik konular olduğu için bir yanlışlık yaparsınız ve paranız boşa gider ve durup dururken üzülürsünüz.

SORU: Bu işin masrafı nedir?

YANIT: Mağazalarda çok çeşitli marka ve özelliklere sahip çanak antenleri ve uydu alıcıları satılıyor. Ancak mağazalar genellikle komple (Anten, alıcı, montaj) bir teklif yapıyorlar. Şu anda böyle bir teşkilatı montaj masrafları haricinde ikibin ile ikibinbeşyüz Marka'da bulabilmek mümkün. Buna bir de antenin takılacak yerin zorluğuna göre montaj masrafını eklemek gerekir ki bu da satıcı ile müşteri arasındaki anlaşmaya bağlıdır. Bir fikir vermek gerekirse, anten 1000-1500 Mark, receiver cihazı da 1000-1500 Mark civarında. Tabii mono, stero, uzaktan kumandalı, sabit programlı, sonradan programlanabilir gibi çok çeşitli alıcı cihazları var. Ayrıca anteni çevirerek gökyüzündeki 36'ya yakın diğer TV programlarını seyretmek isteyenlerin bir de anteni çevirmek için motor satın almaları gerekiyor. Anteni döndürecek olan bu motor için ise 1000 Mark civarında ayrıca ücret ödemek gerekiyor. Sonuçta ortalama 3 bin mark masrafı gözden çıkarmak lazım.

SORU: Çanak anteni alırsam postaneden izin almak gerekli mi veya her ay bir ücret ödeyecek miyim?

CEVAP: Şu anda geçerli hukuki duruma göre böyle bir çanak anteni alacak olanlar postaneye başvurarak bir defaya mahsus olmak üzere 25 DM bir ücret ödüyorlar. Daha sonra hiçbir ücret ödeme zorunluluğu yok. Fakat şunu söylemek gerekir ki, çapı oldukça büyük olan bu antenin gökyüzünü açık şekilde görececek bir biçimde yerleştirilmesi gerekiyor. Özellikle yüksek evlerin bulunduğu bölgelerde yaşayanlar bunu genellikle evin çatısına taktırmak durumundalar. Bu durumda apartmanlarda oturanlar ev yönetiminden izin almak zorundalar.

SORU: Benim bulunduğum bölge kablo televizyona kayıtlı. TRT yayını alamaz mıyım?

YANIT: Hayır şimdilik alamazsınız. Çünkü TRT henüz kablodan yayınlanmıyor. Ancak bazı kablo TV kanalları ile anlaşma yapıldığı ve bazılarıyla da yapılacağı belirtiliyor. Fakat orda kesin birşey olmadığı için şu anda "hayır alamazsınız" diyoruz. Kablo yayınları ile görevli Alman makamları kararın ne zaman verileceği hakkında birşey söylemiyorlar. Sabırla beklemekten başka çare yok. Ayrıca birçok başvurudan öğreniyoruz ki, kablo yayına bağlı Türkler sürekli TV'nin program ayarını değiştirerek bulabileceklerini ümit ediyorlar. Bu da kendi cihazlarının ayarını bozmaktan başka işe yaramaz.

SORU: TRT yayınlarını alacak anten ve cihazların hayli masraflı olduğunu öğrendim. Acaba bu masrafı yaparsam sonra pişman olur muyum?

YANIT: Evet bu konuda tereddütünüz doğru. Zira şimdi ortalama 3 bin Mark masraf yapacaksınız. Fakat belki de kısa bir süre sonra TRT TV'si de bölgenizdeki kablo TV'ye bağlanacak, böylece masrafınız boşa gitmiş olacak. Ama bulunduğunuz yerde kablo televizyon yoksa ve uzun bir süre gelmesi ihtimali de bulunmuyorsa o zaman çanak anten konusunu düşünebilirsiniz. Bunun yanında bölgesinde kablo televizyon bağlantısı olanlara da kesin birşey söylemek imkanımız yok. Çünkü TRT ilgilileri de bu konuda kesin birşey söyleyemiyorlar.

SORU: Oturduğumuz binada 5 Türk aile var. Hepimiz TRT'yi izlemek istiyoruz. Beş aile de ayrı ayrı çanak anten ve uydu alıcısı (receiver) almak zorunda mı?

YANIT: Hayır tek anten yeterli olur. Ancak her televizyon için mutlaka bir (receiver) uydu alıcısı gereklidir.

SORU: Benim görüşüme göre TRT televizyonu şimdilik göstermelidir. Zira Avrupa'da çanak antenine sahip Türk ailelerin sayısı oldukça az. Ayrıca bu teşkilatı kurtarmanın maliyeti yüksek ve rizikosu fazla

YANIT: Haklısınız, en azından durum şimdilik böyle görünüyor. Ne olursa olsun TRT TV'sini izlemek isteyenlerin dışında henüz kararsız olanlar ve böyle bir mali yükün altına giremeyecek olanlara tavsiyemiz şimdilik sabırlı olmalarıdır.²²⁹

“GURBETÇİLER TRT'YE ATEŞ PÜSKÜRÜYOR, ÇANAK ÇÖMLEKLE YAYIN YAPILMAZ” - İsmail TİPİ, (Hürriyet Gazetesi)

Bu günlerde Avrupa'daki Türkler arasında bir bilmece dalga dalga yayılıyor: İsmi var, cismi yok. Bilin bakalım nedir? Cevabı ise şöyle: TRT-İnternational. Bu bilmededen de anlaşıldığı gibi TRT'nin, yurt dışındaki Türkler için yayına başladığı programı seyredemeyen yok gibi.

Hürriyet'i telefonla arayanların yanında kendileriyle bizzat görüştüğümüz gurbetçiler “göstermelik” yayınlarla gurbetçiye hizmet sunmanın imkanı olmadığını belirttiler. TRT'nin kablo TV'ye girmeden yayınlara başlamasının birşey getirmediğini vurgulayan vatandaşlarımız, çanak antenin masraflı olması yanında, her eve kurulmasının da imkansız olduğunu ve bu nedenle yayınları izleyebilecek kişilerin çok sınırlı kalacağını belirttiler.

NE DEDİLER

TRT'nin Avrupa'daki yurttaşlarımıza dönük olan ama kimse tarafından izlenemeyen yayını hakkında aldığımız görüşler şöyle.

Musa Çembekli (50): “Videodan haftada 3 Türk filmi seyrederek sıra özlemimizi gideriyoruz. Türk televizyonunun gurbette yayın yapacağını öğrendikten sonra ailece çocuklar gibi sevindik. Milyonlarca liralık masrafa rağmen yayından yok denecek kadar az bir grup faydalanabiliyor. Bu kadar masrafa yazık. TRT-İNT yayını kablodan verilmeli. TRT'li yetkililer bunun için imkanları seferber etsin.”

²²⁹Halit ÇELİKBUĞAK “Uzmanlar, 5. Kanal'a Açıklık Getirdi” Hürriyet Gazetesi Av. Bas. (3 Mart 1990), s.13

Erdem Aslan (24): "Biz Türkiye'den hala kopamadık. Haftada en az 10 film seyrediyoruz. Yayın müjdesini öğrendikten sonra TRT'cilere dualar yağdırdık. Programı izleyemeyeceğimizi öğrendikten sonra da hayal kırıklığına uğradık. Gurbette kimse 3-4 bin Mark ödeyerek evine çanak anteni taktıramaz. Bu maddi külfete dayanılmaz. Yayınlar kablodan yapılsın."

Tülay Öç (20): "Ben Almanya'da doğdum. Almanya'da benim gibi binlerce gencimiz var. Aile büyüklerimiz, 2. ve 3. kuşak gençlerin Türkçelerini geliştirmeleri ve ülkelerine yeniden bağlanmaları için böyle bir yayını yıllardan beri beklemişlerdi. Ben yayının amacına ulaşmadığı, tam aksine hüsrana uğradığına inanıyorum. Yayının kabloya girmesi için hükümet yöneticilerimiz de bu işe el atsın."

Mehmet Kılınç (35): "Dört gözle beklediğimiz yayını seyretemiyoruz. Çanak anten için parayı tedarik etsek, ev sahiplerinden antenin çatıya yerleştirilmesi için izin alamayız. Zaten istenmeyen insanlarız. Bizi vatanımıza bağlayacak yayını seyretmek istiyoruz. Almanya'daki Türkler'in çoğunluğunda kablo yayını var. Bizler ülkemiz televizyonunu bu yoldan izlemek istiyoruz."

Naile Dündar (20): "Uydu üzerinden yayın yapan yetkililerin hangi akla hizmet ettiklerini bilmek isterdim. Ülkemizde zaten bir döviz ihtiyacı bulunurken, hedefine ulaşmayan bir yayın yapmak kime ne kazandıracak? Ülkelerine maddi katkıda bulunan gurbetçileri düşünen varsa, bir yolunu bulup programı evimize taşınsınlar."

Mustafa Yando (34): "Yayının yapıldığı gün umutla televizyonunbaşına geçtik. Mümkün olan tüm dalgaları saatlerce aradık. İçimizdeki umut ışığı 2 saatlik uğraştan sonra söndü. Yayını izleme imkanımız yoktu. Çanak antensiz alınamayan yayın eğer Avrupa'daki Türkler için düşünülmüşse, bunun çaresi aransın. Boş yere yabancı şirketleri zengin etmeyelim. Çanak antenlere harcaayacağımız paralar cebimizde, dolayısıyla ülkemizde kalsın."

Mehmet Dudak (23): "28 Şubat'tan beri yayını yapılan programın çanak antensiz alınamayacağını TRT yöneticileri de biliyorlardı. Gurbetçilerin yüzde 1'inde bile böyle bir teşkilat olmadığı halde, devlet parasını savuran yetkililerden hesap sorulsun. Boş yere para harcamak olur mu? Çağdaşlaşma, ekonomik giderlerin de bilinçli bir şekilde harcanmasıdır. Amacına ulaşmayan girişim, bedavaya uğraş, pahalıya mal olmuş bir hiçtir."²³⁰

"TRT-INT KABLODAN İZLENECEK" (Hürriyet Gazetesi)

Sedat Örsel, 11 eyaletteki toplantıların 22 Mart-24 Nisan arasında olduğunu, toplantılar ertelenmediği takdirde en geç Mayıs ayı ortalarında komisyonların olumlu veya olumsuz cevap vereceklerini söyledi. Olumsuz cevap almayı beklemediklerini, ancak komisyon üyelerinin istedikleri takdirde izin vermeden önce yayınlara ilgilolarak her türlü soruyu sorma haklarına da sahip olduklarını ifade etti.

²³⁰İsmail TİPİ "Gurbetçiler TRT'ye Ateş Püskürüyor, Çanak Çömlekle Yayın Yapılmaz" Hürriyet Gazetesi Av.Bas (5 Mart 1990), s.1

Teknik olarak şu anda Hamburg ve Ludwigshafen şehir merkezleri dışında da kablo kapasitesi olarak hiçbir sorunun bulunmadığını vurgulayan Sedat rsel buralarda da Almanların yayın işin olanaklarını zorladđını kaydetti.

TRT'nin kablo yayın işin her şabayı gösterdiğini şu anda kararın kablo komisyonlarına ait olduğunu hatırlatan rsel, Federal Almanya'daki 1560 Kablo yayın istasyonundan hangilerinin yayınlayıp hangilerinin yayınlayamayacağı ve teknik hazırlıkların yerine getirilmesinin gerçeķi bir ifade ile 1990 yaz aylarını açarak yıl sonunu rahatlıkla bulabileceğini de sözlerine ekledi.

KİTAPÇIK DAĞITILACAK

Federal Alman Posta Bakanlığı Telecom Dairesi ile "dowlink" anlaşmasının imzalanmasından sonra bir de Almanya'daki postanelerde Türkler işin dağıtılmak üzere küçük bir kitapçık hazırlanması kararlaştırıldı. Türkçe olarak 500 bin adet bastırılan kitapçıkta Türklerin TRT-INT yayınlarını izlemesi işin takip etmeleri gereken yol anlatılacak. Kitapçığın önümüzdeki 20 gün içinde tüm postanelere dağıtılmasının beklendiği de açıklandı.²³¹

"TRT-INT YAYINLARI HANNOVER VE CİVARINDA" Turan IŞIK, (Hürriyet Gazetesi)

TRT-İnternasyonal yayınlarının bugünden itibaren Hannover ve şevresinden de izlenecek olması vatandaşlarımız arasında büyük sevinçle karşlandı. Türkçe yayına kavuşacak vatandaşlarımız, "Çok sevinçliyiz. Bundan büyük mutluluk olamaz. Bu imkanı sağlayan herkese teşekkür ediyoruz" dediler. Kablo televizyonun 14.kanalı üzerinden Türkçe televizyon yayını izleme hasreti gidermenin sevinci içinde olan vatandaşlarımız, duygu ve düşüncelerini şöyle sıraladılar:

Kazım Ksl: "Türkçe yayın yıllardır arzuladığımız bir durumdu. şimdi hiç ummadığımız bir anda bu büyük mutluluğa ulaşmak üzereyiz. Sevincimi tarif etmeme imkan yok. Bu olanağı bize sağlayanlara teşekkür ediyorum."

Hasan Erdoğmuş: "Türkçe yayınla birlikte sıla zlemimi büyük ölçüde gidereceğiz. Ailece sevinç işerisindeyiz."²³²

²³¹Hrriyet Gazetesi Avrupa Bas. "TRT-INT Kablodan İzlenecek" (6 Mart 1990), s.9

²³²Turan IŞIK, "TRT-INT yayınları Hannover ve civarında" Hürriyet Gazetesi Av.Bas. (30 Ekim 1990), s.3

“TRT-İNT’DE ALMANYA’YA DAHA ÇOK AĞIRLIK VERİLECEK” Erdoğan SALGIRBOYU, (Hürriyet)

Bir süredir Almanya’da bakanlığı ile ilgili çeşitli temaslarda bulunan Devlet Bakanı Mehmet Yazar, Almanya gezisinin son durağı Münih’te TRT-İNT yayınlarında Almanya’ya ağırlık verileceğini söyledi.

Münih’ten Lufthansa’ya ait bir uçakla Ankara’ya hareket etmeden önce Almanya gezisini değerlendiren Devlet Bakanı Yazar, önceki gün deneme yayınından normal yayınlara geçen TRT-İNT’in 1991 yılı başından itibaren yeni programlarla atağa kalkacağını söyledi.

TRT-İNT programlarının büyük bölümünün Almanya’da hazırlanması amacıyla çeşitli temas ve çalışmaların başlatıldığını açıklayan Mehmet Yazar, “Amacımız Almanya’da yaşayan vatandaşlarımızın, Alman komşu ve dostlarıyla birlikte TRT-İNT yayınlarını izlemesidir. Bu nedenle eğlence, yarışma ve Almanya haberlerini içeren yayınların yanında belirli ölçüde Almanca yayın yapmayı düşünüyoruz. Eğitim ve kültür programlarını hazırlarken, Alman yapımcılarla birlikte çalışmak istiyoruz. Ayrıca her eyaletteki mahalli konuları da ekrana getirmek üzere çalışmalarımızı yoğun biçimde yürütüyoruz. Bir yıldan kısa bir süre içinde kablo yayın ağının vardığı aşama önemli bir başarıdır.” derken, TRT-İNT yayınlarının en iyiye yönelmesi için hem gurbetçilerin hem de Alman izleyicilerin eleştirisi, istek ve önerilerini beklediklerini söyledi.²³³

“BREMEN’DE, TRT-İNT’E ENGEL” Recep Ali TÜFEK, (Hürriyet Gazetesi)

Bremen’de televizyon yayınları yetkisini elinde bulunduran "Landesmedienanstalt" kurumu, TV-5 televizyon yayınlarına " Tek taraflı olduğu" gerekçesiyle karşı çıkması üzerine Bremen’de yaşayan vatandaşlarımızın TRT-İNT yayınları için açtığı imza kampanyası ses getirdi.

Vatandaşlarımızın açtığı imza kampanyası sonucu toplanan Eyalet Yayın Konseyi, 3 saat süren toplantı sonunda TRT-İNT yayınlarının geleceği hakkında kesin bir karara varamadı.

Toplantı sonrası Hürriyet’e açıklamalarda bulunan Wolfgang Schneider, şunları söyledi.

" Almanya’daki televizyon programları gözönüne alındığında, Türkçe yayınların çok az olduğu bir gerçektir.Bu boşluğu TV-5 dolduruyor.Bremen Yayın yasasına göre , aşırı tek taraflı yayın yapan televizyon programlarına izin verilmez. TV-5 yayınları üzerinde yaptığımız incelemelerde özellikle haberlerin tek taraflı olduğu sonucuna vardık. İki Türk, biri de Alman’dan oluşan bilirkişi heyetini Bremen Üniversitesi bünyesinde oluşturduk.

²³³Erdoğan SALGIRBOYU “TRT-İNT’de Almanya’ya daha çok ağırlık verilecek” Hürriyet Gazetesi Av.Bas. (1 Kasım 1990), s.6

Bizim bu son toplantımızdan ortaya çıkan sonuç ise, Türkçe programın bir yolu bulunup yayınlanması . Biz buradaki Türkleri Türkçe programlardan mahrum bırakmak istemiyoruz. Bunun için kesin kararı vermeden önce 8 Kasım 1991'de TRT, Aşağı Saksonya Bremen Koordinasyon Kurulu ve Bremen'deki çeşitli Türk temsilcilerini davet edeceğimiz bir çıkoturum düzenleyeceğiz. Benim kişisel arzum bir ortak yol bulunup, Türkçe yayınların başlatılmasıdır."²³⁴

"TRT'İN ALMANYA YAYINI TEHLİKEDE" Ali YUMUŞAK, (Hürriyet Gazetesi)

Bremen eyaleti, Türk Hükümetinin borazanı haline gelip , muhalefete söz hakkı vermediği gerekçesiyle TRT-INT yayınlarını yasaklamayı planlarken, Berlin Eyaleti de önümüzdeki nisan ayında biten anlaşmanın uzatılmayacağını açıkladı.

TRT-INT'in bundan birbuçuk yıl önce Almanya'da kablo üzerinden başlattığı Türkçe yayınlar tehlikeye girdi. İlk olarak Bremen eyaleti Kablo yayınlar kurumu. TRT-INT'in yayın lisansı anlaşmasına sadık kalmadığı için önümüzdeki aylarda sona erecek sözleşmenin yeniden uzatılmayarak, bu yayınların durdurulacağını bildirdi. Kurumun Hukuk Komisyonu Başkanı İnge Ludwig, Hürriyet'in sorusunu cevaplarken, "TRT Almanya'ya yapacağı yayın hacminin yüzde 30'u nun yerel içerikli olacağını, yani Almanya'da üretileceğini taahhüt etti. Oysa, mevcut programlarda yerel içerikli programlar yüzde 5'lerde kaldı. Bu şartlar altında, Nisan 1992'de sona erecek anlaşma yeniden uzatılmayarak , bu yayınlar durdurulacaktır" dedi.

Bremen eyaleti kablo yayınlar kurumu ise TRT-INT'e bir yazı göndererek, bu yayınların derhal durdurulması için harekete geçtiklerini bildirdi. Yazıda şöyle denildi:

"Kurumumuzun yaptığı incelemeler sırasında, TV 5 adı altında yaptığınız yayınlarda sadece Türk Hükümetinin sözcülüğünü yaptığınız , muhalefet ve diğer siyasi partilerin görüşlerine yer vermediğiniz anlaşılmıştır. Böylece tek tarafın görüşünü bildirerek, tarafsızlık ilkesini ihlal eden bu yayınların durdurulması gerekmektedir. Kurumumuz, halka açık bir toplantı yaparak bu konuda görüş aldıktan sonra kesin kararını verecektir."

28 Şubat 1990 tarihinde Almanya'da yayına başlayan TRT-INT teorik olarak bu ülkede kablo TV'ye bağlanan 5 milyon 900 bin haneye ulaşabiliyordu. Resmi bir araştırma mevcut olmamasına rağmen, programları izleyebilen Türk sayısı da 800 bin olarak belirtiliyordu. TRT'nin bu ülkede yapılabilmesi için ilk anlaşma Berlin Eyaleti ile imzalanmış, diğer eyaletlerde bu anlaşmayı örnek almışlardı. Berlin'in bu yayınları önümüzdeki nisan ayından itibaren durdurması halinde, tüm diğer eyaletler de bu kararı izleyip, TRT ile olan anlaşmalarını iptal etme yoluna gidebileceği bildirildi.²³⁵

²³⁴Recep Ali TÜFEK. "Bremen'de, TRT-INT'e Engel" Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas .(20 Ekim 1991) s.3

²³⁵Ali YUMUŞAK. "TRT'nin Almanya yayını tehlikede" Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas .(5 Kasım 1991) s.9

“BREMEN'DE TRT-INT İÇİN ÇEKİŞME” Recep Ali TÜFEK, (Hürriyet Gazetesi)

Bremen'de uydu yayınlarının kabloya alınması konusundaki tek karar organı olan Landesmedienanstalt, TRT Int'in tek taraflı yayın yaptığını öne sürüp ,bu yayının kabloya bağlanmasına karşı çıkanların itirazını gündeme getirdi.Ancak 3 saatten fazla süren tartışmalarda bir sonuca varılamadı ve kesin karar 13 Aralık gününe bırakıldı.

İlk konuşmayı yapan Kablo yayın kurulu başkanı Wolfgang Schneider, TRT INT'in diğer eyaletlerdeki yayınlarının tetkikinde, özellikle haber programlarında tek yanlı yayın yaptığının tespit edildiğini,Bremen yayın yasasının buna izin veremeyeceğini ancak Türk hemşerileri kendi dillerinde yayın yapan bir televizyondan yoksun bırakmamak için bir orta yol aranması gerektiğini söyledi.

Bremen Üniversitesi Basın ve Yayın Hukuk Profesörü Karl Heinz Laduer ise şu savı savundu:

" Uygulanması gereken temel ölçü, yayınların insan onuru ve insan haklarına ters düşüp düşmediğidir. TRT-INT yayınlarında böyle bir nitelik görülmemiştir. Bu yayın kabloya alınmaz ise, başka Türkçe yayın olmadığı için Türklerin haberalma özgürlüğü kısıtlanmış olacaktır Eyaletimizde yaşayan Türkler arasında her türlü görüşe sahip insanlar vardır.Uygulanan yasak hukuki değildir.Öteki eyaletlerde bu yayınların izlendiği unutulmamalıdır"

Toplantıda söz alan TRT temsilcisi Zafer Ilgar ise , Türk tezini şöyle savundu: "TRT-INT, herhangi başvuru halinde, cevap hakkının kullanılmasını kabul etmiştir.Ancak 18 aydır yayın yaptığımız diğer eyaletlerde şimdiye kadar böyle bir başvuruda bulunulmadı.Tek taraflı yayın yapılırsa böyle mi olurdu .? Kendi televizyonumuz olan TRT-INT'de nasıl yayın yapacağımızı herhalde başkalarına sorup öğrenecek değiliz"

Öteki konuşmacılardan Ahmet Mutlu ve Turhan Berke, Bremen'de belli grupların TRT-INT yayınına kasıtlı şekilde engellemek istediğini , ancak bunun bir çeşit sansür olacağını ve eyaletteki 26 bin Türk'ü kendi anadillerinde televizyon yayını izlemekten yoksun bırakan bir baskı olacağını söyledi.

Yayın kurulu'nun yabancı üyesi ve Bremen'deki yabancı Kültür Dernekleri Birliği temsilcisi olan Güle İletmiş ve yayınlar hakkında rapor veren Türkdanış görevlisi Derya Mutlu, bu görüşlere karşı çıktılar ve haberlerin hükümet yanlısı verildiğini, zaman zaman 12 Eylül'ün haklı gösterildiğini belirtip yayına karşı olduklarını söylediler.²³⁶

“TRT-INT YAKIN TAKİPTE” Mehmet AKTAN, (Milliyet Gazetesi)

TRT-INT'in bir buçuk yıldan beri yurt dışındaki Türkler'e yönelik yayınları, hükümetten yana olduğu, muhalefetin ve bazı kuruluşların görüşüne yeterince yer vermediği iddiaları üzerine, Almanya'da federal eyaletlerin " Medya Kontrol Kuruluşları" tarafından incelemeye alındı

²³⁶Recep Ali Tüfek "Bremen'de TRT-INT İçin Çekişme" Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas ,(13 Kasım 1991), s.3

Özellikle Berlin ve Bremen eyaletleri medya kontrol kuruluşları konuyu tartışırken, yayınların diğer federal eyaletlerde de incelendiği ve hatta merkezi Hamburg'da bulunan "Eyaletler Medya Müdürler Konferansı (DLM) tarafından araştırıldığı açıklandı.

Bremen Eyalet Medya Kuruluşu, TRT temsilcilerinin de katıldığı geniş bir toplantıda, yayınları tartıştıktan sonra, kablodan yayın izni için kararın 13 Aralık 1991 tarihinde verileceğini bildirdi.

Kuruluşun basın sözcüleri, yayınları yasaklamak gibi bir düşünceleri olmadığını, ancak tarafsızlığının sağlanması için önlem alınması gerektiğini dile getirdiler. Bu arada sözcüler, yeni koalisyon hükümetinin insan hakları, haberleşme hürriyeti, TRT'nin özerkliği, TV ve radyo monopolünün devletten alınması yönünde adımlar atması halinde durumun değişebileceğini belirterek, " Bu bilgiler bize sunulursa, olumlu karar verilmesinde etkili olur" dediler.

TRT'nin yayınlarına daha ilk yayına başladığı dönemlerde "Türkler'in Alman toplumuna uyumunu zorlaştıracak, onları kendi içine kapatacak" şeklinde eleştiriler yapılmıştı. Nitekim Berlin eyaleti, yayınların yüzde 30'unun Almanya'da yapılmasını şart koşmuştu. Şimdi, bu kurala uyulmadığı ve Almanya'daki konuların ihmal edildiği belirtiliyor.

Öte yandan, Alman makamları, TRT yayınlarına karşı "cevap hakkı" olduğunu belirtirken, TRT yetkilileri de yayınlara hiç kimseden cevap hakkı için bir istek almadıklarını dile getirdiler.

TRT-INT yayınları konusunda gazetemize bilgi veren Hamburg Bölgesi Eyalet Medya yetkilisi Dr. Helmut Heckel, şu açıklamada bulundu;

" İleri sürülen iddia, yayının tamamen hükümet yanlısı olup, diğer muhalefet fikirlerinin baskı altına alınması şeklindedir. TRT'nin fikir çeşitliliği konusunda Avrupa çapındaki medeni kurallara nasıl uyacağı, bütün eyaletlerdeki medya kuruluşlarını meşgul ediyor. TRT uyarılarak, bu kurala uymazsa yayının durdurulacağı bildirilecek. Diğer eyaletler de bu yayınları inceliyor. Fakat yayınlar kesilmeyecek elbette. Önce bunun üzerine bir tartışma gelişecek, sonra karar alınacak"²³⁷

"TRT-INT YAYINLARINA DEVAM EDİLECEK" Mehmet AKTAN, (Milliyet Gazetesi)

Almanya'nın kuzeyindeki Bremen eyaletinin resmi Medya kuruluşu "Bremische Landes Medienenanstalt" TRT-INT yayınları konusunda yaptığı son oturumda yayınların devamına izin verdi.

Alman yetkililer olumlu karar alırken, yayınların altı ay boyunca izlenip denetlenmesini de kararlaştırdılar.

TRT-INT yayınlarına yönelik eleştiriler sonucu, bu yayınların Bremen eyaletinde ve Almanya'da seyredilebilmesi tehlikeye girmişti. Kasım başında yapılan ve TRT yetkililerinin de katıldığı büyük bir toplantıda, halktan gelen şikayetler ele alınmış ve programların hükümet yanlısı olup, muhalif görüşlere yeterli yer verilmediği iddia edilmişti. Eğer Bremen eyaleti bu konuda olumsuz karar verseydi, bunu diğer federal eyaletlerinde takip etmesinden çekiniliyordu.

Alman yetkililer bu arada Türkiye'de yeni hükümetin demokratik girişimlerini ve TRT konusundaki açıklamalarını dikkate alarak olumlu karar verdi.

²³⁷ Mehmet AKTAN, "TRT-INT yakın takipte " Milliyet Gazetesi Avrupa Baskısı . (21 Kasım 1991), s.1

Yapılan resmi açıklamada şöyle dendi:

"TRT yayınları, Alman programlarında şart koşulan fikir çeşitliliği ve tarafsızlık prensibine pek uygun görülmemektedir.

Fakat yeni Türk hükümeti radyo, televizyon üzerindeki tekeli kaldırıp, yayınların devlet baskısından kurtarılacağı, daha tarafsız olacağı umudunu vermiştir. Bu açıklama yayınların artık sadece hükümet yanlısı olmayacağını göstermektedir.

Eyalet Medya Kuruluşu yayınların devamına izin verirken 1992 yılı ortalarına kadar içeriği açısından programları izleyerek tekrar gözden geçirecektir."²³⁸

"TRT-İNT'İN SESİ BOZULDU" İsmail TİPİ, (Hürriyet Gazetesi)

Türkiye ile olan bağları güçlendirmede önemli bir yeri olan TRT-INT yayınlarında son günlerde meydana gelen ses bozukluğu, Türk televizyon seyircilerini harekete geçirdi. Yayın süresince sesin gidip gelmesi ve araya karışan parazitlerin verdiği rahatsızlık nedeniyle Hürriyet'in Frankfurt bürosunu arayarak şikayet eden yurttaşlarımız, soruna çare bulunmasını istediler. Olayı aktardığımız TRT-İNT yayın müdürü Gürkan Elçi, sorunun Türkiye'den kaynaklanmadığını belirtti.

Yayınlardaki ses bozukluğunun çeşitli nedenlerden kaynaklanabileceğini vurgulayan Elçi, konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

"Parazitler doğa şartları nedeniyle meydana gelebilir. Ancak kablo yayından programlarımızı izleyenlerin böyle bir sorunu olmaması lazım. Ankara Gölbaşı'ndan yayınlar en iyi ve yüzde yüzlük ölçülerde çıkıyor. Hollanda'dan Almanya'ya aktarılıyor. Konuyla ilgili olarak hiçbir teknik sorunumuz yok. Teknik sorunlar Almanya'daki postaneden kaynaklanabilir. Bir teknikerin ihmalkarlığı ya da dikkatsizliği teknik arızaya neden olabilir. Böyle durumlarda yurttaşlarımız, posta teşkilatının kablo servisini arayarak yetkilileri uyarsınlar. Olayın bir teknik arıza olduğu kanısındayım."²³⁹

"TRT-INT GENÇLERE AÇILIYOR" Ali KILIÇ, (Milliyet Gazetesi)

TRT-INT Avrasya programları sorumlusu Gürkan Elçi, çekimler için geldiği Münih'te gazetecilere bir açıklama yaparak, "TRT-INT programlarının içeriğini yenileyerek, gençlerin sorunlarına yönelik, eğitici, aktüel magazin yayınlarına daha çok yer vereceğiz" dedi.

²³⁸Mehmet AKTAN. "TRT-INT yayınlarına devam edilecek" Milliyet Gazetesi Avrupa Bas. (16 Aralık 1991) s.3

²³⁹İsmail TİPİ "TRT-İNT'in Sesi Bozuldu" Hürriyet Gazetesi Av.Bas. (21 Nisan 1992), s.3

Elçi, iki yıl önce çok kısıtlı olanaklarla yayına başladıklarını, şimdi Orta Asya'daki yeni Türk cumhuriyetlerinin de yayın alanına alınması sonunda işin daha da güçleştiğini belirterek, konuşmasını şöyle sürdürdü: "Yayın yaptığımız ülkelerle aramızda zaman farkı var. Bu da bize büyük güçlükler çıkarıyor. Herşeye rağmen TRT-INT Avrasya programı dünyada en çok izlenen ikinci program ünvanına sahiptir. Biz bunun bilinciyle hareket ederek kendimizi yenilemeye çalışıyoruz. Gelecekte gençlerin sorunlarına daha çok eğilecek, eğitici programlara ağırlık vereceğiz. Düzenleyeceğimiz açık oturumlarla hem gençlerimize, hem de yurtdışında yaşayan diğer vatandaşlarımıza kendi sorunlarını dile getirme olanağı sağlayacağız. Daha kaliteli şovlar ve magazin programları hazırlamak da planlarımız arasındadır"

Elçi, çalışmalarına Münih'ten sonra Bonn, Essen, Hamburg ve Köln kentlerinde de devam edeceklerini söyledi.²⁴⁰

"TRT-INT'E TEPKİ YAĞIYOR" (Milliyet Gazetesi)

Avrupa'da yaşayan yüzbinlerce Türk'e uydu aracılığıyla yayın yapan ve kablo sistemi ile de izlenme olanağını artıran "TRT-INT", ikinci yılını doldurmasına rağmen, program kalitesi açısından özlenen noktaya ulaşamadı. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız, TRT-INT'in yayınlarından memnun olmadıklarını, arşiv programlar izlemekten bıktıklarını belirtiyorlar. En çok "Haberler" in izlendiği TRT-INT'in, yurt dışında yaşayanların sorunlarına yönelik daha kapsamlı ve kaliteli yayın yapmasını isteyen vatandaşlarımız, ayrıca Türkiye'deki bazı ekonomik-politik ve sosyal gelişmelerin de yeterince ekranlara yansıtılmadığı görüşündeler.

Sevinç kısa sürdü

İki yıl önce TRT'nin Avrupa ülkelerine yayın yapmaya başlayacağı haberi, yurt dışında yaşayan binlerce vatandaşımızı sevince boğmuştu. Bir Türk televizyonunun Avrupa'ya yayın yapması çok büyük başarıydı. Üstelik vatandaşlarımız artık vatandan anında haber alabilecekler, film izleyebileceklerdi. Bunun ötesinde, önemli olaylara parmak basan programları seyredip, politik-ekonomik ve sosyal gelişmelerden haberdar olabileceklerdi.

TRT-International, iki yıl önce evlerimize girdi ve kısa sürede de baş köşeye oturdu... Almanya'da sayısı 1.7 milyona ulaşan Türklerin yüzde 57'si TRT-INT yayınlarını izlemeye başladı. Evinde kablosu ve uydu anteni olan vatandaşlarımız ise, Alman kanallarını bırakarak, yüzde 70 ile 95 arasında büyük bir oranla TRT-INT'i tercih eder oldular.

Yurt dışında, yabancı dildeki yayınların arasında kendi ana dilinden bir TV kanalının olması, tüm Türkler için müthiş keyifliydi tabii...Ama kısa süre sonra, bu sevinç, yerini dozajı gittikçe artan eleştirilere hatta öfkeye bıraktı. Rastgele seçilmiş arşiv programlarını, Türkiye'de birkaç gün hatta haftalar önce yayınlanmış çekimleri ekrana getiren TRT-INT, giderek tepki toplamaya başladı.

²⁴⁰Ali KILIÇ "TRT-INT Gençlere Açılıyor" Milliyet Gazetesi Av.Bas .(21 Haziran 1992), s.3

TRT-INT ZAMANLAMADA YAYA KALİYOR

İşte TRT-INT'in yurt dışındaki seyircilerine ekranlarından ulaştırdığı ilginç yayınlardan birkaçı:

Türkiye'de naklen yayınlanan, TRT-INT'te de bir hafta sonra ekrana gelen bir yarışma programında spiker "bizi şu numaralı telefonda arayınız" diyor...

TRT'den birisi çıkıp da, programı Avrupa'ya yayınlarken, bu bölümü makaslamayı bile düşünemiyor nedense..Veya, bir programda, yarın, bugün veya şu tarihte şu oldu, olacak deniyor...Oysa, sözü edilen olayın üstünden günler geçmiş oluyor. Örneğin, röportaj yapılan sanatçı, seyircilerinin gelecek bayramını kutluyor. Ama, bayram geçeli günler olmuş... Yani, TRT-INT zamanlamada yaya kalıyor...Yayını izleyen binlerce kişinin tepkisini, siz düşünün artık. Bu tepkiler üzerine olsa gerek, bazı programlarda alt yazıyla "bu program daha önce Türkiye'de yayınlanmıştır" ibaresi yer almaya başladı.

Bir başka örnek, haberlerdeki arka plan görüntüleriyle ilgili. Avrupa'yla ilgili bir haberde, arka plandaki görüntüde, günlerce Noel ışıklarıyla bezenmiş sokakların filmi kullanılıyor. Avrupa'da Noel geçmiş, sokaklardaki ışıklar toplanmıştı, ama ne önemi var! Tabii bu yayın anlayışı, hem izleyiciyi bıktırıyor, hem de haberin gerçekliğini zedeliyor. Tepki duyan vatandaş ise, telefona sarılıp gazeteleri arıyor.

ALMANYA MEKTUBU MU, REKLAM PROGRAMI MI?

TRT-INT'in kablo izin hakkı alınırken, yayının belli bir bölümünü Avrupa kaynaklı yapma zorunluluğu vardı. Bu kuralı yerine getirmek için, başta Almanya olmak üzere Avrupa'nın çeşitli ülkelerine TRT ekipleri gelip gitmeye ve programlar hazırlamaya başladı.

"Almanya Mektubu" adı altında yayınlanan bu programlar ise kelimenin tam anlamıyla bir "fiyasko" oldu. Ne gazetecilikle, ne de yayın anlayışıyla, ilgisi olan, amatörce seçilen konuları, özensiz çekimleri ile, sıkıcı söyleşileri ile bu program TRT-INT'in yayınlarını iyice çekilmez hale getirdi.

"Almanya Mektubu" adı altında yayınlanan bu programlar ise kelimenin tam anlamıyla bir "fiyasko" oldu. Ne gazetecilikle, ne de yayın anlayışıyla, ilgisi olan, amatörce seçilen konuları, özensiz çekimleri ile, sıkıcı söyleşileri ile bu program TRT-INT'in yayınlarını iyice çekilmez hale getirdi.

"Almanya Mektubu" adı altında sanki Almanya'daki Türkleri çok daha yakından ilgilendiren güncel ekonomik-politik sorunlar, eğitim konuları yokmuş gibi, herhangi bir insan ekrana oturtuluyor ve yarım saat hiç durmadan konuşuyor.

Almanya'ya gelişini, hangi fabrikalarda ne kadar çalıştığını, çocuklarının hangi okula gittiğini, eşinin ne iş yaptığını anlatıyor. Hangi koşullara göre seçildiği belli olmayan bu insanlar, devletin televizyonundan rahat rahat reklamlarını yapabileme olanağı buluyorlar.

Bir gün Münih'teki bir manav, dakikalarca ekran başında kalarak hayatını anlatırken, bir başka gün Berlin'de bir firma sahibi yarım saat ürünleri hakkında bilgi veriyor. Hamburg'daki bir kadın doğum uzmanı Türk doktoru, Almanya'ya geliş hikayesini aynı açıdan çekilmiş sıkıcı bir görüntü ile anlatırken muayenehanesinin adresini bile vererek hastalara TV ekranından davetiye çıkarıyor. Bu tür örnekler oldukça fazla...Saymakla bitmez.

Tabii ki, Avrupa'daki sivrilmiş, başarılı vatandaşlarımızın tanıtılması, onların örnek olarak gösterilmesi güzel bir Şey.. Ama bu kişilerin seçimi, söyleşide onların yönlendirilmesi ve dozun açılması önemli. Bir de, bu tür programların yapılması da ayrı bir "yetenek" işi tabii ki...

Milyonlarca kişiye seslenen, Avrupa'dan Orta Asya ülkelerine kadar uzanan ve "Avrasya" adını alan TRT-INT yayınlarındaki bu baştansavmacılık, zen ve kontrolden uzak bu yayın anlayışı, nereden kaynaklanıyor? Hazırlanan programları, yetkili kişiler hiç mi izlemiyor? Türkiye'de yayınlanan pekçok program, en ufak bir görüntüde veya cümlede sansüre kurban gidip makaslanırken, yurt dışına yönelik programlardaki bu dzeysizliğin nedeni ne?

ELÇİ: "SİZİN GAZETENİZDE HATA OLMUYOR MU?"

TRT-INT'in yayınları ile ilgili olarak, vatandaşlarımızın tepkilerini, TRT-INT Avrupa ve Asya'ya yönelik programlar sorumlusu Gürkan Elçi'ye ilettik. Sayın Elçi ile aramızda Şu konuşma geçti:

"Sayın Elçi, Avrupa'da hazırlanan programlar konusunda, vatandaşlarımızdan sürekli Şikayet alıyoruz. Özellikle Almanya Mektubu içinde yayınlanan çekimler, gerçekten de çok amatörce, çekildiği gibi yayınlanıyor sanki, hatta bazı kişilerin reklamları yapılıyor izlenimi bırakıyor. Siz, bu programları hiç izlediniz mi, bu konuda bir kontrol var mı?"

"Bu tür işlerde mutlaka hata olur. Sizin gazetenizde hata olmuyor mu? Her satırını tek tek mi okuyorsunuz yani...Siz televizyonun ne kadar pahalı bir oyuncak olduğunu bilmiyor musunuz?...Maddi olanaklar zorluyor bizi...öyle parlak programlar yapabilmek için geniş bir bütçeye ihtiyaç var..."

"Efendim, TRT bir dizi için veya bir Barış Manço'nun programı için milyarları sayabiliyor. Özel Őirketlere komedi dizileri, yarışma programları, hatta eğlence programları hazırlatıyor. Bunların hepsi müthiş rakamlara maloluyor...Parasızlık biraz bahane olmuyor mu? Burada, sizin deyiminizle ucuza çıkarılan programların çok daha kaliteli, etkili ve izlenebilir olanı, aynı ucuzlukta pekala üretilemez mi?..."

"Siz eleştirmek için eleştiryorsunuz galiba...TRT bir devlet kuruluşu, bürokratik birçok işlem var...Ayrıca, elemanlar yetersiz, yetişemiyorlar. Önümüzdeki dönemde, yayınların çoğunda değişiklik olacak, yeni programlar üretilecek zaten."

"TRT-INT'in Almanya'da bir temsilcisi var. Acaba, bu temsilciniz her konuda tam yetkili mi efendim?"

"Berlin'de Zafer Ilgar arkadaşımız, TRT'nin işlerine yardımcı oluyor. Ama tamamen fahri olarak alışıyor. Bizden hiçbir ücret almıyor..."

"TRT'nin temsilcisi olan, bürosunun kapısında TRT, Temsilciliği yazan, kartvizitlerinde antentli kağıtlarında TRT'nin Almanya genelindeki tek sorumlusu ibaresi bulunan bir kişinin, fahri olarak çalışması biraz ilginç değil mi? Koskoca bir devlet kuruluşu olan TRT'nin Almanya temsilcisi TRT adına her türlü belgeye imza koyabiliyor, mahkemelik olaylarda TRT'yi temsil edebiliyor, ama paraya gelince, tek kuruş almıyor, fahri olarak çalışıyor...O zaman bu kişiye bunca yetki nasıl verildi?"

Sorumuza doyurucu bir yanıt alamıyoruz. Sayın Elçi'den... Sadece, " O başka, bu başka iş...Kendisi, fahri olarak, büyük bir özveriyle TRT'nin işlerini yürütüyor. Başka işleri de var, oralardan para kazanıyor" demekle yetiniyor.

TRT-INT Avrupa yayınlarına başladığından beri, Almanya'daki temsilciliğini kendi değini ile "fahri" olarak yürüten Zafer Ilgar'la da görüştük. İsrarla "TRT"den para almadığını" söylediği halde, Berlin'de "TRT Temsilciliği" adı altında bir bürosu bulunan, burada eleman çalıştıran, TRT amblemlı antetli kağıtlar kullanan Ilgar'a "fahri temsilci olarak", TRT'den ücret almadan bu büronun masraflarını nasıl karşıladığını soruyoruz. Ilgar, "Almanlar'a yönelik bazı programlar çekiyoruz. TRT'den program başına ücret alıyoruz. Ama bu yeterli değil tabii...Başka işlerimiz de var aslında" diyor. Ama, o başka işlerin neler olduğu kosuna açıklık getirmiyor.

Zafer Ilgar'a, programların kalitesizliği konusundaki düşüncelerini soruyoruz. "Ben de aynı görüşteyim Defalarca Ankara'daki arkadaşlara raporlar yazdım, uyarılarda bulundum.Burada yapılan programlarla ilgili pekçok öneriler götürdük, ama bugüne dek çoğu dikkate alınmadı" yanıtını veriyor.

Avrupa'ya yönelik daha güncel, sosyal-ekonomik ve politik olaylarla ilgili yayınlar yapma konusunda yasal bir engel olup olmadığını soruyoruz. Ilgar, bu konuda hiçbir engel olmadığını belirterek "Almanya'da özel TV'ler için geçerli olan bütün kurallar, TRT-INT içinde geçerli. Aynı kanuna tabiyiz. Sadece, günde 2 saat Almanya kaynaklı yayın yapma mecburiyeti var. Yani, diğer özel TV yayınları gibi, istediğimiz programı istediğimiz gibi yapmamız mümkün. Ama, bu olay bugüne kadar gerçekleşemedi ne yazık ki..." diyor.

Ilgar, aslında meteoroloji mühendisi. 17 yıldır Almanya'da yaşayan Ilgar'ın televizyon ile mesleki olarak tanışması, 4 yıl öncesine uzanıyor. Berlin'de kablo yayını yapan özel Türk televizyonlarından birisine mesleki eğitim konusunda bir dizi hazırlayan Ilgar, bu çalışmalarından sonra birden "televizyoncu" olmuş. Berlin'de Halk Yüksek Okulu'nda Meslek Eğitimi Merkezi Müdürü olarak çalışan Ilgar, bu görevini TRT temsilciliği ile paralel olarak yürütmüş uzunca bir süre. Ama geçtiğimiz haftalarda görevini bıraktığını ve artık sadece TRT ile ilgileneceğini söylüyor.

Görevinden ayrılışının asıl nedeni ise, TRT-INT adına reklam temsilciliği yapacak olan şirketinin, Eylül ayından itibaren çalışmalara başlayacak olması...

Evet, TRT-INT'in Almanya'daki reklamlarının tümü, "Turkmedia"adlı bir reklam şirketinden geçecek artık. Bu şirketin sahipleri arasında, TRT-INT Almanya temsilcisi Zafer Ilgar'da var. Uluslararası alanda da çalışan Alman reklam şirketi "Medya-Port" ile birlikte çalışacaklarını belirten Ilgar, reklamların dakikası için belirlenen ücretin 10.500 DM civarında olduğunu söylüyor. Gazeteler ve televizyon şirketleri genelde bütün ajanslardan, belli bir komisyon vererek reklam alırlar. TRT gibi bir devlet kurumunun, özel bir ajansa tek başına temsilcilik vermesi düşündürücü tabii... Ama bu konuda, ne TRT-INT sorumlusu Gürkan Elçi'den, ne de Almanya temsilcisi Zafer Ilgar'dan doyurucu bir yanıt alamıyoruz.

TRT'de 17 yıl görev yapmış eski bir üst düzey yetkilisi ile, TRT-INT yayınları konusunda sohbet etmek istedik. İsmi bizde saklı olan ve şu anda özel bir televizyon kuruluşunda yine üst düzeyde görev yapan sözkonusu kişi, TRT'nin elinde her türlü imkan ve teknik olanak olmasına karşın, kalitesiz ve renksiz programların yapılmasının nedenini, bürokrasiye ve yöneticilere bağlıyor.²⁴¹

²⁴¹ Milliyet Gazetesi Av.Baskısı "TRT-INT'e Tepki Yağıyor" (1 Eylül 1992), s.1

TÜRKİYE'NİN SESİ RADYOSU TÜRKÇE YAPIM VE YAYIN TALİMATI

- 1.Günlük yayın akışı içinde her programa başlarken ayrı, ayrı gereksiz iyi dilek mesajlarından ve sunuşlarından kaçınılacaktır.
- 2.Programların tekrar yayınlanabileceği dikkate alınarak "iyi akşamlar, bu sabah, bugün 1 Nisanvb." kesin zaman belirleyen ifadeler kullanılmayacaktır.
- 3.Programlarda kişisel görüş, duygu ve beğenileri dile getiren söz ve ifadeler hiçbir zaman yer almayacaktır.
- 4.Yayıncılıkta verilen mesajın dinleyici tarafından anlaşılması esas olduğundan, programlarda yaşanan, konuşulan, anlaşılır Türkçe kullanılacaktır.
- 5.Programlarda toplum ve özellikle çocuklar üzerinde olumsuz etki bırakacak Türk dilini bozucu ahlaki değerleri yıkıcı, galiz ve argo deyimlere yer verilmeyecek, kişilerin bedeni ve zihinsel sakatlıkları güldürü unsuru olarak kullanılmayacaktır.
- 6.Programlarda dinleyiciyi sıkıan monoton anlatımlara; akademik ayrıntılara, akılda tutulmayacak karmaşık bilgilere yer verilmeyecektir. Programlarda bulunması gereken ve konuyu bütünleyen ayrıntılar tekrarlar, kıyaslarla işlenecektir.
- 7.Kuşak programlarının girişinde; yapım hakkında ve gerekiyorsa kuşakta yer alan konu ve konuşmacılar hakkında bilgi verilecektir.
- 8.Kuşak programlarında, programın yapısı gereği, çeşitli konulara yer verilmesi esastır. Tek yoğun bir konunun ve uzman konuşmacının programın tümünde müzikle parçalanarak verilmesinden kaçınılacak ve konu en fazla (2) bölüm halinde sunulacaktır.
- 9.Programda yararlanılacak olan konuşmacıların, uzmanların ve kaynakların seçiminde Yayın Müdürü'nün onayı alınacaktır.
- 10.Programlarda bölgesel şive ve diyalekt taklitlerinden kesinlikle kaçınılacaktır.
- 11.Programlar için geniş bir kaynak ve uzman araştırması yapılacak tek kaynağa bağlı kalınmayacaktır. Kamu kuruluşlarını ilgilendiren konularda o kuruluşların uzman, ilgili ve yetkililerinden yararlanılacaktır.
- 12.Röportaj yapan kişi karşısındaki kişilerle senli-benli konuşmaktan dikkatle kaçınacaktır. Programlarda laubali ve karşısındakileri küçümseyici anlatımlara yer verilmeyecektir.
- 13.Röportajlarda, konuşulan kişiler arasında ayırım yapılmaksızın ortak bir hitap ve üslup birliği sağlanacak, röportaj yapılan kişilerin öfkeli bir tutum içine girmelerine izin verilmeyecektir. Programlarda kullanılacak dış seslerin teknik açıdan yayınlanır nitelikte olması esastır. Röportaj yapılan kişiler anlaşılır bir biçimde konuşmuyorlarsa , bu seslere programlarda yer verilmeyecektir.
- 14.Programlarda TRT'yi bağlayan yorumlar yapmaktan kaçınılacaktır. Programlarda yer alan çeşitli açıklamalarda yapımın elverdiği ölçüde kaynak gösterilecektir. Programlarda yer alan bir konuşmacı ya da kendisiyle röportaj yapılan kimse eğer herhangi bir kişi yada kuruluşu suçluyor, ya da eleştiriyorsa aynı programda söz konusu kişi ya da kuruluşa da görüşünü açıklama fırsatı verilecektir.

15.Bütün programlarda dinleyici ile ilişkileri geliştirmek için mektup yazmayı, yurda izinli geldiklerinde Radyomuzu ziyaret etmeyi özendirici (teşvik edici) anonslara yer verilecek, kurulacak ilişkilerle dinleyicilerin yayınlara ve programlara tepkisi ölçülecektir. Belli bir grup dinleyicinin tepki ve görüşlerinin yayınlarda değerlendirilmesi isteniyorsa durum genelleme yapılmadan o grubun görüşü olarak işlenecektir.

16.Özellikle kuşak programlarında ve eğlendirici nitelikteki yapımlarda konu-müzik ilişkisi zorlanmayacak; müzik parçalarının sözleriyle konu arasında bağ kurarken özenli davranılacaktır.

17.Kurum dışı kişilere hazırlatılan programlarda metinlerin radyo dilinde yapımların TRT yayın geleneğine uygunluğu sağlanacaktır.

18.Programlarda edebi eserler ya da bu eserlerden bölümler yer alacaksa eser sahibinin adı aynı programda verilecektir.

19.Programlarda, sosyal, bilimsel, ekonomik vb. konularda bilim adamları veya uzmanların görüşleri kullanılıyorsa ya da eserlerinden bölümler alınıyorsa, program içinde o konunun başında veya sonunda, görüşleri programda kullanılan kişilerin isimlerine de kesinlikle yer verilecektir.

20.Programlarda, tarihe malolmuş ünlü kişiler, özellikle yakın tarihimizde yer alan kişiler, ancak gerçek belgelere dayandırılarak dramatize edilebileceklerdir. Atatürk hiçbir surette dramatize edilmeyecektir.

21.Program metninin ilk sayfasına programa başlamadan önce:

Programın adı ve numarası
Yayın tarihi
Yayın saati
Süresi
Hazırlayanın adı, soyadı

yazılacaktır.

22.Programlarda yararlanılan kaynaklar, yazar, isim, sahife, yer vb. gösterilmek suretiyle program metninin sonunda tek tek belirtilecektir.

23.Program kapaklarının eksiksiz doldurulmasına özen gösterilecek, programda işlenen konular kapakta kısaca mutlaka belirtilecektir.

24.Özel gün programları hangi program içinde yer alıyorsa o programın kapağında mutlaka belirtilecek ve yayın tablosuna da işlenecektir.

25.Arşiv değeri olan söz programlarının arşiv ve diskotek şefliğinde saklanması için ilgili ünite gereken tedbirleri alacaktır.

26.Güncel olmayan program metinleri yayın tarihinden en geç bir hafta önce ilgili üniteye, 2 gün önce de Denetim Müdürlüğüne teslim edilecektir.

27.Program metinleri ses alınmadan ve montaj yapılmadan Denetim Müdürlüğüne gönderilecektir.

28.Olağanüstü durumlarda ve özelliği olan (eğlence programı gibi) programlar denetime band olarak gönderilse dahi, program metinlerinin birer sureti bandla birlikte Denetim Müdürlüğüne gönderilecektir. Bu metinlerde, programda kullanılan röportajların konusu, uzmanların adları belirtilecektir. Ayrıca, program metninde röportajın yapıldığı tarih belirtilecektir.

29.Program metninde ya da bendinde denetimce yapılan düzeltmeler aynen yerine getirilecek ve aynı hataların bir başka programda tekrarlanmamasına özen gösterilecektir.

30.Dış Yayınlarca hazırlanan program sinyalleri Türk Müziğinden seçilecektir.

T.C.
TÜRKİYE RADYO-TELEVİZYON KURUMU
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
(Televizyon Dairesi Başkanlığı)

SAYI: TV.Dai.Bşk.3600/

KONU: TRT-INT Koordinasyon
Komisyonu

11/3/1991

GENELGE

1333

Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın, Türkiye ve Türk kültürü ile bağlarının devamını sağlamak; Devleti her alanda tanıtmak, eğitim ve kültür düzeyini yükseltmek, dil, din, örf ve adetlerini, birlik ve beraberliklerini muhafaza etmelerine yardımcı olmak; morallerini güçlendirip çeşitli konulardaki problemlerinin çözümüne ışık tutarak Türkiye Cumhuriyeti ile ilişkilerini sürdürmek; Ayrıca buldukları ülkelerin kültürlerini tanıtmak, uyum sağlamalarını kolaylaştırmak amacıyla TRT-INT yayınları yapılmaktadır.

TRT-INT yayınlarında koordinasyonun sağlanması amacıyla aşağıda belirtilen yeni düzenlemeler yapılmıştır.

1.TR-INT yayınlarının Genel Müdürlükçe belirlenen esaslar çerçevesinde gerçekleştirilmesi için 4 asil 2 yedek üyeden oluşan "TRT-INT Koordinasyon Komisyonu" adı altında bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştır.

Komisyonunda Başkan, Asil ve Yedek üye olarak görevlendirilecek kişiler Genel Müdürlük Olur'u ile tespit edilecektir.

2.TR-INT Koordinasyon Komisyonu görevleri şunlardır:

a) Genel Müdürlük ve Televizyon Dairesi Başkanlığı talimatlarına uygun olarak, TRT-INT yayınlarının genel yayın politikasını belirlemek.

b) Program Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü'nce genel talimatlar çerçevesinde hazırlanacak TRT-INT prototiplerinin oluşmasına yardımcı olmak ve gerektiğinde program önerileri hazırlayarak onaya sunmak.

c) TRT-INT prototipine uygun olarak, öneriler istemek, bunları değerlendirerek uygun görülenleri onaya sunmak.

d) Hazır programların TRT-INT'de yayınlanmak üzere seçimini yapmak,

e) Yapımı onaylanan önerileri Drama Koordinasyon ve Bütçe Kontrol Müdürlüğü'ne bildirerek yapımların önerilere uygun olarak gerçekleştirilmesini gözetmek.

f) TRT-INT yayınlarıyla ilgili, yayın sonrası değerlendirme çalışmaları yapmak.

3. TRT-INT yapım ve yayınlarıyla ilgili her türlü hizmetin koordinasyonu "Drama Koordinasyon ve Bütçe Kontrol Müdürlüğü"nce yapılacaktır. Kurumun bütün üniteleri bu müdürlüğe gereken kolaylığı sağlayacaktır.

Bu ünitenin TRT-INT yapım ve yayınlarıyla ilgili görevleri aşağıdadır:

a) TRT-INT yayınında haber, spor ve reklam programları dışında, yapılması onaylanmış programların prototipe uygun olarak gerçekleştirilmesini sağlamak,

b) TRT-INT kanalında yayınlanmak üzere bu ünitece yapımı gerçekleştirilen programların bütçe, prodüksiyon, denetim, yayına verme hizmetlerini yürütmek,

c) Bu kanalda yayınlanmak üzere Ankara, İstanbul ve İzmir Televizyon Müdürlüklerince yapılması planlanan programların koordinasyonunu sağlamak, gerek duyulduğunda bu ünitelerin personel, prodüksiyon ve teknik hizmetlerinden yararlanmak.

d) Ankara, İstanbul ve İzmir Televizyon Müdürlüklerince bu kanalda yayınlanmak üzere gerçekleştirilen programların yayını için yapımların aşağıdaki maddelerde belirtilen sürede, Televizyon Daire Başkanlığı Yayın Yönetim Müdürlüğü'ne teslimini sağlamak,

e) Televizyon Dairesi Başkanlığı Arşiv ve Çoğaltma Müdürlüğü'nden sağlanacak materyallerin bu kanalda yayını için gerekli işlemleri yapmak,

f) TRT-INT kanalında yayınlanmak üzere yurt dışında yapımı gerçekleştirilecek programlarda görevlendirilecek kişilerin yurt dışı seyahat işlemlerini yapmak,

4. Televizyon Dairesi Başkanlığı Yayın Yönetim Müdürlüğü, TRT-INT yayınlarının gerçekleştirilmesinde aşağıda belirtilen hususlarda görevlendirilmiştir.

a) Drama Koordinasyon ve Bütçe Kontrol Müdürlüğü ile Ankara, İstanbul ve İzmir Televizyon Müdürlüklerince yapımı gerçekleştirilen ve her türlü işlemi yapılarak yayına hazır hale getirilen programları teslim alacak ve yayın prototipine uygun olarak yayının gerçekleştirileceği Ankara TV Yayın Yönetim Müdürlüğü'ne teslim etmek,

b) Yayınlanan materyalleri Ankara TV Yayın Yönetim Müdürlüğü'nden teslim alarak yapımcı ünitelere teslim etmek,

c) TRT-INT kanalında yayınlanacak materyallerin yayından 48 saat önce yapımcı üniteler tarafından kendisine teslimini istemek ve takip etmek,

d) TRT-INT kanalında yayınlanacak programların Haftalık Basın Bülteni'ni hazırlamak ve Televizyon Dairesi Başkanlığı Program Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü'ne teslim etmek,

5. Televizyon Dairesi Başkanlığı Dış yapımlar ve Satımlar Müdürlüğü, TRT-INT kanalı yayınlarıyla ilgili aşağıda belirtilen hususlarda görevlendirilmiştir.

a) TRT-INT yayınlarının yurt dışında kablolu veya diğer dağıtım sistemleriyle yaygınlaştırılmasını ve mevcut dağıtım sisteminin korunması ve geliştirilmesini sağlamak,

b) Yurt dışı yayın kuruluşları ve telif hakları kuruluşlarıyla gerekli kontratları hazırlamak ve Televizyon Dairesi Başkanlığı'nın onayına sunmak,

c) Bu kontratlarda öngörülen vecibeleri ve ödemeleri zamanında yerine getirmek,

d) TRT-INT'in yayın alanlarını tespit ederek raporlar halinde Televizyon Dairesi Başkanlığı'na bildirmek,

6. TRT-INT yayınlarıyla ilgili Ankara TV Müdürlüğü'nün görevleri.

a) TRT-INT yayınlarının belirlenen prototipe göre yayın hizmetlerini gerçekleştirmek,

b) Bu kanalda yayınlanmak üzere yapılmasını önerdiği ve prototipte yer alan programlar ile Başkanlıkça gerçekleştirilmesi istenen programların her türlü işlemlerini yapmak, yayından en az 72 saat önce Televizyon Dairesi Başkanlığı Yayın Yönetim Müdürlüğü'ne teslim etmek, yayın sonrası teslim almak,

c) Yayın materyalini Televizyon Dairesi Başkanlığı Yayın Yönetim Müdürlüğü'nden alıp, yayın sonrası yine aynı müdürlüğe teslim etmek,

d) TRT-INT yayın akışı içinde, Haber ve Reklam Daireleri Başkanlıkları ile koordinasyonu sağlayarak bu yayınların gerçekleştirilmesini sağlamak,

e) TRT-INT kanalında yayınlanması planlanan Drama Koordinasyon ve Bütçe Kontrol Müdürlüğü'nce gerçekleştirilecek programların yapımını, prodüksiyon ve teknik hizmetlerini karşılamak,

7. İstanbul ve İzmir Televizyon Müdürlüklerinin görevleri

a) Bu kanalda yayınlanmak üzere yapılmasını önerdiği ve prototipte yer alan programlar ile Başkanlıkça gerçekleştirilmesi istenen programların her türlü işlemlerini yapmak, yayından en az 72 saat önce Televizyon Dairesi Başkanlığı Yayın Yönetim Müdürlüğü'ne teslim etmek, yayın sonrası teslim almak,

b) TRT-INT kanalında yayınlanması planlanan Drama Koordinasyon ve Bütçe Kontrol Müdürlüğü'nce gerçekleştirilecek programların yapımında prodüksiyon ve teknik hizmetleri karşılamak

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

K.Aydın ERDEM
Genel Müdür

TÜRKÇE RADYO VE TV KULLANIMI KAMUOYU ARAŞTIRMASI

Değerli katılımcı,

Almanya'da yaşayan Türklerin Türkçe radyo ve televizyon kullanımındaki genel eğilimlerini belirleme konusunda yapılan bu anketin sorularını, uygun gördüğünüz şıkkın yanında bulunan paranteze (x) çarpı işareti koyarak cevaplayınız.

Anketi cevapladıktan sonra size ulaştıranlara geri vermenizi rica eder, ilgi ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Ahmet Atilla DOĞAN

İletişim Bilimleri Doktora Öğrencisi

1- AŞAĞIDAKİ HABER KAYNAKLARINI HANGİ SIKLIKLA KULLANIYORSUNUZ?

	Her zaman	Arasıra	Hiçbir zaman
Alman TV'leri	()	()	()
Alman Radyoları	()	()	()
Alman Gazeteleri	()	()	()
Türk TV'leri	()	()	()
Türkçe Radyolar	()	()	()
Türk Gazeteleri	()	()	()

2- TÜRKÇE YAYIN YAPAN RADYO VE TELEVİZYONLARI TAKİP ETME NEDENİNİZ AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİDİR? (Lütfen yalnız bir seçeneği işaretleyiniz)

- () Türkiye haberlerini öğrenmek için
- () Buradaki Türklerle ilgili haberleri izleyebilmek için
- () Müzik (şarkı-türkü) dinlemek için
- () Türkçemi geliştirmek için
- () Diğer nedenler (Lütfen açıklayınız).....

3- TÜRKÇE RADYO/TV YAYINLARINDA AŞAĞIDAKİ KONULAR SİZİ NE DERECE İLGİLENDİRİYOR?

	Çok	Az	Hiç
Ekonomik olaylar	()	()	()
Dünya olayları	()	()	()
Siyasi olaylar	()	()	()
Eğitim Konuları	()	()	()
Kültür-Sanat olayları	()	()	()
Almanya'daki Türkler Hk.Haberler	()	()	()
Spor Programları	()	()	()
Eğlence Programları	()	()	()

4- TÜRKÇE YAYINLARI, AŞAĞIDAKİ TELEVİZYON ALICILARINDAN HANGİSİ İLE İZLİYORSUNUZ?

() Kablo Sistem () Çanak Anten

5- LÜTFEN EN ÇOK İZLEDİĞİNİZ TÜRKÇE TV KANALININ ADINI İŞARETLEYİNİZ VE 7. 8. 9. ve 10. SORULARI SEÇTİĞİNİZ KANALA GÖRE DEĞERLENDİRİNİZ

() TRT-INT () STAR-1 () TELE ON () SHOW TV

6- SEÇTİĞİNİZ KANALI HANGİ SAATLERDE VE HANGİ SIKLIKLA İZLİYORSUNUZ?

	Devamlı izliyorum	Arasıra izliyorum	Hiç izlemiyorum
18.00 - 19.00	()	()	()
19.00 - 21.00	()	()	()
21.00 - 23.00	()	()	()
23.00 - 00.30	()	()	()

7- SEÇTİĞİNİZ KANALIN AŞAĞIDAKİ PROGRAM TÜRLERİNİ NASIL DEĞERLENDİRİYORSUNUZ?

	İyi	Fena değil	Yetersiz
Haberler	()	()	()
Belgeseller	()	()	()
Yerli Diziler	()	()	()
Türk Filmleri	()	()	()
Çocuk Programları	()	()	()
Gençlik Programları	()	()	()

8- SEÇTİĞİNİZ KANALI AŞAĞIDAKİ SEÇENEKLERE GÖRE NASIL DEĞERLENDİRİYORSUNUZ?

	İyi	Fena değil	Yetersiz
İnanılabilirliği	()	()	()
Tarafsızlığı	()	()	()
Eğiticiliği	()	()	()
Eğlendiriciliği	()	()	()

9- SEÇTİĞİNİZ KANALDA HANGİ KONULARDA EĞİTİM PROGRAMI VERİLMESİNİ İSTERSİNİZ?

	İsterim	Farketmez	Hiç istemem
Sağlık	()	()	()
İslam Dini	()	()	()
Tarih	()	()	()
Bilim-teknik	()	()	()
Sosyal-ekonomi	()	()	()
Sanat-Edebiyat	()	()	()
Aile	()	()	()
İş ve meslek	()	()	()

10- SEÇTİĞİNİZ KANALDA HANGİ TÜR MÜZİK PROGRAMLARI İSTERSİNİZ?

	İsterim	Farketmez	Hiç istemem
Türk Sanat Müziği	()	()	()
Türk Halk Müziği	()	()	()
Türkçe Sözlü Hafif Müzik	()	()	()
Klasik Batı Müziği	()	()	()
Tasavvuf (Dini) Müziği	()	()	()
Arabesk	()	()	()

11- TÜRK TELEVİZYON YAYINLARI BAŞLADIKTAN SONRA BAZI KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI TAKİP DÜZEYİNİZ NE OLDU?

	Değişmedi	Azaldı	Arttı
Alman TV	()	()	()
Türk Gazetesi	()	()	()
Türkçe Radyo	()	()	()
Türkçe Video Kaseti	()	()	()

12- TÜRKÇE TV KANALLARI HERHANGİ BİR NEDENLE YAYINDAN KALDIRILDIĞI TAKDİRDE NE HİSSEDERSİNİZ?

() Eksikliğini çok duyarım () Eksikliğini az duyarım () Eksikliğini hiç hissetmem

13- ALMAN TV KANALLARINDA YAYINLANAN TÜRKÇE PROGRAMLARDAN HANGİLERİNİ HANGİ SIKLIKLA İZLİYORSUNUZ?

	Sürekli	Arasıra	Hiç izlemiyorum
WDR (Ihre Heimat.....)	()	()	()
ZDF (Türkiye Mektubu)	()	()	()
Özel Kablo TV (Berlin'dekiler için)	()	()	()

14- TÜRKÇE YAYIN YAPAN RADYOLARDAN HANGİLERİNİ DİNLİYORSUNUZ?

	Devamlı dinliyorum	Arasıra dinliyorum	Dinlemiyorum
Türkiye'nin Sesi Radyosu	()	()	()
Köln Radyosu (WDR Türkçe Yayın)	()	()	()
Özgür Berlin Radyosu (SFB)	()	()	()
Yerel Radyolar	()	()	()

15. 16. 17. ve 18. SORULARI YALNIZCA WDR KÖLN RADYOSUNU DİNLEYENLER CEVAPLANDIRACAKTIR.

15- WDR KÖLN RADYOSUNUN AŞAĞIDAKİ BÖLÜMLERİNİ NASIL DEĞERLENDİRİYORSUNUZ?

	İyi	Fena değil	Yetersiz
Türkiye'de Bugün	()	()	()
Almanya ve Dünya'da Bugün	()	()	()
Söyleşiler	()	()	()
Din ve Ahlak	()	()	()
Türk Danış Sorularınızı Cevaplıyor	()	()	()
Çocuk	()	()	()
Gençlik	()	()	()
Müzik	()	()	()
Duyurular	()	()	()

16- WDR KÖLN RADYOSUNU AŞAĞIDAKİ SEÇENEKLERE GÖRE NASIL BULUYORSUNUZ?

	İyi	Fena değil	Yetersiz
Dinlenebilirliği	()	()	()
İnanılabilirliği	()	()	()
Tarafsızlığı	()	()	()
Eğiticiliği	()	()	()
Eğlendiriciliği	()	()	()

17- TÜRKÇE TV YAYINLARINI İZLEMeye BAŞLADIKTAN SONRA KÖLN RADYOSUNU NE DÜZEYDE DİNLIYORSUNUZ?

- Hergün dinliyorum Arasıra dinliyorum Hiç dinlemiyorum

18- WDR KÖLN RADYOSU TÜRKÇE PROGRAMI HERHANGİ BİR NEDENLE YAYINDAN KALDIRILDIĞI TAKDİRDE NE HİSSEDERSİNİZ?

- Eksikliğini çok duyarım Eksikliğini az duyarım Eksikliğini hiç hissetmem

KİŞİSEL SORULAR:

1- Cinsiyetiniz?

- Kadın Erkek

2- Aşağıdaki yaş gruplarından hangisine girmektesiniz?

- 24'den küçük 25-35 36-50 51 yaşından büyük

3- Bugüne kadar Almanya'da toplam kaç yıl kaldınız?

- 1-3 yıldır 4-8 yıldır 9-15 yıldır 15 yıldan fazla

4- Eğitim düzeyiniz nedir?

- İlkokul Ortaokul Lise Yüksekokul

5- Almanca'yı ne düzeyde biliyorsunuz?

- Çok iyi İyi Orta Az Hiç bilmiyorum

6- Mesleğiniz/işiniz (Eğer durumunuz birden fazlasına uyuyor ise kendinizi tanımlayabileceğiniz yalnız bir seçeneği işaretleyiniz)

- İş adamıyım (Serbest çalışan, veya kendine ait işi olan.)
 İşçiyim
 Ev kadınıyım
 Öğretmenim
 Öğrenciyim
 Diğer (belirtiniz).....

YARARLANILAN KAYNAKLAR

KİTAP VE RAPORLAR

- ABADAN, Nermin.-N.Kemiksiz, "Türk Dış Göçü. 1960-1984 Yorumlu Bibliyografya" (Ankara Üniversitesi SBF Gelişme ve Toplum Araştırmaları ve Uygulama Merkezi, Türkiye Araştırmalar Merkezi, Bonn. Ankara: 1986)
- ABADAN, Nermin. Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları (Başbakanlık DPT, Ankara:1964)
- ABADAN, Nermin ve diğerleri, Göç ve Gelişme. (Ajans-Türk Matbaacılık Sanayii, Ankara:1975),
- ABADAN, Nermin. Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları (Başbakanlık DPT, Ankara:1964)
- AKTAN, Mehmet. Das Mediaenangebot für die Ausländischen Arbeitnehmer in der BRD (PH Fak.Ludwig Maximilians Üni, München 1979),s
- AKÇAYLI, Nurhan F.Almanya'da Yaşayan Türkler ve Sorunları. (Bursa:Uludağ Üniversitesi Basımevi, 1986)
- AKKAYA,Taylan Göç ve Değişme. (İstanbul Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2573, 1979)
- BASA, Necdet. Hangi Pazara Kim Ortak ? (Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1990)
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü 1991 Yılı Raporu (Ankara:1992)
- DEMİRKAN, Renan Üç Şekerli Demli Çay.(Çev:M.Kemal Okan, 5. Baskı.Real Yayıncılık, İstanbul:1992)
- DOYURAN, Bilhan. "Dış İşgücü Göçünün 30. Yılında Yurtdışındaki Türk Aileleri", KURGU-Sayı.8. (Eskişehir: AÖF Yay No: 211,1990)
- Dünden, Bugüne Radyo-TV:"1927-1990". (Ajans Türk Matbaa San.A.Ş, Ankara:1990)
- FUNCKE, Liselotte. "Bericht der Beauftragten der Bundesregierung für die Integration der ausländischen Arbeitnehmer und ihrer Familienangehörigen", Postfach 140280, 5300 Bonn 1, Marz: 1991
- HOFFMANN, B. -K. Oppersklaskı-E.Solmaz. "Grau Wölfe, Koranschulen, Idealisten vereine", Türkische Rassisten in der Bundesrepublik Deutschland. (Köln, 1981)

- GİTMEZ, Ali.S. Dışgöç Öyküsü araştırma-deneme (Maya Matbaacılık, Ankara:1979)
- GİTMEZ, Ali S. Yurtdışına İşçi Göçü ve Geri Dönüşler: "Beklentiler..Gerçekleşenler" (Alan Yayıncılık, İstanbul:1983)
- GÖHLER, Gönül. "Batı Almanya'da Yaşayan ve Çalışan Türklerin Sağlık Yönünden Konumları ve Sorunları" Federal Almanya'da Türk Göçmenler. (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651,Köln: 1990)
- HASANÇEBİ, H. ve İsmail Bulan, "Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmen Topluluğunun Kültür Sorunları" Federal Almanya'da Türk Göçmenler. (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651,Köln: 1990)
- HASANÇEBİ, Yusuf. ve S.Özkara, "F.Almanya'daki Türklerin Konut Sorunu" Federal Almanya'da Türk Göçmenler. (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651,Köln: 1990)
- JENKE, Manfred. "Ausländer als Partner in den Medien" Bericht'99 (Bundesministerium für Arbeit und Sozialordnung, Bonn:1990)
- KARASAR, Niyazi. Araştırmalarda Rapor Hazırlama Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler. Üçüncü baskı. (Ankara: Bahçelievler, P.K. 33, 1981.)
- KAVUKÇUOĞLU, Deniz. "Federal Almanya'da çok kültürlü bir toplumun oluşumu, 90'lı yıllara bakış" Federal Almanya'da Türk Göçmenler (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651, Köln:1990)
- KLITZKE, Dietric, "Video-Das Freizeitmedium Nr.1 für die türksche Bevölkerung" (Televisionen-Medienzeiten/projekt technik u.Massenmedien an d. TU Berlin:(Express Edition,1983)
- KOCABAŞOĞLU, Uygur. Şirket Telzisinden Devlet Radyosuna (TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yeri) (A.Ü. S.B.F. Yay, No:442, Ankara:1980)
- KOCHİNSKI, Michael. Fernsehprogramme als Mittel der Integration (Die Blaue Eule Verlag, Essen:1986)
- MAKAL, Oğuz. Sinemada Yedinci Adam "Türk Sinemasında İç ve Dış Göç Olayı" (Marş Matbaası Birinci Basım, İzmir:1987)
- MERTEN, Klaus. "Das Bild der Ausländer in der deutschen Presse" Ausländer und Massenmedien Bestandaufnahme u.Perspektiven (Schriftenreihe Band 253 Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn: 1987)
- ÖZGÜÇ,Erkin. Rundfunksendungen der ARD-Anstalten für Ausländer.(Forum Nr.3/4 1986)

SEZER, Ahmet. "Dinin Türkiye ve Federal Almanya'daki İşlevi" Federal Almanya'da Türk Göçmenler. (Önal Verlag, Best.Nr.Ö651,Köln: 1990)

SCHMIDT, W. İslam Einführung in die jüngste Weltreligion, (München 1986)

Statistisches Bundesamt (Hrsg), "Datenreport 1992" (Bundeszentrale für politische Bildung, Schriftenreihe Band 309,Bonn:1992)

ŞEN, Faruk. Federal Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerinin Uyum Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar: "Almanca'dan Türkçeye çeviren:Sema Kıvan" (Working Paper International Labour Office Geneva, Birinci baskı : 1990)

TİMUR, N, F.Maviş. "Türkiye'den Yurtdışına İşgücü Göçünün Ekonomik Analizi", ETİA Dergisi, Cilt 18-Sayı:1, Ocak 1982)

TÜRKDOĞAN, Orhan. İkinci Neslin Dramı (Orkun Yayınevi,Yanı no:29 İstanbul:1984)

TÜRKİYE'NİN SESİ RADYOSU 1990 YILI PROGRAM VE YAYIN PLANI (Dış Yayınlar Dairesi Bşk. Planlama ve Değerlendirme Müdürlüğü)

TRT Yayın Planlama Koordinasyon ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı, "Türkiye'nin Sesi Radyosu ve TV-5-INT Yayınları Kamuoyu Araştırması" Almanya: 1991

VURAL, Sacide. radio-tv kurumlarında yönetim ve türkiye'deki uygulama (AÖF Yay, No:65, Eskişehir:1986)

ZENTRUM FÜR TÜRKEISTUDIEN, "Die türkischen Programme im Berliner Kabelfernsehen zwischen Integration und medialer Isolation" Working Paper 8 (Essen: 1992)

ZENTRUM FÜR TÜRKEISTUDIEN, Zum Integrationspotential der türkischen Tagespresse in der Bundesrepublik Deutschland (Leske+Budrich, Opladen 1991)

GAZETE VE DERGİLER

AKKAYA, Çiğdem. "Yabancıların Alman Ekonomisine Katkıları" Dünya Gazetesi Av.Bas.(9-15 Eylül 1992)

AKKAYA, Rifat. "Alman Basını" Milliyet Gazetesi Avrupa Bas.: (20 Mayıs 1992)

AKTAN, Mehmet. "Türkçe Bilmeyen Türkiye Muhabirleri" Milliyet Gazetesi Av.Bas.(18 Temmuz 1992)

AMANN, Rolf. und Gunnar Roters. "Massenmedien und türkische Bevölkerung von Berlin(West)" informationsdienst zur Ausländerarbeit. (Darmstad: 2/89)

Arkadaş Theater, "So urteilen unsere Zuschauer" (Arkadaş Theater, Hohenzollernring 32, 5000 Köln 1 :1992)

ATSIZ, Yağmur. "Sizin Vatan'dan Bizim Vatan'a" Cumhuriyet Hafta (11-17 Ekim 1991)

Dünden, Bugüne Radyo-TV:"1927-1990". (Ajans Türk Matbaa San.A.Ş, Ankara:1990)

DOĞAN, Kemal. "Alman Vatandaşlığı için başvurular yüzde yüz arttı" Hürriyet Gazetesi Avrupa baskısı, (18.Temmuz.1991)

DOĞAN, A.Atilla. "Anadilde Yayın İnsanlık Hakkıdır" Yurtdışında Anadolu (Sayı 12, Ekim 1990)

DURBAŞ, Refik. "Renan'ın Çayı Demli" Cumhuriyet Hafta,(20-26 Eylül 1991)

ERYILMAZ, Aytaç. "Yitirilmiş Kuşak", Cumhuriyet Hafta. (11-17 Ekim 1991)

ECKHARDT, Josef. "Wie Ausländer die Medien Nutzen" Ausländer in Deutschland, Ausgabe 4/1990 6. Jahrgang

ECKHARDT, Josef. "Kuzey Ren Vestfalya'daki Yabancılar ve Kitleli Medyalar" ve Heinz Gerhard, "Kitleli Medyalar ve Yabancılar" geniş bilgi, ZDF Postf.4040, 6500 Mainz.

GÜR, Metin. "Almanya'daki Türk İslam Kuruluşlarının dünü-bugünü" Milliyet Gazetesi (27 Kasım 1990)

GÜR, Metin. "Göçün 30. Yılı" Milliyet Gazetesi Avrupa Baskısı,(11Eylül 1991)

GÜL, İbrahim. "Yabancılar yasası için ne dediler" Hürriyet Gazetesi Avrupa Baskısı, (18 Nisan 1990)

Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas., "Hoş geldin Show TV".(2 Mart 1992)

Hürriyet Gazetesi Avrupa Baskısı, "Alman Ailelerde Kaba Kuvvet" (24 Haziran 1992)

Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas., "Turist kadına, çocuğunun gözü önünde tecavüz ettiler" (8 Ağustos 1992)

Hürriyet Avrupa Baskısı, "ZDF Saçmalamaya devam ediyor"(24 Nisan 1992)

Hürriyet Gazetesi Av.Bas., "Öymen: "Alman Basını Çarpıtıyor" (18 Temmuz 1992)

Hürriyet Gazetesi Avrupa Basıkısı, (1 Ocak 1991)

İŞKOĞLU, Yunus. "Essen Radyosu Türkçe Yayınlarına Başladı" Hürriyet NRW Eki (7 Haziran 1991)

İŞİKOĞLU, Yunus. "Bottrop'ta Türkçe Radyo Yayını" Hürriyet NRW eki (8 Mart 1991)

İYİLİK, Cengiz. "İzin Dönüşü" İntertürk İlan Gazetesi (23 Ekim 1992, Köln)

İPEKEŞEN, Erdal. "TRT, Dünyanın 2. büyük TV'si" (Hürriyet Avrupa Bas.29 04.1992)

JOURDAIN, G.Wagner. "Von Gastarbeitern" zu "Nachbarn in Europa". Ausländer in Deutschland, (Ausgabe 4/1990 6.Jahrgang)

KAVAS, Ruziye. "Yabancılar Çoğu Kez Yabancı Oldukları İçin Fırsat Eşitliğine Sahip Olamamaktadırlar!" Sesimiz gençlik dergisi (Köln: Mart, 1992)

KIZILOCAK, Gülay. "Türklerin Video Filmlerine Eğilimi" Haberler, Türkiye Araştırmalar Merkezi (Essen: Mart 1992)

Köln Live "Adressen Kino" (Farbo Druck, Köln: Januar 1993)

Milliyet Gazetesi Av.Bas., "Almanya'daki Türk aileleri aynı yerde sayıyorlar" (24 Nisan 1992)

Milliyet Gazetesi Av.Bas., "A'danZ'ye Almanya'nın Yeni Yabancılar Yasası" (9 Ocak 1991)

Milliyet Gazetesi Avrupa Baskısı, (5 Kasım 1991)

MERTEN, Klaus. "Das Bild der Ausländer in der Presse". Ausländer in Deutschland, (6.Jahrgang Ausgabe 4/1990)

MERTEN, Klaus. "Das Bild der Ausländer in in der deutschen Presse" Ausländer und Massenmedien, (Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn:1987)

MASATLI, Necati. "Turiste Bıçaklı Tecavüz" Milliyet Gazetesi Av.Bas. (31 Temmuz 1992)

MUMCU, Uğur. "Avrupa'daki İslamcı Örgütler" (Cumhuriyet Gazetesi, 22 Şubat 1987)

OLGUN, Aydın. "Televizyonlar Arası Savaş" (Cumhuriyet Gazetesi 8 Mayıs 1992)

ÖZGÜÇ, Erkin. "ARD İstasyonlarının Yabancılar İçin Radyo Yayınları" Yurtdışında Anadolu (Sayı 13, Aralık 1990)

ÖYMEN, Altan. "Biraz Zahmet Lütfen" (Milliyet Gazetesi Avrupa Bas.29.9.1992)

SFB, "Sendung für Türkische Mitbürger-Türk hemşeriler için radyo yayını" Almanca-Türkçe hazırlanmış tanıtım broşürü (Masurenallee 8-14, 1000 Berlin 19)

SOYSAL, Metin. "Göçün 30. Yılı Bizim Dergi,(sayı 3, Köln:Kasım 1991)

TEKİNAY, Alev. "Alman dilinde edebiyat yapabilen genç bir Türk yazarları kuşağı doğuyor, Milliyet Sanat 15 Kasım 1984, tarihli 108. sayı

TD-1 Fernsehen Video Pank Str.54, 1000 Berlin 65 Deutschland, (Tanıtım Broşürü)

TİPİ, İsmail. "Almanya'dan yurda televizyon yayını", (Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas, 8 Mayıs1990)

TİPİ, İsmail. "Alman Televizyonunda Kanlı Bayrak Rezaleti" Hürriyet Gazetesi (30 Mart 1992)

TÜRKER, Suat. "Okumak Bir Alışkanlık İşidir":Yayıncı Hayati Önel ile yapılan söyleşi, Hürriyet Gazetesi NRW ilavesi (12 Mayıs 1989)

TÜRKER, Suat. "Çocuk Kitaplarının Önemi" Yazar Yücel Feyzioğlu ile yapılan söyleşi Hürriyet Gazetesi NRW ilavesi (19 Haziran 1992)

TÜRKER, Suat. "Gurbette uzun yıllar yaşamakla anadilimiz Türkçe unutulur mu?":Dr.Yusuf Göknelma ile söyleşi Hürriyet Gazetesi NRW Eki (11 Ağustos.1989)

Türk Haber Ankara, "Alman Vatandaşlığına Geçişin Kolaylaştırılması Önerildi" (Ocak, 1992)

UYSAAL, Sabri. "Almanya'da yeni bir halk edebiyatına doğru" Yurtdışında Anadolu (12/ 1990)

ÜÇER,,Ulya. "Antenlerde 27 Yıl" Cumhuriyet Hafta (11-17 Ekim 1991)

ÜLGER, Yunus. "Recklinghausen'da Türkçe Radyo Yayını" Hürriyet Gazetesi (26 Mayıs 1992),

ÜNAL, Dursun. "İyi Sigara Böreği Yapmak Bir Sanattır" Hürriyet Gazetesi NRW Eki (23 Ekim 1992)

VASSAF, Gündüz. "Avrupa'daki Türk İşçi Çocukları" Milliyet Gazetesi,(23 Eylül 1983)

WILBRADT, Rupert. "Avrupa, Türklere neden önyargılı" Hürriyet Gazetesi Av.Bas.(8 Nisan 1992)

YİNANÇ, Barçın. "Almanya'daki Türk Varlığı Tartışılmaz" Milliyet Gazetesi (28 Eylül 1991)

YUMUŞAK, Ali. "Berlin'de TV Curcunası" Hürriyet Gazetesi Avrupa Bas.(6.Haziran.1990)

Yurtdışında Anadolu, "Süre azlığından dinleyicilerimizi istediğimiz gibi bilgilendiremiyoruz" (sayı 13, Aralık 1990)

ZAPTÇIOĞLU, Dilek. "Almanya ve Yabancıları" Bizim Almanca,Kültür, Sanat ve Haber Dergisi,(sayı:83,Şubat 1992)